

K A M O N

NAPOLEON
RATOVİ

БИБЛИОТЕКА
ДОМА ЈНА — БЕЛГРАД

сигна-
тура

Г-1-1693-16 пр.1

Инв.
Бр.

11972

VOJNA BIBLIOTEKA

INOSTRANI PISCI

KNJIGA DEVETNAESTA

UREDUJE ODBOR

Odgovorni urednik

pukovnik

Milisav Perišić

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD JNA

»VOJNO DELO«

BEOGRAD

1957

БИБЛІОТЕКА
ДОМА ЈНА — БЕОГРАД

ГРН
ДБ
ПНБ
БД
I-1-1693/пр. 1
116
111972

KAMON

NAPOLEONOVİ RATOVİ

ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА ВЈ
БЕОГРАД

бр. I-A-1693
нм. бр. 14772

Naslov dela u originalu:

Commandant CAMON
Professeur d'Art militaire
A L'ÉCOLE D'APPLICATION DE L'ARTILLERIE
ET DU GÉNIE

LA
GUERRE NAPOLÉONIENNE
PRÉCIS DES CAMPAGNES

*

Sa francuskog preveo
PANTA DRAŠKIĆ

*

Redigovao prema originalu
VASILIJ S. MATIĆ
potpukovnik u rezervi

LIBRAIRIE MILITAIRE R. CHAPELOT ET Ce
Paris

S A D R Ţ A J

	Str.
Predgovor našem izdanju	1
Predgovor pisca	11

RAT U ITALIJI 1796/97 GODINE

Političko stanje u Italiji	17
Vojna situacija na Apeninima krajem marta 1796	18
Ratni plan	20

PRVI PERIOD

(od 27 marta do 31 maja 1796 godine)

Prvi čin. Napad na tačku spajanja Sardinaca i Austrijanaca	24
Operacije	26
Francuska ofanziva	27
Protiv Austrijanaca	28
Manevri na položaju Karkare	28
Drugi čin. Manevar kod Lodija	32
Treći čin. Manevar kod Kastelnova	40

DRUGI PERIOD

(od 31 maja 1796 do februara 1797)

STRATEGISKI DOČEK NA ADIDI	42
Prvi čin. Kastiljone	42
Operacije na centralnom položaju između Kijeze i Minčija	48
Bitka kod Kastiljona	50
Drugi čin. Manevar kod Basana	54
Treći čin. Manevar kod Arkole	59
Četvrti čin. Rivoli	66

TREĆI PERIOD

(od 2 februara do 16 aprila 1797)

	Str.
MARŠ NA BEĆ — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	73
Manevar protiv nadvojvode Karla — — — — — — — — — — —	74
Pregovori u Leobenu — — — — — — — — — — — — — — — — —	77
KRATAK PREGLED — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	79

RAT U ITALIJI 1800 GODINE

Opšti operaciski plan Prvog konzula — — — — — — — — — — —	85
Liguriska armija — — — — — — — — — — — — — — — — —	90
Rajnska armija — — — — — — — — — — — — — — — — —	91
ODLUČUJUĆE VOJIŠTE U ITALIJI — — — — — — — — — — — — —	93
Prvi čin. Manevar kod Stradele — — — — — — — — — — — — —	93
Prelaz preko Velikog Svetog Bernarda — — — — — — — — — —	97
Marš na Stradelu — — — — — — — — — — — — — — — — —	102
Drugi čin. Manevar kod Marenga — — — — — — — — — — — — —	111
Bitka kod Marenga — — — — — — — — — — — — — — — — —	117

R A T 1805

Ratni plan — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	124

PRVI PERIOD

NAPOLEONOVA OFANZIVA DO BEĆA — — — — — — — — — — — —	129
Prvi čin. Augzburški manevar — — — — — — — — — — — —	129
Zaokružavanje austrijske vojske — — — — — — — — — — —	135
Drugi čin. Marš na Beć — — — — — — — — — — — — — — —	142
Holabrunski manevar — — — — — — — — — — — — — — —	145

DRUGI PERIOD

STRATEGISKI DOČEK KOD BEĆA — — — — — — — — — — — — —	147
Austerlički manevar — — — — — — — — — — — — — — — —	149
Bitka kod Austerlica — — — — — — — — — — — — — — — —	151

RAT 1806—1807**PRVI PERIOD**

	Str.
RAT PROTIV PRUSA —	159
<i>Prvi čin.</i> Jenski manevar —	169
Bitka kod Jene —	184
Bitka kod Aueršteta —	186
<i>Drugi čin.</i> Iskorišćenje pobede. Gonjenje ostataka pruske vojske —	190
Zaključak —	192

DRUGI PERIOD

RAT PROTIV RUSA —	197

ZIMSKA VOJNA

Varšava je operacijski centar —	200
<i>Prvi čin.</i> Manevar na Narevu —	203
Pultusk — Golmin —	203
Kantonovanje kod Varšave —	208
<i>Drugi čin.</i> Manevar na Ali —	209
Olštin (Alenštajn) — Gitštat —	209
<i>Treći čin.</i> Gonjenje ruske vojske —	217
Bitka kod Ajlaura (Ilave) —	217
Kantonman na Pasargi —	223

PROLETNJA VOJNA

<i>Prvi čin.</i> Manevar Gitštat — Hajlzberg —	224
<i>Drugi čin.</i> Manevar kod Domnaua —	228
Bitka kod Fridlanda (14 jun) —	231

RAT 1809 GODINE**PRVI PERIOD**

Osnove ratnog plana —	239
<i>Prvi čin.</i> Landshutski manevar —	244
Boj kod Tengena —	249

Str.

Boj kod Landshuta	— — — — — — — — —	254
Bitka kod Ekmila	— — — — — — — — —	261
<i>Drugi čin.</i> Marš na Beč	— — — — — — — — —	263

DRUGI PERIOD

STRATEGISKI DOČEK KOD BEČA	— — — — — — — — —	264
<i>Prvi čin.</i> Esling	— — — — — — — — —	264
<i>Drugi čin.</i> Vagram	— — — — — — — — —	266

RAT 1812 GODINE

<i>Prvi čin.</i> Ofanziva na Vilnu	— — — — — — — — —	280
Manevar protiv Bagrationa	— — — — — — — — —	288
<i>Drugi čin.</i> Manevar armije na Drisi	— — — — — — — — —	295
<i>Treći čin.</i> Manevar kod Smolenska	— — — — — — — — —	301
<i>Cetvrti čin.</i> Marš ka Moskvi	— — — — — — — — —	305
Bitka na r. Moskvi	— — — — — — — — —	305
<i>Peti čin.</i> Povlačenje	— — — — — — — — —	310

RAT 1813 GODINE

Osnovni plan	— — — — — — — — —	313

PROLETNJA VOJNA

<i>Prvi čin.</i> Manevar kod Lajpciga i Bitka kod Licena	— — — — —	316
<i>Drugi čin.</i> Manevar i Bitka kod Baucena	— — — — —	326

JESENJA VOJNA

<i>Prvi čin.</i> Manevar na centralnom položaju kod Gerlica	— — — — —	335
1. — Manevar protiv Šleske armije	— — — — —	344
2. — Manevar protiv Češke armije	— — — — —	347
Bitka kod Drezdена	— — — — —	350
Projekt manevra na Berlin	— — — — —	352
Projekt za dejstvo ka Pragu	— — — — —	355
<i>Drugi čin.</i> Manevar ka centralnom položaju Lajpciga	— — — — —	359
Manevar protiv Bliherove i Bernadotove armije	— — — — —	360
Manevar protiv Češke armije i bitka kod Lajpciga	— — — — —	364
Otstupanje	— — — — — — — — —	369

RAT 1814 GODINE**PRVI PERIOD**

(od 23 januara do 23 februara)

	Str.
PRVO ODBIJANJE SAVEZNIKA	378
<i>Prvi čin. Protiv Šleske armije</i>	378
Manevar kod Sen Dizijea	378
Manevar kod Brijena	380
Bitka kod Brijena	381
Bitka kod la Rotijera	382
<i>Drugi čin. Protiv Češke armije</i>	383
Manevar kod Troaa	383
<i>Treći čin. Protiv Šleske armije</i>	386
Šampober. — Monmiraj. — Šato Tijeri. — Vošan. — Etož.	386
<i>Četvrti čin. Povratak ka Češkoj armiji</i>	396
Plan manevra u Švarcenbergovu pozadinu	396
Manevar kod Troaa	399

DRUGI PERIOD

(od 23 februara do 20 marta)

DRUGO ODBIJANJE SAVEZNIKA	403
<i>Prvi čin. Protiv Šleske armije</i>	403
Bitka kod Krana i Lana	403
Manevar kod Soasona	406
Bitka kod Krana	410
Bitka kod Lana	411
<i>Drugi čin. Protiv Češke armije</i>	414
Manevar kod Meri sir Sena	414

TREĆI PERIOD

(od 20 marta do 20 aprila)

POSLEDNJI NAPOLEONOV MANEVRI	417
<i>Prvi čin. Manevar kod Sen Dizijea</i>	417
Boj kod Arsi sir Oba (20—21 marta)	417
<i>Drugi čin. Marš ka Fontenblou — abdikacija</i>	422

RAT 1815 GODINE

	Str.
OPERACIJE U BELGIJI — — — — —	431
<i>Prvi čin. Nastupanje francuske vojske</i> — — — — —	435
<i>Drugi čin. Ofanziva protiv pruske vojske</i> — — — — —	440
Bitka kod Linjija — — — — —	440
<i>Treći čin. Ofanziva protiv engleske vojske</i> — — — — —	448
Bitka kod Vaterloa — — — — —	453

PREGLED SKICA

- List I (Rat 1796)*, skice br. 1—7.
- List II (Rat 1797—1800)*, skice br. 8—14.
- List III (Rat 1805)*, skice br. 15—18.
- List IV (Rat 1806—1807)*, skice br. 19—28.
- List V (Rat 1809)*, skice br. 29—36.
- List VI (Rat 1812)*, skice br. 37—42.
- List VII (Rat 1813)*, skice br. 43—49.
- List VIII (Rat 1813)*, skice br. 50—53.
- List IX (Rat 1814)*, skice br. 54—59.
- List X (Rat 1814)*, skice br. 60—62.
- List XI (Rat 1815)*, skice br. 63—67.

PREDGOVOR NAŠEM IZDANJU

U toku prve tri godine Francuske revolucije — od izbijanja 1789 pa do 1792 — revolucionarna Francuska, neuznemiravana stranom oružanom intervencijom, mogla je sve svoje napore da usmerava na slamanje feudalno-apsolutističkog poretka unutar svojih granica. Međutim, počev od 1792, ona je bila prinuđena da stupi u oštru borbu protiv mnogih spoljnih neprijatelja, čiji je osnovni cilj bio: uništenje tekovina Revolucije i povratak društvenog poretka kakav je postojao do 1789. Tako je u Francuskoj počeo period ratova koji je trajao pune 23 godine — sve do 1815 godine.

Ali, iako su ovi ratovi nastajali jedan za drugim, bez većeg vremenskog razmaka, ipak se oni među sobom po svome karakteru i cilju bitno razlikuju. U početku su oni bili pravedni, jer su vođeni u cilju odbrane od intervencionista i za očuvanje tekovina Revolucije. Docnije su, pod Napoleonom, pretvoreni u zavojevačke ratove, koji su kod potlačenih naroda izazvali narodnooslobodilačke ratove protiv zavojevača. Kao granica između ovih ratova uzima se kraj XVIII veka, kada su završeni revolucionarnooslobodilački, a otpočeli, izrazito od 1805, osvajački ratovi. U širem smislu, Napoleonovi ratovi obuhvataju sve operacije od 1796 u Severnoj Italiji do Vaterloa 1815 i one čine predmet ovoga dela. No, pre nego što predemo na prikaz i ocenu samog dela, navećemo izvesne podatke, kojih u knjizi nema, o samom Napoleonu i njegovom dobu, koji će olakšati da se pravilnije shvate uslovi koji

su omogućili da se i na polju ratne veštine učini nov kvalitetni skok.

*

Napoleon Bonaparta je rođen 1769 u Ajačiju, na Korzici. Godine 1779 stupio je u francusku vojnu školu u Brijenu, odakle je 1785 prešao u Pariz, gde je 1786 postao artiljeriski oficir.¹⁾

Sredinom kritične 1793, kada su na jugu Francuske Englezi bili zauzeli Tulon a kontrarevolucionarni pokret dobio znatan zamah, artiljeriski kapetan Napoleon Bonaparta nalazio se u svome puku u Nici, gde je došao u dodir sa pretstavnicima Revolucije i istakao se svojim planom za dalju uspešnu borbu revolucionarne armije na jugu Francuske, a naročito svojim učešćem u oslobođenju Tulona od Engleza. Za stečene zasluge unapređen je 1793 u čin brigadnog generala u 24 godini života.

No, Bonaparta će tek postavljanjem za komandanta francuske armije, u Severnoj Italiji, marta 1796, imati prilike da pokaže svoje komandantske i organizatorske sposobnosti, gde je, posle nekoliko sjajno izvedenih bitaka, izvojevao u ovom ratu konačnu pobedu revolucionarne Francuske nad reakcionarnom Austrijom.

Posle ovih početnih uspeha ređaju se uspesi iz 1800, 1805, 1806/7, a potom dolazi Španija koja pretstavlja početak prvih neuspeha u Napoleonovom usponu. Posle krajnjih napora u ratovima od 1812—1815 Napoleon je završio svoj put smrću na Sv. Jeleni 1821 godine.

¹⁾ Jung u svom delu *Bonaparte et son temps*, sv. I, str. 125, iznosi ovaku opisnu ocenu koju je Napoleon dobio posle položenih završnih ispita u školi: »Izdržljiv i radan, pretpostavlja studiju ma kojoj vrsti zabave; rado čita dobre pisce. Vrlo vredan u apstraktnim naukama; nije radoznao; temeljno poznaje matematiku i geografiju; čudljiv, voli samoću; čutljiv, ponosit, sebe čan do krajnosti, govori malo, energičan u svojim odgovorima, brz i oštar na jeziku, ima mnogo samoljublja, častoljubiv, neograničenih želja. Ovaj mladi čovek zaslužuje preporuku.«

Za pravilno razumevanje svega onoga što je Revolucionarija ostavila Napoleonu, a na osnovu i pomoću čega je on i mogao da postiže onako velike uspehe, treba imati u vidu činjenice, koje se odnose na obe zaraćene strane, kao što su: karakter armija ratujućih strana, sistem njihove organizacije i popune, materijalne mogućnosti, način snabdevanja, strategisko-taktičke koncepcije, sposobnost manevrovanja, itd.

Ako se ovome dodaju i Napoleonove novine u formiranju divizija od sva tri roda vojske (pešadije, artiljerije i konjice), čime su divizije postale sposobne za izvršenje samostalnih zadataka, onda je lako uočiti da su kvalitet francuske vojske, a naročito njen duh, brzina i lakoća formiranja borbenog poretku, bili daleko veći nego kod njegovih protivnika, što joj je davalo ogromnu prednost na bojnom polju. Sem toga, revolucionarnim elanom i angažovanjem svih umnih i fizičkih snaga zemlje postignuti su i na polju industrije ogromni rezultati. Od osobitog je značaja bilo to što je tada blokirana Francuska uspela da se vrlo brzo osamostali u proizvodnji naoružanja i svih ostalih ratnih potreba i da u tome prevaziđe svoje neprijatelje kako po kvalitetu tako i u kvantitetu (izgradnjom novih i adaptacijom starih fabrika, pronalascima sopstvenih sirovina i izuma, izradom i uvećanjem broja naoružanja, municije i dr.). Sve je ovo bilo od velikog značaja za obezbeđenje budućih ratnih uspeha Francuske.

Ovako povoljne uslove Napolen je umeo sjajno da iskoristi i da na polju ratne veštine otpočne novu eru. Stoga ćemo mi izneti samo nekoliko najbitnijih činjenica koje, izgleda, najbolje osvetljavaju te novine na polju razvoja ratne veštine Napoleonovog doba, čiju su praksu, uostalom, u svojim delima naučno obradili poznati klasici Žomini, Klauzevic i drugi.

Već smo istakli da je Francuska revolucionarija dovela do prekretnice i u ratovodstvu. Samo ta prekretnica sve do 1796 godine nije bila potpuna, naročito u okviru strategije. Uočavajući pravilno sve mogućnosti koje izviru iz dotadašnjih revolucionarnih tekovina, Napoleon je isto

tako jasno sagledao kakve sve posledice za neprijatelja nastaju ako se unište njegove snage. Stoga, nasuprot tadašnjoj strategiji iznuravanja, on primenjuje strategiju uništenja, tj. ofanzivan rat sa brzim i odlučnim udarima, umesto dotadašnjih metodičnih, opsadnih i poziciskih ratova. Cilj svih njegovih dejstava bio je neprijateljska živa sila, odnosno odlučujuća bitka. Tako su u osnovi srušene stare i postavljene nove metode ratovodstva.

Skoro u svima koalicionim ratovima u istoriji najteži je problem bio u tome da se najveći deo raspoloživih savezničkih snaga u izvesnom momentu jednovremeno usmeri na postizanje opšteg zajedničkog ratnog cilja, pri čemu je vrlo često bilo nužno odreći se, makar i privremenog, posebnih, sopstvenih ciljeva. Zbog ovoga je u savezničkim ratnim i operacionim planovima protiv Napoleona uvek bilo pukotina pogodnih za prodor u njihov opšti raspored. Isto tako, postojeće težnje njegovih protivnika da i u strategiskim razmerama jednovremeno sve brane ili svuda napadaju, često su dovodile do rasturanja njihovih snaga i kordonskog rasporeda. Na bazi ovih činjenica, a pošto je često puta po opštem odnosu snaga bio i brojno slabiji, Napoleon primenjuje *načelo počesnog tučenja neprijatelja*, kako u strategiskim tako i u operativno-taktičkim razmerama. A to postiže primenom principa *za rešavajuću bitku prikupiti što više snaga* (»i poslednjeg vojnika«), odnosno na rešavajućoj tački biti jači od neprijatelja, a za osiguranje dati minimum. Sve je ovo bilo u suprotnosti sa postupcima njegovih protivnika, zbog čega ih je dugo dovodio do takve zbumjenosti da su oni javno poricali postojanje i osnovnih vojničkih znanja kod Napoleona, odnosno da su njegovi postupci na bojnom polju protivni svima principima ratne veštine.

Načelo počesnog tučenja neprijatelja, naročito u dejstvima protiv saveznika, posmatrano u strategisko-političkim razmerama, Napoleon je nastojao da sproveđe u svima ratovima koje je vodio protiv koalicija. Tako on 1796 godine prvo tuče Pijemonteze a zatim Austrijance; 1805 godine postavlja kao političko-strategiski zadatak:

dejstvom kroz južne nemačke oblasti odvojiti Prusku (koja je uskoro trebala da pristupi koaliciji) od Austrije, a zatim se postaviti između istaknutih Austrijanaca i Rusa koji još nisu prispeli na bojište; 1806 tuče Pruse sa pravca kojim se istovremeno onemogućava pristizanje Rusa u pomoć, da bi iduće godine, 1807, kod Fridlanda dotukao i ove poslednje, itd., itd.

Iako u Napoleonovoj strategiji nema nikakvog šablonu, ipak se, što se tiče metoda, može reći da ih u svima njegovim operacijama i nije bilo više od ova dva, koje on, saobrazno situaciji, primenjuje:

prvi, manevr na bokove ili pozadinu neprijatelja, i drugi, manevr iz centralnog položaja (ili dejstvo po unutrašnjim operaciskim pravcima).

Manevar na bok ili pozadinu neprijatelja primenio je još Hanibal (kod Trazimenskog Jezera, 217 pre n.e.), a bilo je i drugih vojskovođa koji su ga praktikovali i preporučivali. Kod Napoleona je karakteristično to da je on, kada bi došao do uverenja da je to najbolji način za dobijanje bitke, pristupao njegovom izvršenju najvećom odlučnošću. On je dobro uočavao sve teškoće sa kojima je ovakav manevar bio skopčan, ali je isto tako bio svestan i rezultata koji se njime postižu. Otuda on, pošto je pretvodno predvideo sve mogućnosti i mere za obezbeđenje poduhvata, pristupa tako smelo i energično njegovom sprovođenju.

Što se tiče manevra iz centralnog položaja, tj. dejstva po unutrašnjim operaciskim pravcima, Napoleon ga je obično primenjivao u situacijama kada je bio brojno slabiji. Osnovna misao koja ga je pri ovome vodila ogleda se u njegovom načelu: »Ratna veština sastoji se u tome da se sa slabijom armijom uvek ima jača snaga od neprijateljeve na tački koja se napada ili koja je napadnuta.« A sprovođenje ovoga principa u delo bilo je moguće samo ako se sa svojim snagama nađe u centralnom položaju u odnosu na protivnikove snage, koje neprijatelj može podeliti bilo zbog uslova zemljišta, bilo zbog svojih pogrešaka ili bilo kojih drugih uzroka. Ovakvim Napoleonovim

operacijama obično je prethodila jedna faza iščekivanja — strategiski doček, koji mu je omogućavao da se baci glavnim snagama na najopasniju neprijateljsku grupaciju, dok bi minimalnim snagama zadržavao drugu, da bi se potom obračunao i sa njom.

Napoleon je naročito uspevao da odredi pravilan odnos i jačinu glavnih snaga za dejstvo na odlučujućem pravcu i snaga namenjenih za dejstvo na pomoćnom pravcu gde se ne traži rešenje. Drugim rečima, primena naćela ekonomije snage našla je kod Napoleona daleko više majstorstva nego kod njegovih protivnika.

Uzimajući bitku kao jedino sredstvo svoje strategije, Napoleon je isto tako jednovremeno i vrlo vešt u savršavanju i organizaciono-tehnicičku stranu svoje strategije, tj. elemente nužne za obezbeđenje brzog i uspešnog rešenja bitke. Tako on, da bi olakšao i uprostio komandovanje i omogućio brže kombinovanje dejstva, formira armiske korpusle (od 2—3 divizije) kao nove strategiske jedinice, sposobne za manevar i samostalnu borbu, koje ojačava artiljerijom i konjicom. Da bi u toku bitke mogao lično što jače uticati na njen uspešan razvoj, on stvara posebne artiljeriske jedinice kao artiljerisku rezervu. Iz istih razloga, pored postojeće formacione konjice u sastavu divizija (oko jednog konjičkog puka) i armiskih korpusa (jedna konjička divizija), on formira rezervnu konjicu, prvo kao samostalne konjičke divizije, a docnije i konjičke korpusse (kao sredstvo za udar, proboj i gonjenje, a često i kao sredstvo za strategiski izviđanje).

Na samom bojištu Napoleon je borbenom poretku francuske vojske nastalom u Revoluciji dao novu udarnu moć povećanjem dubine i stvaranjem jake kompaktne rezerve. Time je njegov rešavajući — poslednji udarac postao smrtonosan za protivnika koji je (svojom liniskom taktikom) tada već bio na kraju snage.

Osobiti značaj za ostvarivanje Napoleonove konцепције o munjevitom ratu imala je njegova izvanredna organizacija marša ili marš-manevra, bilo u periodu koncentracije i razvoja armije za bitku, bilo pak u eksploraciji

uspeha posle bitke. Primjenjujući načelo *razdvojeno maršovati a skupno se tući*, on je stvorio takav marševski redak koji je njegovim snagama omogućavao da se u toku pokreta dovoljno rašire radi lakšeg snabdevanja sa terena, a u isto vreme da budu na takvom međusobnom udaljenju da se mogu sjediniti za bitku pre nego što bi neprijatelj mogao počesno uništiti neki od napadnutih delova.

Stoga Napoleonova strategija, čineći jedinstvo sa njegovom politikom, taktikom i logistikom, obeležava u ratovodstvu posebnu epohu koja je i danas od interesa.

*

Autor ove knjige, major za generalštabne poslove, docnije general, Kamon, poznat je kao pisac mnogih vojnoistoriskih dela, studija i rasprava, a naročito kao pisac studija o ratovima Napoleonove epohe.²⁾

Njegov najznačajniji rad jeste obimna studija »Napoleonovi ratovi«,³⁾ koja se sastoji iz tri dela: prvi — *Pregled ratova*, drugi — *Bitke i treći — Teorija i tehnika*.

U ovoj knjizi se našim čitaocima pruža samo prvi deo — *Pregled ratova* — koji je posvećen, kao što i sam pisac kaže, proučavanju Napoleonovih manevara.

Osim Napoleonovog pohoda u Egipat 1798/99 i rata u Španiji, ovo delo obuhvata sve Napoleonove ratove. Iako je jedan od vrlo dobrih poznavalaca Napoleonove ratne veštine, autor nije bio u stanju da se u izvesnim prikazima i ocenama potpuno oslobodi idealističkih shvatanja pojedinih pitanja koja tretira. Tako, već na početku ovoga dela, a i docnije, nailazimo na neka nenaučna shvatanja i objašnjenja povodom ocene mnogobrojnih uspeha koje pisac, uglavnom, pripisuje jedino geniju ovoga vojskovođe,

²⁾ O Napoleonovim ratovima je napisao preko desetinu većih dela sa oko 3.000 štampanih stranica, a osim toga, napisao je i niz studija iz Austro-pruskog rata 1866, Francusko-pruskog 1870—1871, Prvog svetskog rata 1914—1918, o Klauzevicu, i dr.

³⁾ Pisana za potrebe Artiljeriske i Inžineriske aplikacione škole u Fontenblou, doživela je u Francuskoj 8 izdanja.

ne uzimajući pritom u obzir uslove stvorene Revolucijom koji su to omogućili. Ili, kad kaže da je plemstvo 1796 u Denovi bilo uz Austriju a narod uz Francusku — što je uostalom tačno — on ne objašnjava zbog čega je do toga došlo, tj. da plemstvo i Revolucija nisu ni mogli ići zajedno, jer je ova ugrožavala njihove klasne interese. Iznoseći poznatu Napoleonovu proklamaciju trupama pred početak operacije 1796 u Italiji, pisac to navodi kao uzor snažnog uticaja jednog generala na svoje jedinice, što se sa vojničkog gledišta još i može prihvati. Ali, ovde nije dato jedno mnogo važnije objašnjenje, tj. politička strana ovoga akta. Naime, ova proklamacija je bila sračunata i ustvari je pretstavljala poziv trupama na pljačku u Italiji kao stimulus za njihovo jače angažovanje u pretstojećim operacijama, — što nije bilo u duhu ideja Revolucije, — a usto je bila i u suprotnosti sa istovremenim Bonapartnim proglašom Italijanima da on tamo dolazi da ih oslobođi. Itd., itd.

Pretpostavljajući, verovatno, da izučavanje istorije ratova zahteva prethodno poznavanje opšte istorije, i u duhu svoje zamisli da ne daje hronologiju, pisac često ne ostvaruje vezu između pojedinih odeljaka knjige i ne vodi čitaoca postepeno iz situacije u situaciju, već ga neposredno baca u nešto novo. Isto tako, retko se daju opšta situacija i uzroci pojedinih ratova, a ovo poslednje negde je i pogrešno objašnjeno, tako da je, bez poznavanja opšte istorije, teško odrediti karakter sukoba. Autor ne iznosi ni društveno-političko uređenje zaraćenih država, a još manje stepen njihovog ekonomskog razvijanja, bez čega je teško dati potpun zaključak o ishodu događaja. Na kraju, teškoće u donošenju pravilnih zaključaka i ocena od strane čitaoca pojaviće se često i zbog nedostataka potrebnih objašnjenja i podataka o taktici, namerama, planovima, brojnoj jačini i rasporedu snaga Napoleonovih protivnika.

No, svi navedeni nedostaci neće umanjiti opštu vrednost ovoga dela koja se ogleda naročito u tome, što ono u velikoj meri sadrži originalna dokumenta koja potiču od samog Napoleona, i preko kojih se najsigurnije

mogu uočiti njegove osnovne misli i ideje, bez bojazni da su deformisane ili izopačene.

Od naročitog su interesa u ovoj knjizi Napoleonove procene situacija i predviđanje događaja na osnovu jake logike i postojećih podataka, proračuna, poznavanja neprijateljske strategisko-taktičke koncepcije i dr. O tome sâm Napoleon kaže: »Nije to genije što mi na mah otkriva tajnu kako treba da radim u prilici neočekivanoj za druge — to je razmišljanje«. Napoleon ne juri za događajima, već im sâm, prilagođavajući se konkretnoj situaciji, daje pravac koliko god su to objektivni uslovi omogućavali.

Svaki od Napoleonovih ratova pretstavlja posebno poučan primer. Tako, njegov rat 1796/97 u Severnoj Italiji pokazuje primer pobjede u ratu dobivene primenom veštih manevara sa slabijim snagama, na pomoćnom vojištu, blagodareći, pored ostalog, u prvom redu umešnosti i energiji samog Bonaparte i pravilnom uočavanju superiornosti francuske vojske nad austrijskom. Bitke kod Kastiljone, Arkole, Rivolija i druge su najbolji dokaz Napoleonove komandantske sposobnosti.

U odeljku o ratu 1800 naročitu pažnju zaslužuje marš na Stradelu, koji je vrlo dobro obrađen i daje jasnú sliku o Napoleonovom rezonovanju, naročito u proceni neprijateljskih snaga, nastupnih pravaca, izbora ciljeva i načina njihovog postizanja.

Isto tako, interesantan je i opis događaja iz rata 1805 u kojima se vidi različita primena nekih opštih načela ratne veštine, što se odrazilo i na krajnji ishod ovoga rata u celini. Pogrešna procena vojišta od strane saveznika i cepanje snaga na ogromnom frontu od Hanovera do Napulja u početku rata, zatim dejstvo neprikupljenim snagama ka Ulmu i kod Austerlica, sporost i nedoslednost u izvršenju donetih odluka i praktična neobjedinjenost komandovanja — bili su preduslovi njihovog poraza. Nasuprot ovakvom postupku Austro-Rusa, kod Napoleona su, kao najvažnije načelo, prikupljenost i ekonomija snaga zastupljene u potpunosti. Sama bitka kod Austerlica, posmatrana sa francuske strane, ostala je u istoriji ratne

veštine kao klasična odbrambena bitka koja se završava rešavajućim protivudarom.

Međutim, pri proučavanju rata 1812 čitalac će uočiti da autor čini izvesne propuste i daje nedovoljno, pa i nepravilno objašnjenje nekih pitanja, naročito u pogledu uzroka ovoga rata. Nije to bilo samo Napoleonovo samoljublje, niti lični stav Aleksandra I., koji su doveli do rata, već pohlepa francuske krupne buržoazije za ruskim tržištem, pa prema tome i teritorijom. Pokušaj pak autora da Napoleonove poteškoće u snabdevanju, a u vezi s tim i njegov poraz, opravda prostranstvom Rusije, razume se da nije tačan, već je osnovni uzrok njegovog neuspela bio u zavojevačkom karakteru toga rata, kao i u opšteno narodnom otporu Rusa, neuspesima u Španiji i promeni ostalih uslova. Isto tako, netačna je i ocena o Kutuzovu u Borodinskoj bici, za koga Kamon navodi Klauzevicev sud, koji ga je sveo na »pojam vlasti« i dao mu ulogu u ovoj bici koja je bila »ravna nuli«. Uostalom, ishod ovoga rata, sa pravom, daje mnogo bolju ocenu o ovom istaknutom ruskom vojskovođi, čije otstupanje ka Tarutinu i paralelno gonjenje Napoleona u njegovom povlačenju iz Rusije pretstavljaju značajne priloge istoriji ratne veštine.

Iznoseći sve Napoleonove ratne i operacijske planove, ovo delo dobija poseban značaj i može poslužiti kao dobar izvor za proučavanje strategisko-operativnih kombinacija Napoleonovih ratova. Isto tako, velika korist knjige je i u tome što su svi ovi ratovi bili izrazito manevarskog karaktera, sa dosta primera samostalnog dejstva i manjih jedinica, što će sve potstaći čitaoca na razmišljanje i izvlačenje korisnih pouka za savremene uslove.

Pukovnik,
Dragoljub Ž. Đurić

PREDGOVOR PISCA

Pronaći osnovne ideje na kojima se zasnivaju Napoleonski manevri i bitke, ukazati na tehničke postupke pomoću kojih je on te ideje ostvario, jednom reči, sačiniti Teoriju Napoleonovih ratova, to je cilj ove studije.

I

Može se unapred primiti da se nekim osnovnim idejama ili načelima mogu objasniti Napoleonovi manevri i bitke. Zar Napoleon nije više puta izjavio da ratna veština počiva na malom broju načela po kojima su se upravljale sve velike vojskovođe i koja se mogu naći u svima njihovim ratovima?

»Načela ratne veštine«, pisao je on na Svetoj Jeleni, »jesu ona koja su rukovodila velike vojskovođe čija nam je velika dela sačuvala istorija: Aleksandra, Hanibala, Cezara, Gustava Adolfa, Tirena, Princa Evgenija i Fridriha Velikog...¹⁾«

»Svi Napoleonovi ratni planovi bili su saobraženi pravim ratnim načelima«.²⁾

Po Napoleonovim rečima izgleda da je glavno nastojanje svakoga od ovih vojskovođa bilo da otkrije ova načela kod svojih prethodnika kako bi ih potom mogao primeniti raspoloživim sredstvima u uslovima svoga doba.

Nekima su od tih velikih vojskovođa ovaj posao oko istraživanja i prilagođavanja uštedeli vojni pisci njihovoga

¹⁾ Primedbe na *Beleške o ratnoj veštini* (*Notes sur l'Art de la guerre*) od generala Ronijaa (Rogniat).

²⁾ Korespondencija (*Correspondance*), XXXI, 357 i 359.

doba. Oni su našli potpuno obrađenu teoriju rata koja je odgovarala njihovom dobu i imali su, takoreći, samo da je primene. Tako je Fridrih u *Ratnoj veštini* (*L'Art de la guerre*) od maršala Pijsegira (Puységur) u najmanju ruku našao teoriju za svoju bitku sa kosim poretkom. I sâm Napoleon je mogao da crpi elemente svoje sopstvene teorije i rata u delima: *Opšti ogled taktike* od Gibera (*Essai général de Tactique*, Guibert) i *Načela ratne veštine* od Le Roa de Borožea (*Principes de l'Art de la guerre*, Le Roy de Bosroger), objavljenim 1772 godine, da ne navodimo druga.

II

Napoleon je imao namjeru da napiše ovu teoriju rata. U Drezdenu, 1813 godine, u razgovoru sa maršalom Guvion Sen Sirom (Gouvion Saint Cyr), on je rekao da bi, kad bi imao vremena, napisao jednu knjigu u kojoj bi izneo ratna načela koja bi bila jasna i shvatljiva za većinu ljudi.³⁾ On je, besumnje, računao na godine mira koje nisu naišle. U izgnanstvu na Svetoj Jeleni, u dokolici, Napoleon je počeo ovu didaktičku raspravu o ratu »*Pregledima*« (*Précis*) u kojima su komentarisani ratovi Cezara, Tirena i Fridriha, kao i nekoliko njegovih ratova: u Egiptu, 1796/97, 1800 i 1815 godine. U 52-oj godini smrt je prekinula njegovo delo. Njegovi »*Pregledi*« i neke »*Primedbe*« (*Observations*), koje se odnose na druge njegove ratove, unete na brzu ruku sa strane teksta u delu generala Ronjijaa *Beleške o ratnoj veštini* (*Notes sur l'Art de la guerre*) i *Raspravi o velikim operacijama* (*Traité des grands opérations*) od generala Žominija, jedini su spisi najvećeg među vojskovođama.

Ova teorija o Napoleonovim ratovima, koju Napoleon nije napisao, nalazi se u 32 sveske njegove *Korespondencije*. Treba je samo odatle izvući.

³⁾ *Memoari* (*Mémoires*) maršala Guvion Sen Sira.

III

Možda je čudno što ona još nije napisana, ali je očigledno da bi se objektivna, moglo bi se reći naučna, studija o Napoleonovom vojničkom radu mogla preuzeti tek onda kada se u caru bude video samo general, i kada Napoleon, pošto bude istupio iz strastvene sredine politike, najzad stupi u oblast istorije.

Posle njegovog bučnog pada, dok su pesnici uznosili njegova junačka dela, njegovi su generali, razni Guvion Sen Siri, Marmoni i Ronjijai, vrlo zadovoljni što su se oslobodili njegovog jarma, počeli da pišu svoje uspomene u kojima su se sami veličali do mile volje. Sveteći se za oštре zamerke koje su nekad morali snositi, oni su neobuzданo kritikovali manevre i bitke majstora rata i ne misleći da time nesumnjivo dokazuju da za 15 godina ratovanja nisu mogli otkriti tajnu njegovih pohoda.

Docnije, kad je Tjer sazdao svoj veliki istoriski spomenik u slavu Napoleona, u njemu je tražen više prikaz događaja nego načela Napoleonovih ratova. Uostalom, ta je načela bilo teško izdvojiti. Pišući istoriju prema običaju svoga doba, Tjer nije naveo originalna dokumenta; on se ograničio na to da ih prepriča i da ih tako unese u svoj prikaz.

Tek je 1858 godine objavljivanje Napoleonove *Korespondencije* počelo da iznosi na videlo ova dokumenta. To objavljivanje dovršeno je 1869.

Istina, pre toga su se mogli koristiti *Memoari* koje je na Svetoj Jeleni Napoleon diktirao maršalu Bertranu, generalu Gurgou i Montolonu. Ali, već od 1830 godine afričke ekspedicije su privukle svu pažnju vojnika, a kada se Napoleon sinovac, koristeći se svojim imenom, uzdigao na vlast, studije Napoleonovih ratova time nisu dobile nikakav potstrek. Kada je Napoleon III počeo da se bavi studijom rata, on je uzeo *Galski rat* Julija Cezara.

1866 godine, posle groma kod Sadove, Pruska je, na veliko zaprepašćenje Evrope, odjednom iskrsla kao strahovita sila. Njena vojska, kojoj su se ranije potsmevali,

pokazala se vanredno izvežbana sa generalima obučenim ratnoj veštini.

Trebalo je što pre preduzeti studije. Pukovnik Stofel, naš vojni izaslanik u Berlinu, uzalud je pozivao na uzbunu, potsećajući pritom da mi imamo »jedno vojničko delo, najlepše koje je dao ljudski um« — *Napoleonove memoare.*⁴⁾

Ali, nastava visokih ratnih studija nije postojala, a ona ne spada u one koje se mogu improvizovati.

Posle 1870 godine mislilo se samo na podražavanje pruske vojske. Primljena je njena organizacija. Proučavani su pruski vojni pisci, najpre oni koji su pisali popularno, a potom se od njih otišlo do samog izvora njihove nauke, do Klauzevica.

Da bi se sačuvalo naše nacionalno samoljublje, htelo se stvoriti uverenje da je Klauzevic Napoleonovu ratnu doktrinu samo stavio na hartiju. Ustvari, to nije tačno. Carev savremenik, od njega mlađi samo nekoliko godina,

⁴⁾ Većina pruskih oficira, pisao je pukovnik Stofel u svome izveštaju od 4. oktobra 1866, »nastavlja da uči i posle svog izlaska iz škole, dok francuski oficiri žive od tamo stečenih znanja. U Pruskoj se oficiri svima sredstvima potstrekavaju na rad. Tako, naprimjer, u većini garnizona postoje klubovi, nazvani vojnička udruženja, gde se oficiri često sastaju na konferencije.

Kralj i prinčevi pripadaju Vojničkom udruženju Berlina i posećuju ga povremeno.

Uzgred će navesti jedan podatak koji mi izgleda karakterističan. Postoji jedno vojničko delo, najlepše koje je dao ljudski um, delo o kome je maršal Marmon rekao: »Onaj koji bude znao o njemu da razmišlja i da ga shvati imaće ratni instinkt«. To su *Napoleonovi memoari*. Koliko ima oficira u Francuskoj koji su ovo delo proučili? Žalosno je reći da oficiri najvišeg čina, oni koji će sutra, možda, komandovati divizijama i korpusima, ne znaju čak ni da ono postoji. Sigurno ih je vrlo malo koji su ovo delo pročitali, a oni koji su ga proučavali i o njemu razmišljali mogu se izbrojati na prste jedne ruke. Međutim, a ne želim da preterujem, ja sam u Pruskoj za vreme svoga boravka od 2 meseca našao na više oficira koji su proučili *Napoleonove memoare* nego što sam ih u Francuskoj sreo za 25 godina.

Nastava je naročito izvanredna kod pruskih generalštabnih oficira. Većina ih duboko poznaje istoriju svih ratova i vrlo pravilno sudi o vojničkim stvarima.«

Klauzevic je već imao svoja ustaljena shvatanja kada je pristupio kritici Napoleonovih ratova. Imajući prema tom čoveku duboku mržnju, on je bio u malo pogodnom položaju da razume njegovo delo.⁵⁾ Uostalom, on nije imao na raspoloženju ni careve zapovesti ni njegova uputstva. Zbog toga je iz Napoleonovih ratova dobro shvatio samo otsudni karakter operacija, ali nije prodro u tajnu carevih postupaka.

Tu tajnu treba tražiti od samog Napoleona.

IV

Da bi se ustanovila *Teorija Napoleonovih ratova* jedini je način da se sistematski prouče njegovi manevri i bitke u svetlosti njegovih svakodnevnih zapovesti,⁶⁾ tako da se iz njih izvuku vodeće ideje. Uostalom, u mnogo slučajeva vodeću ideju je naznačio sâm Napoleon u svojim zapovestima generalima.

To je predmet prva dva dela ove studije, od kojih je prvi deo posvećen proučavanju *manevara*,^{*)} a drugi proučavanju *bitaka*.

Razumljivo je i nije potrebno da se na tome insinstira, da upoređivanje raznih manevara i raznih bitaka daje veliku sigurnost u izlaganju svake od njih. Izvestan manevr ili izvesna bitka, koje je teško razumeti samotumačenjem dokumenata koji se imaju, prirodno se objašnjavaju kad se uporede sa drugima čiji se sistem jasno vidi.

Uostalom, kad se operacije proučavaju hronološkim redom, one jedna drugu razjašnjavaju — jedna operacija priprema sledeću. Ljudski duh ne čini skokove, kao što ih ni priroda ne čini.

⁵⁾ Videti moju *Studiju o Klauzevicu* (*Etude sur Clausewitz*), izdavač Chapelot.

⁶⁾ Pored 22.000 dokumenata u *Korespondenciji* danas raspošlažemo i dokumentima koja je objavilo Istorisko odeljenje Generalštaba vojske.

^{*)} Nekada se ovako gledalo na ove pojmove. — Prim. red.

Čitalac u ovoj studiji neće tražiti sitne pojedinosti o manevrima i bojevima. Ono što mu se htelo dati, to je potpuno tačan pojam o onome što je Napoleon hteo da učini. Zbog toga se izlaganje često sastoji samo iz navoda koji nam daju samu Napoleonovu misao.

Ova se studija sastoji iz tri dela:

Prvi deo: *Pregled ratova,*

Drugi deo: *Bitke,*

Treći deo: *Teorija i tehnika.*

21 avgusta 1902 godine

Fontenblo

H. Kamon

Artiljeriski major
za generalštabne poslove

RAT U ITALIJI 1796/97 GODINE

(Skica 1 u prilogu)

U savez, stvoren protiv Francuske 1796 godine, ušle su: Engleska, Austrija i Sardinija.

Direktorijum je organizovao tri glavne armije: Sambro-mesku armiju pod Žurdanom, Rajnsko-mozelsku armiju pod Moroom i Italijansku armiju pod Bonapartom.

On im je odredio Beč kao zajednički objekat prema kome su one imale da se kreću, i to: prva dolinom Majne i Bavarskom, druga dolinom Dunava i treća kroz Tirol.

Po zamisli Direktorijuma Italija je bila sporedno vojište. Bonapartin genije pretvorice ga u glavno.

Političko stanje u Italiji. — Kakva je bila politička situacija u Italiji početkom 1796 godine?

Stari kralj Sardinije, Viktor Amede, koji se udružio sa kraljevima u borbi protiv Revolucije, video je da su mu, od 1792 do 1796 godine, otete Savoja i grofovstvo Nica. On je nastavio borbu bez velikog oduševljenja, jer od francuske vlade nije smeо da primi ponudu da uzme austrijsku Lombardiju u zamenu za konačno ustupanje Nice i Savoje.

Dela kojima sam se služio: Napoleon, Korespondencija (*Correspondance*), I i Rat u Italiji (*Campagne d' Italie*), XXIX; Tjer, Revolucija (*La Révolution*), VII; pukovnik Krebs, Rat u Alpima (*Campagne dans les Alpes*); kapetan Kolen (*Colin*), Studija o ratu u Italiji 1796 godine (*Etudes sur la campagne de 1796 en Italie*); Buvije (Bouvier Felix), Bonaparta u Italiji (*Bonaparta en Italie*).

Novčano pomagan od Engleske, on je imao pod oružjem oko 50.000 ljudi izvežbanih višegodišnjim ratovanjem. Njegove tvrđave: Suza, Fenestrela, Bard, Tortona, Kerasko, Alesandrija i Turin dobro su naoružane.

Austrija se, preko Lombardije, graniči sa državom kralja Sardinije duž Tesina. Bojeći se mogućeg otcepljenja kralja Viktora Amedea, koje bi dovelo do gubitka njegovih italijanskih poseda, ona je imala pod oružjem znatne snage koje su kralja, prodrevši u njegovu državu do Apenina, držale u savezu.

U Đenovi je plemstvo za Austriju a narod za Francusku. Vlada prividno održava neutralnost, trgujući sa oba protivnika i pozajmljujući im novac. Đenova, koja ima 220 km obale, uzdajući se u svoja utvrđenja, naoružava 10.000 seljaka koje bi mogla pojačati radnicima iz pristaništa i opštim pozivanjem na oružje. U tesnacu Boketa ona drži malo utvrđenje Gavi.

Na desnoj obali Poa, vojvodstvo Parma — Pjaćenca — Gvastala nalazi se u zahvatu dejstva Austrije, a isto tako i vojvodstvo Mōdena.

Južno od ovih vojvodstava je Toskana, čiji je vojvoda, mada je bio carev brat, priznao Francusku Republiku.

Još južnije, Papska država i Kraljevstvo Napulja i obeju Sicilija udružili su se sa našim neprijateljima.

Korzika je pod vlašću Engleza.

Venetijanska republika, kojoj pripadaju Furlandija, Istra i Dalmacija, koja ima jaku flotu i može da mobilise 25.000 ljudi, u miru je sa nama.

Vojna situacija na Apeninima krajem marta 1796. — U operacijama 1795 godine ovladali smo obalom Đenove i grebenom Apenina koji je opasuju. Austrijanci i Sardinci su se zadržali na severnim padinama toga lanca.

Mi imamo, od Nice do Loana, Italijansku armiju, koja će, posle svoje reorganizacije, raspolagati sa 40.000 ljudi i 60 topova, pored 9.000 ljudi koji štite obalu od Tulona do Nice i 6.200 ljudi Makarove i Garnijeove divizije na prevoju Tende.

Levo od nje, mala Alpiska armija, pod Kelermanom, nije imala ni 20.000 ljudi.¹⁾

Sardinci su imali oko 50.000 ljudi pod oružjem, od kojih je bilo 10.000 ljudi u tvrđavama i po 20.000 pred Alpiskom i Italijanskim armijom.

Austrijanci će dovesti oko 30.000 ljudi na Apenine.

Sardinci i Austrijanci treba da dejstvuju zajedno. Razni ofanzivni planovi pripremani su za pretstojeći pohod, naročito ofanziva u Provansu, uz sadejstvo engleske flote.

Zasada je glavnina austrijskih trupa u zimskom smeštaju na Pou, u blizini Alesandrije.

Sardinci su, pod Kolijem, u dolini kod Mondovija.

Severne padine Apenina drže samo pretstraže.

Bolije, koji je tek postavljen za komandanta austrijskih trupa, stigao je u Alesandriju 17 marta.

27 mart. — 27 marta stigao je u Nicu novi komandant Italijanske armije, general Bonaparta. Ovaj general od 27 godina nije bio nepoznat ovoj armiji. On je u njoj komandovao artiljerijom 1794 godine i u to vreme je imao veliki upliv u Savetu narodnih predstavnika. Pozvan u Pariz 1795 godine i naskoro zaposlen u Vojnom otseku Komiteta narodnog spasa, on je uspeo da njegovo mišljenje preovlada u tome Komitetu, a docnije i u Direktorijumu, te mu je stavljeno u dužnost da sastavi uputstva koja su poslata komandantima.

Mali, veoma mršav, neobično i neuredno odeven, sa sanjalačkim izgledom, on je po rečima generala Lasala,²⁾ više ličio »na nekog matematičara nego na generala«.

Pošto još nije komandovao divizijom, njegovo je postavljenje izazivalo izvesno nepoverenje kod generala, ali, pri prvom susretu, on im je ulio poštovanje.

Što se tiče njega, on je bio na vrhuncu svojih snova: evo ga u prilici da na delu primeni ratni sistem koji je u svome duhu izgradio, da primeni svoj čuveni princip na

¹⁾ Krebs, *Rat u Alpima* (*Campagne dans les Alpes*).

²⁾ Lalaš od Robinea de Kler i (*Robinet de Cléry*).

koji je 1794 godine ukazao Robespijeru mlađem, narodnom pretstavniku u Italijanskoj armiji.⁸⁾

»Sa sistemom ratovanja je kao sa opsadom tvrđava: treba sasrediti vatru na jednu tačku. Kada se otvori breša, ravnoteža je poremećena; sve ostalo postaje nekorisno — tvrđava je zaузета«.

On zna kuda ide, on je u svojoj glavi po hiljadu puta premetao i u 20 pretstavki raspravljaо sve pojedinosti plana koji će primeniti. Prema Klauzevicevim rečima, on poznaje Apenine kao svoj džep. I zbilja, kako još kaže taj pruski vojni pisac, nije jednaka igra između ovoga mladog čoveka od 27 godina, punog ambicija i smelosti, koji je imao slobodne ruke u naknadu za obećanje pobeđe, i ovog starca od 72 godine, na kraju svoje karijere, pri nuđenog da neprestano referiše Dvorskom savetu, starom instrumentu jedne ostarele monarhije.

Bonaparta je zatekao Italijansku armiju u najvećoj oskudici. Trebalo je da je najpre reorganizuje i ojača angažujući sva raspoloživa sredstva.

Laharpova i Mejnijeova divizija, objedinjene pod Maseninom komandom, ešelonirane su duž obale od Savone do Loana. Svaka divizija se osigurava malim stražama na grebenu Apenina. Ozeroova divizija je kod Albenge. U Loanu Bonaparta prikuplja 4.800 konjanika koje formira u 2 divizije.

Seririjeova divizija je kod Ormeja.

Nešto dalje, Makar i Garnije imaju 6.200 ljudi na prevoju Tende, koji štite put za Nicu.

9.000 ljudi, osrednjih trupa, štite obalu.

Ratni plan. — Od 1792 do 1796 godine, naše trupe su se, kako to kaže Bonaparta u jednoj pretstavci iz 1795

⁸⁾ Izveštaj o političkom i vojnem položaju Pijemontske i Španske armije, koji je general Bonaparta, komandant artiljerije Italijanske armije, 19 juna 1794 godine predao Robespijeru mlađem, narodnom pretstavniku u toj armiji.

godine, »sa Austro-Sardincima stalno igrale nadvlačenja na vrhovima Alpa i Apenina«.⁴⁾

Razvučene u luku od 380 km da bi čuvale glavne prolaze u planinama, 2 armije, Alpiska i Italijanska, držale su se odbrane koja je, kako je on napisao, »ubistvenija i razornija za naše komore nego najaktivniji rat«.⁵⁾

Bonaparta je došao sa ofanzivnim planom o kome je dugo razmišljao, koji je predložio još 1794 godine i objasnio u više pretstavki 1795 godine kada je bio na dužnosti u Vojnom otseku Komiteta narodnog spasa i pripremao ratne planove za komandante.

Ovaj plan se nije sastojao u frontalnom proboru barijere na Alpima. On će tu barijeru obići. Ostavljajući slabim odredima da vrše osiguranje visokih Alpa, u kojima je, uostalom, prolećni sneg bio dovoljan da neprijatelju spreči prolaz, on će provući glavnine svojih snaga duž obale do Vada, gde će ih baciti do ispred Karkare, koja razdvaja Alpe od Apenina i koja odavno služi kao demarkaciona tačka između Sardinaca i Austrijanaca. Kad jednom stigne u Karkaru, francuska vojska će imati centralni položaj između oba protivnika koji će se moći spojiti samo dugim obilaženjem, te će ona, prema tome, biti u stanju da ih tuče jednog za drugim.

Uostalom, Napoleonov je plan računao i sa različnošću interesa dvaju protivnika; u njemu se politika kombinuje sa vojnim dejstvom.

»Prema stanju u Evropi«, pisao je on u svojoj pretstavci od jula 1795 godine, »kralj Sardinije mora želeti mir. Potrebno je ofanzivnim operacijama:

1) preneti rat u njegovu državu, zastrašiti ga mogućnošću napada čak i na njegovu prestonicu i naterati ga da se brzo odluči na zaključenje mira;

2) primorati Austrijance da napuste jedan deo položaja sa kojih drže u podređenosti kralja Sardinije i da se postave u po-

⁴⁾ Bonaparta, *Pretstavka o uputstvu za rad koje treba dati Italijanskoj armiji*, od 12. oktobra 1795. *Korespondencija*, 75.

⁵⁾ Bonaparta, *Pretstavka o Italijanskoj armiji*, jula 1795 godine. *Korespondencija*, 49.

ložaj u kome se može štititi Pijemont i iz koga se docnije mogu preduzeti operacije.⁶⁾

Jedan pokret armije ka Đenovi baciće Austrijance u brigu za njihovo levo krilo i pozadinu, gde se nalaze njihova slagališta u Akviju i Alesandriji.

»Austrijanci će se povući na položaje koji brane put u Lombardiju. Oni će prvenstveno zauzeti planinski lanac od Prijera preko Gornjeg i Donjeg Montenota... Pijemontezi će prvenstveno zauzeti položaje koji štite ulaz u Pijemont, to jest visove San Đovani, Salta, Biestro i Montecemolo.«

Prema tome, njegov plan je:

»Prividnim nastupanjem ka Saselu napasti neprijatelja (Austrijance) ili ga prinuditi da evakuiše sve položaje do Donjeg Montenota i da se povuče ka Akviju ili čak ka Alesandriji; zatim, preko Kaira i Milezima, dokopati se visa Montecemolo, koji dominira Čevom, u isto vreme kada divizija koja je ostavljena da brani Tanaro prođe Batifolo, opkoli Čevu sa strane Garesija i izvrši spajanje što bliže Čevi sa divizijom koja će biti na Montecemolu.⁷⁾

Nikada unapred stvoren plan nije bio, kao što ćemo videti, tako tačno ostvaren.⁸⁾

Ali, u trenutku kad je Napoleon stigao u Nicu, odašiljanje Pižonove brigade ka Voltriju radi podupiranja traženja zajma od Đenovskog senata, prenulo je Austrijance koji napuštaju svoj zimski smeštaj. Da su oni poseli Karkaru jakim snagama, Bonapartin bi plan bio kompromitovan, ali to se nije dogodilo, te je, konačno, usled pokreta Pižonove brigade, koji je privukao Boljea ka obali,

⁶⁾ Korespondencija, 50.

⁷⁾ Korespondencija, 50. Pretstavka od jula 1795 godine.

⁸⁾ Neki vojni pisci su u planu koji je usvojio Bonaparta videli podražavanje planu po kome je 1745 godine dejstvovao maršal Majboa (Maillebois). Ustvari, jedino što je možda uzeto od Majboa je zamisao da se prođe kroz vratnice kod Karkare umesto da se uputi dolinom Tanara.

ostala neposednuta ta tačka, Karkara, na koju će francuski general baciti svoju armiju.

Da bi se unela jasnoća u proučavanje mnogih operacija ovoga rata od 13 meseci, on se može podeliti na 3 perioda, od kojih ceo 3-ći period obuhvata 1797 godinu:

— prvi period: *Bonapartina ofanziva*, koja je dovela francusku vojsku na Adiđu;

— drugi period: *Strategiski doček na Adiđi*, i

— treći period: *Marš na Beč*.

Svaki se od ovih perioda može podeliti na nekoliko činova tako da će nam ceo rat dati ovu sliku:

Prvi period (od 27 marta do 31 maja).

Bonapartina ofanziva

1-vi čin: Napad na tačku spajanja Sardinaca i Austrijanaca. — Izbacivanje Sardinaca iz rata;

2-gi čin: Manevar kod Lodija;

3-ći čin: Manevar kod Kastelnova.

Drugi period (od 31 maja do 2 februara 1797)

Strategiski doček na Adiđi

1-vi čin: Kastiljone;

2-gi čin: Manevar kod Basana;

3-ći čin: Manevar kod Arkole;

4-ti čin: Rivoli.

Treći period (od 2 februara do 17 aprila 1797)

Marš na Beč i preliminarni mir u Leobenu

PRVI PERIOD

(od 27 marta do 31 maja 1796)

PRVI ČIN

NAPAD NA TAČKU SPAJANJA SARDINACA I AUSTRIJANACA

Vratnice kod Karkare koje je trebalo zauzeti jesu raskršće na kome se sastaju 3 puta:

- od Turina preko Mondovija i Čeve,
- od Alesandrije preko Akvija i Dega, i
- od Đenove, obalom.

Između ova tri puta ne postoji poprečna veza podobna za kretanje vojske pre linije Novi — Akvi — Alba, koja se nalazi na nešto manje od 70 km daleko od Karkare.

Od Savone do Karkare ima samo jedan dan marša.

»Od Vada do Čeve«, pisao je Napoleon u svom *Ratu u Italiji*, »koja je prva pogranična tvrđava Sardinije na Tanaru, ima 32 km, a zemljište se ne penje više od 400—600 m iznad morske površine. To, dakle, nisu prave planine već brežuljci pokriveni plodnom zemljom, voćnjacima i vinogradima.

Savona, morsko pristanište i tvrđava, postavljena je tako da služi kao depo i kao oslona tačka. Od ove varoši do Madone ima 12 km. Do nje je vodio dobar drum, a od Madone do Karkare ima 24 km putem koji se za nekoliko dana mogao učiniti prolaznim za artiljeriju. Iz Karkare postoje kolski putevi koji vode u unutrašnjost Pijemonta i Monferata«.¹⁾

¹⁾ *Rat u Italiji*, II, 1 stav.

Bitno je bilo stići u Karkaru pre nego što Austrijanci ili Sardinci budu zauzeli tu tačku.

Postavljajući svoj ratni plan, Bonaparta je računao da iskoristi poslednje dane marta, dok su Austrijanci još u zimskom smeštaju, tako da bi imao da preduhitri samo Sardince.

On se nadao da će jakom Seririjeovom demonstracijom u dolini Tanare, kao i Makarovom demonstracijom na prevoju Tende, sprečiti Sardince da pređu Čevu, jer će im pretiti opasnost da budu otsečeni od Turina i svojih magacina.

Da bi zavarao Kolija o jačini Seririjeove demonstracije, Bonaparta je njegove snage pojačao na 12.500 ljudi pridavanjem Ruskine brigade koju je uzeo od Ožeroa.

Znatna sredstva koja je nagomilao kod Ormeje, imajući u vidu promenu komunikaciskog pravca kada naša vojska bude izbila kod Čeve, trebala su da ubede Kolija da će se francuski napad izvršiti dolinom Tanara.

Za vreme marša glavnine ka Savoni, Seririje će biti izolovan masivom Liguriskih Alpa, ali on treba da nastupa oprezno,²⁾ a, osim toga, on raspolaže i dovoljno jakom snagom da se u planinama odupre Kolijevoj armiji. Kada naša glavnina bude stigla kod Milezima, to jest pre tačke na kojoj će verovatno sresti Sardince, Ruskina brigada, pridata Seririju, moći će, pomerajući se udesno, da se spoji sa Ožeroom, koga je Bonaparta odredio da obrazuje čelo kolone prema Sardincima.

Ovim je respektovano načelo koje nalaže da se spašanje delova vojske vrši pre susreta sa neprijateljem. Pokret glavnine otkriva Nicu, ali Makar i Garnije sa jedne strane i Seririje sa druge u planinama štite prilaze ovome gradu.

Bonaparta nam nije saopštio proračune na kojima je zasnivao svoj plan, ali se oni mogu lako ustanoviti.

²⁾ Korespondencija.

U jednom pismu Direktorijumu od 6 aprila on kaže:

»Pijemontska armija je jaka 40.000 pešaka i 5.000 konjanika. Austrijska armija je jaka 34.000 pešaka i 3.000 konjanika. Ja u svemu raspolažem samo sa 45.000 ljudi. Mnogo trupa mi je zadržano u pozadini s one strane Rone«.³⁾

Ali, dobro obavešten o snagama svojih protivnika, on zna da Koli neće moći dovesti Austrijancima više od 20.000 ljudi, kao što smo gore naveli. No, on je siguran da će zadržati ove snage kod Čeve Seririjeovom demonstracijom. Što se tiče Austrijanaca, ako oni dovedu 30.000 ljudi na Apenine, oni ih sigurno neće imati prikupljene kod Karkare, utoliko pre što ofanzivni pokret Pižonove brigade privlači njihovu pažnju i njihove snage ka Denovi.

Dakle, kada se oduzmu 12.500 Seririjeovih ljudi, to čini 25.000 ljudi⁴⁾ koje on može u masi baciti na Karkaru. On je, dakle, bio siguran da će tamo imati brojnu nadmoćnost.

Operacije

(Skica 2)

31 marta Bonaparta je izvršio pregled jednog dela svojih trupa u Nici. On im je održao govor od nekoliko kratkih, ubedljivih rečenica, iz kojih je posle stvorena tako poznata proklamacija.⁵⁾

»Vojnici! vi ste goli, rđavo hranjeni, vlada vam duguje mnogo, a ne može da vam da ništa. Vaše strpljenje i hrabrost koju pokazujete usred ovih stena su divni, ali oni vam ne daju nikakvu slavu; nikakav sjaj ne obasjava vas. Ja hoću da vas povедем u najplodnije ravnice sveta. Bogate oblasti i veliki gradovi će biti u vašoj vlasti. Tamo ćete naći čast, slavu i bogatstvo. Vojnici Italijanske armije, da li će vam nedostajati hrabrosti ili istrajnosti?«

³⁾ Korespondencija.

⁴⁾ Brojke su od kapetana Kolena (Colin).

⁵⁾ Kapetan Kolen.

Akontacija plate i podela opreme su pokazali da novi komandant ne plaća samo praznim rečima.

2 april. — 2 aprila Bonaparta ide iz Nice u Albengu; on želi da izvrsti ofanzivni pokret 15-og.

Podaci dobiveni iz Denove 3-eg i 4-og kazuju da se kod Novija nalazi 8.000—10.000 Austrijanaca kao i štab generala Bolijea.

Pošto su Austrijanci izgleda skloni da dejstvuju ka Denovi, Bonaparta ima samo da ih tamo zadrži. Pižonova brigada, kojom sada komanduje Servoni, poslužiće kao mamac. Bonaparta je pojačava jednom polubrigadom.

9 april. — 9 aprila on odlazi kod pretstraža.

10 april. — 10 aprila Bolije počinje svoju ofanzivu. Njegov plan je bio da se svim snagama baci na naše desno krilo za koje je smatrao da se sa Servonijevom brigadom nalazi u Voltriju.

Da bi zarobio ovo desno krilo, on će se sa 8.000 ljudi postaviti između njega i Denove s jedne strane, a s druge strane on će na njegovu pozadinu uputiti Aržanta sa 9.000 ljudi preko Monteleđina na Savonu; jedan mali odred od 3.000 ljudi kod Stele održavaće vezu između ova dva napada. On računa na sadejstvo engleske flote.

Ali Aržanto nije primio zapovesti na vreme, a Servoni, koji je imao posla samo sa Bolijeom kod Voltrija, snažno se odupro povlačeći se ka Varaci, 6 km istočno od Savone.

11 april. — Monteleđino. — Aržanto, koji je 11-og stigao na visove kod Montenota, napada francuske pretstraže na visokom ogranku koji se od Montenota pruža ka Savoni, na Monteleđino. 1.200 ljudi, sa Ramponom, odupiru se pritisku koji vrši najmanje 4.000 Austrijanaca.

Francuska ofanziva

12 april. — Bonaparta ne može više, bez opasnosti po svoje istaknute trupe, da odlaže svoju ofanzivu. Pijemontezi se nisu makli. On, prema boju kod Voltrija, računa da je Bolije morao upotrebiti na obali bar 7.000—

8.000 ljudi, da austrijski general ima 3.000—4.000 ljudi kod Stele i da, prema tome, nije u stanju da prikupi više od 15.000 ljudi kod Montenota. Međutim, on može da baci 25.000 ljudi u zonu Montenota — Dego — Montecemolo.

Poveravajući jednom slabom odredu čuvanje magacina u Savoni, on noću privlači trupe visovima Montenota i Monteledina kako bi ih na njih bacio 12-og uzoru.

Protiv Austrijanaca

Montenote. — 12 aprila uzoru Laharp sa 9.000 ljudi napada Aržantoa s fronta, na visovima Monteledina, dok Masena, koji vodi Menarovu brigadu od 4.000 ljudi, ide više ulevo, na Altare, i obuhvata desni bok Austrijanaca. Njemu treba da se priključi ostatak divizije Mejnijeove, kao i 6.000 Žuberovih i Domartenovih ljudi, koji dolaze od Sen Žaka.

Više ulevo, Ožero sa svojih 6.000 ljudi treba da nastupa od Malare preko Karkare na Kairo i da ide do polovine puta za Dego, sa naređenjem »da napadne i obide neprijatelja«.⁶⁾

Najzad, Seririje treba da vrši demonstracije da bi pred sobom zadržao Pijemonteze.

Rezultat ovih kombinacija je da Masena i Laharp sa 13.000 ljudi tuku 6.000 Austrijanaca kod Montenota, ali Žuber, Domarten i Ožero nisu mogli izvršiti dobivenu zapovest da obidu Austrijance u pravcu Dega, te su oni mogli da se izvuku.

Žuber i Ožero su stigli tek uveče u Karkaru, gde je Bonaparta postavio svoj štab.

Domarten je još više zakasnio.

Manevri na položaju Karkare

Protiv Sardinaca. — 13 april. — Boj kod Milezima. — 13 aprila, ostavljujući Masenu, kome Laharp treba da se priključi preko Kaira, da goni Austrijance ka Degu, Bonaparta upućuje Ožeroa sa Žuberom i Domartenom, to

⁶⁾ Korespondencija, 131 i 136.

jest 12.000 ljudi, ka Milezimu da odatle nastupa ka Montecemolu.

Ruskina brigada treba tu da se sastane sa Ožerom. Računajući i Seririje, koji takođe treba da nastupa ka Montecemolu, to je snaga od 25.000 ljudi koju Bonaparta upućuje protiv Sardinaca.

U Karkari on obrazuje rezervu od 6 bataljona, koje je uzeo iz 3 divizije, kao i svu konjicu, radi potpomaganja jednog ili drugog krila.

Ožero napada pretstraže Pijemonteza, proteruje ih sa njihovih položaja i zauzima selo Milezimo. Ali, on je zaustavljen pred starim zamkom Koserija (Cosseria), u koji se sklonio austrijski general Provera, koji je imao zadatak da preko jednog malog odreda održava vezu između Austrijanaca i Sardinaca. Bonaparta je uzalud pozivao Proveru da se preda. Pokušaj juriša je propao.

Protiv Austrijanaca. — Za to je vreme Masena, kome Laharp još nije stigao, zadržan u Dagu. Postoji bojazan da su Austrijanci tamo koncentrisali znatne snage.

14-og ujutru Provera kapitulira. Pošto se Koli ne miče, i kako, uostalom, Seririje treba da preduzme ofanzivu protiv njega, Bonaparta, ostavljajući Ožerou samo jednu polubrigadu, vodi ostatak svojih snaga na Dego.

14 april. — Boj kod Dega. — Ustvari, tamo se nalazi samo 4.000 Austrijanaca koji su savladani krajem dana.

Protiv Sardinaca. — 15 april. — 15-og Masena treba da drži Dago sa svojom divizijom (bivša Mejnijeova divizija), dok će Ožero nastupati na Sardince zajedno sa Laharpm.

Ali, 5 austrijskih zalutalih bataljona uzoru nabasaju na Maseninu diviziju, koja se bila rasturila tražeći namirnice; oni je proteraju iz Dega, koji je trebalo ponovo zauzeti, te je usled toga izgubljen ceo dan 15-og.

16 april. — Napad na Čevu. — Bonaparta, bojeći se ponovnog napada Austrijanaca, ne može da pomogne napad koji Ožero vodi protiv utvrđenog logora u Čevi, gde se nalazilo 7.000—8.000 Pijemonteza. Ožero ne uspeva.

17 april. — Obavešten noću 16/17-og o ovom neuspehu, a umiren izviđanjima prema Austrijancima, Bonaparta prenosi svoj štab iz Karkare u Milezimo i naređuje Laharpu da u Degu smeni Maseninu diviziju. Na taj način, osiguran sa strane Austrijanaca Laharpom, on upućuje Masenu na Mombarko (San Benedeto), između Austrijanaca i Sardinaca.⁷⁾

U toku noći Koli se izvučao i otišao da blizu Mondovija posedne bočni položaj Bikočija, pozadi Kursalje.

18 april. — 18-og Bonaparta spušta Ožeroa desnom obalom Tanara da ugrozi pozadinu Sardinaca; dok Seririje nastupa pravo na njihov položaj, Masena ostaje u Mombarku (San Benedeto).

Seririjeov napad, kome Ožero nije mogao sadejstvovati zbog nabujalog Tanara, nije uspeo. Situacija postaje teška. Treba naći snage da se zauzme Kolijev položaj.

19 april. — *Promena komunikaciskog pravca.* — Promena komunikaciskog pravca izvući će Bonapartu iz neprilike. Napuštajući svoj pravac za Savonu, on uzima pravac na Ormeju. Nemajući više da tako jako čuva put za Savonu, on poziva sebi Laharpovu diviziju koja ostavlja u Kairu samo jednu polubrigadu.

20 april. — 20-og Laharp smenjuje u San Benedetu Maseninu diviziju, koja se uvlači između Seririje i Ožeroa, kako bi se 21-og ponovio napad na San Mikele.

21 april. — *Boj kod Mondovija.* — Ali, Koli ne sačekuje udar već se povlači 21-og uzoru. Bonaparta to primećuje i upućuje Seririje i Masenu na neprijatelja koji je iznenada napadnut u toku povlačenja. Mondovi je zauzet u 4 časa uveče.

22 april. — Ovaj dan je upotrebljen za reorganovanje armije.

⁷⁾ »Da je krenuo na Dego, odred postavljen u San Benedetu napao bi ga u bok i pozadinu«. (Napoleon, *Observations sur les opérations militaires dans les campagnes de 1796—1797 en Italie* — »Zapažanja o vojnim operacijama u ratu 1796/1797 u Italiji«.)

Na vest o nesrećnom ishodu boja kod Mondovija, turinski dvor, uviđajući koliko malo može da očekuje od Boljea, odlučuje da predloži primirje i mir.

25 april. — Nastupanje francuske vojske nije zaustavljeno.

25-og je Ožero ušao u Albu, završavajući time razdvajanje saveznika. Masena je ušao u Kerasko, gde je našao znatne zalihe.

26 april. — Ovoga dana se Bonaparta bavio time da, jedno, uhvati vezu kod Konija sa trupama na prevoju. Tende radi otvaranja direktnog saobraćaja sa Nicom i, drugo, da pogura Laharpa na Akvi ka Austrijancima.

28 april. — Na predlog turinskog dvora Bonaparta je odgovorio da nije nadležan da pregovara, ali da on, u očekivanju uputstava od Direktorijuma, pristaje na obustavu neprijateljstava uz ustupanje tvrđava Konija, Tortone i Alesandrije. Dvor pristaje i, štaviše, jednim tajnim članom za koji se Bonaparta nada da će naskoro biti saopšten Austrijancima, dozvoljava slobodan prelaz preko Poa kod Valence.

Mi ćemo videti, u proučavanju drugog čina ovoga pohoda, kako Bonaparta misli da se posluži ovim primirjem prema planu koji je razradio u svojoj pretstavci od 19 januara 1796.⁸⁾

Tako se odigrao prvi čin rata koji nam je skinuo Sardince s vrata. Bonaparta je bukvalno sledovao jednom unapred smišljenom planu. Sva uzastopna angažovanja su samo razvoj jedne jedinstvene misli.

⁸⁾ Pretstavka o Italijanskoj armiji od 19 januara 1796, *Korespondencija*, 83:

»Kralj Sardinije će tada učiniti predloge za mir. Glavno-komandujući kaže da on nema prava da zaključi mir i da on mora poslati jednog kurira u Pariz, a za to vreme će se dogoditi to da će kralj Sardinije biti prinuđen da učini takve predloge koji se neće moći odbiti i koji će potpuno ispuniti cilj vlade.«

DRUGI ČIN

MANEVAR KOD LODIJA

(Skica 3)

Prvi čin rata je doveo do primirja u Kerasku. Ovo primirje je izbacilo iz igre sardinsku vojsku bar za vreme koje je potrebno da ugovor stigne u Pariz, da se tamo prodiskutuje i vrati sa odlukom Direktorijuma, to jest za dvadesetak dana.

Sad se radi o tome da se za 20 dana otarasimo Austrijanaca koji su se posle svojih poraza kod Montenota i Dega povukli na reku Po kod Valence.

»Moj plan je«, piše Bonaparta Karnou, »da stignem Austrijance i da ih potučem pre vašeg odgovora.«

Ali kako? Ako ide pravo na njih, moraće izvršiti nasilan prelaz Poa, a zatim zauzeti jednu za drugom razne linije koje će Austrijanci moći organizovati na levim pri-tokama reke. Zbog toga je njegova zamisao drukčija. Evo je onakve kakvu je on izneo u svome pismu od 6 maja upućenom Direktorijumu:

»Juče smo se uzajamno tukli artiljerijom sa neprijateljem koji se postavio s one strane Poa. Ova reka je vrlo široka i vrlo teška za prelaz. Moja namera je da je predem što bliže Milanu kako više ne bih imao nikakve smetnje za prodiranje u taj glavni grad. Tom merom ja ću obići sve 3 odbrambene linije koje je Bolije sebi obezbedio duž Agonja, Terdopija i Tesina. Danas nastupam na Pjaćencu; Pavija će biti obidena i, ako neprijatelj bude uporan da brani ovaj grad, ja ću se naći između njega i njegovih magacina...«.

Manevar je, dakle, u Bonapartinim mislima, mogao da ima dva rezultata: jedan maksimalni i drugi minimalni.

Maksimalni rezultat je Boljeovo zarobljavanje. On će biti postignut ako se uspe da se Austrijancima prekinu njihove otstupne linije ka Mantovi, na tačkama gde one prelaze Adu, to jest kod Lodijskih Kasana. Otsečen od svojih magacina, neprijatelj će se naći u situaciji u kojoj neće moći da se održi dugo, te će biti prinuđen ili da kapitulira ili da pokuša »da pređe preko trbuha francuske vojske«, kako je rado govorio Napoleon, a to neće ići bez teškoća.

Minimalan rezultat je otstupanje Boljea ugroženog iz pozadine i, prema tome, potpuno razdvajanje oba protivnika. Da se to postigne, dovoljno je iznenadno preći Po kod Pjaćence. Iznenadenje izgleda lako izvodljivo: od Valence do Pjaćence Bolje ima da pređe 128 km, dok od Tortone do Pjaćence francuska prethodnica ima da pređe samo 96 km.

Kad se jednom izvrši prelaz kod Pjaćence, Bonaparta će raspolagati snagama jačim od Boljeovih snaga. On će imati oko 36.000 ljudi, od kojih 3.000 konjanika, ako se izuzmu garnizoni koji ostaju u Pijemontu. On smatra da Bolje ne može uvesti u borbu više od 25.000 ljudi, računajući tu i pojačanja pridošla iz pozadine. Čak i ne računajući 10.000 ljudi koje ostavlja privremeno pred Valencom, Bonaparta će imati snage brojno ravne Boljeovim snagama, ali od znatno veće vojničke vrednosti.

Uostalom, on se nada da neće imati da tuče austrijske snage u uređenoj bici, već da će naći priliku da ih počesno tuče u toku povlačenja.

Kako za dostignuće Lodijski francuska vojska ima da pređe najmanje 128 km, a Bolje samo 96, to treba prevariti austrijskog komandanta i krenuti diviziju ostavljenu pred Valencom tek u momentu kada Boljeu više neće biti moguće da nam spreči prelaz preko Poa kod Pjaćence.

U slučaju da Bolje, obavešten na vreme, bude mogao da dovede svoju armiju pred Pjaćencu da bi nam sprečio prelaz preko Poa, divizija zadržana kod Valence preći će

reku, a glavnina će se vratiti i krenuti za njom. To bi opet bilo razdvajanje Austrijanaca od Sardinaca i povlačenje Austrijanaca.

Bonaparta je, dakle, siguran da će postići minimalan rezultat svoga manevra. Što se tiče maksimalnog rezultata, on je problematičniji, jer zahteva da se ima dosta snaga za sprečavanje prelaza Ade kod Lodija i Kasana a da se u isto vreme osigura i operacijski pravac ka Pjaćenci. Za to je potrebno da Seririjeova divizija ima vremena da stigne.

Bilo kako bilo, uoči izvršenja ovog lepog manevra Bonaparta je u svom pismu od 6 maja upućenom Direktorijumu dодao:

»Optuživaće me za smelost, a ne za sporost, ali za to treba imati još i sreću da se proračun ostvari«.¹⁾

Da nije ovaj marš na Pjaćencu i potom na Adu opasan? Zar se i Bolije ne može baciti na naš komunikacijski pravac? To je malo verovatno s obzirom na karakter toga generala. Uostalom, Bonaparta se osigurava; njegovi magacini su zatvoreni u tvrđave koje čine zglobove njegovog komunikacijskog pravca.

Na 80 km od Savone, našeg prvog depoa, naše komore dolaze u Kerasko, malu tvrđavu, gde su stvorenji novi magacini, a potom u tvrđavu Tortonu. Uostalom, bogati grad Pjaćenca biće za francusku vojsku centar za snabdevanje za vrlo kratko vreme trajanja operacija protiv Bolije i privremeno će omogućiti prekid komunikacija sa pozadinom.

¹⁾ Bojeći se da je suviše rekao i da je bio suviše kategoričan, jer može da bude prinuđen da odustane od svog manevra, Bonaparta se odmah isparavlja: »Kad ćemo preći Po? Gge ćemo ga preći? Ne znam ništa. Ako moj pokret ka Pjaćenci odluči Boljea da evakuiše Lomenilu, ja ću ga mirno preći kod Valence. Ako Bolije za 24 časa ne sazna za naš marš ka Pjaćenci i ja u tome gradu nađem čamce od kojih ću napraviti splavove ja ću ga preći u toku noći«. On ne spaljuje svoje mostove posle stvaranja svog projekta, ali sve njegove pripreme ostaju orijentisane ka prelazu u Pjaćenci.

28 april. — Već 28-og, to jest istog dana kada je primirje potpisano, Bonaparta je krenuo Laharpovu diviziju na Akvi, sa napomenom njenom komandantu da će mu se, čim dozna da su zauzeti Koni i Čeva, pridružiti da zajedno maršuju na Tortonu, to jest na tesnac Stradelu.²⁾

30 april. — Ovoga dana on premešta svoj štab u Akvi.

Od 1 do 2 maja. — Od 1 do 3 maja tri divizije: Laharpova, Masenina i Ožeroova prelaze sa fronta Asti — Akvi na front Valenca — Sala — Tortona, sa desnim krilom unapred; Seririje je ostao malo unazad, u Albi.

3 maj. — 3 maja, dok je Laharp, ubrzavajući marš, išao da zauzme Tortonu, čela Masenine i Ožeroove divizije izbijaju na Po između Valence i Sale prikupljajući sve čamce i barke i postavljajući topove na položaje da bi kod Boljea stvorila uverenje da će se tu izvršiti prelaz. Seririje je, pošto se preuređio, gotov da krene napred.

Bolje je prešao Po kod Valence prekinuvši most za sobom i njegova armija se nalazi između te reke i r. Agonjo.

Bonaparta je, imajući svoje divizije u ruci, u mogućnosti da započne svoj manevr.³⁾

²⁾ »Kreni odmah u Akvi i goni Austrijance u njihovom bekstvu; oni se evakuišu i prelaze Po... Ja ću biti naskoro kod tebe. Čekam vest o zauzeću Konija i Čeve pa da krenem ka Tortoni i da se sastanem sa tobom.« (Korespondencija, 261).

³⁾

Divizije	30 aprila	1 maja	2 maja	3 maja
Laharpova	Akvi	Rivalta-Bormida	Rivalta di Skrivija	Tortona
Ožeroova	Bormida	Akvi	Bosko (Mareng) di Skrivija	Kastelovo
Masenina	...	Belbo	Alesandrija	Sala
Seririjeova	...	Alba (Tanaro)	Alba	
Glavni štab	Akvi	Akvi	Bosko	

Da bi iznenada zauzeo prelaz Poa kod Pjaćence, on želi da pojača svoju konjicu jakom prethodnicom koja se brzo kreće. U tom cilju on je obrazuje od bataljona sastavljenih od grenadira i karabinijera iz sve 4 divizije.

3 maja uveče izdato je naređenje za organizovanje tih bataljona.

5 maj. — 5 maja prethodnica je prikupljena u Montebelu, dok se nastavljaju demonstracije duž Poa od Valence do Sale.

6 maj. — 6 maja su sve 4 divizije u armiji, Laharpova, Masenina, Ožeroova i Seririjeova, na maršu ka istoku, pozadi prethodnice i na otstojanju jednodnevnog marša jedna od druge. Prethodnica je stigla 6-og uveče u San Đovani, s one strane tesnaca Stradele, gde ju je Bonaparta stigao. Čelo konjice je stiglo u Pjaćencu, gde za taoca uzima pretsednika opštine. Bonaparta poziva iste noći u svoj štab guvernera Pjaćence.

7 maj. — 7 maja u 4 časa izjutra prethodnica, praćena svom konjicom, ide ka Pjaćenci i stiže pred grad u 9 časova. Ona je od Tortone prešla 64 km za 36 časova.

Reka je široka 500 m i ima brzu maticu. Vrši se prikupljanje barki radi izvršenja prebacivanja prvih trupa na drugu obalu, dok Andreosi (Andréossy) pravi skelu koja može u jedan mah da prebaci 500 ljudi i 50 konja. Za odlazak i povratak potrebno je 1/2 časa.

U 2 časa po podne Lan prvi iskače na levu obalu i rasteruje 150 austrijskih konjanika, koji su bili jedina neprijateljska snaga na toj obali. Za njim prelazi prethodnica, a potom, cele noći, prelazi Laharpova divizija praćena konjicom. Vrši se utvrđivanje na levoj obali.

Ištoga dana je Ožero stigao u San Đovani. On vrši prelaz na gazu kod Verata, 6 km zapadno od Laharpa. Masena je zanoćio u Vogeri, 60 km od Pjaćence.

Šta je bilo za to vreme sa Bolijeom?

On je 4-og, konstatujući da francuska vojska ne vrši ozbiljan napad, posumnjao u Bonapartin manevar

i poslao je Liptajija sa 7 bataljona i 6 eskadrona ka Pjaćenci.

6 maja, kada je bio definitivno obavešten o našem kretanju, on preduzima povlačenje svoje armije.

Liptaji se, pošto je 7-og uveče sa 8.000 ljudi stigao u blizinu Poa, smestio u varošicu Kodonjo.

8 maj. — 8 maja Bonaparta raspolaže na levoj obali prethodnicom, konjicom i sa 2 divizije, Laharpovom i Ožeroovom. Masena treba da zanoći u San Đovaniju. Artillerija je, osim 6 oruđa u prethodnici, još pozadi.

Kodonjo. — Da bi dobio malo prostora, Bonaparta naređuje da Laharpova divizija napadne Kodonjo, koji ona i zauzima. Liptaji se povlači na Picigetone.

Oko 10 časova uveče austrijska konjica, idući ispred Boljeove glavnine, udara na naše prestraže kod Kodonja. U metežu koji je nastao Laharp gine od jednog od svojih vojnika.

9 maj. — 9 maja je prvi deo Bonapartinog plana ostvaren. Prelaz reke Poa je zauzet iznenađenjem i Bolje više ne može da nas baci u reku.

Ostaje da se dobro izvede drugi deo plana, to jest da se na Adi preseku pravci Boljeovog povlačenja. Radi toga je potrebno odmah krenuti na Lodi. Ali, sukob koji se dogodio u toku noći izazvao je kod Bonaparte bojazan da je Bolje prikupio sve svoje snage na malom otstojanju. 9-og uveče on piše Karnou:

»Najzad smo prešli Po. Drugi deo rata je počeo. Bolje je zbumjen; on dosta rđavo računa. On stalno pada u zamke koje mu se postavljaju. Možda će hteti da dâ bitku, jer taj čovek ima smelost besa a ne genija. Ali 6.000 ljudi, koje smo juče naterali da pređu Adu i koje smo potukli, mnogo su ga oslabili. Još jedna pobeda, i mi smo gospodari Italije.«

Pre nego što krene na Lodi, on smatra za potrebno da sačeka Maseninu diviziju, — koja ima da pređe 80 km, a čiji je marš bio usporen zbog rđavog stanja obuće, —

dok ona stigne na drugu obalu, što će biti ostvareno u toku noći 9/10 maja.⁴⁾

Seririje, koji je imao da pređe više od 100 km, još je u Tortoni, te mora vanredno usiljenim maršem stići u Pjaćencu u toku 10-og.

Najzad, neophodno je da se zamorene trupe snabdeju namirnicama nađenim u Pjaćenci.

Zbog svega toga Bonaparta je prinuđen da svoju ofanzivu na Lodi odloži do 10-og.

10 maj. — 10-og u 3 časa ujutru on je na pretstraži.

Izveštaji kažu »da se neprijatelj svuda evakuiše i povlači«. Ali kolika mu je snaga? Kojim pravcem ide? Ustvari, sad se radi o tome da se stigne u Lodi kuda prolazi pravac povlačenja Austrijanaca za Mantovu.

Bonaparta, dakle, kreće svoje trupe ka Lodiju, osiguravši svoj desni bok (to jest sa strane Picigetona gde se bio povukao Liptaji) trupama Laharpove divizije kojima komanduje Menar, i svoj levi bok Kilmenovom (Kilmaine) konjicom.

Seririje će, koji treba popodne da stigne u Pjaćencu, osiguravati naš operacijski pravac.

Most kod Lodija. — Kad je francuska prethodnica stigla pred Lodi, Austrijanci su ponovo prešli Adu, poverivši jednoj zaštitnici brigu da nas zadrži toliko koliko je potrebno za osiguranje njihovog povlačenja. Na drugoj obali reke video se oko 10.000 ljudi kao i topovi na položaju.

*)

	6	7	8	9	10
Masena	Sala	Vogera	Kastel San Đovani	Pjaćenca	
Ožero	(kratka etapa)		(140 km)	(konjica)	
Seririje	. . .	Valenca	Vogera	Kastel San Đovani (pešadija)	Pjaćenca

Bonaparta je, besan što vidi da mu Austrijanci izmču, ipak prinuđen da čeka nekoliko časova dok prva divizija ne bude dovoljno blizu da pomogne prethodnicu. Tada artiljerija tuče suprotnu obalu, a grenadiri se kreću u koloni na most.

Jednim veličanstvenim naletom most je zauzet. Pa, ipak, Bonaparta ubrzo uviđa da ne može stići Boljea, ni deo njegove vojske koji je izbegao preko Kasana.

11 maj. — Austriska vojska je izmakla, ali je njen moral jako pokoleban; zadugo se od nje neće morati bojati.

Ustvari, od dva rezultata koje je Bonaparta mogao očekivati od svoga manevra, samo je minimalni postignut, ali potpuno. Sardinci su odvojeni, a Austrijanci će, u punom povlačenju, moći da se zaustave tek iza Minčija.

11-ti je maj. Odluka Direktorijuma treba da bude vraćena najdalje za 10 dana (stigla je 21 maja). Bonaparta ne zna da li će njome biti ratifikovani dosta blagi uslovi koje je on postavio kralju Sardinije ili će ona, zbog težine uslova, odlučiti toga vladaca da se ponovo lati oružja. On, dakle, ne može da misli na gonjenje Boljea; on mora da bude pripravan da, u datom slučaju, nastavi neprijateljstvo protiv Pijemonta.

Ostavlјajući Menara i Seririjea na Adi, on upućuje Ožeroovu diviziju u Paviju, a u Milano dovodi Maseninu diviziju, sa kojom vrši trijumfalni ulazak kao sjajnu manifestaciju svoje pobeđe.

On od vojvodstava Parme i Modene, kao i od Lombardije, zahteva kontribucije koje će mu omogućiti ne samo da nastavi rat, nego i da pošalje novac Direktorijumu za Rajnsku armiju.

Čoja, odela, pantalone, košulje i šeširi rekvirirani su da bi se poboljšalo stanje vojske. Uzeti su i konji za remontovanje konjice.

21 maj. — 21 maja je doznao da je mir sa Sardinijom potpisana. 22-og kreće svoje trupe ka istoku da otpočne nov pohod.

TREĆI ČIN

MANEVAR KOD KASTELNOVA

(Skica 3)

Bolje se povukao iza Minčija. On se naslanja na Mantovu.

U ovoj situaciji Bonaparta će se truditi da odvoji Boljea od Mantove pa da ga zatim opkoli na otvorenom polju.

»Radilo se o tome«, pisao je on, »da se kod generala Bolijsa stvori uverenje da hoću da ga obiđem sa gornje strane jezera, prelazeći preko Rive, da bih mu presekao put za Tirol.«

27 maj. — 27 maja iz Brešije, gde su stigle njegove trupe, on naređuje generalu Riski (Rusca) da ode u Salo sa Ožeroovom lakom pešadijom i da tamo pokupi sve barke.

Ovom demonstracijom ka Rivi on nastoji da uveri Boljea da hoće, severno od jezera Garde, da mu preseče put za Tirol. On se nada da će ga time odvući izvan oblasti Mantove.

Potom, kad je računao da su Austrijanci izbili na visinu Vilafranke, on manevruje da ih opkoli.

Sa svojom prethodnicom pod Kilmenovom komandom, on 30-og vrši prelaz Minčija kod Borgeta (Valeđo) i baca se pravo na Austrijance oko Kastelnova. Od Borgeta Ožero se kreće ka Peskijeri da bi se odatle krenuo na sever od Kastelnova i presekao Austrijancima pravac njihovog povlačenja. Ali, Ožero stiže kasno, Austrijanci su već na levoj obali Adiđe.

Ovim manevrom Mantova je izolovana, ali je Boli-jeova armija spasena i Bonaparta je morao ponovo računati sa njom.

31 maj. — Jedan pokušaj iznenadnog napada na Mantovu, 31 maja, sa 2 divizije nije uspeo. Bonaparta je stigao na »krajnju tačku« svoje ofanzive.

Raspolažući samo sa 40.000 ljudi, nije mogao misliti da goni austrijsku vojsku. On se ograničava na blokadu Mantove, za koju je odredio Seririjeovu diviziju. Ostavlja-jući jedan deo svojih snaga da vrši osmatranje na Adiđi, on je sa drugim delom nastavio osvajanje Centralne Italije.

DRUGI PERIOD

(od 31 maja 1796 do 2 februara 1797)

STRATEGISKI DOČEK NA ADIDI

PRVI ČIN

KASTILJONE

(Skica 4 i 5)

31 maj. — Jun. — 31 maja 1796 godine nije bilo više nijednog Austrijanca u oblasti Mantove, osim garnizona u njoj. Ali, Bonaparta nije mogao da ide u Tirol sve dok ne bude zauzeta Mantova i dok ne učvrsti svoj položaj u Italiji. On se onda postavio u strategiski doček na Adidi, dok je Seririjeova divizija vršila opsadu Mantove. S teškom mukom je prikupljan opsadni park.

Komunikaciski pravci. — Francuska vojska ima iza sebe dva komunikaciska pravca: jedan, severni, preko Brešije, Milana i Tortone i, drugi, južni, preko Borgoforta, Kremone, Picingtona, Pjaćence i Tortone. Iza Tortone oni se spajaju u jedan put preko Konija i Nice.¹⁾

Krajem juna Vurmzer, postavljen za komandanta u Italiji na mesto Boljea, dovodi sa Gornje Rajne 25.000 ljudi da pojača onih 25.000 ljudi koje je Bolije prikupio u Tirolu.

Ove činjenice su poznate Bonaparti koji 6 jula piše Direktoriju:²⁾

¹⁾ Kapetan Kolen.

²⁾ Korespondencija, 648, 16 jun.

»Vurmzer počinje da vrši pokrete u cilju da deblokira Mantovu.

Pojačanja koja su pristigla neprijatelju cene se na:

31.000 ljudi,

10.000 Tirolaca,

18.000 ljudi koji su ostaci Bolijeove armije, i

8.000 ljudi iz garnizona Mantove

67.000 ljudi.

Ovo je jačina naše vojske:

Divizija Masenina	— — — — —	13.000	ljudi
„ Soreova (Sauret)	— — — — —	8.000	„
„ Ožeroova	— — — — —	8.000	„
„ Seririjeova	— — — — —	7.000	„
„ Despinoaova (Despinoy)	— — — — —	5.000	„
„ konjica	— — — — —	3.000	„
			44.000 ljudi

Vidite veliku nadmoćnost koju neprijatelj ima nadamnom. U ovih 44.000 ljudi nisu uračunati garnizoni u Livornu, Milanu, Paviji i Tortoni.

Čekam sa priličnim nestrpljenjem 10 bataljona iz Okeanske armije koje ste mi odavno nagovestili, a o kojima nemam vesti.«

A Karnou piše:

»Neprijatelj se pojačava; mi ga nećemo potražiti, osim ako se suviše ne primakne Adidi i koncentrisaćemo sva naša sredstva da zauzmemos Mantovu. Svi naši diplomatski poduhvati u Italiji, osim Đenove i Venecije, završeni su. Za Veneciju nije pogodno vreme; prethodno treba zauzeti Mantovu i dobro potući Vurmzera.«

Kako se Austrijanci mogu spustiti iz Tirola u oblast Mantove?

Po tri pravca:

1. — dolinom Adiće; to je centralni i direktan put;
2. — više istočno, dolinom Brente, preko Vićence ka Adiđi, između Verone i Lenjaga;
3. — zapadno, putem duž Kijeze, čiji jedan krak vodi u dolinu Adiće kod Rovereda i izbija u našu pozadinu kod Brešje.

Raspored za strategiski doček. — Pošto je 19 jula stavio ruku na Veronu (venecijanska tvrđava) da bi za sebe obezbedio liniju Adiće, evo kakav je bio raspored za strategisko iščekivanje koji je Bonaparta prihvatio i kakvog ga je izneo u pismu Direktorijumu od 12 jula.⁸⁾

Sore, sa 3.000 ljudi, drži u Salu put duž Kijeze;

Masena, sa 12.000 ljudi, zatvara Adiđu od Korone do ispod Verone;

Despinoa, sa 5.000 ljudi, produžava ga do Ronka;

Ožero, sa 8.000 ljudi, drži teren oko Lenjaga;

⁸⁾ »General Sore, sa 3.000 ljudi, brani od Sala, koji se nalazi na jezeru Gardi, do jezera Izeo.

General Masena, sa 12.000 ljudi, brani od Torija do Rivalte (Korone) na Adiđi, a odatle brani prelaz Adiće do San Đovanija, 12 km niže Verone.

Grad Verona je pripremljen za odbranu, koristeći pritom artiljeriju koja je nađena u toj tvrđavi.

General Despinoa, sa 5.000 ljudi, brani od San Đovanija do Ronka.

General Ožero, sa 8.000 ljudi, brani od Ronka do Kastanjara; tu postoje brane pomoću kojih se može potopiti sve nizvodno zemljiste.

General Kilmen, sa 2.000 konjanika i 12 topova lake artiljerije, nalazi se u Valedu kako bi se mogao baciti svuda gde bi neprijatelj pokušao prelaz.

Porto Lenjago, u kome postoji most preko Adiće, uređen je za odbranu, koristeći pritom venecijansku artiljeriju koja je nađena u ovoj tvrđavi.

Pored mostova koje imamo u Porto Lenjagu i Veroni, podižem preko puta Kijeze (preko puta Rivolija) pontonski most, branjen dobrom poziciskom artiljerijom.

Pomoću ova tri prelaza armija će, na prvi pokret neprijatelja, brzo preći iz gefanzive u ofanzivu. (Korespondencija, 775).

Kilmen, sa konjicom i artiljeriskom rezervom, nalazi se u Valeđu, u centru rasporeda.

U slučaju napada svaka divizija prve linije treba uporno da brani zemljište na kome je postavljena u cilju da, s jedne strane, omogući Bonaparti uočavanje pravog napada, a s druge strane, da mu dâ vremena za koncentraciju što je moguće više snaga za odbijanje toga napada.

Operaciska zona Adiđe vanredno je pogodna za ovaj strategiski doček, koji je situacija nametnula Bonaparti. Terenske prepreke (visovi Lesini i jezero Garda), koje se pružaju u pravcu marša Austrijanaca, potpuno razdvajaju neprijateljske kolone sve dok ne budu stigle u neposrednu blizinu svojih ciljeva. S druge strane, svaka francuska divizija drži vrlo jak položaj. Najzad, rastojanja između tih divizija su minimalna, tako da u rôku od nekoliko časova napadnuta divizija može dobiti pomoć od svojih suseda.

U želji da što pre zauzme Mantovu, Bonaparta bi htelo da izbegne dugu pravilnu opsadu i da tvrđavu zauzme lukavstvom.

»Brodovi, austrijska odeća, zapaljive baterije, sve će biti gotovo 28 mesidora«, piše on Direktorijumu. »Docnije operacije potpuno će zavisiti od uspeha ovoga prepada koji, kao i svi pre-padi te prirode, potpuno zavisi od sreće, od jednog psa, od jedne guske...«

Taj prepad, koji je pokušan 18. jula, propao je.

28. jul. — 28. jula, to jest 2 meseca posle Boljeovog sklanjanja u Tirol, naša obaveštenja javljaju o pokretima kod neprijatelja.

Bonaparta ide u Brešiju da tamo definitivno odluči o rasporedu koji treba uzeti za odbranu ovog mesta koje se nalazi na čelu našeg severnog komunikaciskog pravca.

29. jul. — 29. jula, u 3 časa izjutra, Austrijanci vrše jak napad na Masenu koga odbacuju od Korone. Istovremeno je javljeno za drugu neprijateljsku kolonu kod Verone. Sore ne šalje nikakav izveštaj.

U ovakvim uslovima Bonaparta, koji se vratio na Kijezu, u Montekijaro, može da prepostavlja da Austrijanci nastupaju u dve kolone da bi se sastali u Mantovi.

Pošto zemljište na kome je Masena omogućava borbu protiv jačih snaga pod povoljnim uslovima, Bonaparta mu naređuje da povrati Koronu, dok će se on sa Ožeroom i Despinoaom truditi da stigne i da tuče kolonu zapaženu istočno od Verone.

Ali, u toku dana Bonaparta doznaće da je Masena, daleko od toga da povrati Koronu, odbačen ka Kastelnovu gde više nema podrške u zemljištu.

Vrlo je potrebno zadržati ovaj napad, koji izgleda glavni, i stvoriti vreme za evakuaciju svega što se nalazi ispred Mantove.

U tom cilju on šalje Maseni u pomoć Despinoa sa njegovom divizijom i Kilmena sa rezervom artiljerije i konjice i poziva Ožeroa u overbelu da na Molineli štiti evakuaciju bolesnih, komora i blagajne. Za to vreme Seririje ima da pokuša poslednji napor da uzme Mantovu.

»Jedan deo Masenine divizije bio je prinuđen da se povuče«, piše on Seririju. »Ja noćas idem u Kastelnovo sa nekoliko polubrigada. Možda ćemo popraviti stvari; međutim, to me nateruje da preduzmem ozbiljne mere za povlačenje.«

Situacija je ozbiljnija nego što je on mislio. Jedna jaka austrijska kolona, cenjena na 15.000 ljudi, iznenadila je Soreovu diviziju u Salu, uzela mu je ovaj položaj »od bitne važnosti« na kome je ostao general Gije (Guieu) sa 600 ljudi opkoljen u jednoj velikoj zgradbi. Od Saša je neprijatelj krenuo ka Brešiji u koju je ušao. On je, pored toga, uzeo most u San Marku gde naš otstupni pravac prelazi preko Kijeze.

Ove vesti su ubrzo stigle Bonaparti koji je tada video situaciju u pravoj svetlosti. Vurmzer je, dok vodi glavnu kolonu od 24.000 ljudi dolinom Adiže ka Mantovi, uputio dolinom Kijeze Gvozdenovića sa 18.000 ljudi da

nas otseče od Milana. Mesaroš, sa odredom od 5.000 ljudi, samo vrši demonstraciju istočno od Verone.

Bonaparta izgleda unekoliko obeshrabren:

»Evo nesrećnog položaja armije«, pisao je on uveče Ožerou, »neprijatelj je probio naš raspored na tri tačke. On je gospodar važnih mesta Korone i Rivolija. Masena i Žuber su bili prinuđeni da popuste pred silom; Sore je napustio Salo i povlači se na Dezencano. Neprijatelj je uzeo Brešiju i most kod San Marka. Vidite da su presečene naše veze sa Milanom i Veronom.«

To nije bio čas za polumere.

»U ovoj teškoj situaciji«, pisao je on nekoliko dana docnije Direktorijumu, »probiven od jedne jake armije koju će ova preimljstva svakako osmeliti, osetio sam da treba usvojiti jedan širok plan. Neprijatelj me je, silazeći iz Tirola preko Brešije i Adide postavio u sredinu. Ako je moja armija bila suviše slaba da se odupre obema neprijateljskim kolonama, ona je mogla tući svaku od njih posebice, a u mom položaju ja sam se nalazio između njih. Meni je, dakle, bilo moguće da, vrativši se brzo, obuhvatim neprijateljsku kolonu koja je sišla u Brešiju, da je zarobim ili potpuno potučem, pa potom da se vratim na Minčio, da napadnem Vurmzera i nateram ga da se vrati u Tirol.«

Ali, za izvršenje ovoga plana trebalo je u roku od 24 časa dići opsadu Mantove, koja je bila pred padom; trebalo je ostaviti 40 topova koji su bili na položaju, jer se nije moglo zakasniti za 6 časova. Za izvršenje ovoga plana trebalo je odmah preći preko Minčija i ne dati vremena dvema neprijateljskim kolonama da se približe jedna drugoj.«

Prema tome, Bonapartin je plan da zauzme centralni položaj između Minčija i Kijeze, sa naslonom na jezero Gardu. Ali, da bi sebi stvorio vreme za evakuaciju opsadnog materijala, on najpre zadržava Ožeroa na Molineli, dok će se Masena držati iza Minčija.

Treba primetiti da prostor između Kijeze kod mosta San Marko i Minčija kod Valeđa iznosi jedva 24 km.

Operacije na centralnom položaju između Kijeze i Minčija

1. — Manevar protiv Gvozdenovića

31 jul. — 31 jula, ostavljajući na Minčiju samo malo konjice, da bi se mislilo da mi još držimo tu liniju, a u Peskijeri generala Gijoma (Guillaume), koji tu sa 500 ljudi treba da ostane zatvoren, Bonaparta ruši most kod Borgeta i ide da dejstvuje svima svojim snagama protiv Gvozdenovića, iskorisćavajući terenske teškoće koje se nalaze između Brešije i jezera Garde, skoro neprohodne zone koja razdvaja austrijske kolone koje operišu na Kijezi i jezeru Garda. U isto vreme kad upućuje na Brešiju konjicu i Ožeroovu diviziju, pojačanu polovinom Seririjeove divizije, i kad Masena maršuje na Lonato, on baca Sorea i Despinoa u Gvozdenovićevu pozadinu, na Salo. Seririje, sa 5.000 ljudi koji su mu ostali, ide da zauzme most kod Markarije na Oliju da bi zaštitio evakuaciju našeg prtljaga i opsadnog materijala od Mantove koji se kreće za Kremonu dolinom Poa. Spaljuju se lafeti oruđa koja se ne mogu povući. Bonaparta hoće po svaku cenu da se vrati u Brešiju.

»Vama bar nije potrebno preporučivati da u tako važnoj prilici pokažete smelost«, pisao je on Maseni. »Ma šta se dogodilo i ma koliko to moglo koštati, sutra treba zanoćiti u Brešiji.«

Prvi boj kod Lonata. — U toku dana Sore oslobođa Gijea, ali ne osećajući se jak, on se vraća u Dezencano. Despinoa odbacuje u Lonato jednu Gvozdenovićevu diviziju koja je htela da se pridruži Vurmzeru. Ožeroovo čelo je samo na 10 km od Brešije.

1 avgust. — Ostavljajući za osiguranje prema Vurmzeru na Kijezi samo Valetovu brigadu, Bonaparta kreće noću sa Seririjeovom i Despinoaovom divizijom i delom Maseninih trupa protiv Gvozdenovića, koga potiskuje ka Gavardu, dok Ožero maršuje na Brešiju.

Ožero ulazi u Brešiju sa prednjim odeljenjem konjice i konstatuje Gvozdenovićevu povlačenje. On tada

između Montekijara i Brešije zaustavlja svoje trupe, iscrpene neprekidnim četvorodnevnim maršem.

2 avgust. — Ali, 2-og izjutra, Valetova brigada naglo evakuiše Kastiljone misleći da prema sebi ima celu neprijateljsku vojsku. Bojeći se da ne zapadne između dve vatre, Bonaparta najpre pomišlja da se povuče ka Milanu,⁴⁾ ali uvidevši ubrzo da Valetova brigada pred sobom ima samo jednu prethodnicu, on se rešava da sutradan svrši sa Gvozdenovićem, ostavljajući Ožero prema Vurmzeru. On pojačava Sorea i Despinoa i naređuje im da se iste večeri krenu ka Gavardu.

3 avgust. — *Drugi boj kod Lonata.* — Bonaparta sa Masenom tuče kod Lonata jednu Gvozdenovićevu diviziju, koja je, ne videvši ih, prošla između Gijeove⁵⁾ i Despinoa-ove kolone. Međutim, Gije i Despinoa su morali da se povuku, i to prvi ka Dezencanu, a drugi ka Brešiji.

Za to vreme kod Kastiljona Ožero potiskuje ka Solferinu Vurmzerovu prethodnicu, ali ne može potpuno da je odbaci sa njenog položaja.⁶⁾

4 avgust. — 4 avgusta Gije i Despinoa, nastavljajući ofanzivu, konstatuju potpuno povlačenje Gvozdenovića.

Jedna austrijska divizija, koja je naišla na preprečen put ka severu i pokušala da se povuče preko Lonata, zatrobljena je.

2. — Manevar protiv Vurmzera

Prevaren našim otstupnim pokretom, Vurmzer se 1 avgusta, misleći da se mi već povlačimo, upućuje na Mantovu radi oslobođenja toga mesta. On je time dao Bonaparti vremena da potuče Gvozdenovića i potisne ga u Tirol.

2-og, ostavljajući 1.000 ljudi u Mantovi, on je krenuo na marš ka Minčiju, izveštavajući Gvozdenovića da će

⁴⁾ Korespondencija, 820 i 821.

⁵⁾ Gije je zamjenio Sorea koji je bio ranjen.

⁶⁾ Čvrstina koju je pokazao Ožero u ovim teškim prilikama donela mu je docnije titulu vojvode od Kastiljona.

ga preći toga dana. Ustvari, samo je njegova prethodnica 2-og stigla u Kastiljone.

3-eg je Gvozdenoviću, koji se po Vurmzerovom pozivu krenuo na istok, zarobljena prethodnica u Lonatu i on 4-og definitivno preduzima povlačenje.

5 avgust. — 5 avgusta Bonaparta može da prebací sve svoje snage protiv Vurmzera.

Vurmzerovu prethodnicu potiskuje Ožero.

Bonapartina ofanziva protiv Vurmzera, 5-og, dovela je do bitke kod Kastiljona.

Bitka kod Kastiljona⁷⁾

(Skica 5)

Bitka kod Kastiljona je glavna akcija drugog perioda rata 1796 godine, i utoliko više zaslužuje da se na njoj zadržimo što ima glavne oblike napoleonovske bitke.

Na južnom kraju jezera Garde proteže se jedna linija visova od Kijeze ka Minčiju, preko Lonata, Kastiljona i Solferina. Paralelnio ovoj liniji visova i u njenom podnožju nalazi se put od Brešije za Mantovu preko Montekijara, Kastiljona i Gvidicola.

Dve vojske se nalaze jedna prema drugoj upravno na put između Kastiljona i Solferina.

Vurmzerovo desno krilo bilo je na visovima sela Solferina, a levo krilo naslanjalo se na brežuljak Medolano u ravnici, gde je bio postavio poziciske topove. On raspolaže sa oko 25.000 ljudi.⁸⁾

Bonaparta je računao da protiv Vurmzera prikupi sve svoje snage, osim Soreove divizije i jednog dela Despinoaove divizije, koju je ostavio prema Gvozdenoviću. U svemu oko 31.000 ljudi.⁹⁾

⁷⁾ Videti: Žomini, *Istorija ratova Revolucije*, izd. 1821, str. 327; *Memoari vojvode od Dubrovnika*, I, 209.

⁸⁾ Kapetan Kolen.

⁹⁾ Tjer kaže 22.000 ljudi. Ali armija je, prema Kolenu, imala 47.000. Uzmimo 44.000 ljudi, ako uzmemo broj koji je Bonaparta naveo u svom pismu Direktorijumu od 6 juna. Oduzmimo 8.000

Naše levo krilo je obrazovala Masenina divizija, čije je levo krilo na visovima prema Vurmzerovom desnom krilu. Naše desno krilo je činila Ožeroova divizija.

Pozadi desnog krila i u ešelonima je rezerva pod Kilmenom, koja se sastojala iz 3 bataljona Verdijeovih grenadira, 12 Marmonovih topova konjičke artiljerije i konjička brigada generala Bomona (Beaumont). Bonaparta je Seririjevoj diviziji, kojom privremeno komanduje general Fijorela¹⁰⁾ (Fijorella), poslao naređenje da dođe iz Markarije, preko Gvidicola, i stupi u bitku. Ova divizija je sa 4.500 ljudi trebala da ide u samu pozadinu neprijatelja tako da mu preseče povlačenje ka Minčiju. Fijorela je imao da pređe 35 km. On je krenuo svoje ljudstvo već 4-og uveče.

Napoleonov je plan, onakav kakav se jasno vidi u njegovim dispozicijama, sledeći:

Nasljučujući da će Vurmzer gledati da se probije svojim desnim krilom duž jezera Garde da bi pružio ruku Gvozdenoviću, on hoće da ga pusti da se navuče na tu stranu na kojoj će ga zadržavati Maseninom divizijom i delom Despinoaove divizije, koju je pozvao sebi. Ožero će zadržavati centar i levo krilo Austrijanaca. I kad neprijatelj, vukući udesno, bude oslabio svoje levo krilo, Bonaparta namerava da na to krilo baci svoju rezervu koja će obrazovati masu za proboj u momentu kada Serirjeova divizija bude stigla u Vurmzerovu pozadinu. Otsudni napad će biti znak za opšti napad.¹¹⁾ U toku noći Bonaparta je svojim generalima objasnio svoj plan.

Da bi ovaj plan uspeo, trebalo je da Vurmzer krene svoje desno krilo napred. Pošto se do 6 časova izjutra Austrijanci nisu bili još krenuli, Bonaparta je naredio da njegova armija izvrši pokret unazad. Vurmzer se dao namamiti u zamku i krenuo je svoje snage:

ljudi Soreovih i 2.500 ljudi Despinoaovih, ostavljenih sa Soreom. Uzmišlo da su gubici prethodnih dana iznosili 2.500 ljudi. Ostaje 31.000 ljudi.

¹⁰⁾ Seririje je bio bolestan.

¹¹⁾ To je plan sličan planu u bici kod Baucena 1813 godine, sa zamkom sličnoj zamci kod Austerlica.

»5-og uzoru«, pisao je Bonaparta Direktorijumu, »mi smo stajali jedni prema drugima; međutim, došlo je već i 6 časova a još se ništa nije pokrenulo. Ja tada naredim da cela armija izvrši pokret unazad kako bih neprijatelja navukao na nas, a za to vreme je divizija generala Seririje, koju sam očekivao svakoga trenutka, dolazila iz Markarije i, samim tim, zaobilazila Vurmzerovo levo krilo. Ovaj pokret je delimično imao onaj efekat koji se od njega očekivao.

Vurmzer se razvlačio udesno da bi mogao da osmatra našu pozadinu. Čim smo primetili diviziju generala Seririje, kojom je komandovao general Fijorela, kako napada njegovo levo krilo, naredio sam general-adutantu Verdijeu da napadne na jedan redut koji je neprijatelj bio izradio usred ravnice. Ja sam naredio svome adutantu, majoru Marmonu, da tamo uputi 20 oruda lake artiljerije i da samo njihovom vatrom natera neprijatelja da napusti to važno mesto. Posle žive kanonade prešlo je levo krilo neprijatelja u puno povlačenje.

Ožero je napao neprijateljski centar koji se naslanjao na kulu u Solferinu. Masenja je napadao na desno krilo. General-adutant Lekler, na čelu 5 polubrigade, pošao je u pomoć 4 polubrigadi. Cela konjica, pod komandom generala Bomona, krenula je na desno krilo da pomogne laku artiljeriju i pešadiju. Bili smo svuda pobednici, svuda smo postigli najpotpunije uspehe.

Neprijatelju smo uzeli 18 topova i 120 kara za municiju. Njegovi gubici dostišu 2.000 ljudi, što ubijenih što zarobljenih. On je bio u punom rasulu, ali naše iznurene trupe mogle su da ga gone samo na daljinu od 12 km«.

6 avgust. — 6-og u ranu zoru krenulo se u gonjenje neprijatelja. Ali, Vurmzer je iskoristio noć da izmakne. On se vratio u Tirol:

»Eto, dakle, za 5 dana je završen još jedan pohod«, zaključio je Bonaparta u svom izveštaju. »Vurmzer je za ovih 5 dana izgubio 70 poljskih topova, sva svoja kola za pešadisku municiju, 1.200—1.500 zarobljenika, 6.000 ljudi poginulih i ranjenih, koji su skoro svi iz trupa pridošlih sa Rajne. Pored toga, veliki broj ljudi je još rasturen i mi ih kupimo goneći neprijatelja.

Mi smo sa naše strane izgubili 1.300 zarobljenika i 2.000 ubijenih ili ranjenih«.

Takva je bila ova divna vojna u kojoj je Bonaparta jednu od najkritičnijih situacija okrenuo u svoju korist blagodareći odluci kojom je na vreme digao blokadu Mantove, a potom prikupio sve svoje snage u centralni položaj na južnom kraju jezera Garde.

On će posle završenog rata vrlo tačno odgovoriti Goijeu (Gohier) koji mu je čestitao što je manjim snagama uspeo da potuče jače snage:

»Kada sam se sa manjim snagama našao pred jednom velikom armijom, ja sam, hitno grupišući svoju armiju, udario kao grom na jedno od njenih krila i razbio ga. Tako sam iskoristio nered, koji usled ovakvog postupka uvek nastaje u neprijateljskoj vojsci, da je na drugom mestu napadnem opet celom svojom snagom. Ja sam je tako tukao počesno i pobeda koja je otuda proizila bila je, kao što vidite, uvek trijumf velikog broja nad malim.«

DRUGI ČIN

MANEVAR KOD BASANA

(Skica 6)

Avgust 1796. — U prvim danima meseca avgusta došla je na Leh Rajnsko-mozelska armija pod Moroom. Direktorijum želi da se Italijanska armija spoji sa njom preko Tirola. Ali, ova ekspedicija, koja bi bila moguća u maju da je Bonaparta mogao da uništi Boljea prilikom svoga manevra kod Lodija, nije više moguća u avgustu kada Vurmzer ima znatne snage kod Trenta i Basana.¹⁾ Dok bi Italijanska armija išla uz Adidu u cilju spajanja sa Rajnsko-mozelskom armijom u Inzbruку, Vurmzer bi se, ostavljući jednu diviziju pred Trentom da nas zadržava, kretao sa ostatkom svojih snaga niz Brentu.²⁾ Imajući Trst kao centar za snabdevanje, on bi krenuo na Mantovu da deblokira tu tvrđavu, da pobuni Italiju i, maršujući u našu pozadinu, da nas zatvori i zarobi u dolini Adide.

Pre nego što krene na Beč, Bonaparta namerava da se oslobodi Vurmzera i da zauzme Trst.

¹⁾ »Izgleda da general Vurmzer hoće da zaštitи Trst, te je, sledstveno tome, zauzeo položaj na Brenti sa jednim delom svoje armije«. (Pismo Morou od 31 avgusta. *Korespondencija*, 946).

²⁾ »Vi uviđate da je nemoguće da se angažujem u planinama Tirola«, pisao je on iz Trenta 6 septembra Direktorijumu, »dok je cela neprijateljska armija kod Basana i ugrožava moj bok i pozadinu... Kad stignem u Basano, ako tučem neprijatelja, hoćete li da ga onda gonim pred sobom i da pokušam da uzmem Trst?... Ja bih odbacio neprijatelja iza Trsta, važne tačke sa koje se snabdeva neprijateljska vojska«.

Kako izbaciti Vurmzera? Maršujući na Brentu, Napoleon bi, besumnje, privukao svu austrijsku vojsku, ali bi omogućio Vurmzeru da iskoristi linije vodenih tokova koji silaze sa Alpa ka moru. Pored toga, on bi Vurmzeru ostavio na slobodno raspolaganje otstupni pravac preko Karniskih Alpa gde bi nas Austrijanci mogli zaustaviti.

Može se učiniti nešto bolje, može se protiv Vurmzera pokušati onaj *manevar u pozadinu* koji je samo upola uspeo kod Lodija protiv Boljea. I, odjednom, Bonaparta zamišlja divnu operaciju kod Basana, koju će on vršiti vodeći računa o događajima svakog dana.

»Jedna operacija ove vrste može biti unapred smišljena i zamišljena cela«, pisao je on na Svetoj Jeleni, »ali je njen izvršenje postepeno i zavisno od događaja koji se odigravaju svakog dana.«³⁾

On će se kretati uz Adiđu do Trenta, kao da ide da se sastane sa Moroovom armijom na Lehu. Vurmzer, koji ne može da dozvoli da bude opkoljen u planinama između naše dve armije, spustiće se ka Basanu, te Bonaparta predviđa da on neće moći odoleti iskušenju da pojuri ka Mantovi.

Ali, dok Vurmzer bude gurao svoje divizije ka Mantovi, francuska će vojska, silazeći niz dolinu Brente, doći da se postavi između austrijske vojske i Trsta.

Šta će učiniti Vurmzer na vest o maršu francuske vojske u njegovu pozadinu? On neće moći da uradi ništa drugo nego da se što brže vrati natrag da bi se postavio između Francuza i Trsta. Na ovaj pokret računa Bonaparta da bi Vurmzera tukao počesno, iznenadivši ga u toku izvršenja otstupanja.⁴⁾

Za to je još potrebno da Vurmzer, za vreme izvršenja manevra, ne bude u stanju da razbije blokadu kod Mantove koju vrši Saige (Sahuguet). Da bi to sprečio, Bona-

³⁾ 4-to zapažanje o ratovima 1796/97, XXIX, 315.

⁴⁾ »Čim je uočio Vurmzerove namere, on je odlučio da preduzme ofanzivu i da Vurmzera tuče počesno iznenadivši ga u toku izvršenja otstupanja. (Rat u Italiji, XXIX, 140).

parta naređuje Kilmenu da sa 2.500 ljudi brani liniju Adiđe od Verone do Lenjaga, upozoravajući ga:

»Da bi se moglo dogoditi, mada to nije verovatno, da neprijatelj od Basana krene na Veronu ili na Porto Lenjago i tu pređe Adiđu da bi deblokirao Mantovu; da su, ako neprijatelj učini tu glupost, mere koje je glavnokomandujući preuzeo tako kombinovane da će se on za to pokajati, a il da bi on, međutim, mogao preduhitriti armiju za dva dana marša i stići na vreme da tuče njegovu diviziju.⁵⁾

Raspolaže li on dovoljnim snagama za izvršenje ovog manevra?

Prema podacima kojima raspolaže on ceni Austrijance na 50.000—55.000 ljudi. Ali, Vurmzer, da bi zaštitio Trento i da bi, na kraju, obrazovao nakovanj na kome će posle deblokade Mantove slomiti francusku vojsku, ne može ostaviti u Tirolu manje od 20.000—25.000 ljudi. Prema tome, on ne bi mogao imati na Brenti više od 30.000—35.000 ljudi.

Bonaparta, sa svoje strane, za blokadu Mantove određuje 10.000 ljudi pod Saigeom, a za odbranu Adiđe 2.500 ljudi pod Kilmenom, što u svemu čini 12.000—13.000 ljudi. Kako on u svemu raspolaže sa oko 45.000 ljudi, to će on u Tirol ući sa 32.000 ljudi. On će, od toga, ostaviti 10.000 ljudi na Aviziju, prema odredu koji je tamo postavio Vurmzer; tako će on sa 22.000 ljudi moći izbiti iz klanaca Brente. Dakle, 22.000 Francuza protiv 30.000—35.000 Austrijanaca. Ali on, kao što smo rekli, računa da ovih 35.000 ljudi neće naći prikupljene.

Moglo bi se dogoditi da njegov odred u Tirolu, napadnut jačim snagama, bude odbačen nazad. Ali, on bi svoje povlačenje vršio korak po korak ka Rivoliju, gde bi ga opet našli.

Moglo bi se, takođe, desiti da Vurmzer stigne u Veronu.

»Ali, najzad, prepostavite da Vurmzer stigne u Veronu«, pisao je Napoleon u svome 6-om zapažanju na rat 1796 godine,

⁵⁾ Korespondencija, 955 i 956 od 2 septembra.

»francuska bi vojska još uvek imala osigurano povlačenje ka Kijezi i Brešiji, tri dana marša unazad. Ova operacija je, dakle, bila saobražena svima pravilima rata, istina, bila je smela, ali dobro promišljena«.

31 avgust. — Izvršenje manevra. — 31 avgusta Bonaparta kreće uz Adiđu sa celom svojom armijom.

4 septembar. — 4 septembra Masena odbacuje Austrijance kod Rovereta.

5 septembar. — 5-og Francuzi ulaze u Trento.

Tamo Bonaparta doznaće da je Vurmzer napustio to mesto sa glavninom svojih snaga uoči toga dana i da silazi niz Brentu.

6 septembar. — 6-og izjutra, ostavljujući Voboa u Trentu prema odredu koji je Vurmzer odredio za odbranu Tirola, on sa 20.000 ljudi silazi dugim marševima niz Brentu u gonjenje Austrijanaca i noćeva u Leviku.

Vurmzer se, uveren da Bonaparta nastupa ka Innsbruku, ususret Moroovoj armiji, žuri da uputi Mesaroševu diviziju na Veronu radi zauzeća toga mesta.

7 septembar. — 7 septembra u podne Ožeroova divizija, koja obrazuje čelo armije, dolazi do tesnaca kod Primolana gde je Vurmzer postavio jednu diviziju. Tesnac se zauzima i uveče se stiže u Čizmone pošto se prevalilo 80 km za dva dana.

Ovaj munjeviti i neočekivani marš zbujuje Vurmzera. On hoće da se odupre izbijanju francuske armije zauzimajući položaj kod Basana sa dve divizije i poziva k sebi Mesaroševu diviziju.

8 septembar. — Basano. — 8 septembra Bonaparta je porazio Austrijance, koji nam ostavljaju 4.000 zarobljenika i dosta materijala.

Vurmzerove snage su razdvojene na dva dela: ostaci jedne divizije beže u Furlandiju; Vurmzer se sa drugom divizijom povlači na Adiđu da bi se sklonio u Mantovu. Usput mu se pridružuje Mesaroševa divizija i on ide duž Adiđe tražeći neki prelaz. Na njegovu sreću, usled čudnog nesporazuma, odred koji je čuvao Lenjago bio je opozvan

u Veronu, a odred koji je trebao da ga zameni još nije bio stigao. Vurmzer, koristeći ovaj slučaj, slobodno prelazi u Lenjagu.

Bonaparta upućuje Maseninu diviziju preko Ronka da Vurmzeru prepreči put ka Mantovi. Ožero nastupa direktno na Lenjago. Vurmzer nailazi na Maseninu prethodnicu, odbacuje je i baca se u Mantovu, čiji garnizon povećava na 28.000 ljudi. On pokušava da vodi borbu u polju, ali borbama kod Svetog Đorđa, 13 i 15 septembra, on biva odbačen u tvrđavski pojas.

Vurmzer nije uhvaćen, ali je u klopcu.

TREĆI ČIN

MANEVAR KOD ARKOLE

(Skica 7)

Bonaparta drži Vurmzera zatvorenog u Mantovi, ali je i sam privezan za tu tvrđavu. On, trenutno, ne može da preduzme nikakvu operaciju. Naše armije u Nemačkoj, potučene od nadvojvode Karla, nalaze se u punom povlačenju. Pošto se mogao nadati samo slabim pojačanjima, Bonaparta je morao da čeka ofanzivu Austrijanaca. Evo ga ponovo u *strategiskom* dočeku kod Mantove, nemajući više ni opsadni park koji je s tolikom mukom sakupio, a koji je morao uništiti pred bitku kod Kastiljona. Ipak, on je zadržao zauzetо zemljište. Krajem oktobra njegove snage su bile ovako podeljene:

Voboa (Vaubois) drži Trento i utvrđuje se severno od te varoši. Masena je u Basanu i osmatra prelaze preko Pijave. Ožero drži Veronu, a Kilmen komanduje blokadom Mantove.

Umireni sa strane Nemačke, Austrijanci prenose sve svoje napore na Italiju da bi deblokirali Vurmzera. Prikupljena je nova armija pod komandom Alvincija (Alvinzi).

Kraj oktobra. — Krajem oktobra Bonaparta doznaće da Austrijanci povlače trupe iz Tirola i koncentrišu se u Furlandiji (Friulu).

Da bi proverio te podatke, on naređuje Voboau da preduzme ofanzivu. Ali, Voboa se sukobljava sa jačim snagama i mora da se povuče.

Ustvari, Austrijanci se kreću u dve grupe: Davidović, sa 18.000 ljudi, preko Tirola; Alvinci, sa 27.000 ljudi, preko Furlandije. Prema ovih 45.000 ljudi Bonaparta raspolaže samo sa 30.000 ljudi, među kojima je više hiljada bolesnih.

2 novembar. — 2 novembra su se pojavile austrijske prethodnice na Pijavi.

Računajući da će se Voboa držati čvrsto u planinama, Bonaparta je htio da, sa Masenom i Ožeroom, potuče te prethodnice na samoj reci. Ali ovaj prepad je propao, a zbog rđavih vesti od Voboa Bonaparta se rešava da Masenu i Ožeroa privuče u centralni položaj kod Verone, između dve neprijateljske grupe koje razdvaja nepruhodni masiv Lesinskih visova.

Uostalom, on Voboau odmah šalje nešto pojačanja i Žubera da ga vodi:

»Važna je stvar«, pisao je on 5 novembra u svojim uputstvima Žuberu, »da Voboa pretekne neprijatelja na položaju kod Korone i da se tamo održi što je moguće duže«.

Alvincijev plan je: da se spoji sa Davidovićem pre nego što krene na Mantovu. U tom cilju Alvinci je prešao Alponu kod Vilanove sa 17.000 ljudi, pošto je 3.500 ljudi poslao da vrše demonstracije između Ronka i Lenjaga i u svojoj pozadini ostavio 3.500 ljudi.

12 novembar. — 12 novembra Bonaparta, koji raspolaže samo sa 16.000 ljudi, ipak rizikuje da napadne Alvincija kod Kaldijera, ali je odbijen.

U tom trenutku je situacija vrlo ozbiljna. U svojoj depeši od 13 novembra upućenoj Direktorijumu Bonaparta ceni neprijatelja na 50.000 ljudi, a za sebe kaže da ima samo 18.000 raspoloživih ljudi u svoje 3 divizije.

»Vratio sam armiju u Veronu, gde je baš stigla... Danas, odmor trupama; sutra ćemo dejstvovati shodno kretanju neprijatelja. Nemam nade da ću sprečiti deblokadu Mantove, koja bi za 8 dana bila naša...

Mi smo napušteni u dubini Italije.«

Ali će ga njegov genije izvesti iz ove teške situacije, ukazujući mu način kako da izvuče korist iz zemljišta između Verone, Adiže i Alpone radi izvođenja jednog manevra protiv Alvincija, i to istoga tipa kao što su bili manevri kod Lodija i Basana.

Adiža se od Verone do Albaređa postepeno udaljava od Lesinskih visova obrazujući sa njima neku vrstu *klopke* čiji se otvor nalazi na Alponu.

Alvinci je u nju ušao da bi se spojio sa Davidovićem. On je morao da zauzme Veronu koja mu zatvara put.

Bonapartin je plan da svoju armiju, pošto obezbedi otpor Verone, kreće na Vilanovu bočnim maršem koji će izvršiti pod zaklonom Adiže, i da stavi ruku na parkove i komore carske vojske. Sasvim je sigurno da će Alvinci, na vest o dolasku francuske vojske u njegovu pozadinu, požuriti da se što pre povuče. Ali, baruštine koje se pružaju između Alpone i Adiže čine od puta za Vilanovu tesnac u kome će Austrijanci izgubiti sve koristi od svoje brojne nadmoćnosti.

Radi se, dakle, o tome da se zauzme most kod Vilanove.

Kojim putem treba ići da se tu dospe? Gde da se pređe Adiža? Nizvodno ili uzvodno od utoka Alpone?

Uzvodno, očigledno, tako da se između dve vojske ne ostavi nikakva prepreka koju bi mogli iskoristiti Austrijanci dok budu nastojali da zauzmu Veronu.¹⁾

Bonaparta odlučuje da pređe Adižu kod Ronka, preko pontonskog mosta, 20 km od Verone.

»Alvinci se spremao da napadne na Veronu«, pisao je Napoleon na Svetoj Jeleni. »Njegov štab se nalazio na 12 km od nje. Moglo se desiti da on, u vreme kada je francuska vojska maršovala na Ronko, maršuje na Veronu. Trebalo je, dakle, da ona pređe Adižu iznad utoka Alpone kako ne bi imala nikakvu prirodnu prepreku koja bi je sprečavala da ide za Alvincijem ka Veroni. Da je prešla prema Albaretu, nekoliko bataljona na po-

¹⁾ Iz istog razloga koji ga je rukovodio da pređe Po kod Lodija, a ne kod Kremone, nizvodno od utoka Ade.

ložaju na desnoj obali Alpone bilo bi dovoljno da štiti Alvincijev marš na Veronu. Kad bi jednom zauzeo to mesto, on bi bio gospodar svega. Francuska vojska bi tada bila prinudena na povlačenje radi spajanja sa Voboaom kod Mantove.²⁾

Prebacujući most na desnu obalu Alpone postizale su se znatne koristi: 1) neprijatelj se navlačio na 3 druma koji prolaze kroz široku močvaru; 2) održavala se veza sa Veronom preko nasipa koji se proteže uz Adiju i prolazi kroz sela Porčile i Gambione, gde je bio Alvincijev štab, a neprijatelj nije mogao da zauzme nikakav položaj niti je kakvom prirodnom preprekom mogao da zakloni pokret svojih trupa koje bi isle da napadnu Veronu.

Tada, taj napad više ne bi bio moguć, jer bi mu se sva francuska vojska našla za leđima dok bi mu gradski zidovi zadržavali čelo.³⁾

Bonaparta postavlja u Veroni Kilmena sa 3.000 ljudi povučenih iz blokade Mantove, a, s druge strane, on se pojačava sa 3.000 ljudi pozvanih iz Rivolija, što mu daje manevarsku masu od 18.000 ljudi.

14 novembar. — On je sad imao samo da čeka da se Alvinci sa svojom kolonom sav angažuje u klopcu. 14 novembra je austrijski Glavni štab stigao pred Veronu. To je očekivani momenat.

Izvršenje manevra. — Noću 14/15 novembra Andreosi (Andréossy) postavlja pontonski most kod Ronka i trupe preko njega prelaze uzoru.

Masena kreće ulevo, ka Biondu i Porčilu, da se dočepa izlaza iz baruština blizu Kaldijera.

15 novembar. — (1-vi dan). — Ožero je krenuo udesno sa zadatkom da zauzme Vilanovu i zapleni neprijateljske parkove i komore. Nikakav put na desnoj obali Alpone ne omogućava da se dođe do Vilanove. Treba preći na levu obalu kod Arkole gde postoji drveni most.

Blizu Arkole je čelo naše kolone dočekano vatrom. Odjednom, znatne austrijske snage posedaju nasip na levoj

²⁾ Napoleon, Zapažanja na Raspravu o velikim vojnim operacijama od Žominija.

³⁾ Napoleon, Rat u Italiji.

obali Alpone i tuku francusku kolonu na nasipu na suprotnoj obali, koji se, na daljini manjoj od 100 m, pruža 1 km pored reke.

Ožeroove trupe se ustežu da nastupaju.

»Postalo je od najveće važnosti«, pisao je Napoleon, »da se zauzme Arkola, jer bi se odatle, izbijajući u pozadinu neprijatelja, zauzeo most kod Vilanove na Alponi koji je bio njegova jedina otstupnica i mi bi se tu postavili pre nego što bi se on mogao razviti.«⁴⁾

Da bi savladao otpor na toj tački, Bonaparta šalje Gijea (Guieu), koga je sa 3.000 ljudi pozvao od Rivolija, da pređe Adiđu na jednoj skeli kod Albareta i da odatle dopre do Arkole sa istoka. Ali, Gijeov pokret zahteva nekoliko časova, a taj vražji most treba odmah zauzeti.

Trenutak je tragičan, jer se Alvinci, obavešten o Bonapartinom pokretu, svom brzinom vraća na Vilanova sa polovinom svojih snaga. Tada Bonaparta, dograbivši jednu zastavu, istupa pred Ožeroove vojnike da ih krene napred. Svi njegovi napori su uzaludni. Alvinci može da prođe slobodno.

»Francuzi su sa visoke zvonare u Ronku sa bolom gledali kako im ovaj plen izmiče i tada, kada su se videli užurbani pokreti neprijatelja, moglo se suditi o domašaju i posledicama ovog Napoleonovog pokreta.«⁵⁾

Zamka je omašila, ali je Alvinci morao odustati od spajanja sa Davidovićem i preći u otstupanje.

U 7 časova uveče Gije stiže u Arkolu levom obalom i zauzima to selo ne opalivši puške.

»Ali, tada je ono bilo bez važnosti, zakasnilo se 6 časova i neprijatelj je zauzeo svoj prirodni položaj. Ipak, ovaj dan je bio krunisan velikim rezultatima. Kaldijero je bio napušten, a Verona više nije bila izložena opasnosti.«⁵⁾

⁴⁾ Napoleon, *Rat u Italiji*, VIII.

⁵⁾ Napoleon, *Rat u Italiji*, VIII.

Baruštine kod Arkole. — Dok je Bonaparta operisao protiv Alvincija, Davidović je krenuo napred. On je zauzeo Koronu, a 15-og bio u Rivoliju. Voboa je morao da se povuče na visove Busolengo.

Još jedan korak i on će biti u ravnici Kastelnova. Kako ga zaustaviti kada Alvinci zadržava naše snage kod Arkole? Da bi osigurao svoju otstupnicu, Alvinci je ulogorio polovinu svoje vojske istočno od Vilanove, ali je Hoencolernovu brigadu ostavio u Kaldijeru, a Proverinu prema Maseni, u Porčilu.

Kakve je mere trebalo da preduzme Bonaparta?

»Ako bi Davidović maršovao na Voboa i prisilio ga da otstupi ka Mantovi«, pisao je on na Svetoj Jeleni, »on bi digao blokadu te varoši i presekao otstupnicu štabu i armiji koji su bili u Ronku. Od Rivolija do Mantove ima 52 km. Od Ronka do toga grada ima 40 km, i to po vrlo rđavim putevima. Trebalo je, dakle, uzoru biti u stanju podržati Voboa, zaštititi blokadu Mantove i komunikacije armije i tući Davidovića ako bude napredovan u toku dana.

Bonaparta je naredio da se evakuiše Arkola, koja je stala toliko krvi, i povukao je (do noći) armiju na desnu obalu Adiće, ostavljujući na levoj obali samo jednu brigadu i nekoliko topova.

On je u Arkoli ostavio upaljene bivačne vatre, s tim da ih održavaju nekoliko straža iz zaštitnice kako Alvinci ne bi ništa primetio.«

16 novembar. — (2-gi dan) — »Izjutra je Bonaparta doznao da se Davidović nije ni makao, te prebacio svoju armiju protiv Alvincija. Celog dana vodila se borba na nasipima. Austrijanci su imali velike gubitke.

Predveče je glavnokomandujući iz istih razloga i rukovođen istim kombinacijama učinio isti pokret kao prethodnog dana, koncentrišući sve svoje trupe na desnoj obali Adiće, a ostavljujući na levoj obali samo jednu pretstražu.«

17 novembar. — (3-ći dan). — »U 5 časova izjutra francuski Glavni štab je doznao da se Davidović nikako nije kretao i da je Voboa na istom položaju.

Armija je ponovo prešla most i čela kolona obeju armija srela su se na sredokraći nasipa«.

Razvio se uporan boj sa promenljivom srećom.

»Oko podne je glavnokomandujući ocenio da je, najzad, došao čas da se svrši. On je naredio da se brižljivo prebroje zatrobljenici i rekapitulirao je neprijateljske gubitke. On je stekao uverenje da je neprijatelj za ova 3 dana oslabio za više od 25.000 ljudi, te tako sada njegove borbene snage neće biti nadmoćnije nad Francuzima za više od $\frac{1}{2}$. On naredi da se izade iz baruština i neprijatelj napadne u ravnici. Događaji od ova tri dana toliko su izmenili moral dve vojske da je pobeda bila osigurana«.

Alvinci je, napadnut 17-og na obema obalama Alpone, bio tučen i prešao je u povlačenje. Bonaparta ga je gonio samo svojom konjicom i, koristeći svoj centralni položaj, okrenuo se protiv Davidovića koji je 17-og potisnuo Voboa ka Kastelnovu.

19 novembar. — 19-og su se sve francuske snage, osim Masene koji je ostavljen prema Alvinciju, okrenule protiv Davidovića.

21 novembar. — *Manevar kod Dolcea.* — 21-og, dok je glavnina maršovala na Rivoli, Ožerō pokušava da levom obalom Adiđe pretekne Davidovića u Dolceu. Davidović uspeva da izmakne, ali u našim rukama ostavlja 1.500 zatrobljenika, 2 mostova trena, 9 topova i mnogo spreme.

Alvinci, izvešten o Davidovićevom porazu, konačno prelazi u povlačenje.

ČETVRTI ČIN

RIVOLI

(Skica 8 i 9)

Operacije prethodnog čina završile su se 24 novembra. Na obe strane se preuređuju vojske. Bonaparta, pored toga, uređuje i političko stanje Italije.

Blagodareći nekim pojačanjima, on će raspolagati sa 35.000 ljudi, pored 10.000 ljudi u blokadi. To nije dovoljno za preduzimanje ofanzive. On može samo da se ponovo postavi u *strategiski doček* na Adiđi.

Austrijanci su takođe raspolagali sa 45.000 ljudi.

Kako će oni ovoga puta izraziti svoju ofanzivu?

Oni, kao što smo videli, mogu da dođu u oblast Mantove sa tri pravca:

1) spuštajući se niz Adiđu; 2) dolazeći Brentom do Vićence pa odatle na donju Adiđu; 3) spuštajući se niz Kijezu u našu pozadinu.

Vurmzer je u svojoj prvoj ofanzivi (Kastiljone) došao u dve kolone: glavnom snagom niz Adiđu, a pomoćnom, pod Gvozdenovićem, niz Kijezu.

U svojoj drugoj ofanzivi (Basano) on je nastupao u jednoj masi preko Basana, ostavljajući jedan odred pod Davidovićem u Tirolu za osiguranje Trenta.

Alvinci, u svojoj prvoj ofanzivi (Arkola), došao je od Pijave sa svojom glavninom, dok je Davidovića uputio niz Adiđu.

Gde će se on ovoga puta pojavitи?

Da bi parirao sve eventualnosti, Bonaparta usvaja ovaj *raspored za strategiski doček*: on postavlja Ožeroa na donju Adiđu, između Ronka i Lenjaga; Masenu u Veronu; Žubera¹⁾ na Rivoli; Reja u Derezencano. Seririje, sa 10.000 ljudi, produžava da blokira Mantovu, a na Molineli, istočno od Mantove, Viktorova brigada obrazuje opštu rezervu.

8 januar. — 8-og januara su napadnute Ožeroove pretstraže.

12 januar. — Izvešten o približavanju Austrijanaca u Bolonji, gde je išao da nametne kontribuцију vojvodi od Toskane, Bonaparta, 12 januara, dojuri u svoj štab u Roverbeli, koja je u centru njegovog očekujućeg rasporeda, odakle je istog dana otišao u Veronu.

U trenutku kad je tamo stigao, Austrijanci napadaju San Mikele.

On je tada imao ovaku pretstavu o situaciji: iz Ronka, Ožero izveštava o vrlo ozbiljnem napadu na donju Adiđu, a sada se javlja i drugi napad na Veronu. Iz Rivolia Žuber piše da je pred njim sve mirno. Isto to javlja i Rej iz Sala.

Da bi procenio jačinu napada na Veronu, Bonaparta kreće napred Masenu koji lako suzbija Austrijance.

12-og uveče, na pozive Ožeroa koji je uveren da je glavni napad Austrijanaca upravljen protiv njega, Bonaparta se priprema da preduzme ofanzivu glavninom svojih snaga preko Lenjaga.

Ali, pre nego što izda zapovesti za izvršenje, on hoće da sačeka poslednje vesti od Reja i Žubera.

U toku noći Žuber javlja da su Austrijanci napali Koronu u toku dana, ali da je on uspeo da ih odbije.

Situacija je neizvesna: još se ne može odrediti gde je glavni napad. Međutim, pošto se neprijatelj ne pojavljuje pred Salom, Bonaparta poziva Reja u Valeđo, odakle će ga docnije moći uputiti ili ka Koroni, ili ka Veroni ili na donju Adiđu.

¹⁾ Zamenio Voboa koji se pokazao nedorastao.

13 januar. — 13-og izjutra on traži od Žubera²⁾ da ga tačno obavesti o situaciji.

U 3 časa po podne Bonaparta doznaće da je Žuber, napadnut jačim snagama, bio potisnut iz Korone. Više nije bilo sumnje: glavni napad Austrijanaca bio je tamo.

On odmah preduzima mere da tamo prikupi glavninu svojih snaga.

»Neprijateljski plan je najzad demaskiran«, pisao je on Seririju. »On sa jakim snagama ide na Rivoli.«

Ostavljujući u Veroni 3.000 ljudi iz Masenine divizije, u Ronku 4.000 ljudi iz Ožeroove divizije i oko Mantove Seririje, on, u 5 časova uveče, šalje u Rivoli deo Masenine divizije, sa naređenjem konjici i lakoj artiljeriji da tamo stignu sutradan, 2 časa pre svetuća. On naređuje Reju da sa svojom divizijom bude u Kastelnovu u 2 časa izjutra. Prema ovim dispozicijama on će 14-og na platou Rivolija imati 23.000 ljudi, od kojih 1.500 konjika i 30—40 topova.³⁾

14 januar. — On lično, pretičući svoje kolone, stiže tamo u 2 časa izjutra. Žuber je morao da prikupi svoje trupe oko Rivolija.

Evo kako izgleda taj plato koji Napoleon vrlo dobro poznaje:

Monte Baldo je glavni greben koji deli Adidu od jezera Garde. On se završava na jezeru, zapadno od Garde. Od Monte Balda se, južno od planinskog potoka Bren-

²⁾ 13-og u 9 časova izjutra on piše Žuberu: »Molim vas da me što je moguće brže obavestite da li mislite da neprijatelj pred vama ima više od 9.000 ljudi. Vrlo je potrebno da znam da li je napad na vas stvaran, da li se vrši jednakim ili jačim od vaših snaga, ili je to pomoćni napad radi obmane. Neprijatelj se pred Veronom pojavio sa oko 6.000 ljudi koje sam sada naredio da napadnu. Ako vi imate 9.000—10.000 ljudi pred vama, što bi stvarno trebalo da bude da bi se smeo vršiti pravi napad, iz toga bi proizlazilo da prema Lenjagu nema više od 9.000—10.000 ljudi, to će, ako je to tačno, i ako vaš napad kao i napad koji ovde vršim uspeju večeras kako treba, biti daleko od toga da se bojim da će oni preći Adidu.«

³⁾ Kapetan Kolen.

tina, odvaja jedna kosa. Predvojena uskom uvalom Korone, ova se kosa produžava duž Adiće pod imenom Monte Manjone i, zapadno od Inkanala, utapa u polukružne kose kojima je opkoljen plato Rivolija.

Između Monte Baldoa i Monte Manjona proteže se brežuljkasta dolina Tasoa. Ispresecana putevima, ona je prolazna za sve rodove vojske, ali joj se sa severa može prići samo strmim putem koji od Brentina vodi u Koronu, kao i po 2—3 staze koje vode iz Ferare.

Dva puta idu duž Adiće: jedan levom obalom, koji vodi za Veronu i koji je presečen kod Kijuze, a drugi desnom obalom, koji se penje uz okomitu padinu i vodi u Rivoli, a potom silazi u Segu.

Ovim putem je Alvinci morao uputiti artiljeriju i konjicu koje je htio da pošalje ka Rivoliju, jer ova dva roda vojske ne bi mogla da izidu uz strme puteve od Ferare ili od Korone.

Između ovog puta i puteva koji dolaze od Ferare i od Korone nalazi se položaj San Marko koji je spoj Monte Manjona sa polukružnim kosama platoa kod Rivolija i glavna tačka na kojoj su se Francuzi morali održati da bi sprecili austrijsku artiljeriju i konjicu da se sjedine sa svojom pešadijom.

U trenutku kada se Bonaparta sastao sa Žuberom (vidi skicu 9):

»Vreme se bilo razvedrilo, mesečina je bila divna. On se peo na razne visove i posmatrao linije neprijateljskih vatri. One su prekrivale zemljište između Adiće i jezera Garde; od njih je bio zagrejan vazduh i on je sasvim dobro uočio 5 logora od kojih je svaki obrazovala po jedna kolona.«*)

Prvo što je trebalo učiniti bilo je, očigledno, da se preotme San Marko koji je obrazovao centralni položaj između dveju austrijskih grupa, one na Adići i one na platou.

Ustvari, protiv Žubera, na platou, konvergovale su tri kolone koje su ukupno bile jače od 12.000 ljudi. Četvrta

*) Napoleon, Rat u Italiji.

kolona, Luzinjanova, uputila se u velikom luku južno od Rivolija da bi nam presekla otstupnicu.

10.000 Žuberovih ljudi sa njegovih 12 i 6 Maseninih topova, koji su išli ispred svoje pešadije, odbili su napade triju neprijateljskih kolona. Međutim, Žuberovo levo krilo popušta. Bonaparta, koji je to primetio, juri u galopu u susret Maseninoj pešadiji i dovodi je u pomoć Žuberu. Ova pešadija, sa Masenom na čelu, vaspostavlja situaciju. Ali, trenutni neuspeh Žuberovog levog krila naterao je Žubera da povuče svoje desno krilo, što je omogućilo austrijskoj pešadiji na platou da se približi temenu basamaka kod Inkanala. Međutim, baš u tome trenutku kolona artiljerije i konjice, koja je išla putem na desnoj obali Adiže i pred kojom se kretalo nekoliko bataljona grenadira, pela se na basamak kod Inkanala. Sa druge obale Vukasović je dejstvovao jakom artiljeriskom vatrom da je pomogne. Grenadiri i konjica već su izbijali sa basamaka.

U tom trenutku je i Luzinjanova kolona stigla u našu pozadinu.

Situacija je, dakle, bila naročito ozbiljna za francusku vojsku.

Zanemarujući druga dva napada, Bonaparta je sa sredio svoje napore na kolonu koja je izbijala sa basamaka kod Inkanala. On ju je zasuo vatrom jedne lake baterije i naredio je da na nju jurišaju 2 eskadrona, Leklerov i Lasalov.

I Žuber se vraća da je napadne svojom pešadijom. Sve što je bilo izbilo: grenadiri, konjica i artiljerija, sjenreno je, jedno preko drugoga, niz strmu nizbrdici Inkanala. Napravio se strašan nered. Nekoliko topova, koji su se survali u tesnac, povećali su užas i zabunu.

Bonaparta je tada mogao da prenese svoje napore protiv napada ostalih kolona. Na platou su Austrijanci žestoko tučeni artiljerijom i izloženi jurišima u neredu otstupali na Monte Baldo. Južno od Rivolija, Luzinjanova kolona je uklještena između Rejove divizije, koja je osi-

guravala našu pozadinu, i trupa koje je Bonaparta uputio iz Rivolija.

Bilo je 5 časova. Austriska vojska je bila uništena.

Povratak ka Mantovi. — Bonaparta, ostavljući Žuberu njegovu i Rejovu diviziju da goni neprijatelja, vraća ka Mantovi Maseninu diviziju.

Ova se divizija 13-og tukla kod Verone, maršovala cele noći 13/14-og, tukla se 14-og celog dana i treba da maršuje celu noć ka Mantovi koja je 52 km daleko od Rivolija.

Usput je Bonaparta doznao šta se dogodilo na donjoj Adidi. Provera je, izmakavši Ožerou, podigao most kod Angijarija, malo uzvodno od Lenjaga, i krenuo na Mantovu sa 9.000 ljudi. Međutim, Ožero je uspeo da napadne začelje njegove kolone i da mu zarobi 2.000 ljudi. Provera je, sa 7.000 ljudi, nastavio kretanje ka Mantovi.

15 januar. — Bonaparta je naredio da Masenina divizija maršuje još i ceo dan 15-og. Uveče je ona stigla pred Mantovu, gde je Bonaparta, koji je pozvao k sebi sve trupe koje su se nalazile u blizini, stigao pre nje.

Kod Mantove je Provera zatekao to da Mioli brani prilaz kapiji Svetog Đorđa, a Seririje prilaz kapiji citadele.

16 januar. — Sutradan, 16 januara, dok Seririje odbija jedan Vurmzerov ispad, Bonaparta baca na Proveru sve trupe kojima raspolaze i prinuđava ga da kod Favorite položi oružje sa 6.000 ljudi koji su mu bili ostali.

Za 5 dana Bonaparta je uništio austrijsku armiju.⁵⁾ Od Alvincijevih 45.000 ljudi jedva je 12.000 uspelo da se spase ka Trstu.

⁵⁾ Bonaparta je postigao da njegovi vojnici izdrže nečuvene napore. Masenina divizija se bori 13-og kod Verone, maršuje noću 13/14, dolazi u Rivoli 14-og u 9 časova izjutra, bori se celog dana, potom odlazi ka Mantovi, maršuje tu noć i 15-og i bori se 16-og kod Favorite.

Za 5 dana ona vodi tri boja i prelazi 86 km. Docnije, Napoleon je slavnog komandanta ove hrabre divizije nagradio titulom vojvode od Rivolija.

2 februar. — Vurmzer, izgubivši svakú nadu na pomoć, predaje Mantovu 2 februara.

Italija je oslobođena Austrijanaca, ali Bonaparta, koji je raspolagao samo sa 55.000 ljudi, ne može ni da pomisli da krene na Beč onda kada su obe naše armije u Nemačkoj bile odbačene na levu obalu Rajne.

On će da završi osvajanje Italije. Dok Žuber sa 10.000 ljudi zauzima Trento, Bonaparta ulazi u Romanju sa 9.000 ljudi i nameće papi Tolentinski ugovor koji Direktorijumu daje 30 miliona franaka da pomoću njih tuče Austriju u jednom novom pohodu.

TREĆI PERIOD¹⁾

(od 2 februara do 16 aprila 1797)

MARŠ NA BEČ

(Skica 10)

I Pored poraza kod Rivolija (14 januara) i predaje Mantove (2 februara), Austrija, zaneta svojim uspesima u Nemačkoj, ne pristaje da zaključi mir na bazi koju je predložio Direktorijum. Ona obrazuje jednu armiju za Italiju i stavlja joj na čelo nadvojvodu Karla, svoga najboljeg vojskovođu.

Direktorijum, sa svoje strane, odlučuje da Italijansku armiju pojača na 80.000 ljudi, šaljući joj 2 divizije: Bernadotovu i Delminu (Delmas), tako da omogući Bonaparti da ide da traži mir u Beču. On računa da će Bonapartina ofanziva, privlačeći na sebe austrijske snage, olakšati Morou i Ošu (Hoche) prelaz preko Rajne i da će im omogućiti da brzo stignu u Bavarsku.

»Bonaparta je, međutim, goreo od želje da napadne i otera nadvojvodu iz Italije pre nego što mu stignu moćna pojačanja koja su bila u pokretu kroz Nemačku.«

On hoće da stupi u akciju 10 marta.

On zasada ima 60.000 ljudi protiv 50.000 Austrijanaca, veoma rasturenih. Njegov je plan da Žuber sa 20.000 ljudi drži Tirol dok će on sa glavninom, preko Furlandije, ići za Beč.

¹⁾ Za razvoj ovog dela rata naročito pročitati *Studiju rata u Italiji 1796/97* od kapetana Kolena.

Žuber treba da zauzme položaj na Aviziju, severno od Trenta.²⁾ Ako Austrijanci uspeju da ga potisnu sa ovo-
ga položaja, on će otstupiti na Ferzinu, potom na visove kod Morija, istočno od Rive, potom na Koronu i, najzad, na utvrđeni logor u Kastelnovu. U najgorem slučaju on će se zatvoriti u Mantovu.

Ali, Bonaparta računa da će Žuberu trebati najmanje 10 dana da se povuče sa položaja kod Lavisa na položaj kod Morija. 10 dana, to je otstojanje od Trenta do Soče, idući pokraj Brente. Bonaparta, dakle, može da ide do Soče, siguran da će moći na vreme da se vrati u pozadinu Austrijanaca koji bi potisnuli Žubera u Trento i da ih tako stavi između dve vatre.

»Što se tiče linije kod Morija, koja bezuslovno mora biti najjača«, pisao je on Žuberu, »glavnokomandujući želi da general Žuber nastane da je uredi tako da se na toj liniji može držati protiv dvostruko jačih snaga dovoljan broj dana kako bi armija, koja će biti daleko od Brente, mogla tamo da se vrati i da neprijatelja napadne u izvornom delu te reke. To vam je dovoljno«, završava on, »da osetite važnost položaja kod Morija. Potrebno je da tu veština pomogne prirodi. Ako bi se dogodila kakva okolnost pri kojoj bi vi mogli biti prisiljeni da otstupite na liniju Torbola (Morija) pre nego što protekne 10 dana otkako ste bili u Lavisu, pohod će pretrpeti neuspех«.

Manevar protiv nadvojvode Karla

Nadvojvoda je za povlačenje iz Furlandije i Kranjske kaš Beću imao 4 prolaza:

- 1) Taljamentom (Kjuzaforte),
- 2) Sočom (Kluže kod Boveca ili Austriska Kjuza, tesnaci kod Predila i Trbiža),

²⁾ Instrukcije od 29 januara i 17 februara (str. 1400 i 1501): »Molim Vas da pročitate Instrukciju koju sam Vam poslao u vreme Vašeg ulaska u Trento i da po njoj tačno izvršite pripreme, jer to čini deo jednog opštег sistema rata za pohod koji ćemo otpočeti, oslanjajući se potpuno na Vas i na komandanta inžinjerije kome sam naredio da dođe u Trento, na položaje koji se imaju držati, kao i na primenu opštih ideja sadržanih u mojoj Instrukciji.«

- 3) preko Ljubljane i Celovca, i
- 4) preko Bruka, dolinom Mure.

Bonaparta će se na putu ka Beču kretati u četiri skoka, zatvarajući pri svakom skoku jedan od ovih prolaza.

10 mart. — Prvi skok. — 10 marta, dok se on sa glavninom: Gijeovom (ranije Ožeroova), Seririjeovom i Bernadotovom divizijom — ukupno 32.000 ljudi — kretao putem za Beč, ka Sačilu i Valvatonu, dotle se Masenina divizija, jaka 11.000 ljudi, kretala podnožjem planina da bi sprečila Austrijance da se obilazeći naše levo krilo prebace u Tirol.

15 mart. — 15 marta Masena je, pošto je 14-og odbacio mali Luzinjanov odred, stigao u Seravale. Prethodnica glavnine je kod Sačila potukla austrijsku zaštitnicu.

16 mart. — Bitka na Taljamentu. — 16 marta naša glavnina, stigavši na Taljamento istočno od Valvazona, nailazi na austrijsku vojsku u bojnom poretku na drugoj obali.

»Otpočela je kanonada sa jedne na drugu obalu Taljamenta. Laka konjica je izvršila više juriša na šljunkovitoj obali te reke. Francuska vojska, videći da se neprijatelj suviše dobro spremio, obustavila je vatru, postavila bivak i počela da kuva ručak. Nadvojvoda je time bio prevaren; on je mislio da ona, pošto je maršovala celu noć, poseda položaje. On izvrši pokret unazad i vrati se u svoj logor, ali, 2 časa kasnije, kad se sve umirilo, francuska vojska se iznenada lati oružja.«³⁾

Pre nego što je iznenađeni neprijatelj uspeo da se uredi, naši prvi redovi su već bili prešli reku i postrojili se na levoj obali. Neprijatelj je odmah počeo da se povlači.

Za to vreme je Masena bio prešao Taljamento malo uzvodno i zauzeo Ozopo i Kjuzaforte. On je, dakle, nadvojvodi zatvorio njegov prvi prolaz na putu ka Beču.

Drugi skok. — Nadvojvoda se povlači na Soču. Bonaparta ide za njim, gurajući Masenu na Trbiž da nadvojvodi zatvori njegov drugi prolaz na putu ka Beču.

³⁾ N a p o l e o n , Rat u Italiji, Korespondencija, XXIX.

Austria je poslala 3 divizije pod Bajalićem ka Trbižu da podrže diviziju koja se povlačila pred Masenom. Ali su ove divizije stigle suviše kasno. Masena je bio već ovlađao tesnacem. Zahvaćene između dve vatre, one su morale da se predadu. Zaplenjena su 32 topa i 400 kola, ali samo 5.000 ljudi, ostali su umakli u planine.

Bonaparta je poslao Bernadotovu diviziju na Ljubljani u gonjenju austrijskih divizija koje su se na tu stranu povlačile. General Digija (Dugua) je sa 1.000 konjanika zauzeo Trst.

Dok je Bonaparta nastupao uz Soču sa svojom glavninom, naredio je da se organizuje tvrđava Palmanova da bi mu služila kao operaciski centar i kao *eventualno pribežište* za Bernadotovu diviziju, koju je ostavio u Kranjskoj, u slučaju da ona odatle bude odbačena jačim snagama.

Treći skok. — Čim je Bonaparta doznao za Žuberov dolazak u Bocen, preduzeo je pripreme za izvršenje trećeg skoka koji treba da ga dovede u Celovec, te pozva Žubera u Briksen da tu osigurava put za Trento protiv snaga koje bi mogle doći iz Insbruka preko Brenera. Kad Žuber bude stigao u Briksen, a glavnina u Celovec, naše dve grupe moći će da budu u vezi preko Pustertala.

29 mart. — 29 marta Bonaparta ulazi u Celovec sa 3 divizije: Maseninom, Gijeovom i Šaboovom.⁴⁾ Međutim, saznaje se da je nadvojvoda već prošao sa ostacima svoje armije.

U tom trenutku je Bonaparta bio suviše slab da se dalje kreće napred, jer je za osiguranje svojih komunikacija morao da zadrži: levo Žubera u Tirolu sa 20.000 ljudi, a desno Bernadota, postavljenog na Soči prema istoku i Viktora u Romanji.

Kako će on ponovo da zadobije slobodu ofanzive? — Pribegavajući korišćenju jednog novog *operaciskog centra*.

Ako se Bonaparta privremeno odrekne svakog komunikaciskog pravca, ako u Celovcu, zaštićenom dosta dobrim utvrđenjima, zatvori svoja slagališta namirnica i

⁴⁾ Šabo (Chabot) je zamenio bolesnog Seririjeа.

municije, svoje depoe i bolnice, jednom rečju, ako ga učini armiskim *operaciskim centrom*, on će moći da pozove sebi Žubera, Bernadota i Viktora i da na taj način ponovo dobije potrebne snage za nastupanje ka Beču.

On u Kranjskoj ostavlja samo Frijana (Friant) sa 1.500 ljudi. Frijan treba da se postavi u Razdrtom (Preewald) kod Trsta. Ako bi bio pritisnut jačim snagama, on će naći pribježište u Palmanovi.

Ali, još je trebalo da se krenu i Moroove i Ožeroove armije. Međutim, i pored uveravanja koja je Direktorijum dao Bonaparti, Moro nije bio dovoljno spreman da pređe Rajnu. Šta da se radi? Da li se zadržati u Celovcu ili se povući? Ali, zaustaviti se ili se povući, to znači gubitak plodova pohoda i podizanje austriskog morala. Tada Bonaparta poziva diplomatiju sebi u pomoć i pribegava primirju koje će doneti izvesno kratko vreme koje je potrebno Morou da stupi u dejstvo.

Pregovori u Leobenu. — Kako je Francuska uvek izjavljivala da hoće samo mir, Austrija se ne može čuditi što Bonaparta traži da pregovara. Njen položaj je, uostalom, u tom času bio dosta težak da ne bi pristala na sporazumevanje. Njena vojska u Nemačkoj, koja je znatno oslabljena usled oduzimanja trupa od nje za vojsku u Italiji, ugrožena je udarom dveju jakih francuskih armija, a nadvojvoda, poslednja nada Monarhije, pokazao se da nije u stanju da zadrži Bonapartu.

Već 31 marta Bonaparta je pisao nadvojvodi, preklinjući ga u ime čovečnosti da učini kraj rata. Da bi na njega izvršio pritisak, on udvostručava svoje napore i prepadom zauzima tesnace kod Nojmarkta.

7 april. — 7 aprila on stiže u Leoben na Muri i gura svoju prethodnicu na Semering odakle su se, 100 km severno, mogli videti tornjevi u Beču.

Ova živa ofanziva trebala je da privuče sve austrijske snage na put ka Beču. Zato je Bonaparta mogao da ostavi samo jednu diviziju u Tirolu i da pozove Žubera iz Briksena u Špital, a Bernadota iz Celovca u Nojmarkt.

7 aprila Bonaparta dobija povoljan odgovor, potpisano je primirje od 5 dana.

Ali se Moro još uvek nije kretao. Tirol i Venecija su se pobunili. Bonaparta tada čini još jedan korak ka miru.

13 april. — 13 aprila on produžava primirje za još 5 dana i, ne čekajući Klarka, punomoćnika koga je poslao Direktorijum i koji ne može da stigne za još nekoliko dana, predlaže austrijskim diplomatima osnovu za pregovore.

Primirje je trebalo da istekne 18. aprila. Od 8-og do 18-og Bonaparta nestrpljivo očekuje vest o prelazu Rajne, jer bi ako bi se prekinulo primirje, morao napustiti ofanzivu i pokazati svoju slabost. Ostaje mu još jedno jedino sredstvo da se izvuče iz neprilike, a to je: potpisati preliminarije koje, ne angažujući vlade, svedoče o ozbiljnoj želji za zaključenjem mira.

18 april 1797. — Na Bonapartinu sreću, Austrijanci su znali da su Oš i Moro krenuli, te se oni žure da 18-og, u Leobenu, potpišu preliminarije koje je Bonaparta predložio 16-og. Ove preliminarije, unekoliko izmenjene, obrazovaće osnovu ugovora o miru zaključenom u Kampoformiju (17. oktobra 1797). Ovim ugovorom je car (austrijski) Francuskoj ustupio Belgiju i priznao joj posed leve obale Rajne i Jonskih Ostrva. On je pristao na obrazovanje Cisalpiske Republike (Milano, Modena, Bolonja). U naknadu za to, on je dobio Veneciju, Istru, Furlandiju i Dalmaciju.

KRATAK PREGLED

Takav je bio ovaj rat 1796/97 godine u kome se Bonaparta u 27 godini prvi put kao glavnokomandujući pokazao isto tako veliki vojskovođa kakav je bio i docnije.

Razmatrajući, ukratko, razne događaje u tome ratu, lako ćemo uočiti da je on, u raznim situacijama u kojima se nalazio, primenjivao samo dva strategiska postupka, prema tome da li je smatrao da je jači ili slabiji od svoga protivnika: *manevar u pozadinu i strategiski doček na centralnom položaju.*

Prvi period

1 čin. — Raspolažući snagama koje su bile slabije od ukupnih snaga Austrijanaca i Sardinaca, on kreće svoju armiju brzim ofanzivnim pokretom na Karkaru, između oba protivnika, i napada ih posebno, jednog za drugim, sa brojnom nadmoćnošću. On odvaja Sardince i oslobađa ih se privremeno primirjem u Kerasku.

2 čin. — Tada nadmoćniji od Austrijanaca, on pokušava protiv njih manevar u pozadinu ka Lodiju gde njihov otstupni pravac vodi preko Ade. Manevar, preduzet pod vrlo nepovoljnim okolnostima, ne dovodi do zatrobljavanja Austrijanaca, ali izoluje kralja Sardinije koji mora da primi uslove Direktorijuma. Bonaparta može da se okreće protiv Boljea.

3 čin. — Bolije se nalazi između jezera Garde i Mantove, pozadi Minčija. Bonaparta bi htelo da ga prinudi na kapitulaciju na otvorenom polju. Za to bi ga trebalo sprečiti da ne umakne preko Tirola ili da se ne zatvori u Mantovu. Zbog toga vrši manevar na *Kastelnovo u Bolijevu pozadinu*. Bolije uspeva da izmakne u Tirol.

Pokušaj da se Mantova zauzme prepadom, propada.

Drugi period

1 čin. — Bonaparta raspolaže suviše slabom snagom da goni Boljea u Tirve i da vrši blokadu Mantove. On se postavlja u *strategiski doček na Adiđi*, želeći da koristi svoj centralni položaj da bi iskoristio pogreške Austrijanaca.

Vurmzer sa svojom glavninom dolazi dolinom Adiđe, dok u pomoćni napad šalje Gvozdenovića, na Brešiju, da nam preseće otstupnicu.

Bonaparta se premešta na centralni položaj između Minčija i Kijeze, proteruje Gvozdenovića, čiji je napad najopasniji, potom se okreće protiv Vurmzera koga tuče kod Kastiljona.

2 čin. — Manevar kod Basana u pozadinu Vurmzera, koji bi doveo do zarobljavanja ovog generala da je Kilmen umeo da ga spreči da se ne skloni u Mantovu.

3 čin. — Bonaparta, opet vezan za Mantovu gde je zatvoren Vurmzer, ponovo zauzima *raspored za strategiski doček na Adiđi*. Austriska ofanziva se i ovoga puta vrši u dva napada: Alvinci sa glavnom snagom dolazi preko Vićence dok Davidović silazi niz Adiđu. Bonaparta koristi svoj centralni položaj da izvrši manevar kod Arkole u pozadinu Alvincija koji izmiče upola satrven.

4 čin. — Nov *strategiski doček* koji se rešava kod Rivolija.

Treći period

Marš na Beč u četiri skoka preko Furlandije nastupajući za nadvojvodom Karlošem. Diplomatska akcija. Preliminarije u Leobenu.

Ukratko, pet manevra u pozadini: Lodi, Kastel-novo, Kastiljone, Basano i Arkola; tri strategiska dočeka koji se rešavaju: prvi kod Kastiljona, drugi kod Arkole i treći kod Rivolija.

Dakle, dva sistematska postupka, jačno određena, na koja ćemo nailaziti stalno i jedino u svima Napoleonovim ratovima.

RAT U ITALIJI 1800 GODINE

(Skica 11)

Opšta situacija. — Ugovor u Kampoformiju nametnuo je Austriji mir, ali Englezi, koji smatraju da ih na njihovom ostrvu niko ne može napasti, ne mogu da se pomire s tim da Francuskoj ostave tolika osvajanja.

Projektuje se iskrcavanje u Englesku, ali su Bonaparti prikupljena sredstva izgledala nedovoljna, te on predlaže da se Engleska pogodi u njenom posedu u Indiji, i to prvo zauzimanjem Egipta (maja 1798).

Za vreme te ekspedicije dovela je slabost Direktorijuma do unutrašnje dezorganizacije Francuske. Udaljenost našeg najboljeg vojskovođe i naših najboljih trupa odlučuje Evropu da sluša Englesku i da protiv nas zaključi nov savez. 1799 godine Evropa podiže vojsku od 360.000 ljudi dok Direktorijum ima svega 170.000 ljudi podeljenih na 5 armija.

Mi svuda doživljujemo neuspehe.

U Nemačkoj je Žurdan, koga je nadvojvoda Karlo pobedio kod Štokaha, odbačen na levu obalu Rajne.

U Italiji prvo Šerera, a zatim Moroa tuče Krej; Žuber je, pošto je zamenio Moroa, poginuo u svojoj prvoj bici kod Novija i njegova se armija morala povući na uski žemljiski pojas južno od Apenina, između Denove i Vara.

U Švajcarskoj se Masena, koji je držao vezu između ratišta u Nemačkoj i Italiji, povlači ka Cirihi.

Teritorija Republike je ugrožena. Ali, dve pobede, dobivene u razmaku od 6 dana, spasavaju Francusku: Brin kod Bergena tuče 40.000 Engleza koji su se iskrcali

u Holandiji; Masena kod Ciriha tuče 30.000 Rusa pod Suvorovom.

U takvoj se situaciji Bonaparta potstaknut od svojih pristalica i ostavljačući Kleberu komandu nad Egipatskom armijom, vraća u Francusku provukavši se između engleskih krstarica.

Državni udar od 18 brimera (13 decembra 1799) čini ga, pod titulom Prvo^m konzula, stvarnim šefom države.

Kako je Bonaparta Ustavom od godine VIII bio ovlašćen da upravlja ratom i diplomatijom, s tim da ne može lično komandovati vojskom, to je on sad »ona centralna vlast« koju je tražio u svom memorandumu od 1794 godine, vlast koja treba da odredi:

»vrstu rata koju svaka armija treba da vodi... dajući svakome mogućnost da izrazi svoj najveći napor, vlast koja svojom pronicljivošću usmerava hrabrost ka određenom cilju i čini naše uspehe solidnim, odlučnim i manje krvavim.«

Pripao mu je težak zadatak: da popravi naše neuspehe od 1799 godine.

Srećom, Koalicija se raspala: Rusija, okrivljujući Austrijance zbog Suvorovljevog poraza, i Pruska, pod uticajem laskanja Prvog konzula, povukle su se.

Jedino Austrija, podržavana novčanom pomoći Engleske i želeći da dobije severnu Italiju, odbacuje predloge francuske vlade.

Austriski operacijski plan. — Austrija je u sastav svojih armija uvela kontingente Južne Nemačke. Ona računa na iskrcavanje 20.000 Engleza na liguriskoj obali i na pomoć jedne napolitanske armije. Ne želeći da u Švajcarskoj ponovi Suvorovljev nesrečni pohod, ona tu zemlju hoće da ostavi izvan opštег ratišta koje će obuhvatiti dva posebna vojišta bez međusobne veze: Nemačku i Italiju.

Nemačka je za Austrijance trebala da bude glavno vojište, jer bi, posle jedne velike pobjede na Rajni, groženje ofanzivom ka Parizu moglo odlučiti francusku vladu da pristane na mir. Međutim, posle jedne pobjede u Italiji, pa čak i posle prelaska Alpa, austrijske armije bi bile još

uvek daleko od Pariza da bi odlučile rat. Ali, Austrija pre svega želi da dobije Italiju i, pored ostalog, potstaknuta od Engleza, koji priželjkuju Tulon, ona Italiju određuje za svoje glavno vojište.

Sledstveno tome, ona u Italiji, pod Melasom, obrazuje armiju od 95.000 ljudi, koju docnije treba da pojača 18.000 Engleza prikupljenih u Mahonu i jedna napolitanska armija od 20.000 ljudi. Toj se armiji dodeljuje inicijativa i glavna uloga. Ta armija drži celu dolinu Poa do debušea sa Alpa i Apenina. Ona treba da preduzme ofanzivu, da pređe Apenine, zauzme Denovu, pređe Var i dode da opsedne Tulon koji će Englezzi napasti s mora.

Armija u Nemačkoj, jačine 120.000 ljudi, kojom komanduje Krej, postavljena je pozadi Švarcvalda da kontroliše izlaze kroz koje bi francuske armije mogle da prodru u Nemačku. Ona treba, u odbranbenom položaju, da čeka dok nas Melasove operacije ne prinude da ispraznimo našu granicu na Rajni, a potom da preduzme ofanzivu i prodre u Francusku kroz Švajcarsku niziju i preko Imenga (Huningue).

Opšti operaciski plan Prvog konzula

Šta će učiniti Prvi konzul da bi se borio protiv Saveznika? Koliko puta je u toku poslednje dve godine Bonaparta razmišljao o tome ratu od 1796/97 godine koji je u Nemačkoj i Italiji trajao više od godine dana, gutajući ljude i iscrpljujući naša finansijska sredstva, i u kome je svaki mesec donosio nove opasnosti! Koliko puta je on mislio na Žurdanovu i Moroovu ludu trku u srce Nemačke i, potom, na njihovo naglo povlačenje na Rajnu! Ali isto tako i, ne bez srdžbe, na svoj rat u Italiji, gde je, kod Lodija, Kastelnova, Basana i Arkole, pustio da mu izmakuju Austrijanci.

Sad, kad je generalisim, treba raditi bolje.

On je nad Karnoom, generalisimom iz 1796 godine, imao to preim秉stvo što je imao ustaljeno jedno opšte načelo i jednu strategisku formulu. Evo tog opšteg načela:

»Sa ratnim sistemima je kao sa opradom tvrđava: svu svoju vatu treba koncentrisati protiv jedne tačke... Kad se otvor breša, ravnoteža je poremećena i sve ostalo postaje izlišno.«

Strategiska formula je ona ista koju je on pet puta upotrebio 1796/97 godine: napasti neprijatelja iz pozadine.

Još od decembra 1799 godine, razmatrajući ratište u celini, on od Nemačke hoće da učini glavno vojište, da tamo stavi naše glavne snage i sve potčini operacijama koje treba, preko Bavarske, da nas odvedu u Beč. Italija će biti sporedno vojište. Doista, posle pobeđe u Nemačkoj, francuska vojska više neće naići na prepreku do Beča i ona će prinuditi austrijsku vojsku u Italiji da ide u pomoć prestonici.

Pobeda u Italiji neće dati ništa, jer, da bi se stiglo u Beč, treba još preći prostran masiv Alpa.

Oba vojišta će biti vezana preko Švajcarske, koja je ostala u našem posedu.

U početku su u pitanju samo dve armije: Rajnska i Liguriska armija.

Rajnska armija, obrazovana spajanjem Rajnske i Helske armije i jednim delom Holandske armije, »postala je jedna od najlepših armija koje je Republika ikad imala; ona je brojala 150.000 ljudi i formirana je od starih jedinica¹⁾. Prvi konzul je komandu nad njom poverio Morou koji dobro poznaje Rajnsko vojište.

Liguriska armija, čija se uloga ima ograničiti na vezivanje jednog dela austrijske vojske, pojačana je na 40.000 ljudi i poverena generalu Maseni, starom poznavaoцу Apenina.

Ali, umirenje Vandeje brzo će dati Bonaparti mogućnost za stvaranje i treće armije, nazvane *Rezervna armija*, koja će, prikupljena u Dižonu, na sredokraći između Bazela i Ženeve, biti u mogućnosti da pomogne Morou ili Maseni. Odluka o formiranju ove Rezervne armije doneta je 25. januara 1800 godine.

¹⁾ Rat 1800, Korespondencija, XXX, 409.

Prvi operaciski plan Prvog konzula. — Prvi konzul izrađuje prvi plan koji obuhvata kombinovane operacije triju armija.

1. — *Rajnska armija.* — Koristeći se time što se Krej postavio na Švarcvaldu, u luku Rajne kod Bazela, sa glavninom oko Donauesingena i pretstražama na izlazima iz Švarcvalda, Bonaparta bi htio da Moro, zadržavajući Kreja demonstracijama na Švarcvaldu, provede svojih 120.000 ljudi duž leve obale Rajne i pređe tu reku kod Šafhauzena, u njegovoј pozadini, i da se postavi između Austrijanaca i njihovih slagališta koja se nalaze u Štokahu, Engenu, Meskirhu i Biberahu.

Ubacujući *Rajnsku armiju* u masi između Austrijanaca i njihovih magacina, on se nada da će naterati Kreja da se povuče i tako Morou dati priliku da svojim ujedinjenim snagama tuče počesno i bez opšte bitke pojedine delove austrijske vojske koji će se povlačiti demoralisani.

»Ako bi se istovremeno postavila 4 mosta u visini Šafhauzena, cela bi francuska vojska prešla reku za 24 časa, stigla u Štokah, razbila neprijateljsko levo krilo i došla u pozadinu Austrijanaca koji se nalaze između desne obale Rajne i izlaza iz Švarcvalda. Za 6—7 dana posle početka rata, armija bi stigla pred Ulm. Ono što bi se moglo spasti od austrijske vojske bilo bi odbačeno u Češku«.²⁾

2. — *Liguriska armija.* — Za to bi vreme Masena koncentrisao svoju armiju kod Đenove da bi zanimalo i zadržavao Melasa na Apeninima.

3. — *Rezervna armija* trebala je:

»da potpomogne armiju u Nemačkoj, ako bi to bilo potrebno, a potom da prođe kroz Švajcarsku, izbije na Po i napadne austrijsku vojsku u pozadinu«.³⁾

Moroov plan. — Ali, Moro kategorično odbija da izvrši plan Prvog konzula, navodeći kao razlog teškoće

²⁾ Napoleon, Rat 1800, Korespondencija, XXX, 399.

³⁾ Napoleon, Rat 1800, Korespondencija, XXX, 399.

života i kretanja trupa na tako uskom prostoru. On »sledstveno rutini iz ranijih ratova«, pisao je Napoleon, »predlaže da izvrši četiri napada: preko Majnca, Kela, Brizaha i Šafhaузена, i to: tri prva sa po 20.000 ljudi, a četvrti sa 60.000 ljudi. On se nada da će tako prinuditi Kreja da rasturi svoje snage i da će onda sa 60.000 ljudi na glavnem pravcu napada moći oko r. Vitaha uništiti austrijsku rezervu koju ceni na 40.000 ljudi.

Nemoćan da pobedi Moroovu upornost, još nedovoljno jak, politički govoreći, da ga smeni, on, najzad, kaže Desolu, Moroovom načelniku štaba:

»Nek čini kako hoće, a potom neka na vreme uputi svoje desno krilo u Švajcarsku. Plan koji on ne razume, izvršiću ja na drugom delu ratišta. Ono što on ne sme da učini na Rajni, učiniću ja na Alpima. On će kroz kratko vreme moći da žali za slavom koju mi ustupa.«⁴⁾

Drugi operaciski plan Prvog konzula. — Osećajući otada da Moro nije sposoban da mu donese odlučujuću pobedu u Nemačkoj, Bonaparta je smislio nov plan po kome Italija postaje glavno vojište.

On od Rajnske armije više ne zahteva ni da odnese odlučujuću pobedu ni da ide na Beč. On od nje traži samo jednu stvar: da odbaci Kreja na Ulm i da ga drži udaljenog od Švajcarske za vreme koje je potrebno da on postigne odlučujuće rešenje u Italiji.

25 mart. — 25 marta on za Moroa sastavlja konačna uputstva po kojima glavnina Rajnske armije treba da pređe tu reku

»koristeći preimุćstva koja daje držanje Švajcarske za obilazak Švarcvalda, i da učini bezvrednim pripreme koje je neprijatelj mogao izvršiti za odbranu klanaca u toj planini.«

Za to vreme, rezerva Rajnske armije od 30.000 ljudi pod Lekurbom

⁴⁾ Tjer (koji je te reči čuo iz usta generala Desola), *Konzulstvo*, I, 262.

»imaće poglavito zadatku da brani Švajcarsku od napada koje bi neprijatelj mogao preuzeti da bi je zauzeo preko Feldkirha, Sv. Gotharda ili Simplona«,⁵⁾

od napada kojih se može pribojavati usled toga što su Austrijanci na italijanskim jezerima nagomilali znatne količine potreba.

»Cilj našeg pokreta u Nemačku, sa vašom glavninom armije, treba da bude da se neprijatelj protera u Bavarsku tako da mu se preseče neposredna veza sa Milanom preko Bodenskog Jezera i Graubindena.

Namera je konzula da se Švajcarska, — čim taj cilj bude postignut i čim bude bilo sigurno da neprijateljska velika armija ni u kom slučaju, čak ni pod pretpostavkom da vas prinudi na povlačenje, neće moći, za 10—12 dana, ponovo zauzeti prostor koji je izgubila, — brani poslednjim divizijama Rezervne armije, sa stavljenim od manje prekaljenih trupa nego što su jedinice koje obrazuju vašu rezervu, a da vašu rezervu uputite sa elitnim trupama Rezervne armije iz Dižona da uđu u Italiju preko Sv. Gottharda i Simplona i da se spoje sa Italijanskom armijom u ravnicama Lombardije.

Ova poslednja operacija biće poverena glavnokomandujućem Rezervne armije, prikupljene u Dižonu, koga će konzul izabrati i koji će se sporazumeti sa vama«.⁶⁾

Ovaj plan, videćemo, nije mogao biti izvršen kako je zamišljen zbog Moroove sporosti da otpočne operacije i zbog ofanzive koju je Melas preuzeo u Italiji, a za koju se u Parizu doznalo 24 aprila.

24 april. — Bonaparta odmah izdaje odlučno naređenje Morou da počne operacije, a Bertieu, koji je određen za komandanta Rezervne armije, naređuje da ovu armiju vodi u Italiju najkraćim putem, preko Simplona ili Sv. Bernharda. Liguriska armija, koncentrisana kod De-

⁵⁾ Prvobitno čak i preko Špligena.

⁶⁾ Korespondencija, 4695.

nove, treba prema sebi da veže što veći broj Austrijanaca da bi olakšala izbijanje Rezervne armije iz planina.

Reći ćemo samo nekoliko reči o operacijama u Nemačkoj i Liguriji.

Liguriska armija

29 decembar. — Masena je otišao iz Pariza 29 decembra prilično nezadovoljan što je mesto Helveciske armije dobio Ligurisku armiju, jaku samo 40.000 ljudi, čije je loše materijalno stanje poznavao. Stigavši u Marsej, on je poveo pregovore sa raznim firmama radi snabdevanja svojih trupa i pustio da ga prevare, tako da su njegova sredstva bila daleko od toga da budu dovoljna kada je bio zatvoren u Denovi. Ova prva pogreška je povukla drugu. Da bi prištedeo oskudna sredstva u Denovi, koju je blokirala engleska flota, Masena je ostavio svoju armiju razvučenu na frontu od 120 km, od Boketa do prevoja Tende, mada su mu instrukcije nalažale da na prevoju Tende ostavi samo jedan odred, a da svoje snage koncentriše oko Denove. U takvoj situaciji Melas je iznadio Ligurisku armiju.

Raspored koji je preuzeo Melas. — Krajem marta je Melas, ostavivši pozadi konjicu, tešku artiljeriju i nekoliko hiljada ljudi da čuvaju tvrđave i izlaze iz Alpa, krenuo ostatak svojih trupa, u tri kolone, na Apenine da napadne francusku vojsku.

Da je Masena imao svoje snage koncentrisane kod Denove, on bi mogao iskoristiti svoj centralni položaj da počesno potuče te tri austrijske kolone.

Suprotno tome, francuska linija je presečena u visini Savone. Posle ogorčenih borbi Masena je odbačen na Denovu sa oko 18.000 ljudi, dok se Siše povukao pozadi Roje. Posle uzaludnih pokušaja da se sa njim sastane, Masena je 18 aprila prinuđen da se konačno povuče ka Denovi, a Siše iza Vara.

Opsada Denove. — Blokiran u Denovi od 30.000 Austrijanaca pod generalom Otom i od engleske flote, Ma-

sena tū izdržava opsadu, ali njegova divna energija ne uspeva da iskupi njegove početne greške.

Međutim, Siše uporno brani liniju Vara od Melasovih napada.

Rajnska armija

25 april. — 25 aprila, na izrično konzulovo naređenje Moro se najzad rešava da otpočne operacije. On vrši prebacivanje svoje armije preko Rajne na četiri tačke: kod Strazbura, Nef Blizaka, Bazela i Šafhauzena.

Tako on rizikuje da Krej u planinama manjom snagom zadržava njegove tri napadne kolone da bi četvrtu uništio svojom glavninom pa to ponavlja do sloma francuske vojske. Međutim, to se nije dogodilo.

3 maj. — 3 maja Lekurb zauzima Štokah i otseca austrijsku vojsku od Foralberga, a Moro je još i tuče kod Engena, Meskirha i Biberaha.

13 maj. — 13 maja je odbacuje na Ulm, potom ostaje neaktivan očekujući razvoj događaja u Italiji. Međutim, prvi cilj operacije u Nemačkoj je postignut; Krej više ne može da dođe u vezu sa Melasom.

Bilo je ugovorenog da Moro, kad se udalji 12—15 dana marša od Rajne, preko Sv. Gotharda pošalje Lekurbov korpus da se pridruži Italijanskoj armiji. Ali, mesto 25.000 ljudi pod Lekurbom, Moro će pod Monsejom poslati samo 18.000 ljudi, pokupljenih iz svih jedinica svoje armije.

ODLUČUJUĆE VOJIŠTE U ITALIJI

PRVI ČIN

MANEVAR KOD STRADELE

(Skica 12)

Njegova koncepcija. — »Jednog dana«, piše Tjer, »pre nego što će poći, ležeći nad svojim kartama i stavljajući znakove raznih boja da bi označio položaj francuskih i austrijskih jedinica, Bonaparta je rekao pred svojim sekretarom koji ga je slušao sa iznenadenjem i radoznalošću: »Ovaj siroti Melas će proći kroz Turin i povući će se na Alesandriju. Ja ću preći Po, stići ću ga na putu za Pjaćencu u dolini Skrivije i tući ću ga tu, tu...« I govoreći mi te reči on je stavio jedan znak na San Đulijano¹⁾ (to jest na Marengo).«

Mnogo se potsmevalo naivnosti pisca koji je mogao verovati da se jedan ratni pohod može tako predvideti unapred. Bonapartin je sekretar, besumnje, ovo malo naknadno doterao. Ali, to što je Bonaparta svoju čiodu stavio ispred Stradele, tu nema ničega čudnog kad se pomisli na njegove manevre kod Lodija, Arkole i Basana. Da, Bonaparta je unapred smislio ceo ovaj manevr kod Stradele i mi ćemo ga videti kako svoju strahovitu volju upotrebljava na to da sruši prepreke na koje će naići pri izvršenju svoje namere i da, uprkos hiljadama teškoća, Melasa dovede do toga da kapitulira kod Marenga.

Ako se posmatra karta Italije, vidi se da prirodni pravac otstupanja austrijske vojske angažovane kod Đenove i na Varu vodi preko Pjaćence i Mantove, naročito ako se Švajcarska nalazi u vlasti protivnika.

¹⁾ Tjer, I, 357.

Stradela. — Dakle, Apenini se blizu Stradele primiču Pou tako da ostavljaju samo jedan uzan prolaz kroz koji vodi put za Pjaćencu i tako obrazuju tesnac od više kilometara. Osim toga, put je načičkan varošicama i selima sa kućama koje imaju debele zidove koji mogu dugo da prkose topovskoj vatri.

Bilo je, dakle, sasvim prirodno što je Prvi konzul, da bi Melasu presekao njegov otstupni pravac, uputio svoje snage na Stradelu.

»Ako je neprijatelj htEO ponovo da otvori svoje komunikacije«, pisao je Napoleon na Svetoj Jeleni, »morao je proći kroz Stradelu i pregaziti francusku vojsku. Izgledalo je kao da je taj položaj kod Stradele bio naročito načinjen za francusku vojsku. Neprijateljeva konjica nije mogla ništa protiv nje, a njegova vrlo velika nadmoćnost u artljeriji dolazila je tamo manje do izražaja nego igde²⁾.«

Kad jedanput bude kod Stradele; Prvi konzul će držati Melasovu prirodnu otstupnicu i biće u položaju da udari na njega bilo da on pokuša da prođe severno od Poa, pošto pređe Tičino, bilo južno od njega, prelazeći Apenine rđavim putevima koji vode do đenovske obale duž Trebije ka Pjaćenci i Mantovi.

Evo Bonapartinog plana onakvog kakvog ga je podrobno izložio u uputstvima koja je 9 aprila dao Maseni preko ministra rata:

Konzuli Republike su mi naredili, građanine generale, da vas izvestim o projektima koje su sačinili za pretstojeći pohod.

Operacije Rajske armije, pod komandom generala Moroa, i Rezervne armije, pod komandom generala Bertijea, koja se prikuplja u Dižonu, treba da budu uskladene i da se izvrše sa punom saglasnošću i jedinstvom.

Rajska armija će prva stupiti u dejstvo što će se dogoditi između 20 i 30 ovog meseca (između 11 i 22 aprila). Ona će biti podeljena na dva dela: jedan, od oko 100.000 ljudi, pod neposrednom komandom generala Moroa, preći će Rajnu, ući će u Švap-

²⁾ Napoleon, Korespondencija, XXX.

sku i ići prema Bavarskoj dotle dok svojim položajem ne bude mogla da preseče komunikacije Nemačke sa Milanom putem preko Feldkirha, Koare i italijanskih naselja u Švajcarskoj.

Druga grupa Rajnske armije, koja obrazuje njeno desno krilo, imaće oko 25.000 ljudi pod neposrednom komandom generala Lekurba. Njen je zadatak da najpre zauzme Švajcarsku i osigura desni bok grupe koja treba da uđe u Švapsku, da olakša ovo zauzeće i zadrži neprijatelja izvan Švajcarske, sprečavajući ga da prodire preko Rajneka, Feldkirha, Sv. Gotharda i Simplona. Kad bude postignut ovaj prvi cilj i general Moro bude stigao na 12—15 dana marša od svojih prelaza na Rajni, general Lekurb će sa svojom grupom doći pod komandu generala Bertijea, preći će Sveti Gothard i ući u Italiju. Istovremeno, jedan deo Rezervne armije krenuće u Vale i takođe prođeti u Italiju, bilo preko Simplona bilo preko Svetog Gotharda, dok će ostatak te armije zauzeti mesto grupe kojom komanduje Lekurb.

Baš u to vreme, građanine generale, kada trupe kojima komanduje general Bertije budu ušle u Italiju, vi treba da kombinujete vaše pokrete sa njegovim da biste na sebe privukli pažnju neprijatelja i nateriali ga da deli svoje snage, i da izvršite svoje spajanje sa delovima koji budu prodrli u Italiju. Dotle ćete se držati u defanzivi. Planine koje vas zaklanjavaju, po prirodi stvari čine neprijateljsku konjicu i artiljeriju neaktivnim, osiguravaju vam nadmoćnost u ovom načinu ratovanja, to jest izvesnost da ćete se održati na svojim položajima, što, dotle, treba da bude vaš pravi i jedini cilj.

Ofanziva sa vaše strane bila bi opasna pre ovoga vremena, jer bi ona, od vašeg ulaska u ravnicu, stavila u pokret neprijateljske snage koje priroda planinskog zemljišta koje vi držite drži paralisane. Bilo bi nemoguće neposredno vam poslati dovoljna pojačanja koja bi vam dala otsudnu nadmoćnost. Ova pomoć će vam stići preko Švajcarske, upadom u neprijateljsku pozadinu...

Vi ćete primeniti sve demonstracije i lažne pokrete koje budete smatrali pogodnim da biste obmanuli neprijatelja o pravom cilju operacionog plana i da biste ga ubedili da baš vi treba najpre da ga napadnete. Tako, vi ćete preuveličavati svoje snage, govorite o ogromnim pojačanjima koja naskoro dolaze iz poza-

dine i, najzad, vi ćete, koliko god bude moguće, udaljiti neprijatelja od pravih tačaka napada, koje čine Sveti Gothard i Simplon.

Ostaje mi još da vas izvestim da je namera konzula da se vi, pošto se spojite sa generalom Bertijeom, pomerate što je više moguće ka vašem levom krilu, pa čak i iza Turina ako to smatrate potrebnim, da ne biste doveli u pitanje opšti uspeh.

Karno

Bonaparta ceni da Melas raspolaže sa više od 120.000 ljudi.³⁾ Međutim, Bertijeova armija treba da ima, najpre, 40.000 ljudi Rezervne armije, zatim 25.000 Lekurbovih ljudi, svega 65.000 ljudi, od kojih 6.000 konjanika.⁴⁾

On smatra da će Masena prema sebi zadržati austrijsku snagu najmanje ravnu svojoj, što čini 40.000 ljudi, i da, sledstveno tome, Melas neće moći da uputi protiv Bertijea više od 80.000 ljudi, pa čak i mnogo manje, jer će se naglim upadom u Italiju francuske vojske postaviti u centralni položaj između Melasa i delova koje je austrijski general ostavio u Lombardiji i za osiguranje iz planina.

Bonaparta još računa i na demoralisanje koje će kod Melasa prouzrokovati neočekivana vest o dôlasku francuske vojske u njegovu pozadinu. Kao Bolje 1796 godine u operaciji kod Lodija i Vurmzer u operaciji kod Basana, tako će i Melas imati kao prvu brigu da svoje divizije što brže krene na istok da ne bi bio otsečen od svojih slagališta. U neredu njihovog naglog povlačenja, njegove trupe će dolaziti pod uzastopne udare Prvog konzula.

Uostalom, kad se jednom postavi kod Stradele, čak i kada bi se Melas tu pojavio sa svima svojim snagama, francuska će vojska u zemljištu naći koristi kojima će uveliko naknaditi razliku u snagama. Bonaparta će čak moći smanjiti svoju glavninu tako što će na levim pritokama Poa ostaviti odrede koji će biti u stanju da tamo privremeno zadržavaju Austrijance ako pokušaju da beže

³⁾ Korespondencija, 4661, pismo Morou.

⁴⁾ Karnoova uputstva Morou od 9 aprila.

na tu stranu, a i da mu stvore vreme da stigne. Tako je ta položaj kod Stradele bio sasvim pogodan za Rezervnu armiju.

1. — Prelaz preko Velikog Svetog Bernarda

Tri puta vode od Dižona do Stradele.

Najkraći vodi preko Ženeve i Velikog svetog Bernarda, ali put preko Simplona izbija najbliže Miljanu i obilazi odbrambene položaje na levoj obali Poa, koje bi Austrijanci mogli zauzeti za odbranu prilaza ka glavnom gradu Milanske oblasti.

Put preko Svetog Gotharda, kojim je Lekurbova grupa trebala da se pridruži Italijanskoj armiji, izgledao je još pogodniji. On bi dao preim秉stvo da se izbije u jednoj koloni i da se ima samo jedan komunikaciski pravac.

Doista, Bonaparta je 9 aprila Bertieu odredio Simplon i Sveti Gothard kao tačke preko kojih treba da pređe njegova armija.⁵⁾

Austriska ofanziva. — 24 april. — Moro je trebao da počne operacije između 11 i 20 aprila, ali on se izgovara da nije spremam, a 24-og je Prvi konzul obavešten da je Melas preuzeo ofanzivu, da je zatvorio Masenu u Denovi i odbacio Sišea na Var.

Potrebno je da Rezervna armija dejstvuje što brže i što kraćim putem.

S druge strane, kako Moro nije počeo svoje operacije, ona ne može da pređe preko Svetog Gotharda, gde bi joj komunikaciski pravac bio izložen opasnosti u slučaju neuspeha Rajnske armije.

⁵⁾ U prvočitnom planu, koji je Bonaparta zamislio u cilju da najpre izvojuje pobedu u Švapskoj, Rezervna armija je trebala da ide do Forarlberga radi osiguranja Švajcarske.

Kad Austrijanci budu tučeni u Švapskoj, tada bi najkraći put za silazak Rezervne armije u Italiju, za kojom bi se kreća Lekurbova grupa, bio put preko Špligena koji izbija na Bergamo. Prvi konzul je proučavao način na koji bi se ishranjivala ova armija za vreme ovoga puta.

Bonaparta naređuje Morou da odmah stupi u dejstvo, a Bertijeu da Rezervnu armiju vodi u Italiju preko Simplona i Velikog Svetog Bernarda.⁶⁾

26 april. — 26 aprila, osećajući da mu Moro neće dati Lekurba, on preduzima mere da Rezervnu armiju poveća na 60.00 ljudi:

»Evo 60.000 ljudi«, pisao je on Bertijeu, »koji vas, posle gluposti koje su počinili Austrijanci zavlačeći se na obale Čenove, stavljuju u mogućnost da dejstvujete bez ičije pomoći«.

27 april. — 27 aprila Prvi konzul konačno rešava da Rezervna armija pređe preko Svetog Bernarda:

»... Moguće je da više ne treba ići na Milano, već da smo prinuđeni da što pre idemo na Tortonu, da oslobođimo Masenu, koji se, ako je tučen, zatvorio u Čenovu, koja ima hrane za trideset dana. Zato želim da se pređe preko Svetog Bernarda. Kad se bude stiglo u Aostu, ako bude bilo beskorisno da se odmah kreće na obale Čenove, moći će se za nekoliko dana marša stići na jezero Mađore i u Milano, kroz obilatu zemlju kakva nam treba... «

Da bi se olakšalo izbjjanje Rezervne armije, Tiro treba da vrši demonstracije ka Mon Seniju (Mont Cenis) i konačno da ga pređe sa 3.000 ljudi, Šabran da pomaže

⁶⁾ »Italijanska armija vodi borbe sa austrijskom vojskom. Bilo da ona pobedi ili da bude pobeđena, neophodno je da Rezervna armija ne gubi ni časa...«

Stoga vas molim da izdate naređenje generalu Bertijeu:
 1) da najvećom brzinom odvede Rezervnu armiju u Ženevu...
 2) da se najvećom brzinom prebaci u Pijemont i Lombardiju, bilo preko Svetog Bernarda, bilo preko Simplona.

Ma kakav bio ishod događaja u Italiji, austrijska se vojska, koja se uvukla prema Čenovi i Savoni, nalazi utoliko udaljenija od planinskih prelaza i u tako rđavom stanju, da je sasvim nesposobna da vodi borbu protiv 40.000 ljudi koje general Bertije može lako prikupiti...

Ponovite naredenje generalu Morou da napadne neprijatelja. Upozorite ga na to da njegovo oklevanje u najvećoj meri dovodi u pitanje sigurnost Republike«. (Ministarstvu rata)

prelaz idući preko Malog Svetog Bernarda sa 4.000 ljudi, a Betankur da pređe preko Simplona sa 1.000 ljudi.

2 maj. — 2 maja Prvi konzul piše Bertieu:

»U položaju u kome se nalazi austrijska vojska u Italiji, znatno oslabljena teškim borbama koje vodi na obali kod Đenove, 30.000 ljudi sa 30 topova čine vas u ovom trenutku gospodarem Italije.

Prema svemu što vidim u manevrima generala Melasa, duboko sam uveren da on na celoj obali kod Đenove, podrazumevajući tu i Levant, nema više od 40.000 ljudi. Dosada je izgubio 15.000 zarobljenih, mrtvih ili bolesnih. Tako mu ostaje svega 25.000 ljudi. Tu ne računam 6.000 konjanika koje može da ima u ravnicama Italije, ni odred od 8.000 ljudi pod komandom generala o kome sam vam ranije govorio...«

5 maj. — 5-og maja Prvi konzul doznaće od jednog Maseninog adutanta da Masena ima hrane samo do 20 maja. Treba hitno raditi. Uostalom, Moro je odneo pobedu kod Štokaha, te se može zahtevati da on pošalje određeno pojačanje. Bonaparta se odlučuje da ide u Ženevu i piše Bertieu:

»Sada sam, građanine generale, preko telegrama doznao da je Moro kod Štokaha vodio borbu sa neprijateljem, da je zarobio 7.000 ljudi, zaplenio 9 topova i mnoga slagališta...«

Ja krećem u ponoć... Ovde sve ide odlično...«

Masenin adutant je stigao i uverava me da Masena ima namirnica za 25 dana, računajući od 5 floreala. Kao što vidite, on treba da bude oslobođen u poslednjoj desetici toga meseca. Naredite da se maršuje usiljeno.«

Istovremeno, on Morou šalje ministra rata Karnoa sa odlukom konzula kojom mu se naređuje da 25.000 ljudi iz Rajnske armije prebací u Italiju preko Svetog Gottharda. Ustvari, Moro će pod Monsijem poslati samo 18.000 ljudi uzetih iz svih divizija armije.

Najzad, Bonaparta piše Maseni:

»Rezervna armija je uveliko u pokretu. Ja putujem noćas. Računam da ćete se održati što duže, ali najmanje do 10 prerijala (to jest do 20 maja)«.

On još više zahteva nekoliko časova kasnije kada piše Sišeu uputstva koja treba da dostavi Maseni:

»Stavite generalu Maseni do znanja i to da računam na to da će on, u svakom slučaju, štedeti namirnice tako da ih ima do 15 prerijala (4 juna)...

... 24 ovog meseca (14 maja) ja ću lično biti u ravnici Pi-jemonta sa Rezervnom armijom jakom 40.000 ljudi.«

Masena je upotrebio izvanrednu energiju da bi doštigao rok koji mu je odredio Prvi konzul.

8 maj. — 8 maja u ponoć Prvi konzul je stigao u Ženevu. Ali, artiljerija još nije bila stigla, te se kolone nisu mogle obrazovati. Tako je od 9 do 13 maja armija vršila samo neznatne pokrete.

10 maja Lan, koji komanduje prethodnicom, dobija naređenje da 14-og bude u podnožju Svetog Bernarda, a 16-og na suprotnoj padini.

14 maj. — Tada počinje taj neverovatni prelaz preko Alpa sa armijom od 30.000 ljudi koja, iza prethodnice, obrazuje pet uzastopnih kolona na otstojanju od po jednog dana marša.

Treba čitati o ogromnim teškoćama koje je trebalo prebroditi da bi se prebacila artiljerija. Trebalo je rastaviti oruđa, uglaviti ih u stabla koja su vukli vojnici i sakupljeni planinci. U Sen Remiju, na drugoj strani prevoja, gde počinje kolski put, materijal je ponovo postavljen na točkove.

16 maj. — 16 maja prethodnica je ušla u Aostu pošto je odbacila neka odeljenja Austrijanaca.

17 maj. — 17 maja ona je stigla u Šatijon gde je odbacila 15.000 ljudi određenih za odbranu doline.

19 maj. — 19 maja prethodnica stiže pred selo Bard koje je opasano bedemom i nad kojim se uzdiže mali for koji potpuno zatvara prolaz. Guverner, pozvan da se preda, to odbija. Dok se spremaju lestvice za penjanje na bedem i u dolini postavljaju na položaj 2 topa od 8 funti, koja ne postižu nikakvo dejstvo, Lanova pešadija i konjica obilaze for jednom vrlo mučnom stazom i stižu do na pola puta od Ivreje.

Trebalo je 60 časova dok su laka oruđa popeta na visove koji nadvišavaju for. Ali, ona ne nanose nikakvu ozbiljnu štetu. Propadaju pokušaji da se popne na bedem.

Bertije naređuje da se artiljerija sa točkovima umotanim vlažnom slamom provuče noću. Austrijanci iz neposredne blizine gađaju iz pušaka ljudi koji vuku topove, te se od toga moralo odustati.

22 maj. — 22 maja prethodnica prepadom ulazi u Ivreju.

24 maj. — 24 maja ona zauzima zamak u Ivreji penjući se uz njegove zidine.

Toga se dana cela armija nalazi između Svetog Bernarda i Barda. Operacija prelaza je zahtevala deset dana. Upućene su divizije ka Ivreji i noću 24/25 maja uspelo se da se pored Barda provuku 2 topa od 4 funte i jedna kara, a iduće noći 2 topa od 8 funti i 2 haubice.

26 maj. — Ponovno penjanje uz zidine fora Bard, koje je pokušano pred Prvim konzulom 26-og uzoru, ali nije uspelo.

Ovog su dana ušle u Ivreju pešadija i konjica. Ali je tu zadržana artiljerija, koja, uostalom, malo pomalo pristiže pred Bard. Ostavljena je Šabranova divizija za opsadu fora. Ona ga zauzima 1 juna.

Premja podacima koje je prikupio komandant inžinjerije, nije se predviđao tako snažan otpor ovoga maleg fora.

2. — Marš na Stradelu

»Najzad, Rezervna armija stupa na pozornicu«, pisao je 10 maja Prvi konzul Taljeranu, a 24-og je pisao svome bratu:

»Mi smo ovde pali kao grom. Neprijatelj to nikako nije očekivao i jedva može u to da veruje. Dogodiće se velike stvari.«

Prolog pohoda je završen, Alpi su pređeni i 26 maja jedna armija od 33.000 ljudi⁷⁾ je u Pijemontu, od Aoste do Ivreje. Monsej dovodi 18.000 ljudi preko Svetog Gotharda, Tiro 3.000 ljudi preko Mon Senija. To ukupno čini 54.000 ljudi kojima će Bonaparta raspolagati.

Kakve snage može protivstaviti Melas? Prema podacima kojima 18 maja raspolaze Prvi konzul, Melasu posle njegovih borbi sa Masenom i Sišeom u Italiji ostaje oko 72.000.⁸⁾

Podela ovih snaga, koja se nije promenila do trenutka izbijanja Rezervne armije od Ivreje, bila bi sledeća:

U luku oko Turina:

— pred Đenovom	— — — — —	25.000	ljudi
— kod Savone i na Đenovskoj obali	— —	6.000	„
— kod Nice (prema Sišeu)	— — — — —	12.000	„
— kod Suze i Pinjerola (prema Tiru)	— —	8.000	„
— u dolini Aoste (sada potučeni i rasterani)	— —	3.000	„
— na Simplonu i Svetom Gothardu	— — —	8.000	„
			—————
		Svega	62.000 ljudi

U Lombardiji — — — — — 10.000 ljudi —————

Ukupno 72.000 ljudi

⁷⁾ »6-og ili 7-og (26 ili 27 maja) računam da će u Ivreji imati armiju prikupljenu, oko 33.000 ljudi.«. (Korespondencija, 4819.)

⁸⁾ Pismo Brinu, kome je Prvi konzul dao komandu nad Rezervnom armijom druge linije u Dižonu.

Što se njega tiče, on će imati brojnu nadmoćnost, pošto će se uz njegovih 54.000 ljudi priključiti još najmanje 20.000 Maseninih i Sišeovih ljudi koji gone Austrijance u povlačenju.

26-ti je maj. Masena će, on je u to siguran, izdržati bar do 4 juna. Ima se, dakle, još oko deset dana da se stigne do Stradele koja je na 150 km od Ivreje idući preko Milana. Tako se ima dovoljno vremena da se tamo stigne i nema nikakvog razloga da se u potpunosti ne izvrši zamisleni plan po kome cela Melasova armija treba da bude uhvaćena.

Uostalom, izgleda neverovatno da Melas, čim sazna za naš dolazak kod Stradele, neće dići blokadu Denove da bi prikupio svoje snage i otvorio svoj prirodni otstupni pravac preko Pjaćence ka Mantovi.

Masena će, dakle, biti deblokiran pre 4 juna.

Bonaparta se rešava da izvede svoj plan bez izmene. Za tu odluku bilo mu je mnogo zamerano. Pod utiskom činjenice da tolika Bonapartina inventivnost za stvaranje Rezervne armije i tolika energija izvršilaca pri prelazu preko Svetog Bernarda zamalo nisu okončane porazom na otvorenom polju kod Marenga, neki su vojni pisci prebacivali Bonaparti što nije odmah pohitao na Turin da slomi pojedine Melasove delove pre njihovog sjedinjenja.

Napoleon je na Svetoj Jeljeni htio da im odgovori, i to stavljajući se na sam teren ratnih načela:

»Glavni štab austrijske vojske bio je u Turinu, ali je polovina neprijateljskih snaga bila pred Denovom, dok se za drugu polovicu pretpostavljalo da je ona stvarno bila na putu preko prevoja Tende. Pod takvim okolnostima šta treba da uradi Prvi konzul? Da li da ide na Turin da odatle otera Melasa i da se sjedini sa Tiroom (Thureau) i tako sebi osigura komunikacije sa Francuskom i arsenalima u Grenoblu i Brijansonu? Da li da postavi most u Kivasu, koristeći barke koje će na sreću naći, pa da se brzo sjuri ka Denovi radi deblokade ove važne tvrđave? Ili će, ostavljajući Melasa u svojoj pozadini, preći Seziju i Tičino i ići na Adu da se spoji sa Monsejevim odredom od 15.000 ljudi

koji su dolazili iz Rajnske armije, pošto su prešli preko Svetog Gotharda?

Od ove tri odluke, prva je bila u suprotnosti sa pravim ratnim načelima, jer je Melas uza se imao znatne snage. Francuska vojska bi, dakle, rizikovala da zametne bitku bez osigurane otstupnice; jer for Bard još nije bio bio zauzet. Uostalom, ako bi Melas napustio Turin i krenuo na Alesandriju, operacija bi bila promašena, jer bi se i jedna i druga vojska nalazila u prirodnom položaju: francuska vojska bi bila naslonjena na Monblan i Dofine, a Melasova bi imala levo krilo kod Čenove, a pozadi sebe tvrđave Mantovu, Pjaćencu i Milano.

Druga odluka (ići na Čenovu) nije izgledala izvodljiva. Kako rizikovati da se, između Poa i Čenove, upadne usred tako jake vojske kao što je austrijska, nemajući nikakav komunikacijski pravac i nikakvu sigurnu otstupnicu?

Treća odluka je, naprotiv, pružala sve koristi: francuska bi se vojska, kao gospodar Milana, dokopala svih neprijateljskih magacina, depoa i bolnica, spojila bi se sa levim krilom kojim je komandovao Monsej i imala bi osigurano povlačenje preko Simplona i Svetog Gotharda. Simplon je vodio u Vale i Sion gde su bili upućeni svi magacini namirnica za armiju. Sveti Gothard je vodio u Švajcarsku koja je već dve godine bila pod našom vlašću i koju je osiguravala Rajnska armija koja je tada bila na Ileru. U takvom položaju je komandant francuske vojske mogao da radi što god hoće. Ako bi Melas sa svojom ujedinjenom armijom pošao od Turina na Seziju i Tičino, francuska bi vojska sa njime mogla stupiti u bitku sa ogromnim preimcućtvima, jer, ako bi pobedila, Melas bi, bez otstupnice, bio gonjen i nabačen u Savoju, a u slučaju da francuska vojska bude tučena, ona bi se povukla preko Simplona i Svetog Gotharda. Ako bi se Melas, kao što je bilo prirodno prepostaviti, uputio na Alesandriju da bi se sjedinio sa vojskom koja dolazi od Čenove,⁹⁾ moglo se nadati, ako mu se ide u susret preko Poa, da će se on presresti i nametnuti mu se bitka. Francuska vojska je imala svoju pozadinu osiguranu na Pou, Milanu, Simplonu i Svetom Gothardu, dok je austrijska vojska, ako bi joj bila presećena otstupnica, kako nije imala nikakvu vezu sa Mantovom i Austrijom, bila izložena mogućnosti da bude nabačena na planine pribrežja Ponenta i pot-

puno uništena ili zarobljena u podnožju Alpa, na prevoju Tende i u grofoviji Nici.

Najzad, prihvatajući treću odluku, ako bi francuskom komandantu, kad jednom zauzme Milano, odgovaralo da Melasa pusti da prođe a da on ostane između Poa, Adiže i Tičina, on bi tada bez bitke zauzeo Lombardiju, Pijemont, Primorske Alpe i obalu Čenove, i digao bi blokadu ove varoši. To bi bili dosta lepi rezultati».

Dodajmo svim tim razlozima da je 27 maja, kada je Prvi konzul otpočeo marš na Milano, Rezervna armija imala samo 6 topova Vatrenove (Watrin) divizije: to su oni topovi koji su se s mukom mogli iznenadno provući noću kroz selo Bard. Bez artiljerije Prvi konzul može još i ići na Milano, gde bi jedini nezgodan susret mogao biti sa slabim odredima, ali ne može ići u bitku na otvorenom polju protiv glavnine austrijskih snaga.

Armija će naći artiljeriju u neprijateljskim depoima. Uostalom, u toku vremena koje je potrebno da se stigne do Stradele for Bard biće zauzet i artiljerija će stići svoje divizije. Najzad, u najgorem slučaju, u jednoj poziciskoj bici kod Stradele artiljerija će biti u manjoj meri neophodna nego u bici na otvorenom polju.

Tako je sve nalagalo Prvom konzulu da ne ide na Turin. Ako bi uzeo taj pravac, on bi možda mogao potući nekoliko Melasovih divizija, ali je bio skoro siguran da neće postići odlučujući rezultat koji je tražio. On se izlagao mogućnosti da mu neprijateljske snage iz Pijemonta i sa obale, kao i one rasturene u Milanskoj oblasti, izmaknu u Mantovu preko Alesandrije i Pjaćence ili čak preko toskanskih Apenina.

Sve te snage, prikupljene na Adidi, poslužile bi kao jezgro za jednu novu armiju koja bi produžila rat na vijstu od 1796/97 godine i Engleskoj dala vremena da sastavi jednu novu koaliciju.

^{*)} Treba imati u vidu da je Melasova armija bila podeljena na dva dela.

Kojim putem ići od Ivreje ka Stradeli? Najkraći put vodi preko Verčelja, Mortare i Pavije, ali Prvi konzul ide preko Milana.

Više razloga su ga na to naveli:

1) Prvi je, da osigura otstupnicu na Sveti Gothard i da izvrši spajanje sa Monsejem. Oba dela armije, idući u susret jedan drugom, uzajamno će se pomagati. Ako austrijski odredi, postavljeni na levim pritokama Poa, hoće da se odupru nastupanju francuske vojske, Monsej će, grozeći njihovoj pozadini, učiniti da se evakuišu te odbrane linijske. Obratno, armija će učiniti da prestane otpor na koji bi Monsej mogao naići.

2) Prvi konzul hoće da u Milanu proglaši Cisalpisku Republiku i da na taj način izazove snažan pokret Italijana u našu korist.

Bonaparta je 24 maja svoje male divizije grupisao u armiske korpuze:

Lan komanduje prethodnicom sastavljenom samo od Vatrenove divizije i 2 puka konjice; Dihem komanduje Budeovom i Loazonovom divizijom; Viktor Šambarlakovom i Monijeovom divizijom; Mira svom konjicom.

Marš armije ispred Melasa, koji od Turina može da se pojavi na našem desnom boku, bio je bočni marš.

Da bi ga zaštitio, Prvi konzul upućuje Lana sa prethodnicom pravo na Turin. Njegov je zadatak da privuče Melasa na pravac upravan na naš marš, i time učini da on poveruje da mi hoćemo da pređemo Po kod Kivaso, da ga usporava, da ga zadržava ne angažujući se do kraja, tako da armiji stvori vremena da stigne do Stradele.

Kad glavnina bude kod Milana, Lan, izmičući ispred austrijskih snaga, treba svoju diviziju da dovede kod Pavije, da pređe Po kod Beldjozoa, prema Stradeli, i da uzme taj položaj gde će ga stići cela armija.

Za osiguranje levog boka armije Prvi konzul upućuje kroz planine generala Lekija sa 2.000 ljudi Italijanske legije. Leki treba da uhvati vezu sa general-ađutantom Betankurom koji silazi sa Simplona, a potom da ide u susret generalu Monseju.

Očekujući da se zauzećem fora Bard otvorí komunikacija preko Svetog Bernarda, u Ivreji se obrazuje operaciski centar. Uostalom, preko Simplona će se naći jedan nov pravac na kome su bile prikupljene znatne količine potreba.

Da bi otvorio put armije u Verčelj, Prvi konzul obrazuje pod Miratovom komandom novu prethodnicu od njegove konjice i Monijeve divizije.

29 maj. — 29 maja Mira sa svojom konjicom stiže u Novaru, Monije u Verčelj, a Dihem, sa Budeom i Loazonom, takođe u Verčelj.

30 maj. — Ovoga dana ostatak armije prelazi Seziju.

31 maj. — 31-og Mira i Dihem zauzimaju prelaz preko Tičina i idu na Milano.

2 jun. — 2 juna oni ulaze u Milano. Prvi konzul ulazi za prethodnicom usred neopisivog oduševljenja.

U toku ovoga dana Lan stiže u Paviju sa svojom konjicom; tu nalazi: 200 topova svih kalibara sa odgovarajućim đuladima, 1.000 buradi baruta, mnogo pušaka i obilje žita i brašna.

U Milanu Prvi konzul blokira tvrđavu i ubrzava kretanje Monsejevih kolona koje se još nalaze na nekoliko dana marša od varoši.

4 jun. — *Zona sigurnosti.* — Očekujući dolazak svojih trupa i svoje artiljerije, Prvi konzul obrazuje, istočno od Milana i Stradele, pojas koji se može nazvati zonom sigurnosti.

Severno od Poa on hoće da mu granica te zone bude Oljo sa malom tvrđavom Orzinovi, a druga linija da bude Ada sa Kremom i Picigetonom. Zbog toga upućuje Dihema da sa Loazonovom divizijom pređe Adu kod Lodija i da odatle ide na Orzinovi i Picigetone. Dihem ovladava prelazom preko Ade kod Lodija.

Južno od Poa, za osiguranje pozadine armije kada bude kod Stradele, on će imati liniju Trebije i tvrđavu Pjaćencu. Ova će tvrđava, kad armija bude kod Stradele,

služiti kao operaciski centar iz koga će se dobijati namirnice, u kome će se nalaziti bolnice i gde postoji most preko Poa. Zato je Prvi konzul odmah uputio Mirata na Pjaćencu sa Budeovom divizijom. On računa na iznenadenje Austrijanaca usled koga će u svojim operacijama naići samo na slab otpor.

5 jun. — 5 juna 1-va Monsejeva divizija, Lapoapova divizija, stigla u Milano, a za njom je naskoro došla i Loržova divizija. Ali, artiljerija je još pozadi. Ovoga dana je Mira sa Budeom zauzeo mostobran kod Pjaćence, a Loazon Kremu i Picigetone.¹⁰⁾

6 jun. — 6 juna Lan prelazi Po kod Beldjozoa i protezuje Austrijance. Mira prikuplja brodove za prelaz Poa. Loazon se sa jednim delom svoje divizije odvaja od glavnine i odlazi na Brešiju, a Dihem sa drugim delom nastupa na Kremonu.

Izvešten da je Lan toga jutra prešao Po, Bertije, koji je na tu vest čekao u Paviji, hitno upućuje na ovu tačku prelaza i ostale divizije: Šambarlakovu, Monijeovu, Gardanovu (novo formiranu) i Lapoapovu. U Milanu ostaje samo Lorž da blokira tvrđavu.

7 jun. — 7 juna je Mira prešao Po na čamcima, odbacio Austrijance i zauzeo Pjaćencu. On postavlja pontonski most i osigurava armiji još jedan prelaz.

U Pjaćenci su Miratu pali u ruke austrijski magacini i njihova pošta, što će Prvom konzulu dati najdragoće-nija obaveštenja.¹¹⁾

»Mi smo prešli Po«, pisao je Prvi konzul 6 juna generalu Lekiju, »i držimo položaj kod Stradele. Na taj način, neprijateljska armija je otsečena«.¹²⁾

¹⁰⁾ Ovo je, kao što se vidi, ista uloga koju su dobili Mira, Davu i Bernadot 1806 godine kada su upućeni ka Lajpcigu.

¹¹⁾ Nije beskorisno obratiti pažnju na ovaj način upotrebe rezervne konjice, koja se upućuje da vrši izviđanje u pravcu suprotnom od onoga u kome se nalazi neprijatelj.

¹²⁾ Korespondencija, 4889.

Za vreme ovih pet dana upotrebljenih za obrazovanje zone sigurnosti u očekivanju da Lan pređe Po, da Monsejeve trupe stignu u Milano i da artiljerija, najzad, izbije iz doline Aoste, Prvi konzul je ostao u Milanu.

On se dao na obimnu prepisku. Pisao je konzulima, Taljeranu, Karnou, Morou, Bernadotu, Fušeu, Mórtijeu i Lefevru. Drži govor pred 200 župnika iz Cisalpiske Republike uveravajući ih o svojim katoličkim osećanjima, sastavlja proklamaciju cisalpiskom narodu, prisustvuje jednom koncertu, »koji je«, piše on, »mada improvizovan, bio veoma prijatan. Italijanska pesma ima uvek novu draž«.¹⁸⁾

Za to vreme je u Đenovi Masena trošio poslednje uncije hleba od skroba i kakaoa.

Mnogi su se čudili zbog ovog petodnevnog bavljenja Prvog konzula u Milanu, i prebacivana mu je neaktivnost, misleći na bitku kod Marenga koju zamalo nije izgubio. Vojnički, gde bi on mogao biti bolje postavljen nego u Milanu, u centru njegove manevarske zone? Tu je on držao sve konce svojih divizija: onih koje se žure sa Svetog Bernarda i onih koje silaze sa Svetog Gotharda. Tu je on u najboljem položaju da upućuje Lana, Mirata i Dihema i da organizuje svoj komunikacijski pravac na Sveti Gothard kao i zaštitu toga pravca. Tu je on u centru u koji se stiču izveštaji.

Ali, on je imao još i jedan politički zadatak koji je mogao samo odatle da vrši.

Došao je trenutak da se iskoristi zadvljujući manevar kojim je Rezervna armija dovedena usred Italije. Trebalо je, pre bitke i dok se trupe žure ka Stradeli, izvući iz tog izvanrednog prelaza Alpa svu moguću moralnu snagu, delovati na naše vojnike i na Italijane, ove potpuno privući na našu stranu, jer će to biti porast snage ako pozadi nas i oko nas imamo narod koji nas gleda kao oslobođioce.

¹⁸⁾ Biltен Italijanske armije od 5 juna.

Najzad, trebalo je prelaz preko Alpa iskoristiti još i za učvršćenje konzulske vlade i održanje ugleda u Evropi.

On je u svojoj zapovesti od 6 juna, rekao vojsci:

»Vi ste u glavnom gradu Cisalpiske Republike. Zaprepašćeni neprijatelj misli samo na to kako će stići do svoje granice. Vi ste mu oduzeli njegove bolnice, magacine i rezervne parkove.

Prvi deo vojne je završen... Podite neprijatelju u susret i sprečite mu povlačenje... Naučite svet da je prokletstvo sudbine na onim maloumnima koji se usude da povrede teritoriju jednog velikog naroda«.

DRUGI ČIN

MANEVAR KOD MARENKA

(Skica 13)

Armija će u toku sutrašnjeg dana najvećim delom biti prikupljena na položaju kod Stradele, a Melasu, kao jedini izlaz, ostaje bitka sa jedinom mogućnošću otstupanja ka jednoj od tvrđava: Tortoni ili Alesandriji¹⁾ pisao je 7 juna Bonaparta konzulima.

A uveče, u 11 časova, on je zaspao dok mu je u ušima još brujalo klicanje Milanaca pri pregledu Monsejevih trupa koji je izvršio to popodne u Kastelu.

Odjednom, u njegovu sobu ulazi Burijen, njegov sekretar, da mu sav usplahiren javi da se iz Melasovog izveštaja, koji je Mira uhvatio u Pjaćenci, doznalo da je Denova kapitulirala. — »To je nemoguće«, uzviknuo je Bonaparta zaprepašćena lica.¹⁾

Nažalost, ništa nije bilo tačnije od toga. Evo Melasovog pisma od 5 juna koje je uhvatio Mira:

»Ja sam za blokadu Đenove ostavio korpus generala feldmaršal-lajtnanta Ota do dolaska korpusa generala feldmaršala barona Elsnica kako bih, potom, krenuo sjedinjenim snagama protiv neprijatelja koji je prodro preko Nemačke. Ova operacija je imala najkorisnije posledice. Kapitulacija Đenove, koju je 2 juna započeo glavnokomandujući general Mlasena, završena je juče. Neprijatelj je jutros trebao da napusti to mesto. Naoružani

¹⁾ Prema Burijenovim memoarima, po navodu Gašoa (Gachot), str. 254.

garnizon će biti sproveden do neprijateljskih pretstraža i odatle će moći i dalje da služi. General Masena je napustio Šenovu noću 4/5-og i otplovio na neprijateljsku obalu jednom engleskom fregatom... Englezzi su ušli u pristanište...«

Kapitulacija Šenove zadala je strahovit udarac Prvom konzulu. Šenova je u njegovom manevru bila od bitnog značaja, ne samo za prvi period vojne, pošto je, zadržavajući prema sebi jedan deo austrijskih snaga, olakšavala izbjeganje Rezervne armije, nego i za vreme rešavajućih akcija, jer Masenina armija, nalazeći se tamo, nije bila daleko od Stradele.

Bonaparta se uljuljkivao u nadi da će ona izdržati još ono malo vremena koje je potrebno za uspeh njegovog plana, uveren da će Melas, na vest o dolasku francuske vojske u njegovu pozadinu, odmah napustiti blokadu. Od toga nije bilo ništa.

»Armija se nalazila samo tri dana od Šenove i Melas je bio izdao naređenje za dizanje blokade«, pisaće on dognije konzulima.

Ova kapitulacija Austrijancima oslobođa njihov blokadni korpus, osim garnizona potrebnog za držanje tvrđave. Masenini vojnici, prebačeni na Var, ne mogu dejstvovati za nekoliko dana. Bonaparta, dakle, zbog toga vidi da se smanjuju njegovi izgledi na pobedu.

Ali, to nije sve: ceo njegov manevr, taj sjajni prelaz preko Alpa, imao je jedini cilj, da Melasa prinudi na bitku, pošto mu preseče komunikacije, tako da rat završi jednim udarom.

Ali, kad je Šenova u rukama Austrijanaca, ona je za Melasa izvrstan *operacijski centar*, sigurna komunikacija morem, kojim vlada engleska flota. Morem mu mogu stići pojačanja i potrebe za snabdevanje.

Bonaparta se odmah pobojavao da se Melas ne skloni u Šenovu.

»Prvom poštom ću vam poslati posebna pisma«, pisao je on konzulima u svom pismu od 8 juna, »koja će vas obavestiti o krajnjem nespokojstvu u kome se nalazi ta armija.

Ona je potpuno otsečena. Moguće je da će ona biti primorana da se koncentriše u Đenovi.²⁾

Pokret napred. — Treba, po svaku cenu, sprečiti Melasa da se povuče u Đenovu. Na osnovu podataka dobivenih iz Melasove prepiske, Prvi konzul se rešava da krene u susret Austrijancima umesto da na izvrsnom položaju kod Strađele čeka njihov napad.

On smatra da baron Elsnic,³⁾ koji je bio prema Sišeu na Varu, sa 7.000 ljudi, ne može stići u Alesandriju pre 12 ili 13 juna; da će general Ot sa 9.000 ljudi stići iz Đenove u Alesandriju preko Bokete; da će general Hadik, koji je bio na Orku, biti 12-og ili 13-og u Alesandriji i da će Hoenzelern ostati u Đenovi.

Na taj način, neprijatelj neće moći skupiti 22.000 ljudi kod Alesandrije pre 12 ili 13 juna, pa čak, kada se oduzmu bolesnici i ranjenici... ne više od 18.000 ljudi iscrpenih od umora, ne računajući konjicu.

Međutim, on hoće da prikupi 34.000 ljudi protiv Austrijanaca.

Kako je Bertije bio u Pijavi, on naređuje da se probudi Dipon, načelnik štaba armije, te uzoru deset oficira iz štaba raznose njegove zapovesti. Što se njega tiče, nje-

²⁾ *Korespondencija*, 4894.

³⁾ Pismo Bertiju od 8 juna u ponoć (*Korespondencija*, 4898):

»Divizija generala Lana«, piše on Bertiju, »koja je jaka 8.000 ljudi, računajući i njegovu konjičku brigadu, može da krene na marš sutra ujutru za Vogeru. Viktorova divizija će je podržavati, kao i Monijeova i Gardanova divizija, te ćete tako, računajući i konjicu, imati 23.000—24.000 ljudi.

General Mira i general Dihem, koji zajedno imaju 10.000 ljudi, poći će za njima. Tako ćete vi pritisnuti Melasa tim korpusom.

General Monsej će sa Italijanima obrazovati jedan odred sa one strane Olja. Jedan odred će opsedati tvrđavu u Milanu. Treći odred će, za odbranu Tičina, ići levom obalom Poa, uvek u visini armije, čime će biti olakšan prelaz sa jedne obale na drugu. Najzad, u slučaju da neprijatelj pređe Po, ovaj odred će uzmicati pred njim i pridružiti se svim onim snagama koje budu stigle u Milano za odbranu Tičina.«

gova kola su zapregnuta i on, da bi pošao, samo čeka na vest da je Mira prešao kod Pjaćence.

U svakom slučaju, on obustavlja pokret Lana, koji je trebao da ide ka Pjaćenci da pomogne Miratov prelaz.

»Krećite živo vaše jedinice«, piše on Bertieu, »uništite sve trupe na koje budete našli.«

On mu je, sem toga, naredio da podigne i treći pontonski most između mosta u Belđojozou i mosta u Pjaćenci, a potom i četvrti u Parpanezu i peti uzvodno od Tičina, i da te prelaze osigura mostobranima.

Kod Belđojozoa je nadošli Po prekinuo kretanje skela. Bertije pita Bonapartu da li može da ide da pređe u Pjaćencu. Bonaparta mu odgovara da to ne čini i da će Po naskoro opasti.

Ali, pod ovakvim okolnostima, pokret napred još nije moguć.⁴⁾ U času odlaska za Stradelu, Prvi konzul je pisao Karnou:

»Vi ste iz Melasovih pisama svakako videli da je, istoga dana kada je generalu Otu stiglo naređenje da digne blokadu, general Masena, prinuđen apsolutnim nedostatkom namirnica, tražio da kapitulira. Izgleda da general Masena ima 10.000, a general Siše 8.000 boraca. Ako su se te dve grupe, kao što mislim, sastale između Oneja i Savone, one će Tanarom moći brzo ući u Pijemont i biti vrlo korisne u vreme kada će neprijatelj biti prinuđen da ostavi nešto trupa u Đenovi.

Najveći deo armije je, u ovom trenutku, kod Stradele. Mi imamo jedan most u Pjaćenci i nekoliko skela prema Paviji. Orsinovi, Brešija i Kremona su u našim rukama. Sve njihove tvrdave mora da su rđavo snabdevene. Još ne vidim kako će se Melas izvući: ili će doći da napadne kod Stradele, i tada će biti potučen i izgubljen, a za to vreme će Sišov odred stići u izvorni deo Tanara, ili će preći Po, Seziju i Tičino, ali ni tada neće postići srećniji rezultat. Njegov je položaj prilično nezgodan i da je Đenova mogla izdržati još 72 časa, mogli bi se prebrojati oni koji bi se iz ove armije spasli.«

⁴⁾ Monsej je, lično, stigao u Milano tek 9 juna (Koresponden-cija, 4901.)

Boj kod Montebela. — 9 juni. — 9 juna se general Ot, koga je Melas usiljenim maršem uputio iz Denove preko Vogere da mu otvori otstupnicu, vodeći oko 16.000 ljudi, sudario blizu Montebela sa Lanovim i Viktorovim snagama koje su brojale 13.000 ljudi. Odbijen posle kravog boja, on se povukao ka Alesandriji. Ovaj boj kod Montebela naneo je Austrijancima strašan moralni udar.

Melas je tada imao celu svoju armiju koncentrisanu kod Alesandrije i tu je stajao neaktivran, mada se njegov položaj s časa na čas pogoršavao.

Na našoj strani, 10 i 11 juni su prošli u koncentrisanju glavnine naše armije, oko 28.000 ljudi, kod Stradele. Bonaparta popunjava svoje divizije i grupiše ih ovačko: Vatrena stavljaju pod Lanovu komandu, Budea i Monjea pod komandu Dezea, koji je stigao iz Egipta, Gardana i Šambarlaka pod Viktorovu, a konjicu — 3 brigade — pod Miratovu komandu. Lapoapovu diviziju ostavlja u Paviji, a Monsijea, sa nešto trupa, u Milanu. Loazonova divizija, potčinjena Dihemu, štiti Pjaćencu i pozadinu Stradele. Još se raspolaže samo sa oko 15 topova.

Šta može da čini Melas?

Moguće su tri odluke:

- a) otvoriti prolaz kod Stradele i otići u Pjaćencu;
- b) preći Po kod Turina, a potom preći Tičino i Adu; i
- c) preko Novija otići u Denovu.

Ako pređe na levu obalu Poa, onda će snage koje će moći da prikupi Monsej biti dovoljne da ga zadrže na Tičinu ili Adi za vreme koje će Prvom konzulu biti potrebno da sa glavninom pređe Po i tamo dojuri.

12 jun. — 12 juna nije javljeno ni za kakav pokret Austrijanaca severno od Poa ni ka Stradeli. Prvi konzul tada više ne sumnja da se Melas odlučio da ide u Denovu. Stoga se on, mada je njegova armija brojno slabija, rešava da napusti izvrstan položaj kod Stradele i da, računajući na moralnu nadmoćnost svojih trupa, kreće napred zaprečavajući Melasu i dalje njegovu prirodnu otstupnicu. On sebi poziva Lapoapovu diviziju iz Pavije. Ustvari,

Melas se, zbumen i demoralisan, nije ni makao. On je samo oklevao na šta da se odluči.

12-og uveče francuska armija je stigla na Skriviju, a 13-og uzoru je prešla tu reku. Pošto neprijatelj još uvek nije bio zapažen ni severno od Poa ni pred armijom, Prvi konzul je sve više uveren da se Melas povlači na Denovu. On požuruje tada Dezea sa Budeoovom divizijom ka Noviju da Melasu, ako već nije dockan, preseće put za Denovu ili da ga veže i usporava, ako je već prošao.

Ako se Melas prikupio kod Alesandrije, Deze će udariti na njegov desni bok, zatvarajući mu i dalje put ka Denovi, dok će ga glavnina napasti sa fronta. Tada će se voditi bitka slična onoj kod Kastiljona.

Za to vreme Viktor je, sa Gardanovom divizijom, trebao da ide ka selu Marengu da izvrši izviđanje Bormide i uveri se da neprijatelj nije postavio mostove.

Viktor, kod Marenga, proteruje jedan odred od 3.000 — 4.000 Austrijanaca, a potom se zaustavlja na Fontanou, zadovoljavajući se da do Bormide uputi nekoliko izviđača koji mu ne javljaju ništa. On nije umeo da vidi da je general Ot na jednom upadnom zavodu Bormide podigao dva mosta koji će sutradan Austrijancima omogućiti prelaz.

Prvi konzul je prenudio u Tore di Garafoli čekajući izveštaje o kretanju protivnika. Lako zauzeće Marenga i povlačenje Austrijanaca na levu obalu Bormide dovelo ga je do uverenja da Melas još uvek izbegava bitku i da će otstupiti ili na sever, prema Valenci, ili na jug, ka Noviju.

Ne očekujući napad za sutradan, trupe su bivakovale na mestima do kojih su stigle: Kelermanova brigada i Viktorov korpus kod Marenga, Rivoova brigada blizu Salea, Šampoova brigada, sa Miratom i Lanovim korpusom, kod San Đulijana, Konzulska garda i Monijeova divizija kod Torea, Budeova divizija sa Dezeom kod Karecama, na pola puta između Tortone i Novija.

U tom trenutku se Melas odlučio da sutradan bije bitku da bi sebi otvorio otstupnicu preko Stradele.

Bitka kod Marenga

(Skica 14)

14 jun. — U ranim jutarnjim časovima 14 juna Bonaparta nije dobio nikakve podake o austrijskoj vojsci. Do 8 časova izjutra nije javljen nikakav pokret od Alesandrije. Ta činjenica kao i lakoća sa kojom je Viktor uoči toga dana zauzeo Marengo održali su ga u uverenju da Melas izbegava bitku i da se povlači. Ali, na koju stranu? Severno od Poa ili ka Đenovi?

U pravcu Đenove on ima Dezea da zaustavi Melasa. Severno od Poa ima Monsija na Tičinu. Ali, zar se ne treba bojati da Monsej može biti potisnut pre nego što on bude imao vremena da mu pritekne u pomoć? U Paviji je on imao Lapoapovu diviziju, ali ona je prebačena na desnu obalu Poa kada se mislilo da Melas hoće da se provuče južno od Poa.

U 9 časova izjutra Prvi konzul vraća Lapoapovu diviziju na levu obalu Poa. Istovremeno, on Dezeu šalje naređenje da ide u Pocolo Formigaro, koji se nalazi na putu za Alesandriju i Novi.⁵⁾

Međutim, Austrijanci, prešavši Bormidu preko tri mosta, napadaju francusku armiju. Prvi konzul shvata da pred sobom ima celu austrijsku armiju te u 10.30 časova šalje naređenja Dezeu i Lapoapu da što brže dođu. Mi imamo oko 22.000 ljudi i samo 14 topova a Austrijanci imaju 30.000 ljudi i 100 topova.

⁵⁾ »... Oko 10 časova izjutra voda je bila opala te je artillerija mogla da pređe reku (Skriviju) na gazu. U tom međuvremenu general Deze je poslao u Glavni štab da sazna šta treba da preduzme posle akcije vođene uoči toga dana. On je dobio naređenje (srećom vrlo kasno) da ide u Pocolo Formigaro, položaj na sredokraći odakle smo mogli da se uputimo ka Alesandrijom, to je istina, ali nam je za to trebalo dugo vremena, ili na puteve koji vode ka Đenovi, u slučaju da neprijatelj bude pokušao povlačenje na tu stranu.« (Marševski i operaciski dnevnik Budeove divizije).

Viktor se, sa Gardanovom i Šambarlakovom divizijom kod Marenga i na obali Fontanona dugo odupire napadu glavne austrijske kolone. Lan ga, sa Vatrenovom divizijom podržava kod Marenga i severno od tog sela. Konzulska pešadijska garda podupire Vatrenovo desno krilo. Monijeova divizija, koja je najpre bila u rezervi, predužava borbenu liniju ka Kastel Čeriolu.

Ali Viktor je zbog nedostatka municije, prinuđen da se povlači. Njegovo otstupanje povlači za sobom celu armiju koja otstupa ka San Đulijanu.

U 3 časa popodne bitka je izgledala izgubljena: sve naše rezerve bile su utrošene, moralo se povlačiti.

Iscriven od umora, a i ranjen, Melas, koji smatra da je pobeda osigurana, vraća se u Alesandriju ostavljući svom načelniku štaba Zahu da organizuje gonjenje. Zah prikuplja trupe koje su činile austrijski centar i svija ih u marševsku kolonu radi gonjenja francuske vojske u pravcu San Đulijana.

U tom tragičnom trenutku stiže Deze, požurivši ispred Budeove divizije.⁶⁾ Prvi konzul odlučuje da ponovo povede bitku.

U 5 časova, čim je stigao Bude sa 8 topova, Bonaparta naređuje da se izvrši ponovni napad. Dok Marmon sa 18 topova, koji su tada činili svu našu artiljeriju, tuče austrijsku kolonu kosom vatrom, Deze se, sa Budeovom divizijom, baca u napad. On gine, ali Bude uzima komandu i juriš se nastavlja neodoljivom žestinom. Austrijanci otstupaju u neredu i njihovo otstupanje se naskoro pretvara u poraz usled juriša koji je Kelerman sa 800 konjaničkih izvršio u njihov bok. Tada sve naše trupe prelaze u ofanzivu i kreću se ka Marengu. Austrijanci ubrzo beže ka mostovima na Bormidi da bi se sklonili u Alesandriju.

⁶⁾ Ovaj Dezeov dolazak nije bio nikakvo čudo. Bonaparta je vodio računa da tu diviziju ne uputi suviše daleko, već da ona bude u mogućnosti da se na vreme vrati i učestvuje u bici. Ona bi i ranije stigla da je nije zadržao nadolazak vode u Skriviji.

Mi smo izgubili više od četvrtine angažovanih snaga, te Bonaparta smatra da nije u mogućnosti da eksplatiše pobedu, pa čak ni da se odupre novom napadu, ako bi do njega došlo.

Srećom, Austrijanci su, počev od njihovog glavnokomadnjućeg, potpuno demoralisani. Melas traži primirje koje Prvi konzul prihvata bez oklevanja.

15 juna oba generala potpisuju Alesandriski sporazum po kome se austrijska vojska može povući iz Minčia, sa ratnim počastima, pod uslovom da preda sve tvrđave u Liguriji, Pijemontu i Lombardiji. Neprijateljstva će se obustaviti dok ne stigne odgovor iz Beča.

Za ovo vreme Moro je uspeo da izbaci Austrijance iz Ulma i da prodre do Minhena. Austrija se odluči da stupi u pregovore, ali je Engleska odvrati dajući joj novčanu pomoć. 28 novembra je Moro dobio naređenje da pređe In i da ide na Beč, dok će Brin, postavljen za komandanta Italijanske armije, preći Minčio i Adidu.

Moroova pobeda kod Hoenlindena i njegov marš kroz Bavarsku na Beč odlučuje Austriju da pregovara. Linevilski mir uzima za osnovu ugovor u Kampoformiju, s tim što Cisalpiska Republika obuhvata i Veneciju.

Zaključak

Bitkom kod Marenga dobili smo svu dolinu Poa do Minčia. Ovaj rezultat, ma koliko bio lep, nije bio ono što je Prvi konzul očekivao od svoga manevra. On se nadao uništenju austrijske armije. Međutim, on je tu armiju morao pustiti da se slobodno povuče preko Minčia i njegov pohod nije neposredno doveo do mira.

Kojim uzrocima treba pripisati ovu omašku? Pre svega, nedostatku sredstava. Kada se rešio da u Italiji izvrši manevar u pozadinu, koji je Moro odbio da izvrši u Nemačkoj, on nije imao iluzije o teškoćama toga podu-

hvata. Ali, on je prešao preko tih teškoća, toliko je imao vere u efikasnost toga manevra.

Međutim, radilo se o nečem mnogo težem nego što je prelaz Rajne. Trebalo je preko Alpa, kroz led i sneg, bez Melasovog znanja prevesti armiju od 40.000 ljudi, sa artiljerijom i konjicom. A što je najgore, ta armija još nije ni postojala!

Potom, on je računao da će ta buduća armija, sa pojačanjima iz Rajske armije, imati oko 65.000 ljudi, da će joj priteći u pomoć najmanje 30.000 ljudi iz Liguriske armije, koji će ići za Melasom u povlačenju.

Međutim, dok se Moro nikad ne smatra dovoljno spremnim da stupi u dejstvo, Maseninu armiju su Austrijanci presekli nadvoje. On je zatvoren u Denovi sa nedovoljno namirnica, jer je, prilično neobazriv van bojišta, dopustio da ga prevare liferanti. Prinuđen Maseninom kritičnom situacijom da pohita sa svojim manevrom, Bonaparta se više ne nada u pomoć onih 25.000 Lekurbrovih ljudi. On zna da mu Moro, čak ni posle svoje pobeđe kod Štokaha, neće poslati svoj najbolji korpus pod svojim najboljim generalom. I, doista, on dobija samo 18.000 ljudi pod Monsejevom komandom. Tako, namesto 95.000 ljudi ukupno, na koje je računao, on će raspolagati samo sa 54.000,⁷⁾ jer će kapitulacija Denove Masenine trupe odvesti ka Nici.

Tako je sa 54.000 ljudi trebalo ne samo preseći Melasovu prirodnu otstupnicu kod Stradele, nego i sporedne linije otstupanja severno i južno od Poa, i još štititi novi komunikacijski pravac preko Svetog Gotharda, tako da je, na kraju, za bitku ostalo samo 28.000 ljudi.

Da se bar moglo ostati kod Stradele! Ali ne. Kapitulacija Denove otvara Melasu jedini izlaz za spasenje te se, da se ne bi promašio uspeh pohoda, mora ići na Melasa, u ravnicu Alešandrije, bez artiljerije i skoro bez konjice, da bi se on sprečio da se skloni u Denovu.

⁷⁾ Podrazumevajući tu i Tiroov korpus.

Od početka do kraja pohoda, nevolja za nevoljom. Sve se okreće protiv Prvog konzula. Ali se on, koji je smislio taj genijalni manevar kod Stradele, koji treba da mu preda u ruke Melasa i austrijsku vojsku, sa očima upravljenim na cilj, ne daje zbuniti nezgodama na putu. On uporno nastavlja trku oko zaprepašćenog neprijatelja.

I sreća, koja uprkos svemu voli smelost i mladost, pošto ga je 14 juna pustila da se očeše o poraz, svečeri mu podaruje sjajnu pobedu kod Marenga.⁸⁾

⁸⁾ Da li to znači da bi Bonaparta bio izgubljen da Deze nije stigao? Ne, jer bi, uostalom, Deze uvek stigao da štiti povlačenje ka Stradeli. Tu bi se armija pojačala Lapoapovom i Loazonovom divizijom.

»Da sam bio tučen«, kaže Napoleon na Svetoj Jeleni, »ja bih se povukao u svoj utvrđeni logor kod Stradele, prešao bih Po preko svojih 5 mostova, štićen svojim baterijama, a neprijateljska armija tome se ne bi mogla suprotstaviti. Ja bih priključio svoju 1-vu diviziju (besumnje hoće da kaže: prvi deo svoje armije) Monsejevim, Lekijevim i Tiroovim trupama, pustio bih da jedan od Melasovih korpusa pređe reku (a to je baš ono što je on tražio), a tada bih ga, brojno nadmoćan, mogao napasti svim svojim snagama...«

RAT 1805¹⁾

Opšta situacija. — Amijenski ugovor, potpisani 25 marta 1802 između Francuske i Engleske, doneo je samo privremeni prekid rata.

Već u maju 1803 godine rat se ponovo razbuktao.

Napoleon je, postavši car 18 maja 1804 godine, htio da tuče Engleze na njihovom ostrvu. On je kod Bulonja prikupio 200.000 ljudi i ogromnu flotu za prebacivanje preko moreuza. Engleska, uplašena, seje na kontinentu zlato punim rukama i stvara nov savez protiv Francuske koji obuhvata Austriju, Rusiju i Švedsku. Pruska se, na ponudu Hanovera koju joj je učinio Napoleon, koleba između jedne i druge strane.

Car je zamislio obimne kombinacije sa flotama koje treba da ga za 24 časa učine gospodarem Lamanša.

Sa našom eskadrom u Tulonu, pojačanom brodovljem Španije, naše saveznice na moru, admirал Vilnev treba da privuče Nelsona ka Antilima, a potom da se vrati i spoji sa našom eskadrom u Brestu pa da sa njom uđe u Lamanš.

Ali, Austrija već šalje jake trupe u Tirol.

23 avgust. — 23 avgusta Napoleon piše Taljeranu, ministru spoljnih poslova:²⁾

»Što više razmišljam o situaciji u Evropi, sve više uviđam da je hitno da donesem konačnu odluku. Ustvari, ja nemam ništa da očekujem od izjašnjenja Austrije. Ona će odgovoriti lepim

¹⁾ Bibliografija: *Napoleonova korespondencija*, XI. — *Rat 1805 u Nemačkoj* (izdanje Istoriskog otseka, kapetan Kolen). — Tjer, VI.

²⁾ *Korespondencija*, 9117.

rečima i dobiti u vremenu kako ne bih mogao ništa učiniti ove zime. Ona će nazim, pod izgovorom oružane neutralnosti, potpisati ugovor o novčanoj pomoći i ugovor o savezu,³⁾ a u aprilu će u Poljskoj naći 100.000 Rusa, sa zapregom za artiljeriju, koje će hraniti Engleska..., 15.000—20.000 Engleza na Malti i 15.000 Rusa na Krfu. Tada će se naći u kritičnoj situaciji. Ja sam se odlučio.

Moja eskadra je 26 termidora isplovila iz Ferola sa 34 broda. Pred njom nije bilo neprijatelja na vidiku. Ako se ona bude držala dobivenih uputstava, ako se spoji sa eskadrom iz Bresta i uđe u Lamanš, tada još neće biti dockan — ja će biti gospodar Engleske. Međutim, ako moji admirali oklevaju, rđavo manevruju i ne postignu svoj cilj, meni ostaje jedino da čekam zimu pa da predem sa flotilom. Operacija je rizična...

... U tome slučaju, ja će se oboriti na najbližeg: dići će logor i 1 vandemijera će sa 200.000 ljudi biti u Nemačkoj, a sa 25.000 ljudi u Napuljskoj kraljevini. Nastupaću na Beč i neću ostaviti oružje dok ne dobijem Napulj i Veneciju i toliko ne uvećam državu bavarskog izbornog kneza da više nemam čega da se bojim od Austrije...«

25 avgust. — Od 23 do 25 avgusta Napoleon nestrpljivo očekuje Vilneva.

25 avgusta on doznaće da je Vilnev, bojeći se da se uputi ka Brestu, otplovio ka Kadiksu. On više nije imao čemu da se nada od njegove flote. On diktira zapovesti za pokret svojih korpusa u Nemačku.

Ratni plan. — Ne mogavši da udari po glavi saveza (Engleskoj), on će udariti po njegovoј ruci na kontinentu (Austriji).

Prema načelu koje je izrazio 1794 godine, Nemačka će biti njegovo *glavno vojište*.

On će nastupati ka Beču sa 200.000 ljudi, najneposrednjim putem, da tamo slomi carsku silu: »Idem na Beč«, pisao je on 23 avgusta Taljeranu, i to nije bilo rečeno u prenosnom smislu.

³⁾ Oni su već bili potpisani.

On, uostalom, pogađa da će Austrijanci, prema svojoj stalnoj navici, poslati jednu armiju ka izlazima iz Švarcvalda. Tučenje ove armije biće samo usputni događaj.

U Italiju, na *sporedno vojište*, on će poslati samo 50.000 ljudi pod Masenom. To je malo, jer su Austrijanci u ranijim ratovima tamo slali uvek 100.000—120.000 ljudi. Ali, on zna da će njegovo nastupanje ka Beču odmah povući ka prestonici austrijske snage iz Italije i Tirola.⁴⁾ Massena će nastupati za njima i spajanje naših dveju armija, iz Nemačke i Italije, u prestonici Austrije, postaviće Napoleona u mogućnost da slomi ne samo austrijske snage nego i ruske armije koje će im doći u pomoć.

U Napuljskoj kraljevini Guvion Sen Sir sa 20.000 ljudi treba da se odupre iskrcavanju Rusa i Engleza.

U svom nastupanju na Beč Napoleon je, kao što smo rekli, očekivao da će naići na jednu austrijsku armiju u Švapskoj. Protiv te armije on će, u toku kretanja, izvršiti *augzburški manevr*.

Dok bude demonstracijama prema Švarcvaldu zadržavao Austrijance u izvornom delu Nekara i Dunava, on će svoju armiju, preko Pforchajma i Donauverta, dovesti kod Augsburga, na Leh,⁵⁾ i postaviće je na toj močvarnoj reci koja će mu, tekući sa juga na sever, iz planina Tirola u Dunav, omogućiti da zatvori sve otstupne pravce Austrijanaca.

⁴⁾ Vidi se da to više nije onaj opšti plan malih razmera koji je bio predložen Morou 1800 godine, kojim se glavna snaga upućivala najpre u Švapsku a potom u Italiju. Uostalom, Napoleon će respektovati teritoriju Švajcarske, koja za Francusku obrazuje izvrsnu barijeru protiv austrijskih snaga u Tirolu.

Ustvari, to je opšti plan iz 1796 godine, ali ovoga puta izvršen prema načelima ratne veštine. Namesto dve odvojene armije, Moroove i Žurdanove, Napoleon u svojoj ruci ima 200.000 ljudi.

⁵⁾ Napoleon je naredio Miratu, svom budućem zameniku, i Bertranu, svom adutantu, da izvrše opšte izviđanje cele prostorije između Tirola i Majne. On naređuje generalu Savariju, svom šefu Obaveštajnog odjeljenja, da izvrši specijalno izviđanje puteva kojima hoće svoju armiju da vodi sa Rajne na Dunav.

To je manevar kod Lodija, Basana, Arkole i, naročito, kod Stradele, ali sa znatno jačim sredstvima. Ne računajući 25.000 ljudi koje nam daje bavarski izborni knez, u naknadu za obećanje kraljevske titule i proširenje teritorije, Napoleon će raspolažati sa 200.000 ljudi.

Za dejstvo ovim snagama smislio je novu organizaciju izvanredne gipkosti: formiranje divizija u samostalne armiske korpusa približno jednakih snaga (20.000—30.000 ljudi). Svaki korpus, sa brigadom lake konjice, obrazuje kao neku malu armiju. Zbog toga neće biti potrebno da se maršuje u masi; korpsi će, na slučaj strategiske potrebe, moći da se razmaknu jedan od drugoga na jedan dan marša, ne izlažući se ozbiljnom riziku, jer korpus od 30.000 ljudi može celoj jednoj armiji da daje otpor celog dana a da ne pretrpi poraz.

Car je, pored toga, obrazovao moćnu *artiljerisku rezervu*, kojoj je odredio važnu ulogu u bici.

Najzad, da bi imao jedinicu koja ima i brzinu jahačih trupa i snagu pešadijske divizije, Napoleon organizuje *rezervni konjički korpus*, sastavljen od kirasa i dragona koji su obučeni da rukuju puškom (22.000 konjanika, od kojih 6.000 kirasa i 16.000 dragona), sa konjičkom artiljerijom. Komandu nad njim dao je Miratu. Za ovu *rezervnu konjicu* predviđa mnoge zadatke: vršenje demonstracija, izbijanje na otstupne pravce protivnika i njihovo držanje do dolaska pešadije, zauzimanje njegovih slagališta, hvatanje kurira, osiguravanje debušea armije i, potom, povratak u bitku svom brzinom svojih konja i, najzad, gonjenje pobedenog neprijatelja bez prekida i odmora u cilju potpunog iskorišćenja pobeđe.

Da bi komore sveo na municiske kare i kola za rezervnu hranu i na taj način imao vrlo lake korpusu, car im nameće da se hrane na zemljištu. On je poveo dosta ljudi da bi sprečio osipanje jedinica koje, pri usiljenom marševanju, povlači ovaj način snabdevanja.

Dakle, Napoleon, osim Garde, ima 7 korpusa od po 25.000—30.000 ljudi. Za komandovanje ovim korpusima ima maršale u punoj snazi: Lan, Sult i Nej imaju 36 go-

dina, Davu ima 35, a Mira 34 godine, i svi su ratovali najmanje deset godina. Ako Bernadot ima 41 godinu, Ožero 48, a Bertije 52 godine, Marmon ima samo 31, a on, vrhovni komandant, 36 godina.

Austrija je u Italiju uputila svoju najjaču armiju od 95.000 ljudi pod svojim najboljim generalom, nadvojvodom Karлом.

U Tirolu, nadvojvoda Johan ima 22.000 ljudi.

Na Ileru, nadvojvoda Ferdinand, kome Mak služi kao savetodavac, ima 58.000 ljudi.

Drugostepeno vojište u Italiji. — O Italiji ćemo reći samo nekoliko reči. Napoleon je Maseni naredio da dejstvuje ofanzivno, ali oprezno, tako da prema sebi što duže zadrži Austrijance.

»Izveštaji koje dobijam iz Švajcarske«, pisao mu je on 29. septembra iz Strazbura, »javljaju mi da snage, koje Austrija ima u italijanskom Tirolu, Trentu i Roveretu, žure da pojačaju austrijsku armiju na Ileru. Bio bih očaran kada bi ova vest bila istinita, jer bi mi sve one, što bi moglo smanjiti broj trupa koje su prema vama, učinilo veliko zadovoljstvo. Ako budem mogao da se brzo oslobođim ove armije na Ileru, što se nadam da će, sa božjom pomoći, uspeti, ja će udariti na Ruse, a nadam se da će ih presresti još dok su u kretanju. Posle toga, ja će se spustiti vama u pomoć, da presečem izlaze iz Štajerske i Koruške austrijskoj vojsci koja je pred vama i koja će se povlačiti. Naredio sam ministru rata da vam piše, a i ja vam opet preporučujem da vaše trupe držite prikupljene. Ako nastupate sa 50.000 ljudi, neprijatelj vam se neće moći odupreti. Uostalom, ja imam veliko poverenje u vas. Preporučujem vam moju hrabru Italijansku armiju; ne dozvolite da bude počesno tučena. 80.000 Austrijanaca, onakvih kakvi su, nisu u stanju da se odupru protiv 50.000 naših vojnika, ako svi idu zajedno.«

Masena je nadvojvodu Karlu napao na jakom položaju kod Kaldijera i nije uspeo, ali su Napoleonovi pokreti odlučili nadvojvodu da se povlači. Masena nastupa za njim.

GLAVNO VOJIŠTE U NEMAČKOJ

Rat 1805 godine u Nemačkoj može se podeliti na dva perioda.

I period: Napoleonova ofanziva koja francusku vojsku dovodi u Beč gde dostiže svoju *krajnju tačku*;

2 period: *Strategiski doček oko Beča*.

1 period ima dva čina:

1 čin: *Augzburški manevar* (on se završava kapitulacijom austrijske vojske kod Ulma);

2 čin: *Marš na Beč*. — *Holabrunski manevar*.

2 period ima samo jedan čin: *Austerlički manevar*.

PRVI PERIOD

NAPOLEONOVA OFANZIVA DO BEČA

PRVI ČIN

AUGZBURŠKI MANEVAR

(Skica 15)

26 avgust. — Prikupljanje armije na Rajni. — 26 avgusta car je izdao zapovesti za prikupljanje armije na Rajni.

Levo krilo, koje su obrazovali: 1 korpus (Bernadot), koji je došao iz Hanovera, 2 korpus (Marmon), koji je došao iz logora u Utrehtu i bavarska vojska, koja se povukla pred Austrijancima, imalo se prikupiti kod Vircburga.

Ostali korporusi će izbiti na Rajnu, od Manhajma do Strazbura, i to:

3 korpus (Davu) kod Manhajma,

4 korpus (Sult) kod Špajera,

6 korpus (Nej) kod Lauterburga,

5 korpus (Lan), Konjička rezerva (Mira) i Garda (Besijer) kod Strazbura.

Taj pokret će se izvršiti 24 septembra.

3 septembar. — 3 septembra car, koji je dotle bio u Bulonju, dolazi u Pariz.

On hoće da stigne armiju tek preko Rajne. On se nuda da će tako osmeliti Austrijance, da će ih navesti na pogrešne operacije i da će ih potom zbuniti svojim neoče-

kivanim dolaskom. On naznačuje Mirata za svog zamenika da u njegovom otsustvu komanduje armijom.

13 septembar. — 13 septembra Napoleon iz jedne telegrafske depeše doznaće da su Austrijanci 10-og prešli In i da su ušli u Minhen.

20 septembar. — 20 septembra, pošto je od Mirata primio pismo kojim mu javlja da se neprijatelj približava Ulmu, on naređuje da se u toku noći 24/25 septembra pređe Rajna.

26 septembar. — Car dolazi u Strazbur.

Pokret od Rajne do Dunava. — Armija je sva u pokretu ka Dunavu; ona će 3 oktobra stići na liniju Stuttgart — Anzbah. Njen marševski front će tada biti širok 120 km. Korpsi će, zatim, probijajući se jedan uz drugog, izvršiti zahođenje oko pokretnog pivoa koje će ih dovesti da pređu Dunav od Ingolštata do Donauverta, na frontu od 60 km.

Za vreme kretanja korpsi treba da se hrane od rekvizicija.¹⁾ Oni će sobom nositi samo hleba za četiri dana i dvopeka za četiri dana, koji će im služiti za ishranu onda kada se budu morali pribiti jedan uz drugog, kada bitka bude bila u izgledu.

Komunikaciski pravac. — Komunikaciski pravac armije ide levom obalom Rajne od Strazbura do Špajera.

»Armija će se snabdevati artiljeriskom municijom preko Majnca i Manhajma, a komore, koje će tamo ići iz Strazbura, treba da idu levom obalom Rajne do visine Durlaha, odakle će se, prema prilikama, kretati ka Manhajmu i Špajeru ili ka Štutgartu.«

Lanova demonstracija na Švarcvaldu. — Da bi Austrijance zadržao prema Švarcvaldu, car je naredio da Lanov korpus pređe Rajnu kod Strazbura, a dragone Barrage d'Ilierove divizije uputio je ka Frojdenštau, preko Knibisa, kao da hoće da prodre u Nemačku sa te strane.

Lan, a zatim i dragoni, treba, potom, da idu ka Pforchajmu i da sa Nejom, blizu Štutgarta, obrazuju pobočnicu našeg pokreta i njegov pokretni pivo.²⁾

¹⁾ Bertijeovo pismo Bernadotu.

²⁾ Lan ovde ima istu ulogu kao 1800 godine.

27 septembar. — 27 septembra Napoleon piše Taljeranu:

»Ovde je sve u velikom pokretu. Austrijanci su na izlazima iz Švarcvalda. Neka bog da da tamo i ostanu. Moja je jedina bojazan da ih suviše ne uplašimo. Pre nego što protekne petnaest dana, videćemo mnogo štošta«.

A Bernadotu:

»Ako budem imao sreće da se austrijska armija uspava tri-četiri dana na Ileru i Švarcvaldu, ja će je obići i nadam se da će od nje izbeći samo njeni ostaci. Pre 20 vandemijera (12 oktobra) Austrija će biti pobedjena«.

2 oktobar. — 2 oktobra car napušta Strazbur i odlazi u Etlingen. Toga dana on iz Etlingena piše Bernadotu:

»Iz skice pokreta armije, koju vam šalje načelnik štaba, upoznaćete se sa mojim namerama. Neprijatelj ima jaku armiju u Tirolu. On je tamo utvrdio sve izlaze. Druga jedna armija utvrđuje se na Ileru. Moja je namera da, ako on okleva i gubi vreme, pre njega stignem pozadi Leha, presečem mu otstupnicu i nabacim ga na Rajnu ili u Tirol«.

2 oktobar. — 2 oktobra armija otpočinje svoj veliki zaokret. Levo krilo obrazuju: Bernadot, Bavarci i Marmon; centar: Davu i Sult; pokretan pivo: Nej, Lan, Garda, Konjička rezerva i dragoni peške.

Car je u Ludvigsburgu, pozadi pivoa. Odatle kontroliše marš svojih korpusa, ukazuje maršalima na mere predostrožnosti koje treba da preduzmu i kako da se međusobno pomažu u slučaju iznenadnog susreta sa neprijateljem, to jest u slučaju da ovaj pokuša da brani prelaz preko Dunava.

3 oktobar. — 3 oktobra završava jedno dugo pismo maršalu Sultu ovim rečima:

»Moja je namera da neprijatelja, kad ga sretнемo, obuhvatimo sa svih strana.«

Prelaz Dunava. — U međuvremenu su se francuski korupsi približavali mostovima na Dunavu, između Do-

nauverta i Ingolštata. To su mostovi u Minsteru, Donauvertu, Nojburgu i Ingolštatu.

Napoleon želi da iznenadno pređe Dunav kod Nojburga i Ingolštata, istočno od utoka Leha, »u cilju«, kaže on, »da obiđem taj položaj«, to jest da austrijske trupe koje su ostavljene na ovoj strani ne mogu da ga koriste u borbi protiv njega, i zapadno od ovog utoka, kod Donauverta, da ne bi naišao na reku kao prepreku između sebe i Makove armije.

6 oktobar. — 6 oktobra francuski korpsi izbijaju u ravnici kod Nordlingena. Austrijanci raspolažu samo slabim odredima za odbranu prelaza reke. Noću 6/7-og Vandamova divizija (iz Sultovog korpusa) iznenadno zauzima most kod Donauverta, a Mira most kod Minstera.

7 oktobar. — 7 oktobra maršal Sult prelazi preko mosta kod Donauverta, a Mira preko mosta kod Minstera sa jednom divizijom dragona i zauzima most kod Rajna na Lehu; Davu stiže na most kod Nojburga.

Raspored za strategisko zaprečavanje na Lehu. — Napoleon predviđa da će Mak, na vest o dolasku francuske vojske u njegovu pozadinu, požuriti da se povuče. On računa na to užurbano otstupanje da bi u toku njegovog izvršenja iznenadio austrijske korpuse i počesno ih tukao.

Prvo je, nesumnjivo, da se Austrijancima presek u njihovi pravci povlačenja.

Da li će oni pokušati da se izvuku desnom ili levom obalom Dunava?

Izgledalo je malo verovatno da će se oni odlučiti za levu obalu, ostavljajući nam, na taj način, potpuno otvoren direktni put ka Beču, gde bismo mogli stići pre njih.

Naprotiv, idući desnom obalom, oni su se mogli nadati da će, žureći se, stići da se prebace preko Leha pre nego što mi stignemo da zatvorimo sve prelaze. Štaviše, čak i ako ti prelazi budu zatvoreni, oni će još biti u stanju da odu u Tirol i da, preko Alpa, dođu u Beč. Ono što ih, najzad, mora odlučiti za desnu obalu, to je što su njihovi magacini na toj obali, oko Memingena i na izlazima iz Tirola.

Koji su otstupni pravci Austrijanaca južno od Dunava? To su putevi koji, polazeći od Ulma, idu:

- 1) na Augzburg } i odatle na Minhen;
- 2) na Landberg }

3) na Gincburg i odatle, preko Burgaua i Cusmarschauzena, na Augzburg ili Rajn (desna obala) i Donauvert (leva obala);

- 4) na Memingen i odatle na Tirol.

Da bi presekao ove razne pravce povlačenja, Napoleon na Lehu zauzima raspored za strategisku zaprečavanje, sa centrom u Augsburgu koji je tačka na kojoj najkraci put od Ulma za Minhen prelazi Leh. On se tamo lično, privremeno, zadržava sa Gardom i Marmonovim korpusom, kao pauk u sredini svoje mreže.

Da bi na Lehu zaprečio otstupnicu ka jugu, on upućuje Sultov korpus u Landzberg, na 35 km od Augzburga. Od Landzberga, Sult će ići na Memingen. Na tome putu on će i dalje zaprečavati put ka Landzbergu i, kad stigne u Memingen, on će Maku zatvoriti put za povlačenje ka Tirolu.

Da bi zaprečio put od Ulma za Augzburg, kao i put od Ulma za Gincberg, car upućuje Mirata i Lana pravo na Ulm. Uostalom, severno od Augzburga, most preko Leha kod Rajne je uređen za odbranu.

U trenutku kada je francuska vojska izbila na Dunav, Napoleon je bio daleko od toga da tačno zna stanje austrijskih snaga.

Prema podacima kojima on raspolaže, Mak je kod Ulma, a Rusi su blizu. Ali, on ne zna da li su Austrijanci između Augsburga i Minhena ostavili jedan ili više korpusa da uspostave vezu sa Rusima.

On sa strane Minhenā, sa Bernadotovim korpusom i Bavarcima, za svaki slučaj obrazuje neku vrstu odbojnika sigurnosti koji svakoj neprijateljskoj jedinici treba da spreči pristup u zonu između Izara i Leha, dok će ostatak naših snaga uništiti Makovu armiju. Ako Bernadot bude potisnut sa Izara, on će braniti Leh. U slučaju potrebe, Bernadot bi se mogao povući bilo ka Landzbergu bilo ka

Augzburgu; nalazeći se u Minhenu, on će od ovih dveju tačaka biti udaljen samo 50 km.

Davu, upućen najpre u Ajhah, ići će odatle u Dahau, odakle će, prema prilikama, moći ili pomagati Bernadota ili ići bilo ka Augzburgu bilo ka Landzbergu. Dahau je i od Augzberga i od Landzberga udaljen 40 km.

Počev od 5 oktobra naš komunikaciski pravac je išao preko Špajera, Eringena, Hala, Elvangena i Nerdlingena. Njegovo osiguranje vrše 4.000 Baragej d'Ilijeovih dragona peške kod Hajdenhajma, Gazanova divizija iz Lanovog korpusa i Bursijeova dragonska divizija, a dalje unazad Nejov korpus.

Takav je, ukupno posmatran, bio strategiski raspored postavljen na Dunavu u visini Augzberga. Ovaj raspored je sličan onom koji je bio postavljen na Pou 1800 godine u visini Stradele. Samo su divizije postale korupsi.³⁾

Uostalom, francuska vojska je ovoga puta u stanju da opkoli austrijsku vojsku i to još na otvorenom polju. Ona nije vezana za prepreku koju obrazuje Leh kao što je, uletu 1800 godine, bila vezana za tesnac kod Stradele zbog nedostatka artiljerije i konjice.

U svom biltenu od 7 oktobra Napoleon je sa ponosom mogao pisati:

»Ovaj veliki i širokog zamaha pokret doveo nas je za malo dana u Bavarsku, omogućio nam da izbegnemo Švarcvald, linije paralelnih reka koje se slivaju u dolinu Dunava i nezgode koje su vezane za operacije pri kojima bi se na boku uvek nalazili izlazi iz Tirola i najzad, postavio nas je na nekoliko dana marša pozadi neprijatelja koji nema vremena za gubljenje ako želi da spreči svoj potpuni poraz...«

...Neprijatelj se bio istakao do izlaza iz Švarcvalda gde je, izgleda, htio da se zadrži i da nam spreči prodiranje. On je utvrdio Iler. Memingen i Ulm se žurno utvrđuju. Patrole, koje

³⁾ Linija Leha pretstavlja tesnac Stradele; Minhen je Pjaćenca, Bernadotov korpus je Loazonova divizija, Memingen je Novi, Sult je Deze, Nej ide levom obalom Dunava kao što je Lapoapova divizija išla levom obalom Poa.

krstare na sve strane, tvrde da je on odustao od svojih planova i da je, izgleda, veoma zbumen našim pokretima koji su za njega nešto novo i neočekivano«.

I žureći svoje korpuze koji još nisu prešli Dunav, on, 6. oktobra, piše generalu Marmonu:

»Neprijatelj je otsečen. Za koji dan on više neće imati drugog izlaza do da pokuša da pređe preko naših telesa«.

Zaokružavanje austrijske vojske

(Skica 16)

Pošto je postavio zaprečavajući raspored, Napoleon može da počne zaokružavanje austrijske vojske. Mira će, sa svojom rezervom konjice i Lanovim korpusom, ići ka Ulmu desnom obalom Dunava, dok će Nej ići njegovom levom obalom, vezujući se sa Lanom najpre preko mosta kod Dilingena a potom preko mosta kod Gincburga.

8. oktobar. — 8. oktobra masa određena za zaokružavanje Ulma nastupa na ovaj način:

Na levoj obali		Baragej d'Illjeovi dragoni peške Gazanova divizija (Lanov korpus)	do Nereshajma
	6 korpus (Nej)	Malerova divizija Diponova divizija Loazonova divizija	
Na desnoj obali	5 korpus (Lan) bez Loazonove divizije	Udlnoova grenadirska divizija Sišeova grenadirska divizija	do Vertingenena
	Miratova konjica		
			od Cusmarshauzena do puta Augsburg - Ulm

Boj kod Vertingenena. — 8-og, boj kod Vertingenena, gde Mira i Lan razbijaju jednu austrijsku diviziju.

9. oktobar. — 9-og Sult nastupa ka Landzbergu.

11 oktobar. — 11-og Sult stiže u Landzberg, Bernadot na 8 km od Minhen, Davu u Dahau. U slučaju napada Sulta će moći da pomognu najpre Marmon i Davu, a potom i Bernadot. Od Landzberga Sult nastupa ka Memingenu.

Napoleon, sa Marmonom i Gardom, očekuje razvoj događaja u centru svoga rasporeda, gotov da krene u pomoć jednom ili drugom od svojih maršala. On naređuje Miratu da što prikupljenije drži svoju konjičku rezervu, Nejov i Lanov korpus.

»Neprijatelj opkoljen kao što je, tući će se. On dobija pojačanje iz Tirola i Italije. On će, prema tome, za kratko vreme moći da vam protivstavi više od 40.000 ljudi. Zbog toga vaša rezerva, Nejov i Lanov korpus, što čini 50.00—60.000 ljudi, treba da nastupaju što je moguće bliže jedno drugom, tako da se mogu sjeđiniti za 6 časova i uništiti neprijatelja. Rusi žurno dolaze. Nastupajte, dakle, na neprijatelja svuda gde se on nalazi, ali opreznio i uskupno. Ako vam umakne, on će biti zadržan na Lehu. Uostalom, u jednom žestokom boju, sa duhom kojim su nadahnute trupe, on će izgubiti polovinu svojih snaga.«

12 oktobar. — *Priprema bitke kod Ulma za 14 oktobar.* — 12 oktobra Napoleon je dobio izveštaj od Bernadota, koji je ušao u Minhen, da su Rusi još daleko. Pošto je usled toga bio slobodan da masu svojih snaga uputi na Austrijance, on za 14-ti spremi bitku na Ileru, blizu Ulma.

On piše Miratu:

»Moja je namera da, ako neprijatelj i dalje bude ostao na svojim položajima i spremao se da primi bitku, do bitke ne dođe sutra, već prekosutra, kako bi maršal Sult sa svojih 30.000 ljudi u njoj učestvovao, natkrilio desno krilo neprijatelja i obuhvatno ga napao. To je manevr koji mora da nam osigura siguran i otsudan uspeh⁴⁾.«

⁴⁾ Ova bitka je, kao što se vidi, pripremljena po uogledu na bitku kod Kastiljona, kao i na bitku predviđenu kod Marenga. Sult treba da dođe od Memingena da obuhvati neprijateljsko desno krilo kao što je Seririjeova divizija došla od Markarije i Deze od Novog.

Napoleon predviđa i slučaj da Mak, na vest o Sultovom napadu na Memingen, kreće u pomoć svome desnom krilu. On izveštava Sulta da će ga pomoći Marmonov korpus, a, po potrebi, i Davuov korpus, koji je pripravan u Dahauu.

»Ne radi se samo o tome da se neprijatelj potuče, nego o tome da otuda ne umakne nijedan čovek. Sazovite vaše generale i komandante jedinica i stavite im na znanje da ja računam sa time da se u ovoj važnoj prilici neće štedeti ništa što bi moglo doprineti našem potpunom i apsolutnom uspehu; da bitka treba da bude deset puta slavnija od one kod Marenga; da sam htio samo tući neprijatelja, ne bi mi bili potrebni toliki marševi i zamaranje trupa, već da hoću da ih sve pohvatam tako da od te vojske, koja je prva prekinula mir i učinila da ne ostvarimo naš plan za rat preko mora, ne ostane ni jedan čovek da odnese u Beč vest o njenoj propasti.«⁵⁾)

Pošto je tako sve pripremio za bitku koju je predvideo na Ileru 14-og, Napoleon se spremi da ode i lično preuzme rukovođenje svojim korpusom.

Pre nego što će otpustovati, on preporučuje Davuu, koji je u Dahau, da bude pripravan da kreće bilo na Leh, ako bi neka austrijska jedinica stigla dotle, bilo u pomoć Bernadotu, ako ovaj bude napadnut. Najzad, on piše Sultu:

»Ako u Memingenu nema neprijatelja, sjurite se kao munja u našu visinu. Predvidam da ćete vi biti taj koji će ih pokupiti sve. Nijedan nam ne sme umaći.«

Da vidimo šta je radila austrijska vojska i operacije koje su se vodile u blizini Ulma do 12. oktobra.

Nadvojvoda Ferdinand i njegov savetodavac Mak bili su na Ileru od kraja septembra. Uveren da će Francuzi izbiti sa Rajne na Švarcvald, Mak se smestio u kantonmane na prostoriji koja se nalazi između Alpa, Bodenskog Jezera, Dunava i Leha.

Za obezbeđenje svoje pozadine i osmatranje Bavarske on se zadovoljio time što je Kinmajera (Kienmayer)

⁵⁾ Pismo od 12-og (Korespondencija, 937.)

poslao u Ingolštat da stupi u vezu sa Rusima koje je očekivao da dođu minhenskim drumom.

Zanesen svojim predubeđenjem, Mak spočetka nije ništa razumeo o kretanju trupa za koje mu je bilo javljeno da se vrši kroz Švapsku Juru. Ali, izveštaji koje je dobijao konačno su mu otvorili oči. On tada, 6-og, koncentriše svoje snage u Ulmu. 7-og vrši pokret od Ulma ka Gincburgu. Njegova se zaštitnica 8-og sudarila sa našim kolonama kod Vertingenena. Mak tada poziva sebi delove tučene kod Vertingenena i Gincburga, kao i one koji su rasturenji po Švapskoj, i, ostavljajući samo malo trupa na Ileru do Memingena, prikuplja najveći deo svojih snaga na Mihelsbergu, utvrđenom logoru koji dominira Ulmom.

Sa strane Francuza, posle zauzeća mostova u Gincburgu, Nej je od Bertijea dobio naređenje da zauzme Ulm za koji se mislilo da je slabo posednut. On u Gincburgu prelazi Dunav sa 2 divizije i upućuje Diponovu diviziju na Ulm. Dipon kao podršku ima samo 4.000 dragona Baragej d' Ilijea, koji su od njega udaljeni 12 km.

11 oktobar. — Boj kod Albeka. — 11-og Dipon kreće na Ulm putem od Albeka. Kad je stigao do sela Haslaha, odakle se vidi ceo Mihelsberg, Dipon je video da je тамо prikupljena austrijska armija.

Doista, Mak je, pošto nije uspeo da povrati mostove u Gincburgu, preveo celu svoju armiju na levu obalu Dunava da bi izbegao na sever.

Pošto je imao samo 6.000 ljudi i bio u opasnosti da će ga goniti 10.000 konjanika ako se bude povlačio, Dipon shvata da je jedina odluka koju može doneti ta da radi smelo i da svojim držanjem uveri Austrijance da pred sobom imaju prethodnicu francuske vojske, te da, na taj način, izdrži do noći, a tada da se izvuče iz škripca u koji je zapao. On se postavio između dve šume, blizu Haslaha, i borio se do noći protiv 25.000 Austrijanaca koje je protiv njega poslao nadvojvoda Ferdinand, pa ih je čak i potisnuo. Tada se, u dobrom redu i sa 4.000 zarobljenika, povukao ka Albeku.

Maku je, sa malo energije, svakako bilo moguće da tog dana uništi jednu francusku diviziju. Moralni efekat takvog uspeha bio bi znatan. Ali, da li bi on, idući levom obalom Dunava, mogao da umakne Napoleonu?

Pošto su slagališta austrijske vojske bila u Tirolu, ona bi, povlačeći se levom obalom, morala da se snabdeva na terenu, te bi se zbog toga morala kretati vrlo lagano. Pored toga, ona bi se kod Nordlingena sukobila sa trupama koje su tu ostavljene za osiguranje našeg komunikacijskog pravca. Pod takvim okolnostima Napoleon bi svakako imao vremena da je stigne sa svojom glavninom.

Pa ipak, to je bila teška Nejova greška što je Diponovu diviziju ostavio tako usamljenu na levoj obali.

Napoleon je za taj boj saznao tek 12-og uveče.

13 oktobar. — 13. oktobra izjutra Napoleon stiže pred Ulm. On je ceo dan proveo u izviđanju zemljišta i neprijatelja i preduzimanju mera da svrši sa njim.

14 oktobar. — Dok je Marmon, pozadi koga se kretnula Garda, podilazio desnom obalom Dunava, a Sult, dolazeći od Memingena, presekao put za Tirol levom obalom Illera, Mira je, sa svojom konjicom i Nejovim korpusom, vršio opkoljavanje varoši levom obalom Dunava.

Boj kod Elhingena. — Radilo se, pre svega, o tome da se ove poslednje pomenute snage ponovo vrate preko Dunava, a pošto nije moglo biti reči o vraćanju nazad i prelaženju preko mosta kod Grincburga, Napoleon odlučuje da one pređu preko mosta kod Elhingena.

Sa ovoga mosta je bio dignut pod, a 8.000—9.000 Austrijanaca, sa artiljerijom, poselo je padine visova na kojima se nalazi selo i manastir Elhingen. Nej naređuje da se izvrši opravka mosta pod neprijateljskom vatrom, prelazi Dunav i zauzima selo.

Istoga dana se Dipon, koga je pomagao Mira, održao kod Albeka uprkos kombinovanim napadima Austrijanaca, koji su došli od Ulma, i generala Verneka, koji se, pošto ga je obišao 13-og, ponovo vratio. Vernek se vraća u Hajdenhajm gde ga je stigao nadvojvoda Ferdinand koji je sa 11 eskadrona bio izbegao na zapad.

15 oktobar. — 15-og Nej, uz pomoć Lana, koji je noću prešao most kod Elhingena, napada utvrđenja na Mihelsbergu, zauzima ih i stiže pred kapije Ulma.

16 oktobar. — 16 oktobra Car naređuje bombardovanje grada i poziva Maka da kapitulira. Mak, koji se nada dolasku austro-ruske vojske, traži 8 dana primirja. Napoleon pristaje na 5 dana.

17 oktobar. — 17 oktobra Mak se rešava da potpiše sporazum kojim izjavljuje da će se predati 25 oktobra ako se ni toga dana ne pojave austro-ruske trupe dovoljno jače da deblokiraju tvrđavu. To je, iluzorna odredba koju Napoleon odmah prima, jer on zna da Rusi još nisu stigli do Ina i da se između njih i Ulma nalazi 200 km prostora i francuska vojska.

Za to vreme Mira, na čelu konjičke rezerve i pomognut Diponovom divizijom i Udinoovim grenadirima, goni nadvojvodu Ferdinanda.

18 oktobar. — 18-og, Vernek kapitulira sa 8.000 ljudi. U toku noći Mira zaplenjuje veliki austrijski park od 500 kola. Nastavljujući gonjenje, Mira blizu Nirnberga stiže pešadiju nadvojvode Ferdinanda. Međutim, ovaj uspeva da izbegne u Češku sa 2.000 konjanika, ali u Miratovim rukama ostavlja 12.000 zarobljenika, 120 topova, 500 kola, 4 zastave, 200 oficira, 7 generala i armisku blagajnu.

U svom biltenu od 18 oktobra iz Elhingena Napoleon piše:

»General Mak, glavnokomandujući, bio je u gradu. Sudbina je generala koji se bore protiv cara da budu zatvoreni u tvrđavama.

Znamo da je posle lepih manevara na Brenti stari maršal Vurmzer bio zarobljen u Mantovi, Melas zatvoren u Alesandriji, a Mak je sada zatvoren u Ulmu.

... Car je prešao Rajnu 9 vandemijera, Dunav 14-og u 5 časova izjutra, Leh istoga dana u 3 časa popodne; njegove trupe su ušle u Minhen 20-og. Pretstraže su stigle na In 23-eg. Istog dana on je bio gospodar Memingena a 25-og Ulma.«

20 oktobar. — Mak se rešava da se preda pre utvrđenog datuma. 20-og austrijska armija defiluje pred carem.

»30.000 ljudi, od kojih 2.000 konjanika, 60 topova i 40 zastava predati su pobednicima... Dakle, može se ceniti da je od početka rata zarobljeno 60.000 ljudi i zaplenjeno 80 zastava, ne računajući artiljeriju i komore...«.

Nikad pobede nisu bile potpunije niti su stale manje žrtava.«⁶⁾

Takav je bio rezultat koji je za 20 dana, sa najmanje gubitaka, postignut ovim manevrom protiv austrijske vojske u Bavarskoj, rezultat neuporedivo veći od onoga koji je postignut manevrom kod Marenga, posle koga je Prvi konzul, iz obazrivosti, morao opkoljenom Melasu dopustiti da se sa armijom povuče iz Minčija.

Međutim, oba su manevra vršena po identičnom planu, a vojište u Bavarskoj bilo je manje pogodno za manevr u pozadinu nego ono u Italiji koje je potpuno opasano Alpima i morem. Ali, Napoleon je preduzeo mere da se ovoga puta sukobi sa austrijskom vojskom pod daleko povoljnijim okolnostima u pogledu brojnog odnosa snaga nego 1800 godine. On je prikupio 200.000 ljudi u manevarskoj zoni Bavarske. Sa ovom snagom on je bio u mogućnosti i da preduzme opsežne mere za uređenje te zone i da prema Maku ima ogromnu nadmoćnost.

Međutim, ovaj bi se manevr u pozadinu pogrešno razumeo ako bi se gledalo samo na materijalna sredstva. On isto toliko vredi i po svojim moralnim sredstvima. Napoleon je sve iskombinovao da Maka i Austrijance pretvodno demoralisiše snažnim efektom iznenađenja zasnovanog na tajnosti pripremljenih mera i brzini kretanja. Ovo prethodno demoralisanje neprijatelja predalo mu ga je upola pobeđenog.

S druge strane, ovaj manevr u pozadinu daje našem vojniku najjači potstrek. On najživlje deluje na njegov duh. Napoleon, uostalom, nikad ne propušta priliku da potstakne njegov moral, objašnjavajući mu svoj manevr. Tako se naš vojnik unapred oseća pobediocem, kao što se Austrijanci unapred osećaju pobeđenim.

⁶⁾ 8 bilten (Korespondencija, 9404.)

DRUGI ČIN

MARŠ NA BEĆ

(Skica 17)

Osloboden austrijske vojske na Ileru, Napoleon je slobodan da pođe na Prvu rusku armiju generala Kutuzova koja se, u jačini od 32.000 ljudi, 23. oktobra prikuplja u Braunauu, a koju je 22.000 Austrijanaca pod Merveltom (smenio Kinmajera) pojačalo na 54.000 ljudi koji su imali zadatak da brane prelaze preko Ina.

Ove snage su samo deo snaga sa kojima je Napoleon imao da se sudari. Druge dve ruske armije bile su na maršu: jedna od 30.000 ljudi, pod Bukshevdenom, bila je u Moravskoj, a druga, pod Beningzenom, još nije bila prešla austrijsko-rusku granicu. Napoleon, pored toga, mora da računa sa 25.000 Austrijanaca koji su u Tirolu, pod nadvojvodom Johanom, sa armijom nadvojvode Karla (oko 90.000 ljudi), koja je u Italiji odbila Masenin napad, i, najzad, sa snagama koje će nadvojvoda Ferdinand prikupiti u Češkoj.

Da bi sve te snage privukao na sebe i oslobođio svoje bokove, Napoleon maršuje pravo na Beć, sasvim siguran da će sve austrijske snage požuriti da priteknut u odbranu prestonice.

Komunikaciski pravac. — Pre nego što će se upustiti u poteru za Kutuzovom, Napoleon u Augsburgu, da bi zaštitio svoje magacine za hranu, municiju i opremu, organizuje tvrđavu — depo i jednu veliku bolnicu. Zaštitu svojih komunikacija poverava maršalu Ožerou, koji je počeo da proteruje Austrijance iz Forarlberga. Nej je,

sa Bavarcima, prodro u Tirol preko Inzbruка da bi osigurao pozadinu armije prema jugu. Napoleon je ostavio garnizone u tvrdavama: Ingolшtatu, Regenzburgu i Pasavi. Tako se on osigurao sa strane Pruske i Češke.

25 oktobar. — 25. oktobra francuska vojska prelazi Izar u tri kolone: u Landshutu, Frajzingu i Minhenu. U Pasavi je car prebacio na levu obalu Dunava Gazanovu, Diponovu i Dimonsoovu diviziju, kao i Klajnovu dragonsku diviziju, koje pod Mortijeovom komandom obrazuju nov korpus koji ima da čisti levu obalu, držeći se stalno u visini armije. Jedna flotila, koja je obrazovana na Dunavu, treba da osigura brz prelaz sa jedne na drugu obalu i da pomaže u snabdevanju vojske.

Miratova konjica, Lanov i Sultov korpus obrazuju prethodnicu armije. Ona izbija na Ens bez ozbiljnog otpora; jedino se moraju popraviti mostovi koje je neprijatelj porušio. Dalje od Ensa, sužava se dolina Dunava: Ens prelaze samo dva puta koji se zatim spajaju u jedan.

Protiv naređenja austriskog cara, Kutuzov bez borbe napušta liniju Ensa. Od Štajera, dolinom Ensa, otstupa Mervelt sa Austrijancima.

Napoleon protiv njega upućuje Davua. Marmona šalje na Leoben da preseče put ka Beču austrijskoj armiji iz Italije. Armija nastavlja put drumom za Beč.

5 novembar. — 5. novembra Mira u Amшtetenu forsira prelaz preko Ipsa koji brani ruska zaštitnica.

8 i 9 novembar. — U ovom trenutku Kutuzov se rešava da pređe na levu obalu Dunava da bi se sastao sa ostalim ruskim armijama kod Olomouca. Noću 8/9-og prelazi preko drvenog mosta kod Mauterna i spaljuje ga za sobom.

8-og je Davu stigao i potukao Mervelta kod Marija Cela.

Umesto da pređe Dunav za Rusima, Mira misli da je bolje da ide na Beč, ne obaveštavajući o tome Napoleona koji očekuje bavarskog kralja u Lincu te zato nije kod svoje prethodnice.

11 novembar. — Boj kod Direnštajna. — 11-og se Gazanova divizija, koju je Mortije vodio daleko ispred ostalih, sudarila istočno od Direnštajna sa ruskom armijom, misleći da pred sobom ima samo zaštitnicu. Kako je flotila bila daleko unazad, Gazanova divizija se nije mogla nadati nikakvoj pomoći. Ona ima jedva 5.000 ljudi dok Kutuzov ima više od 30.000 Rusa.

Na ovom mestu put vodi kroz tesnac duž reke. Put je tako rđav da je maršal Mortije morao da postavi na brodove jedinu bateriju koja pod komandom poručnika Favijea¹⁾ prati diviziju. Konji su upućeni putem. Favije je iskrcao topove, postavio ih na položaj i oborio čitave redove Rusa koji su nastupali u smaknutim kolonama. Zametnuo se boj prsa u prsa oko topova koji tuku iz neposredne blizine.

Blagodareći energičnom zalaganju sviju, trupe nisu potisnute sa bojišta. Ali, Rusi su obišli visove sa 15.000 ljudi koji zauzimaju Direnštajn u našoj pozadini. Noć se približavala, a Diponova divizija, koja je bila druga Mortijeova divizija, nije stizala. U toj krajnjoj opasnosti Mortije misli samo na to kako da otvori otstupnicu. On svija diviziju u smaknutu kolonu i napada Ruse u mraku. Međutim, nuda da će se vratiti u Direnštajn počela je već da se gubi kada se začula jaka vatrica. To je bila Diponova divizija koja je stigla brzim maršem. Bilo je krajnje vreme. Ljudi su već bili na ivici moći, a divizija je već izgubila polovinu svoje snage. Hrabrost se vraća i divizija se probija. 5.000 Francuza se celog dana odupiralo protiv više od 30.000 Rusa.

Napoleon je odmah bio veoma nezadovoljan Miratovim držanjem.²⁾ On se bojao da se Kutuzov ne povrati i ne uništi Mortijea.

¹⁾ Docnije general Favije; bio je jedan od junaka u borbama za oslobođenje Grčke.

²⁾ »Vi jurite kao smušen i ne udubljujete se u zapovesti koje vam izdajem«, pisao je on 9 novembra (Kor. br. 9465). »Rusi su, umesto da štite Beč, prešli Dunav kod Kremna. Trebalo je da shvatite da pri toj novoj okolnosti ne možete raditi bez novih uputstava...«

Pošto se ubrzo umirio, on kombinuje manevar koji treba da mu preda u ruke Kutuzovljevu armiju: *Holabrunski manevar*.

Holabrunski manevar

Dok će Mira, jureći najvećom brzinom ka Beču, nastojati da zauzme neoštećene mostove na Dunavu i, pošto pređe na levu obalu sa jednim delom svoje rezervne konjice i Lanovim i Sultovim korpusom, truditi se da Kutuzova otseče na jednoj tački na putu za Olomouc, Bernadot će preći na levu obalu kod Melka i usiljenim maršem težiti da napadne rusku armiju iz pozadine. Mortije će mu služiti kao rezerva.

»Ako budete imali sreće da nađete neoštećene mostove u Beču«, pisao je Napoleon Miratu, »ne gubite ni trenutka, pređite Dunav sa jednim delom konjice, sa grenadirima i Sišeovom divizijom. Naredite da za vama idu Legranova i Vandamova divizija. Ova ruska armija može tim manevrom da bude cela zarobljena. Ja ћu doći k vama u toku sutrašnjeg dana.«³⁾

13 novembar. — 13 novembra Mira je lukavstvom zauzeo mostove u Beču, govoreći o primirju za vreme dok su im se primicali Lanovi grenadiri. Što se tiče Bernadota, on je gubio vreme i uspeo je da izvrši prelaz tek 15-og. On, dakle, ne može da stigne Kutuzova, koji se kreće ka Znojmu direktnim putem, dok je u pobočnicu uputio Bagrationovu diviziju (6.000 ljudi) drumom za Olomouc preko Holabruna.

15 novembar. — Mira, koji se od Beča žuri za ruskom vojskom, 15 novembra nailazi na Bagrationa u Holabrunu. Ali, Kutuzov mu poručuje da se u Šenbrunu na-

Ne znajući kakve namere može imati neprijatelj, a ne znaјući ni šta ja hoću da radim u toj novoj situaciji, vi ћete moju armiju da navučete na Beč. Vi ste, međutim, primili zapovest, koju vam je dostavio maršal Bertije, da Ruse gonite u stopu. Čudan je način na koji ih gonite kada se od njih udaljavate usiljenim marševima.«.

³⁾ Korespondencija, 9472.

laze pregovarači sa ovlašćenjem da potpišu mir i predlaže mu primirje s tim da se ostane na mestu, a ako se neprijateljstva nastave da se o tome obavesti 6 časova ranije. Mira je, koji je pod rukom imao samo svoju konjicu i Udinoove grenadire, mislio da će načiniti majstorski potez ako to primi; on o tome izveštava Napoleona koji se 14 novembra nastanio u Šenbrunu, sa Gardom i Davuom, u centralnom položaju između neprijateljskih armija.

Za to vreme je Kutuzov, pošto je Bagrationa ostavio pred Miratom, žurio sa glavninom ka Brnu, odakle se imao sastati sa Bukshevdenom u Olomoucu. Od toga trenutka se moglo smatrati da je sjedinjenje ruskih armija bilo postignuto.

U toku dana je Miratu stiglo pismo od cara, pisano u 8 časova izjutra, kojim mu naređuje da odmah napadne, ma u koje vreme pismo stiglo.

»Nemoguće mi je«, pisao je Napoleon, »da nađem izraze kojima bih vam iskazao svoje nezadovoljstvo. Vi ste komandovali samo mojom prethodnicom i nikako niste imali prava da zaključite primirje bez moga naređenja. Vi činite da izgubim plod jednog pohoda.«

Mira je Bagrationu skupo naplatio za Kutuzovljevu podvalu, ali se ruska armija izvukla.

17 novembar. — Računajući još na to da će moći da stigne Ruse, car 17-og stiže kolima iz Beča u Znojmo, ali Kutuzov se već povlači najvećom brzinom.

19 novembar. — 19-og Mira ulazi u Brno gde nalazi velike zalihe.

23 novembar. — Premorenost trupa prinuđava Napoleona da 23-eg svojim korpusima da odmor.

DRUGI PERIOD

STRATEGISKI DOČEK KOD BEČA

(Skica 17)

Neuspeh Holabrunskog manevra doveo je Napoleona u tešku situaciju. On nije uspeo da uništi Kutuzovljevu armiju koja će se spojiti sa ostale dve ruske armije.

Ruske i austrijske armije se koncentrično kreću ka njemu, a Pruska, koja je mobilisala, na pragu je da še pridruži njegovim protivnicima. Pruski kralj mu je, on to zna, poslao po Haugvicu ultimatum. Bilo bi sasvim uputno požuriti pred ruske armije koje nastupaju ka Olomoucu i uništiti ih pre nego što se budu pojačale austrijskim snagama. Pruska bi tako bila zadržana u neutralnosti.

Ali, bilo je nemoguće požuriti ka Olomoucu, jer, pored zamora trupa, treba biti pripravan da se pritekne u pomoć Marmonu, koga nadvojvoda Karlo može svakog dana napasti armijom iz Italije.

Sve što je Napoleon, za taj mah, mogao da čini, bilo je da u svom centralnom položaju kod Beča čeka dok se jedna od neprijatejjskih armija ne poturi njegovim udarcima. Blagodareći svome rasporedu, on će za kratko vreme moći da prikupi više snaga od neprijatelja, ma sa koje strane napad došao.

On organizuje Beč kao operacijski centar. On je tamo našao velike količine namirnica, topova i municije. On obustavlja sav dotur iz Francuske.¹⁾

¹⁾ *Korespondencija*, 9498.

Oko njega su neprijateljske snage ovako raspoređene:

a) kod Olomouca: Kutuzovljeva armija, Bukshevdenova armija i 25.000 Austrijanaca koji su došli iz Beča, ukupno, najmanje 100.000 ljudi, a ruski i austrijski car su sa njima;

b) kod Leobena i Graca: nadvojvoda Karlo sa armijom iz Italije; njemu su se priključile trupe nadvojvode Johana te raspolaže sa oko 80.000 ljudi; on može da krene ka Beču ili Bratislavu;

c) prema Iglavi: zapadno od Brna je nadvojvoda Ferdinand sa 20.000 ljudi koji su izbegli kapitulaciju u Ulmu ili su prikupljeni u Češkoj.

Francuske snage su raspoređene oko Beča na ovaj način:

a) prema Brnu: Mira sa najvećim delom konjičke rezerve, Lanov i Sultov korpus i Garda;

b) prema Iglavi: Bernadot i deo Bavaraca;

c) kod Leobena: Marmon (10.000 ljudi), a na otstojanju od jednoga marša, u Nojštatu, Dimonsoova divizija iz Mortijeovog korpusa;

d) od Beča do Kremsa: ostale dve Mortijeove divizije;

e) od Beča do Bratislave: Davuov korpus i Klajnovi dragoni.

Kod Brna mogu Napoleonu da pristignu Bernadot, Davu i jedan deo Mortijeovog korpusa.

Kod Leobena on može Marmona da pojača Davuovim i Mortijeovim korpusom. Uostalom, Nej se već nalazi u Beljaku i u vezi je sa Maseninom armijom koja je jaka 40.000 ljudi i treba da stigne u Grac.

14 novembra, u vreme kad je izvodio Holabrunski manevr protiv Kutuzovljeve armije, Napoleon je dao ova uputstva Marmonu:

»Imam razloga da se nadam da će im, pre nego što prođe 5 ili 6 dana, naneti veliko zlo...

Zato se tucite samo na položaju koji sam vam odredio. Ukoliko budete docnije napadnuti, utoliko će to bolje odgovarati mojim namerama, jer kroz nekoliko dana, ako to bude potrebno,

vi ćete postati prethodnica jedne armije od 60.000 ljudi... Pošaljite parlamentare; recite da sam gospodar Beća, da pregovaram o nagodbi, zatražite da se i jedna i druga strana zaustavi gde se zatekla da se ne bi prolivala krv. Dobite u vremenu i putem toga opštenja koje jedinica prema vama svakako želi da bi doznala novosti, saznajte šta je pred vama«.

Kako je nadvojvoda Karlo 3 novembra još bio u Vićenci, Napoleon smatra²⁾ da je njegovoj armiji potrebno bar 8 dana da stigne u Udine, a potom još 8 dana da stigne u Leoben. Prema tome, on do Marmona ne može stići pre 24 ili 25-og, to jest pre nego što protekne 10 dana.

»Vaš odbranbeni položaj je na visovima između Leobena i Bruka, na vododelnici. Samo tamo treba da se tučete. Gidenova³⁾ divizija će vam stići u jednom maršu.

Vi ćete lako razumeti da moja namera danas nije da napadam u Štajerskoj, bar za nekoliko dana. Korpsi naršala Lāna, Sulta i Bernadota i jedan deo moje konjice opkoljavaju rusku armiju i ubrzano maršuju da je stignu«.

Uostalom, događaji će se brzo odigravati i primoraće Napoleona da protiv austro-ruske vojske kombinuje Austerlički manevr.

Austerlički manevr

27 novembar. — 27 novembra austrijski car nudi Napoleonu primirje. Car misli da je to lukavstvo za dobitak u vremenu radi pristizanja treće ruske armije. On prividno pristaje.

28 novembar. — Ali, već 28-og, predviđajući bitku za sutrašnji ili prekosutrašnji dan, on izdaje naredenje za prikupljanje svih snaga koje su u mogućnosti da mu pristignu za dva dana, to jest Bernadotovog i Davuovog korpusa. Tada je počeo da priprema Austerlički manevr.

²⁾ Korespondencija, 9495.

³⁾ Pošto se predomislio, on je Gidena poslao u Bratislavu. Dimonsoova divizija iz Mortijeovog korpusa upućena je u Nojštat kao podrška Marmonu.

Ne mogući ići na Ruse, on hoće da ih privuče sebi postavljajući im klopku. S jedne strane, on naređuje Sultu, koji je držao visove kod Austerlica, da se povuče; s druge strane, on traži sastanak sa carem Aleksandrom koji mu šalje jednog adutanta sa preteranim zahtevima. Pregovori su prekinuti, ali je lukavstvo uspelo. Neprijatelj misli da je Napoleon u očajnoj situaciji, te će sam doći da se podmetne njegovim udarcima u toj »bici koja je zamišljena kao prava klopka«.

Evo kako je Napoleon, u armiskom biltenu od 3 decembra 1805 godine, sam ispričao kako je postavio svoju klopku:

»6 brimera (27 novembra), pošto je primio znanju punomoćja Stadiona i Djulaja, car je najpre ponudio primirje da bi se izbeglo prolivanje krvi ako doista postoji želja za sporazumom i konačnom nagodbom. Ali, caru je bilo lako da uvidi da su postojale druge namere. I kako je neprijatelju nada na uspeh mogla doći samo od strane ruske vojske, on je lako pogodio da su druga i treća armija (ruske) došle u Olomouc ili su blizu njega, a da su pregovori samo ratno lukavstvo da bi se uspavala njegova opreza.

7-og (28 novembra) u 9 časova izjutra jedan roj Kozaka, pomognut ruskom konjicom, potisnuo je pretstraže princa Mirata.

Car je poslao svoga adutanta, generala Savarija (šefa obaveštajne službe), da pozdravi ruskog cara, čim je saznao da je ovaj vladar stigao u armiju. (Tada se ophodilo veoma učtivo!) General Savari... se mnogo hvalio dobrim prijemom, ljubaznošću i ličnim izjavama lepih želja od strane ruskog cara... ali mu je iz dencijih razgovora koje je u toku tri dana vodio sa tridesetak vetropira, koji su pod raznim titulama okružavali ruskog cara, bilo lako da razume da bi odluke vojnog kabineta bile rukovodene uobraženošću, nerazboritošću i bezobzirnošću kao što su bile rukovođene odluke političkog kabineta.

Jedna tako vođena armija morala je ubrzo napraviti greške. Carev plan je, otada, bio da na njih čeka i da vreba trenutak da ih iskoristi.

On je izdao odmah naređenje za povlačenje svoje armije, povukao se noću kao da je pretrpeo poraz, poseo je dobar položaj

na 12 km pozadi i vrlo upadljivo preduzeo radeve na njegovom utvrđivanju i postavljanju baterija.

On je predložio sastanak ruskom caru koji mu je poslao svoga adutanta, kneza Dolgorukog. Ovaj adutant je mogao primetiti da je u francuskoj vojsci sve odisalo rezervisanošću i uzdržanošću. Postavljanje pretstraža, žurno podizanje utvrđenja, sve je to ruskom oficiru davalо utisak jedne upola tučene vojske.

Posle prvih pozdrava, ruski oficir je htio da počne razgovor o političkim pitanjima. On je sve presecao sa drskošću koju je teško zamisliti.

...Car je uzdržavao svoje ogorčenje, te se ovaj mladi čovek, koji je stekao veliki upliv na cara Aleksandra, vratio prožet ubeđenjem da se francuska vojska nalazi pred svojom propašću.

Svi su ovi koraci postigli željeni učinak. Mladi ljudi koji su vodili ruske stvari zaneli su se prekomerno svojom urođenom uobraženošću. Više se nije postavljalo pitanje da se francuska vojska potuče, već da se opkoli i zarobi«.

Bitka kod Austerlica⁴⁾

(Skica 18)

Šematički plan i pripreme. — »Bitka kod Austerlica«, pisao je Napoleon, »samo je rezultat plana operacija u Moravskoj. U jednoj tako teškoj veštini kao što je ratna, često se iz sistema operacija otkriva sistem bitke«.

Ovi Napoleonovi redovi pokazuju da je on smatrao za potrebljeno da opravda taj toliko osoben oblik bitke kod Austerlica koja se javlja kao izuzetak između njegovih dvadeset bitaka.

Teoriski oblik Napoleonove bitke je ovaj:

Neka je A'B' (vidi šemu na skici 18) front' protivnika na položaju. Napoleon pred ovim frontom razvija deo svo-

⁴⁾ Studija bitke je izvršena i donje izlaganje je sastavljeno po ovim izvorima:

- a) Bilten od 3 decembra (*Korespondencija*, 9541);
- b) Napoleonove primedbe na ruski zvaničan izveštaj (*Korespondencija*, 10032);
- c) Tjerov prikaz.

jih snaga da bi neprijatelja vezao, da bi ga iznurio i primorao da u borbu uvede sve svoje rezerve.

Za vreme ove frontalne borbe on privlači pomoćnu snagu u pozadinu neprijateljskog krila A', najbližeg prirodnog liniji njegovog otstupanja.

Neprijatelj, koji je u frontalnoj borbi utrošio sve svoje rezerve, nema ih više da bi ih mogao protivstaviti ovom obuhvatnom napadu, te je prinuđen da ih uzme baš od trupa ugroženog krila da bi ih uputio u susret obuhvatnoj masi.

Zbog toga se na tom delu neprijateljskog fronta stvara linija prodora. Na tu liniju Napoleon upućuje svoju probojnu masu koja je unapred postavljena prema neprijateljskom krilu pozadi nekog zemljišnog talasa.

Kod Kastiljona smo videli da je Bonaparta svoju probojnu masu pripremio prema neprijateljskom levom krilu, u pozadinu koga je uputio Seririjeovu diviziju.⁵⁾

Kod Austerlica, nemajući dovoljno snaga da na Pracenski Vis protiv ruskog desnog krila — pozadi koga je bio njihov otstupni pravac — uputi jedan obilazni napad usled koga bi se na ovom krilu stvorila linija probaja, Napoleon hoće da navede Ruse da oni sami stvore tu liniju probaja. On ih je pustio da se slobodno postave na Pracenskom Visu prema kome on, pozadi visova kraj Goldbaha, prikuplja što je moguće tešnje 65.000 ljudi i prikriva ih zemljištem; on pritvorno ispoljava bojažljivo držanje, sasvim uveren da Rusi neće odoleti iskušenju da ga otseku od Beča. Kada se oni budu spustili sa Pracenskog Visa, tada će on izbiti na njega i napasti ruske kolone iz pozadine.

»Ovih 65.000 ljudi«, pisao je on, »bili su u carevoj ruci kao jedan bataljon u ruci jednog dobrog majora, gotovi na sve, čak i na to da se povuku ako bi neprijatelj mudro radio, jer je car znao da je ruska vojska mnogobrojna i hrabra, a on nije htio pobedu koja bi bila skupa ili sumnjiva.«

⁵⁾ Kod Kastiljona, da bi se na levom Vurmzerovom krilu stvorila linija prodora, on je računao i na to da će ovaj pasti u iskušenje da sa svoga desnog krila uzme snage da bi uspostavio vezu sa Gvezdenovićem. I u tome Kastiljone liči na Austerlic.

U pohodu u Moravskoj car je shvatio da su Rusi, kako uopšte nisu imali dobrog generala od prvostepene vrednosti, morali da misle da se otstupnica francuske vojske nalazi ka Beču. Oni su morali pridati najveću važnost presecanju toga puta. Međutim, povlačenje armije u celom tom pohodu nikad nije trebalo da bude ka Beču. Sama ova okolnost činila je pogrešnim sve neprijateljeve račune i morala ga je odlučiti na pokrete koji će ga odvesti u propast.⁶⁾

Doista, koristeći znatne zalihe nađene u Brnu, Napoleon je od njega napravio drugi operacijski pravac. On se od Brna mogao, po potrebi, povući ka Lincu.

»On je htio da Rusi učine pogrešne manevre i greške koje su sve proizlazile iz njegovog plana operacija u Moravskoj, iz plana koji neprijatelj nije ni smeо ni mogao prozreti. Tako je car na dva dana pred bitku, obilazeći Pracenske Visove, rekao: »Kada bih htio neprijatelja da sprečim da prođe, ja bih se ovde postavio, ali to bi bila samo obična bitka. Međutim, ako povučem svoje desno krilo, zalamajući ga ka Brnu, i Rusi napuste ove visove, pa ma ih bilo i 300.000 ljudi, oni će biti iznenadeni i neizbežno satrveni.⁷⁾

Plan bitke, mada se razlikovao od teoriskog plana, vodio je istom cilju. On je, takođe, unapred sagrađen, ali na jednoj neprijateljevoj pogrešci koja će proistekći iz klopke koja mu je postavljena.

Mi ćemo docnije videti sa kakvom su se marljivošću Rusi trudili da ostvare plan koji je car zamislio, kao i sjajan rezultat koji je postignut.

Ali, lukavstvo kao što je ovo nije lako izvodljivo; zato je ono jedinstven slučaj u Napoleonovoj karijeri.

Kod Brna se put od Beča za Olomouc odvaja upravno od velikog druma Beč — Glac; potom, na visini Austrije, on skreće u pravcu severoistoka.

⁶⁾ Napoleonove primedbe na ruski zvaničan izveštaj (28 marta 1806, *Korespondencija*, 10032).

⁷⁾ Isto kao pod ⁶⁾.

Južno od ovoga puta Napoleon je svoju armiju postavio duž zapadne obale malog potoka Goldbaha koji protiče kroz sela Girzikovic, Kobelnic, Sokolnic, Telnic i Menic. Njegovo levo krilo je naslonjeno na jedan mali vis, Santon, severno od puta.

Na istočnoj obali Goldbaha teren se diže i obrazuje Pracenski Vis, nazvan tako po selu koje se nalazi na dnu jedne uvale. Ovaj vis se na jugu završava strmim padinama nad jednom uvalom u kojoj se nalaze bare koje su tada bile zamrznute. Ka istoku se padine spuštaju blago prema selu Austerlicu.

29 novembar. — 29 novembra naša je armija bila postavljena duž Golbaha na ovaj način:

Naše levo krilo obrazuje Lan, sa Sišeom i Kafarelijem, s obe strane puta za Olomouc, naslonjen na Santon koji je bio utvrđen i na kome je bilo postavljeno 8 topova. Pozadi Lana, severno od puta, konjička rezerva sa 24 topa lake artiljerije; južno od puta, 10 bataljona garde, 10 Udinovih grenadirskih bataljona i 40 topova. Desno od njega treba da dođe Bernadot koji je pozvan iz Iglave.

Sult obrazuje naše desno krilo; Legranova divizija iz njegovog korpusa odredima je posela sela: Kobelnic, Sokolnic i Telnic.

Na ovu stranu će doći i Davu sa Frijanom i Bursijevom konjičkom divizijom da zadržavaju neprijateljske kolone. Ali Davu, kako se Napoleon izrazio, treba da bude odvojen od sistema koji čine ostali korpuzi.

1 decembar. — U toku 1 decembra ruska vojska je zauzela visove nad Golbahom, s obe strane puta, sa levim krilom na Pracenskom Visu.

»1 decembra«, pisao je Napoleon u biltenu od 3 decembra, »car je, sa visa na kome je bio njegov bivak, sa neizrecivom radošću primetio da ruska vojska, na otstojanju dvostrukog topovskog dometa od njegovih pretstraža, počinje bočni pokret radi obilaska njegovog desnog krila. On je tada video do koje su mere uobraženost i neznanje ratne veštine zaveli Ratni savet ove hrabre vojske. On je više puta ponovio: »Pre nego što sutra padne veče, ova armija će biti moja...«

...Neprijatelj se bojao samo jednoga: da mu francuska vojska ne umakne. Sve je bilo učinjeno da se neprijatelj učvrsti u tome shvatanju. Princ Mira je uputio jedan mali odred konjice u dolinu, ali ovaj se, odjednom, kao začuđen ogromnim neprijateljskim snagama, brzo vratio. Tako je sve išlo na to da se ruski komandant učvrsti u veri u tu rđavo sračunatu operaciju koju je on zamislio«.

U 8.30 časova uveče Napoleon je izdao zapovesti za sutrašnji dan.

Pozadi Santona i kosa na zapadnoj obali Goldbaha prikupljeno je 65.000 ljudi.

Divizije maršala Sulta treba u 7 časova izjutra da budu postavljene sa one strane uvale »tako da budu spremne da započnu sutrašnji manevar koji treba da bude bočni marš sa istaknutim desnim krilom napred«.⁸⁾

Uveče je naredio da se trupama pročita ova proklamacija:

»Vojnici, ruska vojska se pojavila pred vama da osveti austrijsku vojsku sa Ulma. To su oni isti bataljoni koje ste vitukli kod Holabruna i stalno gonili dovde.

Položaji koje mi držimo strahoviti su. Dok oni budu išli da obidu moje desno krilo, izložiće mi svoj bok...

Vojnici, ja ću se lično voditi sve bataljone. Ja ću se držati daleko od vatre ako vi, sa vašom uobičajenom hrabrošću, budete uneli nered i zabunu u neprijateljske redove. Ali, ako pobeda ma i jednog trenutka bude izgledala nesigurna, vi ćete videti vašeg cara kako se izlaže prvim udarcima...«

U 9 časova uveče Napoleon je obišao bivake. To je bilo uoči dana godišnjice njegovog krunisanja. Noseći gužve zapaljene slame na vrhu dugih motki, vojnici su ga pratili sa neopisivim oduševljenjem.

»U 1 čas noću car je izjavio da obide pretstraže, da izvidi vatre neprijateljskih bivaka i da se kod prihvavnica obavesti o tome šta su one mogle čuti o kretanju Rusa. On je doznao da su oni proveli, noć u pijanstvu i paklenoj dreci i da se jedna ruska

⁸⁾ Korespondencija.

pešadiska jedinica pojavila pred selom Sokolnic, koje je držao jedan puk iz divizije Legranove, kome je naređeno da ga pojača«.⁹⁾

Bitka

»Sunce se diglo, blistavo«, kaže Bilten, »Car je, okružen svojim maršalima, očekivao da se horizont potpuno rasvetli...«

...Pri pojavi prvih zrakova sunca, video se kako se Pracenski Vis prazni i kako neprijatelj kao bujica silazi u dolinu. Naredjenja su izdata i svaki maršal je u opruženom galopu otišao u svoj korpus«.¹⁰⁾

Uskoro se začulo puškaranje sa strane Telnica. Tri neprijateljske kolone, silazeći sa visova, uputile su se između sela Telnica i Sokolničke Bare. Ove kolone napadaju Sokolnic i Telnic koje je Legranova divizija posela svojim pukovima.

Dok se tako vodila borba na našem krajnjem desnom krilu, car stišava vatrenost svojih maršala, nestrpljivih da stupe u borbu.

— Koliko vam treba vremena upitao je maršala Sulta, da sa svojim divizijama stignete na Pracenski Vis?

— Manje od dvadeset minuta, odgovori maršal.

— U tom slučaju, reče car, čekajmo još četvrt časa«.¹¹⁾

U tome trenutku jedan adutant stiže i javlja da neprijatelj nadire u sela Telnic i Sokolnic. Car, smatruјуći da su se Rusi dovoljno angažovali na toj strani, daje znak za napad.

8.30 časova. — U 8.30 časova Sult, Mira i Lan odlaze u galopu. Pomenuta sela su pala, ali su neprijateljske kolone pred sobom naišle na Frijanovu diviziju koju je doveo Davu i na Bursijeovu dragonsku diviziju.

10 časova. — Sult, sa Vandonom i Sent Ilerom, žurno nadire na Pracenski Vis. Neprijatelj viđi opasnost koja

⁹⁾ Bilten od 3 decembra.

¹⁰⁾ Bilten o bici.

¹¹⁾ Zapažanja o bici kod Austerlica (*Korespondencija*, 10032).

grozi njegovom centru i pokušava da razvije četvrtu kolonu. Ali Vandam i Sent Iler prolaze desno i levo od Pracena, napadaju ove trupe i razbijaju ih. Za manje od jednog časa Sult je bio gospodar visa.

Na našem levom krilu sudarili su se Lan i Mira sa neprijateljskim desnim krilom i svom austrijskom i ruskom konjicom. Tamo su vršeni juriši dostojni epskog speva, juriši sa 4.000 kirasira.

Neprijatelj se, ne pomišljajući na to da svoje levo krilo vrati na vis, zadovoljio time da tamo uputi 10.000 ljudi ruske garde, dok je Napoleon tamo doveo Bernadotov korpus i Udinoove grenadire, to jest 25.000 ljudi elitnih trupa.

1 čas. — U 1 čas popodne više nije bilo sumnje u pobedu. Lan i Mira su bili gospodari doline na levom krilu, a Napoleon je bio gospodar Pracenskog Visa. Ostalo je još samo da se povije udesno i da se nabace na bare one tri ruske kolone koje su se tako uzaludno žurile da nam presekut za Beć.

Tada, ostavljajući Bernadota na Pracenskom Visu, a povijajući udesno sa Sultom, Gardom i Udinoom, Napoleon napada te kolone iz pozadine. Tada nastaje strahovita pometnja među iznenadenim i očajnim Rusima.

Ruske pukove, koji su pokušali da se vrate između podnožja Pracenskog Visa i velike bare kod Telnica, zaustavlja Vandamova divizija. Oni pokušavaju da se spasu preko zamrznute bare. Led popušta pod njihovom težinom i oni propadaju pod led. Napoleon naređuje da se gađa đuladima na one delove bare na kojima se led još držao. Poraz Rusa je strahovit.

Neprijatelj gubi toga dana 15.000 mrtvih, ranjenih ili utopljenih, 20.000 zarobljenika, 180 topova, ogromnu količinu kola i 50 zastava. Francuska vojska je izgubila 7.500 ljudi, koje mrtvih koje ranjenih.¹²⁾

»Saveznici su imali 100.000, a Francuzi 65.000 ljudi. Od ovih 65.000 ljudi«, pisao je Napoleon, »15.000 elitnih grenadira, koji su

¹²⁾ Tjer.

bili u rezervi, nisu opalili ni metka, tako da je armija od 100.000 Rusa i Austrijanaca bila bez muke potučena od manje od 50.000 Francuza«.

Ali, požurimo da dodamo, njih je vodio najveći vojnički genije svih vremena.

Takav je bio rezultat ovog Austerličkog manevra koji je bio izmenjeno izdanje omiljenog manevra u pozadinu neprijatelja. Ovoga puta, umesto da svoju armiju veoma širokim zahodenjem dovede pozadi Rusa da bi ih napao iz pozadine, Napoleon ih je naveo da se sami postave u željeni položaj.

Napoleon je organizovao gonjenje tek sutradan, te je neprijatelj, koji se povlačio u Madžarsku, mogao uneškoliko da odmakne. Uostalom, ovo gonjenje je naskoro prekinuto primirjem za kojim je došao mir u Bratislavi.

Austria je ustupila Veneciju, Istru i Dalmaciju, koje su prisajedinjene Kraljevini Italiji, Tirol i austrijsku Švapsku, koji su uveličali posede bavarskog i virtemberškog kneza, koji su postali kraljevi.

RAT 1806—1807

Ovaj se rat deli na dva perioda:

- 1 period: *protiv Prusa,*
- 2 period: *protiv Rusa.*

PRVI PERIOD

RAT PROTIV PRUSA

(Skica 19)

Opšta situacija. — Sukob sa Pruskom je datirao od 1805 godine. 1805 godine pruski kralj je mislio da će, ne potržući mač, moći da se koristi borbom Austrije i Rusije protiv Francuske. On je bio mobilisao svoje trupe i Napoleonu, koji se tada nalazio u Brnu, poslao Haugvica koji mu je doneo ultimatum. Ali, Napoleon je primio Haugvica tek posle bitke, te se ultimatum pretvorio u čestitku: »Evo«, rekao je car svojim generalima, »jedne čestitke na kojoj je sreća izmenila adresu«. On je Pruskoj ipak ponudio Hanover da bi je odvojio od Engleske, ali je na nju ostao veoma kivan. Bez obzira na nju, on je pod protektoratom Francuske stvorio Rajnsku konfederaciju. Veliki broj od onih 370 država, na koje je bilo rasparčano nemačko tle, bio je ukinut za račun najmoćnijih vladara. Franc II je titulu nemačkog cara zamenio titulom cara Austrije.

Izgledalo je da se Austrija sa tim pomirila, ali se u Pruskoj javno mnjenje bilo razdražilo i guralo je u rat,

Bibliografija: *Napoleonova korespondencija*, XIII. — Tjer, VII. — Potpukovnik Fukar (Foucart), 1806.

a u Rusiji je novi kabinet odugovlačio da ratifikuje ugovor zaključen sa Francuskom. Pruski kralj, čak i ne čekajući da mu se ruska vojska približi da ga podrži, otpočinje ofanzivne pokrete koji će na njega navući grom.

U to vreme je francuska vojska bila u široko razmaknutim kantonmanima u Bavarskoj i Virtembergu.¹⁾ Napoleon nije htio da vrati svoje korpusa u Francusku sve dотle dok ugovor o miru sa Rusijom ne bude ratifikovan. Samo se Garda vratila u Sen Klu. 2 korpus (Marmonov) je u Dalmaciji. Konjičke divizije su bile raspoređene na zauzetim teritorijama.

3 septembar. — 3 septembra je Napoleon bio obavesten da novi ruski kabinet čini teškoće za ratifikovanje ugovora. Uostalom, on od pre izvesnog vremena pažljivo prati vojne pripreme Pruske.

»Pokreti u Pruskoj«, pisao je on 10 septembra Bertieu, »i dalje su veoma čudnovati. Oni hoće da budu naučeni pameti.«

On se pribajavao da Austrija, željna da raskine Bratislavski ugovor, ne stupi u koaliciju, i pored uveravanja u prijateljstvo.

Operacijski plan. — Od tri protivnika koji mogu da se udruže protiv njega, u to vreme se samo Pruska bila podmetnula udarcima. Dakle, Prusku treba napasti. Sve naläže da se nje oslobodi u najkraćem roku, pre nego što ruske armije budu mogle intervenisati i pre nego što Austrija, koja je uvek spora u odlučivanju, bude stupila u savez.

Napoleon je, uostalom, znao kakva je vrednost pruske vojske. Ta vojska je još onakva kakvu je ostavio Fridrik Veliki — samo što nema više kraljeve genijalnosti. Načini njenog kretanja i borbe proizlaze iz najformalnije linijske taktike i u zakašnjenu su za pola stoljeća. Egzercirsko cepidačenje je dobilo prvenstvenu važnost. Materijal je za-

¹⁾ Štabovi armiskih korpusa bili su ovako raspoređeni: 1 korpus, Bernadot, u Anzbahu; 3 korpus, Davu, u Eringenu; 4 korpus, Sult, u Pasavi; 5 korpus, Lan, u Memingenu; 6 korpus, Nej, u Bišofshajmu; 7 korpus, Ozero, u Frankfurtu na Majni.

stareo, viši starešinski kadar je star i iznuren, bez ratnog iskustva. Veliki broj vojnika je star 40—50 godina. »Voj-ska je«, pisao je Klauzevic, »pretstavljala samo lepu fasadu iza koje je sve bilo trulo.«

Pruska vojska, kao ni austrijska, ne ume da se snabdeva na terenu. Ona se snabdeva isključivo po sistemu magacina i komora. Ona još logoruje kao usred XVIII veka: svaka jedinica je opterećena mnoštvom šatora. Iz ova dva razloga ona ima ogromne komore koje joj koče pokrete. Zbog toga se komandanti stalno brinu da ne budu otsećeni od svojih magacija.²⁾

Zbog toga je nesumnjivo izgledalo da će manevar u pozadinu, koji je 1796, 1800 i 1805 godine uspeo protiv Austrijanaca, uspeti i protiv Prusa.

Gde da se napadne pruska vojska? Pošto Prusi hoće rat, znači da imaju poverenje u svoje snage. Znači da hoće da preduzmu ofanzivu. Napoleon, dakle, ima nade da vidi prusku vojsku da nastupa ka Rajni. Uostalom, on će se postarati da je privuče na tu stranu.

Zbog toga će se on, kada svoju armiju bude prikupio u oblasti Bajrojta, sasvim uz austrijsku granicu, i kada je odatle bude uputio kroz Saksonsku pravo na Berlin, naći u pozadini pruskih snaga i, štaviše, u centralnom položaju između Prusa i Rusa, a, eventualno, i Austrijanaca.

Uostalom, verovatno je da će pruski kralj, na vest o ubrzanim marševima francuske vojske ka prestonici i

²⁾ Zašto je Pruska, kao i Austrija, uporno ostala pri magacinskom sistemu? Zašto se njihove armije ne snabdevaju na terenu pomoću rekvizicija? To je zato što Nemačka ne postoji kao nacija, zato što je rat stvar kralja Pruske ili cara Austrije, a ne onoga vladara kroz čiju se teritoriju prolazi. »1806 godine«, pisao je fon der Golk u knjizi *Rozbah i Jena*, »Meklenburg je odbio da isporuči ma šta bilo za ishranu pruskih trupa i pored uveravanja da će docnije sve biti isplaćeno. Posle bojeva kod Slajca i Salfelda korpusu princa Hoenloea je sve nedostajalo: ljudima hleb, konjima zob. U palati pravde u Jeni nalazila se velika količina zobi. Traženo je iz Vajmara odobrenje da se ta zob uzme s tim da se plati i čekalo se dok nije stigao odgovor, pa je tek tada uzeta. Čak i kod Aueršteta glavna armija, koja je bila izgladnela, nije smela ništa da rekvirira. Vojnici su tada počeli da pljačkaju.«

ka putevima kojima dolaze Rusi, vratiti nazad svoju vojsku najvećom brzinom. Napoleon računa na taj pokret da bi sa svojom armijom, koju je držao čvrsto u ruci, slomio pruske korpusne iznenađene u neredu opštег spasavanja.

Ako se pruska vojska, umesto da beži, bude skupila u gomilu, on će je opkoliti kao austrijsku armiju kod Ulma.

5 septembar. — 5 septembra Napoleon uzima kartu i, kako se iz instrukcija koje je diktirao vidi, baš toga dana stvara svoj plan.

»Rođače«, pisao je on načelniku štaba,* »nove okolnosti u Evropi nagone me da ozbiljno mislim na stanje svojih armija.«

I pošto mu je saopštio da će uzeti 50.000 ljudi regrutovanjem i 30.000 ljudi iz rezerve, on mu u drugom pismu piše:

»Pošaljite inžinjeriske oficire da izvrše podrobna izviđanja, za sve slučajeve, na izlazima puteva koji od Bamberga vode ka Berlinu. Za osam dana, od dana kada budem izdao naređenje, sve moje trupe, kako one od Frankfurta tako i one od Pasave i one od Memingena, treba da budu prikupljene kod Bamberga u kneževini Bajrojt. Pošaljite mi itinerer kojim će se svaka od njih kretati i obavestite me o kakvoći puteva. Smatram da će za osam dana svi moji korporusi biti prikupljeni iz Kronaha. Od te tačke, na granici kod Bamberga, računam da ima deset dana marša do Berlina.«

U svom maršu na Berlin francuska vojska treba da pređe Salu kod Salfelda, Elster kod Gere, Plajsu kod Lajpciga, Muldu kod Dibena i Elbu kod Vitenberga, što će biti povod borbama ako je neprijatelj na tim rekama ostavio odrede da bi zaštitio Berlin.

S druge strane, naši korporusi će doći u položaj da koriste koju od tih linija³⁾ da bi pruskim snagama presekli put za povlačenje na istok. Zbog toga Napoleon nastoji da sazna kakve su te reke.

*) Bertieu. — Prim. red.

³⁾ Kao što su 1805 godine koristili Leh.

»Javite mi«, pisao je on Bertieu, »kakva je priroda zemljista desno i levo, kakvi su putevi i prepreke koje bi neprijatelj mogao da koristi. Kakva je reka Sala, kakav je Elster kod Gere? Kakva je reka Lipa, kakva je Plajsa kod Lajpciga? Zatim, kakva je Mulda kod Dibena i dalje odatle, do njenog ušća u Elbu ispod Desaua? Najzad, kakva je Elba na prelazu kod Vitenberga? Kakva je ova reka na dužini od 120—140 km nizvodno od češke granice? Kakvi su mostovi preko nje? Kako su utvrđene varoši Drezden, Torgau i Magdeburg?«

Ovoga puta nijedna prirodna prepreka ne deli ratište na više vojišta.⁴⁾ Napoleon je mogao samo na velikom prostranstvu toga ratišta tražiti način da podeli pruske snage i da ih odvuče što dalje od Berlina.

On je svome bratu, holandskom kralju poverio zadatku da vrši demonstracije sa strane Vezela, da bi pruske snage privukao ka severozapadu.

15 septembar. — 15 septembra on mu piše:

»Požurite da mobilišete svoje trupe. Prikupite snage kojima raspolažete kako bi pretstavljalate ozbiljnu silu i da biste zaštitili svoje granice, dok će ja sa svojom armijom u Nemačkoj upasti usred Pruske i ići pravo na Berlin. Sve ovo držite u tajnosti.«

19 septembar. — 19 septembra on mu piše:

»Kako nemam nameru da napadam sa vaše strane, želim da vi prvi otpočnete operacije i zagrozite neprijatelju. Vezelski bemedi i Rajna služiće vam, u svakom slučaju, kao sklonište.«

20 septembar. — 20 septembra on mu piše:

»Potrebno je da u vašim novinama saopštite da sa svih tačaka Francuske stiže veliki broj trupa i da će u Vezelu biti 80.000 ljudi pod komandom holanskog kralja. Želim da te trupe budu u pokretu prvih dana oktobra, jer to je protivnapad koji ćete vi

⁴⁾ U ratu protiv Austrije Napoleon je uvek bio siguran da će jedna jaka austrijska armija — oko 100.000 ljudi — operisati u Italiji. Ako bi on na to sporedno vojište uputio samo 50.000 ljudi, on je uvek bio siguran da će pri jednakim snagama imati nadmoćnost na vojištu u Nemačkoj.

izvršiti da biste privukli pažnju neprijatelja dok ja budem manevrovaо da ga obidem⁵⁾».)

30 septembar. — Najzad, 30 septembra, Napoleon, koji je na putu ka svojoj armiji, šalje iz Majnca jednog ordonnans-oficira da holandskom kralju odnese ova dva pisma na uputstva kojima ga upoznaje sa svojim operaciskim planom.

»*Prvo uputstvo.* — Moja je namera da sve svoje snage prikupim na ovom krajnjem desnom krilu, ostavljajući ceo prostor između Rajne i Bamberga potpuno prazan, tako da imam oko 200.000 ljudi prikupljenih na jednom bojištu.

Ako neprijatelj uputi odrede između Majnca i Bamberga, neću se zbog toga uzbudjivati, jer moj komunikacijski pravac ide na Forhajm, koji je jedna mala tvrđava, a odatle na Vircburg.

Težina posledica događaja koji se mogu desiti ne može se unapred sračunati, jer neprijatelj, koji pretpostavlja da je moje levo krilo na Rajni a desno u Češkoj, i koji misli da je moj operacijski pravac paralelan mome bitaćnom frontu, može imati najveći interes da obide moje levo krilo, a u tom slučaju ja ću moći da ga nabacim na Rajnu. Postaraјte se da Vezel dovedete u što je moguće bolje stanje kako biste, ako to priliike budu zahtevale, mogli celu vašu armiju da prebacite preko mosta u Vezelu i da idete duž Rajne da biste suzbijali neprijateljske odrede da ne mogu preći preko ove prepreke...

»*Drugo uputstvo.* — Opaske u mome prvom uputstvu pune su predviđanja. Moji prvi pokreti ugrožavaju srce monarhije Pruske, a razvoj mojih snaga biće tako upečatljiv i brz da je verovatno da će se sva pruska vojska iz Vestfalije povući ka Magdeburgu i da će svi požuriti da velikim marševima stignu da brane prestonicu...«

Dotle, dok neprijatelj ne bude prebačen preko Elbe, ja računam na vašu armiju samo kao na sredstvo za diverziju, da za-

⁵⁾ Mi ovde vidimo važnost koju na sporednom vojištu, radi olakšanja demonstracija, ima postojanje jedne utvrđene strategijske barijere, reke ili planinskog lanca. Takva prepreka omogućava trupama koje demonstriraju da se pred brojno jačim neprijateljem povuku ne rizikujući poraz.

nima neprijatelja do 12. oktobra, kada će moje operacije biti otkrivene, a i na to da nekom neprijateljskom odredu, koji bi bio otsečen i koji ne bi imao drugog izlaza osim da se prebaci u Holandiju ili Francusku, spreći da tamo prodre. Ili, najzad, na to da vi, u slučaju neke velike nužde ili nedaće, kao što bi mogla biti izgubljena bitka, dok se ja povlačim ka Dunavu, možete da branite Vezel i Majnc sa vašom armijom i 8 korpusom Velike armije, koji se nikako neće udaljavati od Majsanca i koji će, u isto vreme, sprečavati neprijatelja da pređe Rajnu i pljačka moju državu.

Nikako ne izlažite ni svoju armiju ni sebe lično, jer vi komandujete samo operaciskim korpusom. Najmanji neuspeh koji biste vi pretrpeli, zadao bi mi brige. Mere koje sam preduzeo moglo bi time biti poremećene i taj bi dogadjaj ostavio bez voćstva sve severne oblasti moga carstva. Naprotiv, ma kakve mi se nezgode desile, ako budem znao da ste vi pozadi Rajne, ja ću dejstvovati slobodnije. Pa čak i ako bi mi se dogodila kakva velika nesreća, ja ću tući svoje neprijatelje, makar mi ostalo samo 50.000 ljudi, jer ću, dogod budem bio slobodan da manevrujem, nezavisno od ma koga komunikaciskog pravca i spokojan za najvažnije tačke svoje države, uvek imati sredstava i mogućnosti.

Moguće je da su sadašnji događaji samo začetak jednog velikog saveza protiv nas i da će okolnosti uticati da se on razvije u celosti.«

Tako se još 5. septembra, instrukcijama Bertijeu, navedenim ranije i potvrđenim uputstvima holandskom kralju od 30. septembra, ocrtava manevar kod Jene u pozadinu protivnika. On je, kao i manevri kod Marenga i Ulma, zasnovan na načinu snabdevanja neprijateljske vojske.

Francuska se vojska, suprotno pruskoj vojsci, snabdeva na zemljištu. Od Revolucije naše su komore, kao što je to zahtevaо Giber u svojoј Velikoj taktici, svedene na najneophodniji broj kola, tako da su jedinice mogle da prave ogromne manevre. Napoleon je ovaj revolucionarni sistem još usavršio. Sistem samostalnih divizija, koje se snabdevaju na terenu, dobar je da se brzim marševima stigne do neprijatelja. Ali, pred bitku treba vojsku moći držati prikupljeno kao bataljon u kari od 200.000 ljudi

da bi se udarilo na neprijatelja. U tom trenutku mora se vratiti magacinskom sistemu kao u ranija vremena. Ove magacine obrazuju veliki parkovi, rekvizicije i neprijateljski magacini.

Evo kako Napoleon, za ovaj rat, misli da organizuje svoju pozadinu: on će urediti dva *komunikaciska pravca*: jedan, koji vodi od Majnca, preko Frankfurta, Vircburga i Bamberga; drugi, od Ulma i Augzburga, preko Anzbaha, Forhajma i Bamberga. Bamberg će biti njihova zajednička krajnja tačka južno od Franken Valda; odatle oni vode u Kronah. Za svoje depoe on je izabrao tvrđave koje slaba posada može štititi od prepada.

U trenutku kad, posle izbjivanja u Saksonsku, njegov manevar bude otkrio njegove komunikaciske pravce, on će odmah obustaviti sav dovoz iz pozadine i snabdevaće se iz jednog *operaciskog centra* izabranog neposredno pozadi armije, tako da ona od njega ne može biti otsečena.

»Ako budem ratovao sa Pruskom«, pisao je on 6 septembra Bertieu, »moj komunikacijski pravac biće Strazbur — Manhajm — Majnc — Vircburg, gde imam tvrđavu, tako da će moji vozovi četvrtog dana od njihovog odlaska iz Manhajma ili Majnca biti u sigurnosti u Vircburgu. Hteo bih da, na četiri dana marša od Vircburga, na bavarskoj teritoriji, imam jednu malu tvrđavu koja bi mi mogla služiti kao depo.«

Potom, nastavljujući u mislima svoj manevar pošto je došao u Saksonsku, gde će, besumnje, morati da se borи sa pruskom vojskom u obrnutom frontu, on se pita koja bi mu varoš mogla poslužiti kao *operacijski centar* slično Augzburgu, 1805 godine, kada se okrenuo ka Ulmu, i Pjaćenci, 1800 godine, koja je bila pozadi Stradele.

»Izvidite utvrđenje u Goti, Naumburgu i Lajpcigu i recite mi koje bi se tvrđave mogle naći između Bamberga i Berlina, koje su zaštićene od prepada i koje bi armiji u raznim položajima mogle da posluže kao centar (operacijski). Objasnite inžineriskim oficirima koliku sam važnost pridavao Braunau i Augzburgu.«

Videćemo da će Napoleon, u nedostatku tvrđava, na dva dana pre Jene kao *operaciski centar* na izlazu iz Franken Valda izabrati malu varoš Aumu, udaljenu 40 km od Jene. On će tu prikupiti artiljeriske i inžinjeriske parkove, hleb i brašno i ustrojiti bolnicu. Tri divizije teške konjice: Nansutijeva, Otpulova i Klajnova, čuvaće privremeno most, a kad one budu pozvane u bitku, u Aumi će ih zameniti 2 dragonski puk peške sa 12 topova i bavarska divizija princa Žeroma.

Izvesno je da je za preduzimanje takvog unapred smisljenog manevra u pozadinu Prusa trebalo biti sasvim siguran u pobedu. Ali, gore smo rekli koliko je bila slaba vrednost te vojske.

Njene starešine nisu vredile više od nje. Čujmo šta o njima kaže Klauzevic: »*Vojvoda od Braunšvajga, star 69 godina, sveden je poslednjih godina Sedmogodišnjeg rata, u kome mu više ništa nije uspevalo, od heroja na veštog i obazriwog svetskog čoveka*«. Pošto je bio izgubio svaku veru u sebe, bio je vrlo zadovoljan kad je video da je k vojsci došao kralj sa nekom vrstom vojnog kabimenta u kome su se nalazili maršal Melendorf, general Castrović i pukovnik Ful.

Melendorf je bio lep starac od 80 godina koji se žestoko borio u Sedmogodišnjem ratu, ali koga su 31 godina mira i potpuno nepoznavanje ratne veštine sveli samo na to da bude lep figurant u armiji.

Rihel je bio hrabar i ambiciozan, ali plahovit, priglup i bez vojnog obrazovanja.

Princ Hoenloe je imao dara za vođenje rata, ali je bio utopljen u formalnosti.

General-lajtnant grof Šmetau bio je dugo vremena van službe. »Pošto je imao oko 60 godina, a to je u ono vreme u pruskoj vojsci bilo doba mladosti za generale, i pošto mu je bilo dosadno u penziji, tražio je da se vrati u vojsku«.

Pukovnici Ful, Masenbah i Šarnhorst bili su tri glave Generalštaba. Sva trojica su bila prešla četrdesetu; oni su, dakle, bili u doba zrelosti i snage i sa višim obra-

zovanjem nego ostali oficiri. Ali, kako su se oni potpuno razlikovali po duhu, karakteru i pogledima, njihovo sadejstvo nikako nije moglo urođiti jedinstvom.

Pogledajmo kako je prema ovoj vojsci izgledala francuska vojska.

Najpre komandanti: prema starom vojvodi i Vojnom savetu, koji upravljuju pruskom vojskom, prema tome kralju koji ne ume da se odluči ni za mir ni za rat, pogledajmo Napoleona, neuporedivog vojničkog genija, sa ogromnom i svemoćnom voljom, koji sa znanjem i pouzdanjem stečenim u svojim veličanstvenim pohodima od 1796, 1800 i 1805 godine stupa u ovaj novi rat za koji odavno zna da je neizbežan.

On ima 37 godina i izuzetnu fizičku izdržljivost koja mu omogućava da bez muke vrši strahovit intelektualni rad i da donosi odluke koje nameće rat.

»Osećam se izvrsno«, pisao je on 13. oktobra carici, »već sam se ugojio otkako sam oputovao; međutim, svakoga dana pređem 80—100 km na konju, u kolima i na sve moguće načine. Ležem u 8 časova, a dižem se u ponoć; nekiput pomislim da ti još nisi ni legla«.

Pored njega su komandanti većinom još mlađi nego što je on, ali sa 12—14 godina ratnog iskustva, i to novog rata. Maršali po njegovoj milosti, oni teže da postanu vojnove i prinčevi. Oni su od onih koje treba zadržavati.

Oficiri i vojnici nisu ništa manje vredni, u svom de-lokrugu, od svojih generala. Mnogi ratuju već deset godina; oni obožavaju svoga vrhovnog komandanta. Oni su spremni da poginu za njega.

Pod ovakvim okolnostima mogao se unapred predskazati poraz pruske vojske.

Rat protiv Prusa obuhvata dva čina:

1 čin: *Jenski manevar;*

2 čin: *Gonjenje ostataka pruske vojske koje francusku vojsku dovodi na Vislu.*

PRVI ČIN

JENSKI MANEVAR

(Skica 20)

Koncentracija francuske vojske izvršena je u drugoj polovini septembra.

2 oktobar. — 2. oktobra Napoleon dolazi u Virzburg. On tu nalazi načelnika štaba i upoznaje se sa situacijom.

Njegova prva briga je da se postara o snabdevanju. Tu ima mnogo pogrešaka: izrična naređenja odlaze na sve strane. On izdaje uputstva maršalima Lefevru, Bernadotu i Sultu, čiji korpori treba da štite prikupljanje armije. On, uostalom, priprema sve da što pre izbjie u Saksonsku.

Šta on u to vreme zna o neprijatelju? To, da je glavnina pruske vojske kod Erfurta.

»Prema svima podacima kojima danas raspolaćem«, piše on 5. oktobra Sultu, »izgleda da će neprijatelj, ako se bude kretao, ići ka mome levom krilu, jer je njegova glavna snaga, izgleda, kod Erfurta.«

On, osim toga, zna da su te pruske snage podeljene na centar od 75.000 ljudi pod komandom kralja, koji kao pomoćnika ima vojvodu od Braunšvajga; na levo krilo od 62.000 ljudi pod princom Hoenloem, koje je formirano u Breslavi od kontingenata iz Šleske i koje je u Drezdenu prihvatiло saksonsku vojsku; na desno krilo od 50.000 ljudi pod komandom generala Rihela. Ukupno 187.000 ljudi.

Kraljeva armija će se kretati lagano od Magdeburga preko Merzeburga i Lajpciga; desno krilo (Rihel) biće u Hanoveru radi dejstva ka Rajni; levo krilo (Hoenloe) prošlo je kroz Drezden.

Što se tiče Rusa, koji su se posle Austerlica priku-pili kod Bžešća, na Bugu, misli se da oni imaju jednu armiju od 50.000 ljudi na maršu ka Šleskoj, za kojom treba da dođe druga armija od 80.000 ljudi.¹⁾

Ukratko, Rusi su na maršu ka Šleskoj, ali još da-leko; glavnina pruskih snaga je kod Erfurta; prirodni pravac otstupanja Prusa jeste na Šlesku, ka Rusima; slagališta levog krila su u Breslavi i Drezdenu, a centra, verovatno, u Magdeburgu,* Haleu, Lajpcigu i Naumburgu.

Debušovanje. — Sada se radi o tome da se u masi prođe kroz Franken Vald, masiv od 40 km dubine, čiji se grebeni nalaze na 350 m iznad dolina gornje Majne i Sale.

Tri puta omogućavaju formiranje triju kolona:

desna kolona: Sult, Nej i 10.000 Bavaraca — 60.000 ljudi — ide preko Hofa ka Plauenu;

srednja kolona: Bernadot, Davu, Konjička rezerva i Garda — 70.000 ljudi — ide preko Kronaha i Lobenštajna ka Šlajcu;

leva kolona: Lan i Ožero — 40.000 ljudi — ide preko Koburga i Grefentala ka Salfeldu.

Između jedinica svake kolone je rastojanje od pola dana marša. Laka konjica iz rezerve vrši izviđanje na celom frontu sve tri kolone, širokom 30 km.

»Sa ovako ogromnom nadmoćnošću prikupljenih snaga na tako uzanom prostoru«, pisao je Napoleon Sultu 5. oktobra, »vi uviđate da sam rešen da ništa ne rizikujem i da napadnem neprijatelja, svuda gde se bude branio, dvostruko jačim snagama.«

I misleći da se postavi kod Drezdена, na Elbi, u centralni položaj između Prusa i Rusa, kao što se 1805 godine postavio kod Augzburga, na Lehu, između Austrijanaca i Rusa, Napoleon dodaje:

¹⁾ Podaci inžinjeriskog majora Gijminoa, koje je poslao u Drezden, i generala Savarija, šefa obaveštajne službe.

»Možete misliti da bi to bila lepa stvar postaviti se oko te tvrđave kao bataljon u kari od 200.000 ljudi. Međutim, sve to zahteva malo veštine i nekoliko srećnih događaja«.

Pri tome izbijanju, svaki korpus koji se nalazi na čelu kolone ima uputstvo da napadne neprijatelja ako je slabiji od 30.000 ljudi. Ako je neprijatelj na položaju, čelni korpus treba da radi oprezno i da se sporazume sa korpusom koji je pozadi njega.

Po potrebi, čelni korpus može voditi defanzivan boj, pa čak i otstupiti, tako da dobije podršku korpusa druge linije. Uvijek, oni su u stanju da daju jak otpor koji će Napoleonu omogućiti da dejstvuje u neprijateljsku pozadinu pobočnim putevima koji su brižljivo izvedeni.

Da bi osigurao te akcije uzajamnog pomaganja, Napoleon je odredio frontove na kojima će se svakog dana zanoći:

- 8-og: Koburg — Lobenštajn — Minhberg;
- 9-og: Nojštat — Salburg — Hof;
- 10-og: 5 korpus treba da nastupa do Grafentala, 4-ti po mogućству do Plauenca.

9 oktobar. — Boj kod Šlajca. — 9-og je Mira, koji vodi obe lake brigade, Lasalovu i Miloovu, i obe divizije dragona, Saikovu i Bomonovu, potukao kod Šlajca, uz pomoć Bernadota, Tauencinov korpus (6.000 Prusa i 3.000 Saksonaca).

10 oktobar. — 10 oktobra izjutra, kako svi podaci kazuju, glavna pruska snaga je oko Vajmara.

»Evo šta mi izgleda najverovatnije«, piše Napoleon Sultu u 8 časova izjutra, »izgleda da su Prusi imali namjeru da napadaju; da je njihovo levo krilo trebalo da izbije preko Jene, Salfelda i Koburga; da je princ Hoenloe imao svoj štab u Jeni, a princ Ludvig u Salfeldu; da je druga kolona izbila preko Majningena ka Fuldi...«

5-og, je pruska armija izvršila još jedan pokret ka Tiringiji tako da mislim da se udaljila za nekoliko dana marša«.

Napoleon smatra da se pruska armija na vest o dolasku francuske vojske u Saksonsku odmah vratila da ne bi dozvolila da joj se presekut otstupnice koje su:

1) put od Vajmara za Drezden, preko Jene i Gere (prirodna otstupnica ka Rusima);

— Lajpcig — Drezden

2) put od Vajmara za Naumburg i

— Half — Berlin; i

3) najzad, put za Magdeburg preko Semerde.

To su putevi do kojih treba stići pre neprijatelja.

Što se tiče prirodnog otstupnog pravca preko Gere, stvar izgleda laka. Ako je pruska vojska još 5-og bila u Ajzenahu, ona se nije mogla krenuti pre 6-og, i kako je imala da maršuje 5 dana po 20 km dok stigne do Gere, ona tamo neće moći stići pre 12-og.

Ali se može desiti da nas pruske snage, zbog zakanjenja u izvršenju ovoga pokreta, napadnu na našem maršu ka Geri.

»Ako je htio da me napadne (da preduzme ofanzivu)«, pisao je Napoleon Sultu, »znači da ima veliku veru u svoje snage. Onda ne postoji nemogućnost da me ne napadne; time će mi učiniti nešto najpriyatnije. Posle ove bitke ja ću biti u Drezdenu ili u Berlinu pre njega.«

Strategiski raspored za manevr. — Kako bilo, raspored u tri kolone usvojen za prelaz preko planine nema više razloga da ostane. Napoleon će zauzeti drugi raspored, bolje prilagođen cilju koji želi da postigne, a taj je da neprijatelju što pre preseče otstupne pravce, omogućujući pritom, u slučaju nepredviđenog napada, brzu koncentraciju naših snaga. U tom cilju car, s jedne strane, drži glavninu svojih snaga na tolikom prostoru da je u slučaju napada može prikupiti za jedan dan; s druge strane, da bi neprijatelju što brže presekao njegove otstupne pravce, da bi mu oteo slagališta i pohvatao kurire, on ispred te glavnine upućuje pomoćnu snagu, koju obrazuje jedan deo Miratove konjice, za kojim neposredno ide jedan korpus, a za ovim drugi, koji drži vezu sa glavninom.

Ova pomoćna snaga je dovoljno jaka da zadrži neprijateljsku armiju ako bi ona pokušala da izbegne naš udar i da, na taj način, glavnini stvori vreme da stigne.

Ako se, naprotiv, neprijatelj baci na glavnu snagu, onda će pomoćna snaga priteći u bitku, zatvarajući i dalje neprijateljske otstupne pravce, i tako će učiniti da pobeda bude rešavajuća.

To je, u oba slučaja, dvodnevna bitka koju predviđa Napoleon.²⁾

Da bi omogućio pomoćnoj snazi da drugog dana sudeluje u bici, Napoleon njenu pešadiju upućuje samo na jedan dobar dan marša od glavne snage. Što se tiče konjice koja je gurnuta više napred, ona će moći stići u bitku najvećom brzinom svojih konja.

10 oktobar. — Strategiski raspored na prostoru Šlajc — Auma. — 10-og, da bi olakšao Lanovo izbijanje na Salfeld, Napoleon šalje na Pesnek, to jest u pozadinu Salfelda, Diponovu diviziju iz Bernadotovog korpusa i Bomonovu konjičku diviziju.

Mira sa Bernadotovim divizijama — Drueovom i Rivoovom — treba da izbije do Aume.

Davu treba da stigne u Salzburg, a Nej u Tanu. Sult ne treba da pređe Klauen.

Napoleon sa nestrpljenjem očekuje svoju pešadisku i konjičku gardu, 3 divizije: Otpulovu, Nansutijevu i Klajnovu, 40 topova Garde i, najzad, artiljeriski i inžinjerski park.

Kako mu je još mnogo delova zaostalo, on svoju glavninu ne može da uputi dalje od Šlajca. On se ograničava na to da izvidi jedno pogodno bojište ispred ove tačke, za slučaj ako ga Prusi napadnu, a svoju pomoćnu snagu upućuje u Aumu. On živo želi da neprijatelj ovoj pomoćnoj snazi ostavi vremena da stigne u Geru, da tamo preseče put Vajmar — Drezden.

»Evo šta mi izgleda najverovatnije, pisao je on Sultu u 8 časova izjutra, izgleda da su Prusi imali nameru da napadaju, da

²⁾ Kao što će biti Baucen 1813 godine.

je njihovo levo krilo trebalo da izbije preko Jene, Salfelda i Koburga; da je princ Hoenloe imao svoj štab u Jeni, a princ Ludvig u Salfeldu, da je druga kolona izbila preko Majningena ka Fuldi, tako da imam osnova da mislim da vi nemate nikoga pred sobom, možda ni 10.000 ljudi do Drezdена. Ako možete da im uništite koju jedinicu, učinite to.

Evo, uostalom, mojih planova za danas. Ja ne mogu da nastupam, mnogo mi je delova ostalo pozadi. Ja ću uputiti svoju prethodnicu u Aumu; izvideo sam jedno pogodno bojište ispred Šlajca za 80.000—100.000 ljudi. Upućujem maršala Neja na Tanu; on će se nalaziti na 8 km od Šlajca. Vi od Plauena niste toliko daleko da ne biste mogli tamo stići za 24 časa. 5-og je pruska armija izvršila još jedan pokret ka Tiringiji, tako da mislim da se udaljila za nekoliko dana marša. Moje spajanje sa mojim levim krilom još nije izvršeno ili je bar izvršeno samo sa konjičkim odeljenjima, što ne znači ništa. Maršal Lan će tek danas stići u Salfeld, ukoliko neprijatelj tamo ne bude sa jakim snagama. Tako će 10-ti i 11-ti biti izgubljeni. Ako se spajanje bude izvršilo, ja ću krenuti napred do Nojštata i Triptisa. Posle toga, neprijatelj može da čini što god hoće: ako me napadne, ja ću biti očaran, a ako se bude povlačio ka Magdeburgu, vi ćete pre njega biti u Drezdenu.

Posle ove bitke ja ću biti u Drezdenu ili u Berlinu pre njega».

Napoleon između 8 i 11 časova izjutra, na osnovu podataka koje je dobio od Sulta, veruje da se neprijatelj žurno povlači i da je Gera tačka prikupljanja njegovih snaga.³⁾ On bi htio da ga tamo pretekne te žuri da se kod Šlajca sjedini jezgro njegovih trupa (Davu, Garda i teška konjica) i misli da tamo privuče Neja iz Tane.

Da bi pojačao svoju prethodnicu upućenu na Aumu (Triptis), gde treba da preseče put Salfeld — Gera, on kreće napred 4 korpus (Sult) putem Plauen — Gera.

³⁾ »Izveštaj koji ste mi poslali (Sultova depeša od 9-og u 6 časova uveče) da su se 1.000 ljudi iz Plauenova povukli ka Geri, ne ostavlja mi više nikakvu sumnju u to da je Gera tačka spajanja neprijateljske armije. Sumnjam da će se ona moći tamo prikupiti pre nego što ja tamo stignem«.

11 oktobar. — Strategiski raspored na prostoru Auma — Gera. — 11 oktobra je raspored sa prostora Šlajc — Auma pomeren na prostor Auma — Gera.

Napoleon već od 10-og uveče, znajući po grmljavini topova da se Lan u toku dana tukao kod Salfelda, ne sumnja u to da se on probio, jer se više ništa nije čulo,⁴⁾ i smatra da je njegovo spajanje sa levim krilom izvršeno. Otada, hitajući da u Geru stigne što pre da bi presekao put za Drezden i saznao šta radi neprijatelj, on hoće da svoje jezgro pomeri napred do Aume, a prethodnicu do Gere. On naređuje da Mira 11-og, pre svetuća, sa svojom konjicom i sa 3 divizije iz 1 korpusa (Bernadot) maršuje na Geru i da u nju uđe u toku dana.

»Car svakako hoće da uđe u Geru da bi saznao šta radi neprijatelj«,

piše načelnik štaba Miratu (Šlajc, 10. oktobra, 8.30 časova uveče).

Što se tiče Sulta, on će tamo moći stići tek 12-og.

Napoleon je pozvao u Aumu 3 korpus (Davu), Gardu i Sajkovu konjičku diviziju. 6 korpus (Nej) je pozvat u Šlajc da tu prenoći ili da noćnim maršem dođe u Aumu. Ozero je u Salfeldu. Lan treba da 11 uveče bude u Nojštatu.

12 oktobar. — Ustvari, uzbuna je bila uzaludna, a pokret ka Geri ubod mačem u vodu. Iz Gere je Mira, 11-og u 11 časova uveče, pisao Caru:

»Novi podaci koje sam uspeo da prikupim, izgleda da potvrđuju podatke koje je Vaše Veličanstvo već dobilo o spajanju armije kod Erfurta.«

Ovi podaci, koji su Napoleonu stigli 12-og oko 3 časa izjutra, pokazuju da ugrožavanje koje je francuska vojska izvršila na otstupnim pravcima pruske vojske nije učinilo da se pruska vojska povuče u neredu ka Drezdenu i da tačka njenog spajanja nije Gera⁵⁾ već, verovatno, Erfurt.

⁴⁾ Ustvari, Lan je skoro potpuno uništio korpus pruskog princa Ludviga.

⁵⁾ Kao što se, prema Sultovim obaveštenjima, jednoga trenutka prepostavljalо.

Da li će ova armija, kad se jednom bude prikupila u Erfurtu, poći ka Drezdenu ili ka Naumburgu? Da li će ona francusku vojsku sačekati kod Vajmara? Da li će pobeti ka Magdeburgu?

Zasada, naša *glavna snaga*, koja je u Aumi, može za jedan dan marša, ka severu, preseći put za Drezden; *pomoćna snaga* može preseći put za Naumburg. Ali, dotle dok se pruska vojska bude nalazila na prostoru Vajmar -- Erfurt, Napoleon se ne može kretati ka severu, jer bi tada iza sebe otkrio put za Drezden.

Međutim, ako pruska armija izmakne preko Magdeburga, operacija je promašila.

Kako da se izbegne ova nezgoda? Jedini način je, očigledno, ići pravo na nju i vezati je.

Idući od Gere na Jenu i Vajmar i dalje će joj se presecati prirodna otstupnica ka Drezdenu.

Ali, ako je, slučajno, pruska vojska već između Vajmara i Naumburga, ona će moći da izmakne preko Naumburga, pa čak i preko Dornburga, između Naumburga i Jene.

Dakle, *glavnina* ne može ići dalje od Jene na putu za Vajmar, pre nego što u Naumburgu preseče put za Lajpcig i Hale.

Ova potreba da se prethodno zauzme Naumburg učiniće da se, za marš na zapad, izgubi ceo 13-ti.

Ovaj dan neće biti izgubljen za armiju, on će joj dati potreban odmor posle sedmodnevног usiljenog marševanja i vreme potrebno da se komore popune potrebama za bitku, da se oružje dovede u red i prikupe zaostali.

14-og će se glavnina krenuti na neprijatelja kod Vajmara, pravo putem preko Jene; pomoćna snaga će se uputiti od Naumburga i Dornburga na Apoldu u neprijateljsku pozadinu. Tako će se, 15-og, bitka kod Vajmara odigrati po planu sličnom planu bitke kod Kastiljona, slično planu projektovane bitke kod Marenga kao i projektovane bitke na Ileru.

U svom biltenu od 12-og Napoleon piše:

»Pošto joj je levo krilo natkriljeno i pošto je iznenadena baš u trenutku kada se spremala da ostvari najrizičnije kombinacije, pruska vojska se, od samog početka, nalazi u prilično kritičnom položaju. 12-og francuska vojska drži Salfeld i Geru i maršuje ka Naumburgu i Jeni. Sva uhvaćena pisma pokazuju da je kraljev savet razjedinjen usled različitih mišljenja, da se u njemu stalno raspravlja, ali se nikako ne dolazi do sporazuma; neizvesnost, uzbudjenost i strah izgleda da su već nastupili mesto uobraženosti, zanesenjaštva i ludosti.«.⁹⁾

Kako će Napoleon ostvariti svoj strategiski raspored na prostoru Gera — Naumburg.

To je predmet zapovesti izdatih 12-og u 4 časa izjutra.

Ko može najpre stići u Naumburg? Razume se, Mirotova konjica: lake brigade, Lasalova i Miloova, i 3 i 4 dragonska divizija, Sajkova i Bomonova. I, otuda je razumljiva korisnost ove *konjičke rezerve*, koja, upotrebljena da armiji stvori atmosferu sigurnosti za vreme izvršenja njenog manevra, može da, blagodareći brzini svojih konja, zauzme tesnace na pravcima neprijateljskog povlačenja i da ih drži do dolaska pešadije. Ne računajući to što ona, operišući tako daleko u pozadini neprijatelja, hvata kurire kod kojih nalazi najsigurnije podatke, zauzima slagališta i, najzad, vraća se u bitku svom brzinom svojih konja.

Koji je korpus, u tome trenutku, najbliži Naumburgu? To je Bernadotov korpus koji je u Geri. Ali, taj korpus je umoran usled marševanja uoči toga dana. Uostalom, potrebno je više časova dok mu stigne zapovest.

Davuuov korpus, koji je tu pod rukom, stići će brže. U 4 časa izjutra Napoleon šalje zapovest Davuu da svoj korpus krene što je moguće brže za Naumburg. On, osim

⁹⁾ Napoleon se našao u sličnoj situaciji kao 12 juna 1800 godine, kada je saznao za pad Đenove i kada je, da bi sprečio Melasa da otstupi ka Đenovi, morao da krene napred ka austrijskoj vojsci. On je produžio da joj sa svojom glavninom zatvara put ka Stradeli, a Dezea je poslao u Novi da joj spreči otstupanje u Đenovu.

U ovom slučaju, Đenova je Magdeburg.

toga, na tu tačku šalje Sajkovu dragonsku diviziju, a i Mirata i Bernadota.

12-og uveče je ostvaren strategiski raspored, namenjen da se u Geri glavnom snagom preseče put za Drezden i da se u Naumburgu pomoćnom snagom preseče put za Lajpcig i Hale.

Ustvari, Davu je primio zapovest u Mitel Pelnicu u 5.30 časova izjutra. Njegova laka konjica ušla je u Naumburg u 3 časa posle podne prešavši 45 km za 9 časova. Pešadijska prethodnica je u grad ušla u 9 časova uveče, pošto je maršovala 13 časova.

Lan je stigao u blizinu Jene koju je držao neprijatelj. Ozero je u Kali; on tu zatvara jedan od prolaza iz Sale.

Napoleon je spokojan. Armija će 13-og imati odmor i tako će posle marša od 14-og moći da stupi u bitku kod Vajmara sveža i potpuna.

Operacijski centar. — Pošto je naša armija, počev od toga trenutka, morala da dejstvuje okrenuta frontom ka zapadu, car se stara da u Aumi, u pozadini njegovih pokreta, organizuje operacijski centar.

»Careva je želja«, piše Bertije glavnom intendantu Vilmanziju, »da u Aumu dovučete brašno i hleb koji su na putu i da od toga stvorite slagalište u tome gradu koji će postati centralna tačka za našu armiju. Izdajte naređenje da se odmah uredi jedna bolnica.

Odredite u Aumi jednog dobrog ratnog komesara i jednog dobrog naredbodavca«.

Napoleon upućuje artiljeriski i inžinjeriski park u Aumu i tu zadržava Nansutijevu, Otpulovu i Klenovu konjičku diviziju.

13. oktobar. — 13-ti je, dakle, trebao da bude dan odmora. Napoleon namerava da pređe iz Gere u Jenu tako da u 1 čas po podne bude kod Lana.

U svom biltenu od 13-og izjutra on piše:

»Neprijatelj je, otsečen od Drezdена, bio 11-ог још у Erfurtу и ради на прикупљању svojih kolona koje је послao ка Kaselu i Virzburgу са ofanzivnim namerама, htevши да започне операције

ulaskom u Nemačku. Vezer, na kome je on podigao baterije, Sala, koju je takođe nameravao da brani, i druge reke, obidene su gotovo isto onako kao što je bio obidjen Iler prošle godine, tako da se francuska vojska nalazi duž Sale, ledima okrenuta Elbi, i ide na prusku vojsku koja, opet, ima Rajnu iza leđa: položaj pričinio čudan, iz koga mogu da se izrode događaji od velike važnosti... «

I još ovo, što daje sliku moralnog efekta koji je prouzrokovao manevar:

»Sva uhvaćena pisma govore da u Erfurtu gde se nalazi kralj, kraljica i vojvoda od Braunšvajga vlada zaprepašćenje i da se tamo prepiru o tome šta da se radi, ne mogući da se slože. Ali, dok se oni prepiru, francuska vojska nastupa... «

7 časova izjutra. — *Predviđanje bitke za 16-ti kod Erfurta.* — U 7 časova izjutra Napoleon prima Lanov izveštaj iz Nojšata od 12-og kojim ovaj maršal javlja da na liniji Erfurt — Gota — Vajmar ima 8.000 Prusa.

To ga utvrđuje u njegovoј odluci da na neprijatelja krene sutradan: pošto se neprijatelj ne povlači svojim otstupnicama ka Drezdenu i Lajpcigu, on će ići na njega. On obaveštava Mirata o svojim namerama: ako se neprijatelj prikupi kod Erfurta, onda će se 16-og biti bitka.

»Moja je namera«, pisao je on, »da maršujem pravo na neprijatelja... Ako je neprijatelj kod Erfurta, moj je plan da svoju armiju krenem na Vajmar i da ga napadnem 16-og.«

9 časova izjutra. — *Veo je pocepan!* — U 9 časova izjutra novi izveštaji pokazuju da se neprijatelj, daleko od toga da sačeka bitku, povlači u neredu.

Ožero je 12-og pisao iz Kale:

»Neprijatelj je bio u Jeni, ali me uveravaju da je otišao i da ide ka Vajmaru. Korpusom komanduje princ Hoensloen. On treba, kako kažu, da se od Vajmara povuče na Erfurt, gde se nalazi kraljeva armija. Mnogo begunaca mi se prijavilo. Oni kažu da su i oficiri i vojnici prestrašeni.«

Otada više nema sumnje; pruska vojska je u povlačenju, i to u povlačenju... ka Erfurtu, da bi odatle otstupila ka Berlinu jedinim putem koji joj ostaje, putem preko Magdeburga. Ako se hoće da se ona stigne i spreči da umakne, treba se požuriti.

»Najzad, veo je pocepan«, pisao je Napoleon u 9 časova Miratu. »Neprijatelj počinje svoje povlačenje ka Magdeburgu.«

A u 10 časova, u 4 biltenu Velike armije, on piše:

»Događaji se brzo nižu. Pruska vojska je iznenadena, njena slagališta su zaplenjena, ona je obiđena. Maršal Davu je stigao u Naumburg 12-og u 9 časova uveče i tu je zaplenio magacine neprijateljske vojske, pohvatao zarobljenike i zaplenio jedan divan mostovi tren od 18 bakarnih pontona, zapregnut. Izgleda da pruska vojska otpočinje pokret da bi stigla u Magdeburg, ali je francuska vojska preduhitrla za tri dana marša. Godišnjica događaja kod Ulma biće slavna u istoriji Francuske.«

Sada nije vreme za odmor, te da se pusti da umakne pruska vojska i izgubi sav plod manevra. Besumnje je neprijatelj, povlačeći se svom brzinom, ostavio jedan korpus u zaštitnici kod Jene da nas spreči da tu izbijemo. Hoće li to biti novi Lodi?

U 9 časova Napoleon poziva korpuze da najvećom brzinom požure ka Jeni.

»Krenite što je moguće ranije sa Bernadotovim korpusom na Dornburg«, pisao je on Miratu. »Mislim da će neprijatelj pokušati da napadne maršala Lana kod Jene, ili će otstupiti. Ako napadne maršala Lana, vaš položaj kod Dornburga će vam omogućiti da mu pomognete. Ja ću u 2 časa popodne biti u Jeni.«

A Sultu piše:

»Careva je namera, gospodine maršale, da jedna divizija iz vašeg korpusa, sa svom vašom lakom konjicom, dode što je moguće pre iza Rode. Uputiće vaš park (artiljerisku rezervu) ka Rodi, ne prolazeći kroz Geru. Vi ćete lično biti na čelu vaše lake konjice i imate najkasnije u podne stići u Rodu. Druge vaše dve

divizije su obaveštene da se imaju krenuti u 2 časa posle pola noći, ako to prilike budu zahtevale«.

On šalje jednog ordonans-oficira u susret Nansutijevoj, Otpulovoј i Klajnovoj konjičkoj diviziji naređujući im da što je moguće pre stignu u Rodu.

On, lično, polazi u Jenu.

3 časa. — U 3 časa popodne on je 6 km daleko od Jene, kada prima Lanovo pismo od podne, u kome ovaj kaže:

»Neprijatelj ima jedan logor od 30.000 ljudi na 4 km odavde, na putu za Vajmar. Vrlo je moguće da on hoće da nas napadne«.

Ordonans-oficiri tada odlaze ka svima maršalima da im naredi da po svaku cenu stignu.

Maršalu Lefevru, koji komanduje pešadiskom gardom, naređuje:

»Izgleda, gospodine maršale, da će neprijatelj napasti armiju večeras ili sigurno sutra ujutru. U ovom trenutku pretstraže se puškaraju. Car vam naređuje da nastupate što brže. Prenesite ovo naređenje maršalu Sultu koji ide za vama. Neka pod jednim adutantom ugine konj, ako treba.«

Sultu:

»Car vam, gospodine maršale, saopštava da neprijatelj jakim snagama nastupa ka Jeni. Čak se veruje da on ima namere da nas napadne večeras. Požurite svoj pokret ka Jeni.«

Neju:

»Neprijatelj se sa 40.000 ljudi nalazi između Vajmara i Jene; nastupajte sa vašim celim korpusom što možete dalje ka Jeni tako da u Jeni budete sutra rano ujutru. Postarajte se da vi lično večeras budete u Jeni da biste uzeli učešća u izviđanju neprijatelja koje će Car vršiti večeras.«

Davuu:

»Gospodine maršale, car je, na 4 km od Jene, doznao da se neprijatelj nalazi pred maršalom Lanom sa oko 50.000 ljudi. Maršal čak misli da će biti napadnut večeras. Ako večeras budete čuli da

se vrši napad na Jenu, vi treba tako da manevrujete protiv neprijatelja da mu obidete levo krilo.

Ako večeras ne bude napada na Jenu, vi ćete noćas dobiti careva naređenja za sutrašnji dan«.

Bernadotu je poslao isto naređenje.

4 časa. — U 4 časa Napoleon je stigao na Landgrafenberga, više Jene, koji je držala Lanova prethodnica. On je odmah izvršio izviđanje neprijatelja i zemljišta.

Jena se nalazi na zapadnoj obali Sale. Na izlasku iz varoši put za Vajmar penje se ka grebenu uvalom Miltala, vijugajući uz poslednje padine.⁷⁾

Ako bi francuska vojska htela da se probije kroz ovaj prolaz, koji čuva pruska vojska, ona bi pretrpela ogromne gubitke. Zbog toga će Napoleon izbiti drugim putem.

U uglu koji Miltal čini sa Salom, obrazujući neku vrstu potkovice ka jugu, nalazi se Landgrafenberg koji se blagom padinom spaja sa grebenom.

Prusi, da ne bi zalomili svoj front, nisu poseli tu potkovicu; oni su se ograničili na to da posednu sela Kospeda i Klosvic, koja, između dve uvale: Miltala, koji dolazi od Jene, i Rautala, koji dolazi od Lobšteta, zatvaraju ulaz ka severu. Lanovi strelnici su kroz uvale izbili na potkovicu sa koje su lako proterali prusku pretstražu koja se nije mnogo uznemirila zbog toga što je videla da jedna armija izbija na ovu tačku.

Ma koliko bio uzan prostor, ma koliko bile strme padine i ma koliko bile uzane uvale kojima se može prići, Napoleon će svoju armiju ispeti na Landgrafenberg, gde ga neprijatelj ne očekuje, da bi napao s boka neprijateljev bitačni front.

Dan je već bio na izmaku. Kada se bude smrklo, on će dve Lanove divizije: Sišeovu desno i Gazanovu levo, ispeti na potkovicu; malo unazad, u sredini, logorovaće pešadijska garda u kari od 4.000 ljudi, usred koje će biti carev bivak. Pozadi će biti postavljene Lanova i gardiska artiljerija.

⁷⁾ Šneke (Schnecke).

Pre pada mraka Napoleon je lično odveo generale na tačke na koje treba da se postave njihove trupe. Kad je to bilo gotovo, »car je«, piše general Savari, »pozvao sve generale koji su tamo bili da sa njim večeraju. Pre nego što će leći da se odmori, on je peške sišao sa brega nad Jenom da se uveri da nijedna kola sa municijom nisu zaostala na putu. Tamo je našao svu artiljeriju maršala Lana zاغlavljenu u jednoj toliko tesnoj uvali da su krajevi osovina s obe strane upirali u stene: ona nije mogla ni napred ni nazad. Tu je bilo 200 kola poređanih jedna za drugim.

Cara je obuzela srdžba koja se primećivala po njegovom hladnom čutanju. On je na sve strane tražio generala, komandanta armiske artiljerije, i bio je veoma zaguđen što ga tamo nije našao. I, ne obasipajući nikoga prekorima, on je sam uzeo ulogu artiljeriskog oficira, okupio poslugu topova i, pošto joj je naredio da uzme alat iz parka i da zapali baklje, sam je držao jednu baklju u ruci, kojom je osvetljavao posluži koja je pod njegovim rukovodstvom radila na proširenju useka sve dotle dok krajevi osovina više nisu upirali u stene. Stalno mi je pred očima šta se odražavalo na licima posluge kada je videla kako car sam sa bakljom u ruci osvetljava dok je ona udvojenom snagom udarala po steni. Svi su bili iscrpeni od umora i nijedan se nijednom nije požalio, osećajući svu važnost posla koji su vršili, i ne ustručavajući se da izraze svoje iznenađenje što je trebalo da car lično da taj primer svojim oficirima. Car se nije povukao sve dok nisu prošla prva kola, što se dogodilo vrlo kasno u noć. Potom, on se vratio u svoj bivak odakle je poslao još nekoliko naređenja pre nego što je legao da se odmori«.

Doista, pruska vojska nije bežala ka Magdeburgu. Braunšvajgova armija, sa kraljem, pokušavala je da izmakne ka Lajpcigu, dok je Hoenloeva armija, štiteći bok prve trebala da spreči Napoleona da kod Jene izbije iz doline Sale.

Zbog toga su sutradan vodene dve bitke: kod Jene i kod Aueršteta.

JENA — AUERŠTET

Bitka kod Jene⁸⁾

(Skica 21)

»Bitka kod Jene je sprala ljagu sa Rozbaha i za sedam dana je odlučila rat koji je potpuno smirio onu ratničku zanesenost koja je bila ovladala pruskim glavama...

Pruska vojska, koja je bila obiđena, upotrebila je 9. 10. 11 i 12 oktobar da privuče sve svoje odrede, a 13-og se cela postavila u bojni poredak između Kapelendorfa i Aueršteta, jaka oko 150.000 ljudi.

13-og u 2 časa po podne Car je stigao u Jenu i, sa jednog malog visa koji je dršala naša prethodnica, osmotrio raspored neprijatelja koji je, izgledalo je, manevrovaо da sutradan napadne i ovладa izlazima iz doline Sale. Neprijatelj je jakim snagama i na jednom neosvojivom položaju branio drum iz Jene za Vajmar, i izgledalo je da misli da Francuzi neće moći izbiti u ravnicu dok ne budu ovladali ovim prolazom. Doista, nije izgledalo moguće ispeti artiljeriju na vis koji je, uostalom, bio tako mali da su se 4 bataljona jedva mogla na njemu razviti. Radeno je celu noć na proširenju jednoga puta u steni i uspelo se da se artiljerija izvede na vis.

Maršal Davu je dobio naređenje da izbije od Naumburga i brani tesnac kod Kezena, ako bi neprijatelj htio da nastupa ka Naumburgu, ili da dođe kod Apolde, da ga napadne s leđa, ako bi on ostao na položaju na kome je bio.

Korpus maršala princa od Ponte Korva bio je određen da izbije od Dornburga i da napadne u pozadinu neprijatelja, bilo da se ovaj probija ka Naumburgu bilo da ide ka Jeni.

Teška konjica, koja još nije bila stigla armiju, mogla ju je stići tek u podne. Gardiska konjica je još bila udaljena 36 časova, iako je, od svog odlaska iz Pariza, vršila duge marševe. Ali u ratu ima trenutaka kada nikakav obzir ne sme da prevagne nad preimcućtvom da se neprijatelj preduhitri i da se prvi napadne.

⁸⁾Ograničiću se da za bitku kod Jene dam skraćen tekst biltena — koji je sastavio Napoleon već sutradan po bici. On sadrži netačnosti u pojedinostima, ali, nasuprot tome, on vrlo jasno prikazuje celinu bitke, onako kako ju je Car video.

Car je, na visu koji je držala prethodnica i koji je neprijatelj, izgleda, bio zanemario, i naspram koga je bio poseo položaj, razvio ceo korpus maršala Lana.

Maršal Lefevr je, na samome vrhu, razvio Carsku gardu, po bataljonima u kari...

Korpsi maršala Neja i Sulta proveli su celu noć na maršu.

U zoru armija je stala pod oružje. Gusta magla je sprečavala svaku vidljivost. Car je prošao ispred više postrojenih jedinica. On je preporučivao vojnicima da budu na oprezi pred pruskom konjicom za koju se govorilo da je toliko strahovita. On ih je potsetio na to da su oni pre godinu dana u isto doba zauzeli Ulm; da je pruska vojska sada, kao što je austrijska vojska bila tada, opkoljena, da joj je presečena otstupnica i da je otsečena od svojih slagališta; da se ona u ovom trenutku više ne bori za slavu, nego se bori za svoju otstupnicu; da će korpus koji bi je, u njenom nastojanju da se probije na raznim tačkama, propustio, izgubiti čast i ugled.

Magla je dva časa obavijala obe vojske, ali ju je, najzad, sjajno jesenje sunce rasturilo. Obe vojske se ugledaše na bliskom dometu topova. Levim krilom francuske vojske, koje je bilo napolnjeno na jedno selo i neke šume, komandovao je maršal Ožero. Između njega i centra, koji je držao maršal Lan, nalazila se Carska garda. Desno krilo je obrazovao korpus maršala Sulta. Maršal Nej je imao samo 3.000 ljudi, koji su jedini bili stigli iz njegovog korpusa ...

Car je želeo da za dva časa odloži sudar da bi na položaju koji je zauzeo posle jutarnjeg napada sačekao trupe koje su trebale da mu stignu, a naročito svoju konjicu, ali ga je francuska vatrenost povukla ...

Napad se za manje od jednog časa pretvorio u opšti napad: 250.000—300.000 ljudi sa 700—800 topova sejali su svuda smrt, što je dovelo do jednoga od retkih prizora u istoriji.

Pobeda ni jednog trenutka nije bila neizvesna. Car je uvek, osim Carske garde, imao pod rukom dovoljno trupa u rezervi da bi mogao parirati svaki nepredviđeni događaj.

Maršal Sult, pošto je zauzeo šumu koju je napadao dva sata, krenuo je napred. U tom trenutku je Caru javljeno da su se na bojištu počele da postrojavaju francuske konjičke divizije iz re-

zerve i da se dve nove divizije iz korpusa maršala Neja postrojavaju pozadi njih.

Tada su sve trupe koje su bile u rezervi uvedene u prvu liniju koja je, tako ojačana, za tren oka proterala neprijatelja i nagnala ga u puno otstupanje. On je u toku prvoga časa otstupao u redu, ali se to otstupanje pretvorilo u strahovit nered kada su naše dragonske divizije i naši kirasiri, sa velikim vojvodom od Berga na čelu, mogli da stupe u dejstvo... Francuzi su stigli u Vajmar istovremeno kad i neprijatelj, koji je tako bio gonjen šest časova.

Na našem desnom krilu, korpus maršala Davua je činio čuda. On je ne samo zadržao, nego je više od 12 km pod borbom potiskivao glavninu neprijateljskih trupa koje su trebale da se probiju ka Kezenu. Ovaj maršal je pokazao izvanrednu hrabrost i čvrstinu karaktera, koja je prva vrlina ratnika.

Rezultati bitke su: zarobljeno je 30.000—40.000 ljudi i zaplenjeno 25—30 zastava, 300 topova i mnogi magacini prepuni namirnica. Među zarobljenicima se nalazi više od 20 generala.

Broj mrtvih je ogroman u pruskoj vojsci: računa se da ima više od 20.000 ubijenih ili ranjenih. Vojvoda od Braunšvajga je poginuo, general Rihel je poginuo, feldmaršal Melendorf je ranjen, pruski princ Hajnrih...

Pruskoj vojsci u ovoj bici presečena je svaka ostupnica i svi komunikacijski pravci. Njeno levo krilo, koje je gonio maršal Davu, izvršilo je povlačenje ka Vajmaru, istovremeno kada su se njeno desno krilo i centar povlačili od Vajmara ka Naumburgu. Zbog toga je došlo do krajnjeg nereda. Kralj se, na čelu svog konjičkog puka, morao povući preko polja...

Jedan deo armije nije sudelovao ili još nije imao prilike da ispalji ni jedan metak».

Bitka kod Aueršteta

(Skica 21)

Dok je Napoleon kod Jene tukao armiju princa Hoenloea, na 28 km odatle, između Hasenhauzena i Aueršteta, maršal Davu je snosio svu težinu pritiska kraljeve armije.

13. oktobra u 10 časova uveče, kada je Napoleon video dugi niz vatri pruskih bivaka od Jene do Vajmara, on je,

kao što smo videli, poslao naređenje maršalu Davuu da ide na Apoldu da bi Pruse napao s leđa. Načelnik štaba je u tome naređenju dodao: »Ako se maršal Bernadot nalazi sa vama, vi možete nastupati zajedno, ali, car se nuda da se on nalazi na položaju koji mu je on odredio, kod Dornburga.«.

Maršal Davu je to naređenje primio u 3 časa izjutra. Kako je on, iz predostrožnosti, naredio da njegovi generali prenoće u njegovom štabu na balama slame, to je odmah mogao da im izda zapovesti, te je čelo 3 korpusa u 6.30 časova izjutra prešlo preko mosta kod Kezena.

Maršal Davu je carevo naređenje odmah saopštio maršalu Bernadotu, koji se te noći sa svojim korpusom nalazio u Naumburgu. Da bi išao sam i misleći, možda, da će bolje ispuniti careva uputstva, Bernadot se odmah krenuo na marš za Dornburg. Docnije ćemo videti šta će se iz toga izroditи.

6 časova. — Dakle, u 6 časova izjutra je Gidenova divizija, koja je činila čelo 3 korpusa, prelazila most kod Kezena. Bila je gusta magla, te laka korpusna konjica nije bila tu da izviđa: general Vialan misleći da je bolje da ide da potraži kakvu meku postelju nego što je bala slame koju mu je maršal stavio na raspoloženje, nije primio zapovest.

Izbijajući iz Hasenhauzena, Gidenova divizija je iznadno naišla na prusku pešadiju. Ona se oslonila na selo. Ubrzo, kada se magla digla, video se kako mnogobrojni eskadroni konjice obilaze selo sa desne strane.

Maršal je naredio da se Gidenove trupe postroje u karu i da se topovi postave u borbeni položaj.

8.30 časova. — U 8.30 časova stigla je Frijanova divizija. Maršal ju je razvio desno od Gidenove divizije, a kako su se nove pruske trupe kretale ka Frijanovom desnom krilu, Davu je na tu stranu uputio Vialanovu konjičku brigadu koja je najzad stigla.

10 časova. — U 10 časova je stigla Moranova divizija koja je u karama krenula napred, levo od Hasenhauzena.

Dok je u centru Giden odolevao više puta ponovljenim napadima pruskih divizija, dotle su Moran i Frijan, boreći se najvećom energijom, uspeli da prođu napred i da svojom artiljerijom dohvate s boka prusku armiju koja je, već demoralisana, počela da otstupa u neopisivom neredu.

27.000 Francuza porazilo je 50.000 Prusa, ali je trećina 3 korpusa bila izbačena iz stroja. Ustvari, od strane maršala Davua nije bilo organizacije bitke. Možda on u početku čak nije ni sumnjao da pred sobom ima jednu celu prusku armiju. Inače, može se verovati da bi on, i pored nesloge sa Bernadotom, tražio njegovu pomoć.

Razvoj 3 korpusa je prirodna posledica toka događaja. Čelna, Gidenova divizija kada je, izlazeći iz Hasenhauzena, naišla na jače snage, oslonila se na ovo selo, a kako je neprijateljska konjica grozila našem desnom krilu, Frijan je upućen na tu stranu, dok je Moran, po svom dolasku, razvijen levo od Gidenove divizije. Dakle, sve tri divizije su cele uvedene u borbu bez rezerve — samo je jedan Moranov bataljon štitio most kod Kezena.

I ovaj jednostavan raspored je, izvesno, u ovome slučaju bio najpogodniji, jer je ovaj opšti razvoj obmanuo starešine pruske vojske o jačini prisutnih snaga. S druge strane, kako su se pruske divizije pojavljivale jedna za drugom, to su ih 3 francuske divizije mogle jednu za drugom potući.

Ali, ono što je naročito dovelo do pobeđe 3 korpusa, to je vanredan polet sviju i neobična veština u korišćenju zemljišta i izboru pravog trenutka za izvršenje napada i, poglavito, to se mora reći, demoralisanost u kojoj se nalazila pruska vojska.

Međutim, ostavljujući energiji maršala Davua i njegovoj tačnosti da izvrši naređenje da dođe u Apoldu što pretstavlja njegov veliki ideo u pobedi, odajući generalima Gidenu, Frijanu i Moranu deo priznanja koji njima pripada, pravo je da se bitan razlog pobeđe pripiše Napoleonu. Jer, zar nije on, pobedilac iz 1796, 1800 i 1805 godine, svojim lepim manevrom, pored svoje vojničke repu-

tacije, uzdigao moral Francuza i poljuljao moral Prusa do toga stepena da je jedan takav ratni poduhvat postao moguć?

Napoleon je 3 korpus nagradio time što je naredio da on prvi uđe u Berlin. Davu je docnije dobio titulu vojvode od Aueršteta.

Dok se Davu borio protiv kraljeve armije, šta je radio Bernadot?

On je u toku noći, kao što smo već rekli, pošao Dornburgu da odatle nastupa ka Apoldi. Penjanje na greben pretstavljalо je stvarne teškoće. Bernadot sa izvesnim preterivanjem upoređuje penjanje iz Dornburga sa prelazom preko Alpa.

On je, od 8 časova izjutra, morao čuti grmljavu topova od Hasenhauzena, koji je bio manje od 15 km udaljen od njega. Umesto da pošalje adutante da saznaju šta se tamo radi, on se brinuo samo o tome da prikupi svoj korpus. On je samome sebi preuveličavao potrebu zaštite prelaza kod Dornburga. Docnije, oko 4.30 časova uveče, kada ga je jedan Davuov adutant pouzdano izvestio da je ovaj potukao Pruse, on je krenuo za Apoldu.

Neslaganje dvojice maršala bilo je uzrok besciljne smrti više hiljada Francuza.

DRUGI ČIN

ISKORIŠĆENJE POBEDE

Gonjenje ostataka pruske vojske

(Skica 22)

Pobedioci i pobeđeni su izmešani zanoćili u Vajmaru. Udarac maljem kod Jene i Aueršteta razbio je u paramparčad prusku vojsku. Radilo se sad o tom da se sve pokupi.

Način da se to postigne bio je da se, zatvarajući i dalje najbliže izlaze preko Naumburga i Jene, pusti svaki korpus da lovi za svoj račun. Posle ove opšte dvodnevne bitke, Napoleon je, ostavivši gonjenje begunača Miratovoj konjici koju su podržavali Nejov, Sultov i Bernadotov korpus, nastavio put za Berlin sa Davuom, Ožeroom, Lanom i gađdom.

15 oktobar. — 15-og se princ Hoenloe, koji je primio komandu nad ostacima pruske vojske, kretao ka Magdeburgu po dva puta koji vode desno i levo od Harca.

Toga dana su Mira i Nej stigli pred Erfurt, pozvali tvrđavu na predaju i zauzeli je; tamo su zatekli 6.000 ranjenika i mnogo materijala i zarobili 9.000 ljudi. Sult je măršovao na Nordhauzen i Magdeburg za pruskom vojskom. Bernadot se uputio ka Haleu, gde je, 17-og, naišao na rezervni korpus princa od Virtemberga, koga je potukao i odbacio ka Magdeburgu.

Pošto su se odmorili jedan dan, Davu, Lan i Ožero kreću se pravo na Elbu koju prelaze na više tačaka. Davu je u svom nastupanju zauzeo tvrđavu Vitenberg.

Međutim, pruska vojska je u Magdeburgu reorganizovala svoje ostatke. Ona hoće da izbjije na Odru. Ona je pošla u tri kolone: desno, jedan bočni odred, u sredini pešadija, levo konjica. Bliher obrazuje zaštitnicu.

25 oktobar. — Car je ušao u Berlin 25. oktobra sa Miratom, Davuom, Ožerom i Gardom; Lan je zauzeo Špandau; Nej i Sult su pred Magdeburgom; Bernadot, zadržan pri prelazu Elbe, obrazovao je ešelon za vezu između njih i Lana.

Mira tada maršuje na Cedenik da bi presekao put pruskoj vojsci. Lan maršuje pozadi Mirata da mu služi kao oslonac. Bernadot obrazuje treći ešelon u istom pravcu. Davu nastupa ka liniji Odre.

Mira kod Cedenika nailazi na bočni odred Prusa; on ga napadne i razbije. Glavna kolona otstupa severnije, u nadi da će stići do Štetina.

28 oktobar. — *Boj kod Prenclaua.* — Ali, Mira i Lan su se kretali paralelno njoj, prestigli su je i u Prenclauu su je opkolili i naterali na predaju.

Zaštitnica, koju je obrazovao Bliherov korpus, mogla je da okreće nazad. Miratova konjica i Sultov i Bernadotov korpus pošli su odmah za njom. Ona pokušava da se probije ka Magdeburgu. Kad u tome nije uspela, ona se krenula ka Libeku. Tamo su je napali 1 i 4 korpus i prinudili da kapitulira 7. novembra.

7 novembar. — Štetin je zauzela naša laka konjica (Lasal); Magdeburg se predao Neju i za mesec dana se završio rat 1806 godine.

Od 160.000 Prusa, koji su došli u Saksonsku, oko 25.000 je poginulo ili ranjeno, a 100.000 je zarobljeno. Od preostalih 35.000 Saksonaca i Prusa nijedan nije prešao Odru. Saksonci su se vratili u Saksonsku, a Prusi su pobacali svoje oružje.

Topovi, puške, municija, sve je zaplenjeno; 20.000 konja je uzeto za remontovanje francuske konjice. I sve se to svršilo za mesec dana.

Ipak, izgleda, da bi rezultat manevra bio još daleko veći, jer je bio neposredniji, da se pruski Generalštab

odlučio na bitku pred Vajmarom, na bitku u kojoj bi Napoleon raspologao svima svojim snagama. Ovoj bici se Napoleon nadao, on ju je pripremao po svome idealnom uzoru, čije najbliže ostvarenje nalazimo kod Baucena: vezivanje neprijateljske vojske frontalnim bojem i ostanak napad kombinovan sa obilaznim napadom.

Bežeći ka Lajpcigu, Prusi su nesvesno nalegli na jedan krak Napoleonovih klešta; oni su učinili da se bitka ne izvede po zamisli i razbili su je u dva dela, na Jenu i Auerštet.

Bernadotovom krivicom desni krak klešta bio je manje čvrst nego što je Napoleon želeo. On se ipak držao blagodareći Davuovoju junačkoj upornosti, ali je pretrpeo velike gubitke i nije mogao da se sklopi sa drugim kраком da smrvi prusku vojsku.*)

Zaključak

Da li su Prusi mogli izbeći poraz i čak pobediti Napoleona? Tako se tvrdilo posle odigranih događaja. Trebalo je, kaže se, slušati Šarnhorsta, postaviti se u bočni položaj pozadi Sale, pustiti da francuska vojska prođe i baciti se u njenu pozadinu.

»Bočni položaj koji je pruska vojska zauzela pozadi Sale«, piše Klauzevic, »bio je najbolji položaj o kome istorija govori«. Taj položaj je, stvarno, imao sva preim秉tva koja Klauzevic, u svom delu *O ratu*, pridaje bočnim položajima. »Ako je odbrana odlučno rešena da u masi udari u protivnički bok, ona ima pravo da računa sa preim秉tvinama koja joj ova kombinacija daje: hladnokrvnost, sigurnost, jedinstvo«.

Hladnokrvnost, sigurnost! Da li je zbilja moguće da Klauzevic, propovednik moralnih snaga, može u toj meri da ne vodi računa o stanju potpune demoralisanosti u

*) Interesantan način izražavanja opkoljavanja pomoću »klešta« još početkom onog stoljeća što pokazuje koliko je netačno misliti da je ovaj pojam tekovina prošlog »munjevitog rata«. — Prim. red.

kome su se pre bitke nalazili i komandanti pruske vojske i sama ta vojska?

Ta demoralisanost je prvi efekat koji Napoleon očekuje od svoga manevra.

U nastupu šovinističke zanesenosti vojničke partije izgledalo je sasvim jednostavno iznenadnim napadom smrvit naše korpuse rasturene po razasutim kantonmanima. Ali, iznenađenje zahteva brzu odluku, a kralj se još kolebao između mira i rata.

Kad je upuštena prilika za iznenađenje, onda se došlo na misao da se sve snage grupišu kod Vajmara da bi se naša vojska napala kad bude prelazila Tirinšku Goru. Ali, pomicla se i na to da se, ako se prilika za taj napad ne ukaže pod povoljnim izgledom, izvrši povlačenje ka Elbi i Odri da bi se spojilo sa Rusima.

Međutim, kad jedna situacija ostavlja izbor između dve odluke, od kojih jedna, sa izvesnim rizikom, vodi presudnom rešenju, a druga odlaže to rešenje, onda je vrlo retko naći ljude dovoljno odlučne da izaberu onu prvu odluku. Može li se zamisliti stari vojvoda od Braunšvajga kako rizikuje svoju davnašnju reputaciju u jednom tako hazardnom poduhvatu?

Kad je francuska vojska, mesto da se pojavi kroz Tirinšku Goru, prešla preko Franken Valda, Šarnhorst je predložio visoku i smelu strategiju, da se ona pusti da prođe pa da se napadne iz pozadine. Ali, savetodavci nisu oni koji plaćaju račune, a uspomena na Valmi je bila ostala u sećanju vojvode od Braunšvajga. Ustvari, Šarnhorstov predlog je bio čista ludost. Preseći otstupnicu francuskoj vojsci i tako učiniti pobedu odlučujućom, to je savršeno, ali, da li će se izvojevati ta победа? To je značilo prodavati medvedu kožu dok je medved još u šumi. Preseći komunikacioni pravac francuskoj vojsci. Pa šta posle? Ali, Napoleon će sam preseći svoj komunikacioni pravac. Da to nadoknadi, on je sebi u Aumi stvorio operacioni centar od glavnih parkova, rezervacija izvršenih u zemlji i neprijateljskih magacina.

Zbilja, situacija nije bila jednaka za obe strane, jer, dok francuska vojska ne bi oskudevala ni u čemu, kako bi živela pruska vojska, koja ne ume da se snabdeva na terenu, čiji su magacini u Naumburgu bili zaplenjeni i koja ih ima još samo u Vitenbergu i Magdeburgu.

Ostajalo je, istina, rešenje koje je Klauzevic predlagao docnije: sačekati napad Francuza sa odredima postavljenim na raznim prelazima Sale, i kada se jednom, po snazi napada, sazna gde će glavna snaga francuske vojske težiti da probije, dovesti na tu tačku svu prusku vojsku.

Ovo je, takođe, čista teorija, i da bi se odmerile sve teškoće takvog postupka, dovoljno je setiti se Bonapartinog nespokojsstva 1796 godine kada se on, pre Rivolija, dok je bio u strategiskom dočeku na Adidi prinuđen da sačeka ofanzivu Austrijanaca, pitao gde je njihova glavna snaga: na donjoj Adidi ili na Koroni? Da li je upućena protiv Ožeroa ili protiv Žubera? A, međutim, trebalo je, uz opasnost od poraza, odmah doneti odluku.

Ovde bi Napoleon sigurno uspeo da pređe Salu na nekoj tački pre nego što bi Prusi na toj tački mogli koncentrisati dovoljno snage da ga u tome spreče. On je mogao čekati, ali, šta bi za to vreme bilo od pruske vojske koja nije znala da se snabdeva na terenu? Ona bi se potpuno rastrojila.

Napoleonov manevar se zasnivao baš na tome što pruska vojska nije umela da se snabdeva na zemljištu.

Mirno iščekivanje! Da li Klauzevic to ozbiljno misli? Zar bi vojvoda od Braunšvajga mogao hladno posmatrati Napoleonov manevar? Misli li se da mu se mnogo žurilo da potrči za Makovom ili Melasovom sudbinom?

Ni sama vojska nije bila manje demoralisana od svojih starešina.

Vikalo se na sav glas da se preduzima ofanziva, a zatim se stalo između Erfurta i Jene. I poslednji vojnik je bio svestan neodlučnosti Vrhovne komande. Posledica toga se, uostalom, osećala na materijalnom životu. Zbog pro-

tivrečnih naređenja komore više nisu uspevale da nađu svoje jedinice. Bivakovalo se na otvorenom polju, bez šatora, bez pokrivača, bez namirnica, bez hleba. I, eto, odjednom se saznalo da je veliki magacin u Naumburgu pao u ruke Francuza. Onda se povikalo na izdajstvo. »Počelo se širiti mišljenje da se vojska vodi u poraz«, pisao je Klauzevic. »Vest o zauzeću Naumburga, gde smo imali slagališta, povećala je nepoverenje i nered.«.

Prema ovoj pruskoj vojsci, pogledajmo francusku vojsku i njene generale koje je trebalo zadržati. »Sa najvećim nestrpljenjem sam čekao da mi se dozvoli da izvršim ovaj pokret«, pisao je Sult kada je primio naređenje da podne na Geru.

Oni znaju manevar koji treba da izvrše i imaju punu veru u njegovu efikasnost. Davu je 12-og pisao načelniku štaba: »Jedno nepotpisano pismo, upućeno princu od Saksen-Koburga, uporeduje poraz kod Salfelda sa porazom Austrijanaca pred Ulmom zbog obeshrabrenja koje je uneo u vojsku... Izgleda mi pouzdano da se pruske trupe prikupljaju kod Vajmara. Ovaj pohod obećava da bude još čudesniji od onoga kod Marenga i Ulma.«.

13-og u 4 časa uveče Mira je pisao caru: »Husari 7 i 5 puka su jutros ušli u Lajpcig. Nemam još izveštaja o izviđanju iz Merseburga, ali rabadžije koje dolaze iz Magdeburga uveravaju da su od ove varoši (Merseburga) sretali samo trupe Vašeg Veličanstva, ali i to da se na toj tački prikuplja jedna armija od 80.000 ljudi. General Lasal će u toku noći tamo poslati jedno odeljenje; to je jedna velika komunikacija koju bi možda bilo važno preseći neprijatelju... Kažu da je neprijatelj u punom povlačenju ka Magdeburgu. U Lajpcigu se svuda govori da je Vaše Veličanstvo potpuno potuklo Pruse, da je smrt princa Ferdinanda proizvela zaprepašćenje i unela obeshrabrenje u neprijateljsku vojsku i da ste učinili da pruski kralj u Erfurtu dođe u položaj Maka.«.

Iz Šlajca, 11-og, Nej piše načelniku štaba: »Oficiri i vojnici izražavaju živu želju da se sukobe sa neprijateljem.

Svi gore od želje da se bore pred carevim očima i da Njegovo Veličanstvo uvere da su dostojni da pripomognu izvršenju njegovih velikih planova».

Puni poverenja u carev manevar, oni se sa izvanrednom revnošću zalažu da doprinesu njegovom uspehu.

Tako, dok se pruska vojska između Erfurta i Jene vrti u kovitlac, kao brod kojim kapetan više ne upravlja, francuska vojska je obuhvata nezadrživim kretanjem, a potom se odjednom na nju obara kao uragan i za jedan dan slama prusku monarhiju.

DRUGI PERIOD

RAT PROTIV RUSA¹⁾

(Skica 23)

16 novembar. — *Opšta situacija.* — 16 novembra, posle zauzimanja Magdeburga i pada Libeka, od pruske vojske je ostao samo jedan korpus od 8.000 ljudi pod generalom Lestokom (Lestocq), sa one strane Visle. Kralj i kraljica, koji su izbegli u Kenigzberg, polažu svu nadu u Ruse, čija najbliža armija, jaka 50.000 ljudi pod komandom Beningzena, drži Varšavu i desnu obalu Visle.

Da bi se Pruska sprečila da se podigne pomoću svojih moćnih saveznika, treba što je moguće brže doći do Varšave, tući Ruse i nametnuti im mir. U najmanju ruku, treba ih odbaciti daleko od Šleske i pruskog dela Poljske.

Najzad, Napoleon računa na to da će se Poljaci, kad naše trupe jednom stignu u Varšavu, latiti oružja, kako mu je bilo obećano, i da će mu dati najmanje 40.000 ljudi.²⁾

On, dakle, na Varšavu odmah kreće deo svoje konjičke rezerve koji nije sudelovao u gonjenju Blihera, kao i Davuov, Lanov, Ožeroov i Žeromov korpus, koji će ići u Šlesku da vrši opsadu pruskih tvrđava Glogaua i Breslave. Mira dobija komandu nad svim ovim snagama koje su ukupno dostizale 80.000 ljudi.³⁾

¹⁾ Bibliografija: *Napoleonova korespondencija*, XIV i XV; Tjer, VII; potpukovnik Fukar (Foucart), *Rat u Poljskoj*.

²⁾ *Korespondencija*, 11342 i 11388.

³⁾ *Korespondencija*, 11305.

Dok Mira maršuje ka Varšavi, car ostaje u Berlinu radi organizovanja pozadine. On postavlja Klarka za generalnog guvernera Pruske.

Prema tome kako su se drugi korpusi vraćali posle gonjenja Blihera, tako ih je Napoleon slao na istok: Neja i Bernadota ka Torunju (Tornu), Sulta između Torunja i Varšave, gde je poslao i Tilijevu, Sajkovu, Grušijevu i Otpulovu konjičku diviziju, od kojih je obrazovao drugi korpus rezervne konjice jačine 7.000 ljudi pod Besijerovom komandom.

24 novembar. — Napoleon je napustio Berlin 24 novembra.

28 novembar. — 28 novembra Mira ulazi bez otpora u Varšavu. Beningžen je evakuisao grad i povukao se na levu obalu Visle, rušeći za sobom most koji vodi u Prag. Odатле je otišao u Pultusk.

U Varšavi je Napoleon, privremeno, dostigao *krajnju turku* svoje ofanzive. On ne može ići dalje za Rusima pre nego što prikupi svoju vojsku i od Varšave stvori *operacijski centar*. Uostalom, našim trupama potreban je odmor. Sve nalaže da se uzme zimski smeštaj i da se rat nastavi uproleće.

U svakom slučaju, kada naša vojska jednom bude u Varšavi i ovlada toliko važnim hidrografskim čvorom Modlinom, gde se Narev, posle ušća Buga i Vkre (Ukra), uliva u Vislu, Napoleon će prirediti poraz Rusima.

Barovita i relativno uska zona⁴⁾ između mora i austrijske granice, koja je u ovo vreme išla Bugom i sekla Vislu nedaleko od Varšave, obrazuje kao neku košaru kojoj Visla obrazuje dno. Veća polovina ovoga dна, od Varšave do Bidgošča (Bromberga), naskoro će biti u našoj vlasti. Dovoljno je popraviti utvrđenja u Polocku i Torunju pa da se obrazuje prepreka koju će Rusi teško moći preći. Dve tvrđave, Gruđone (Graudenc) i Gdinsk (Dancig), koje ćemo mi opsesti, naskoro će tu prepreku produžiti do mora.

⁴⁾ Oko 240 km od Varšave do Baltičkog Mora, prema Elbingu.

Ako se Rusi uvuku u taj prostor, Napoleon će, imajući Varšavu kao *operaciski centar*, moći brzim pokretom da se baci u njihovu pozadinu, vršeći svoj omiljeni manevr.

S druge strane, držeći mostove i mostobrane na rekama koje obrazuju krake hidrografske lepeze Modlin — Varšava, car je u stanju da svoju armiju brzo prebací u ma koji sektor i da sa uspehom napadne protivnika zauzetog prelazom jedne od tih reka.

6 decembar. — Ovoga dana Napoleon je pisao Miratu:⁵⁾

»Želim što pre da budem izvešten da su mostovi na Visli i Bugu postavljeni. Ova dva mosta su mi absolutno potrebna da bih svoje trupe mogao koncentrisati u Vařšavi, bojeći se, pošto više neće biti prepreka, da se neprijatelj može angažovati u neku operaciju na donjoj Visli, jer neću imati nikakvu prepreku koja bi me mogla spreciti da ga napadnem u bok.«

Opšti Napoleonov stav za vreme ovoga rata protiv Rusa biće *strategiski doček*. On će taj stav napuštati samo povremeno da bi napao protivnike kada mu ovi dođu pod ruku.

Rat je, kantonovanjem na Pasargi u martu i maju 1807 godine, ustvari podeljen na dva dela.

On se može rezimirati ovako:

Prvi deo: *Zimska vojna* (operaciski centar Varšava). Taj deo se deli na tri čina, od kojih su prva dva razdvojena jednim mesecom dana kantonovanja ispred Varšave.

1 čin: *Manevar na Narevu* (Pultusk — Golmin).

Kantonovanje ispred Varšave od 25 decembra do 25 januara.

2 čin: *Manevar na Ali — Olstin* (Alenštajn) — Gitštat.

3 čin: *Gonjenje ruske vojske* (bitka kod Ajlaua).

Kantonovanje na Pasargi (mart — maj).

Drugi deo: *Prolećna vojna* (operaciski centar Gdansk).

On se sastoji iz dva čina:

1 čin: *Manevar Gitštat — Hajlzberg*.

2 čin: *Manevar Domnau — Fridland* (bitka kod Fridlanda).

⁵⁾ Korespondencija, 11399.

ZIMSKA VOJNA

VARŠAVA JE OPERACISKI CENTAR

(Skica 23)

13 decembar. — Beningzen se, pošto je napustio Varšavu, povukao u Pultusk. Kakve su mogle biti njegove namere?

Napoleon veruje da će se Beningzen truditi da mu spreči prilaz u oblast između Buga i mora, postavljajući se na Narevu i protežući se ka Pasargi, duž koje su se postavili Prusci, i da će na tom položaju čekati ruske armije koje dolaze iz unutrašnjosti.

»Moglo bi se pretpostaviti«, pisao je on u jednoj belešci od 13 decembra,¹⁾ »da je neprijateljeva namera da obrazuje jednu liniju sa levim krilom oslonjenim na Pultusk, na Bug i Narev i na malu reku Ožicu, protežući se, da bi pružio ruku Prusima, koji će se postaviti duž male reke Pasarge, a sa desnim krilom naslonjenim na more«.

Njegov plan je, ako se Rusi ne povuku, da sa korpusima maršala Neja, Sulta i Bernadota prođe kroz Torunj, da obide njihovo desno krilo i da ih odvoji od Prusa.²⁾

¹⁾ Korespondencija, 11458.

²⁾ »Da neprijatelj nije evakuisao Pultusk«, pisao je on 14 decembra Miratu, koji mu javlja da su oni to učinili, »moja je namera bila da sa korpusima maršala Neja, Sulta i Bernadota prođem kroz Torunj, da se postavim između Kenigsberga i Pultuska i da obidem neprijatelja«.

14 decembar. — Ali, 14-og, jedno Miratovo pismo javlja da Rusi, izgleda, evakuišu Pultusk. Otada ih samo konjica može stići. Besijer će proći kroz Torunj sa svojim konjičkim korpusom i spojiti se sa Miratovom konjicom. Računajući i lake brigade Sultovog, Davuovog i Lanovog korpusa, Mira će raspolagati sa oko 30.000 konjanika.

»Vi ćete tako imati oko 30.000 konjanika«, piše mu Car 14 decembra, »i oko 30 topova lake artiljerije. Na taj način, moja će pešadija moći da se odmori, a moja će konjica, sama operisati! Sa tako jakom konjicom vi možete preseći put od Kenigsberga za Pultusk i napasti neprijateljsku zaštitnicu. Vi nemate čega da se bojite, pošto ste gospodar da ne primite ili da primite borbu, i pošto neprijatelj nema ni trećinu vaše konjice. Ove čarke će ga demoralisati toliko koliko i kakva uređena bitka. Vaša konjica treba da ga satre, da mu ulije panican strah i da kod njega stvori uverenje da imate 100.000 konjanika, što vi, svakako, možete govoriti. Uvek treba govoriti da se ima 100.000 konjanika i 50.000 pešaka.

Ja još neću poći iz Poznanja, jer ako se neprijatelj povlači, moja pešadija je nekorisna; njega može stići samo konjica, a to je Vaša briga.«

15 decembar. — Ali 15-og se doznaće da ruske snage, dolazeći iz unutrašnjosti, nastupaju od Grodna i Brest-Litovska duž Nareva i Buga da bi se kod Pultuska sjednile sa Beningzenovim snagama. Otada izgleda verovatno da će se Beningzen držati u Pultusku.³⁾

³⁾ »14-og je veliki vojvoda od Berga trebao da pređe Narev sa velikim delom svoje rezerve. Svi izveštaji su javljali da su oba puta, od Grodna i Bresta, prekriveni Rušima koji maršuju u pravcu Visle. 10-og je štab jednog od njihovih generala bio u Pultusku.« (Korespondencija, 11486.)

»Neprijatelj ima najveći interes da ne napušta Pultusk ili bar što je moguće kasnije, jer, ako bismo mi bili gospodari Pultuska, mi bi se našli između Bresta i Grodnog.« Korespondencija, 11486.)

Naskoro, podaci postaju određeniji: doznaje se da su se Bukshevdenove trupe sastale sa Beningzenovim i da je maršal Kamenski, starac od 75 godina i Suvorovljev učenik, postao glavnokomandujući. (*Korespondencija*, 11506.)

»Sve što se saznaло o razgovorima Rusa, ukazivalо je na то да они хоće да предузму ofanzivу.«. (*Korespondencija*, 11511.)

U takvim okolnostima Napoleon se nada da ће prema Rusima moći da primeni svoj manevar u pozadinu.

PRVI ČIN

MANEVAR NA NAREVU

Pultusk-Golmin

(Skica 24)

Dok će maršal Bernadot, sa svojim korpusom,¹⁾ korpusom maršala Neja i Besijerovim konjičkim korpusom ići iz Torunja na Bjezun, gde će preći Vkrui i privući Ruse,²⁾ Napoleon će sa Miratovom armijom ići pravo na Pultusk, na tačku na kojoj neprijateljska komunikacija prelazi Narev.

Maršal Sult će obrazovati vezu između te dve mase.

Bernadotova armija će tada skrenuti na Pultusk da obuhvati Ruse i da ih razdvoji od Prusa.³⁾ Napoleon ra-

¹⁾ »Car naređuje, gospodine maršale, da ostavite jednu od Vaših divizija da štiti Torunj, a da ostale dve divizije uputite na Golub i Ripin da podržite maršala Neja. Pošto je Njegovo Veličanstvo potpuno odvojeno od toga korpusa koji je prošao kroz Torunj i koji se nalazi na desnoj obali Visle, njegova je želja da Vi, kao najstariji maršal, primite komandu nad maršalom Besijerom i maršalom Nejom. Događaji koji će se zbiti na Narevu odlučiće o pokretima Nejovog, Besijerovog i Vašeg korpusa. Trenutni cilj je da maršujete na Vrku, da ugrozite neprijateljsko desno krilo i da se stavite u neposrednu vezu sa desnim krilom kod Zakročima, koji drži maršal Ožero.« (Pismo maršalu Bernadotu.)

²⁾ »Maršal princ od Ponte Korva (Bernadot) i maršali Nej i Besijer su u Bjezunu. Ovaj pokret koji se vrši već nekoliko dana morao je privući neprijatelju pažnju. Maršal Sult će preći Vislu, delom kod Višogroda a delom na mostu maršala Ožera prema Zakročimu. Na taj način će sve biti povezano.« (Korespondencija, 11501, pismo maršalu Davuu.)

³⁾ »Stižem u Lovič (zapadno od Varšave)«, piše 18-og Napoleon Klarku, generalnom guverneru Pruske. »Ovde nema ničega

čuna da će moći napasti Beningzena 21 ili 22 decembra.
(*Korespondencija*, 11498.)

19 decembar. — 18-og u ponoć Napoleon je u Varšavi.

21 decembar. — Forsirano se radi na mostobranima na Visli, Narevu i Bugu.

»Ako neprijatelj bude i dalje ostao na svom položaju«, kaže Napoleon u biltenu od 21 decembra, »kroz nekoliko dana će doći do bitke. Sa božijom pomoći, njen ishod ne može biti neizvestan.« (*Korespondencija*, 11506.)

22 decembar. — Most na Narevu je dovršen 22-og. Konjička rezerva prelazi odmah Vislu kod Prage da bi izbila na Narev. Maršal Davu prikuplja svoj korpus i noću 22/23 forsira prelaz kod Čarnova.

23 decembar. — 23-ćeg u 1 čas izjutra car napušta Varšavu i prelazi Narev u 9 časova.

Ovoga dana naše levo krilo vodi borbu kod Bjezuna.

U tom trenutku podaci koje je poslao Bernadot⁴⁾ navode Napoleona na misao da su se Rusi uputili od Pultuska na Najdenburg da bi se sjedinili sa Prusima. Zbog toga se on od Čarnova, sa Davuom i konjičkom rezervom, uputio ne na Pultusk već na Nasjelsk.

novog. Vojske su u dodiru. Rusi su na desnoj obali Nareva, a mi na levoj. Osim Prage, mi imamo još dva mostobrana, jedan kod Zakročima, drugi na Narevu na utoku Vkre. Mi držimo Torunj i imamo jednu armiju 80 km unapred, koja manevruje prema neprijatelju. Sve ove vesti su samo za Vas. Moguće je da će, otsad za osam dana, doći do bitke koja će okončati rat.«

⁴⁾ »Vi mi kažete«, pisao je Bernadot 22 u 6 časova izjutra načelniku štaba. »da se neprijatelj, verovatno, nalazi sa jakim snagama u Pultusku; podaci koje imam kazuju da su Rusi na maršu za Njemen (Memel). U drugim se izveštajima tvrdi da su Prusi u Najdenburgu prikupili oko 15.000 ljudi. Misli se i to da će ovaj korpus otstupiti ka Grodnu, sporazumno sa Rusima.« I on je dodao: »Da bih bio kadar da dejstvujem u oba ova slučaja, bilo da Prusi čekaju u Najdenburgu, bilo da su Rusi još na položaju kod Pultuska, smatrao sam da treba da idem pravo na Čehanov, pri čemu maršal Nej ide levo od mene i kreće se tako da njegov centar dođe u Mlavu.« (Fukar.)

24 decembar. — Usled pokreta izvršenih 24-og, došlo je do nekoliko sukoba od kojih su najvažniji: Davuov boj kod Nasjelska i Ožeroov boj kod Kolozomba. Udarili smo pored ruske vojske.⁵⁾

U toku noći 24/25-og Napoleon pouzdano doznaće da je maršal Kamenski otstupio od Nasjelska ka Stregocinu. On tada upućuje Davua ka toj tački, a Lana (iz Nasjelska) ka Pultusku,⁶⁾ gde će neprijatelju preseći otstupnicu. Levo od Davua, Ožero nastupa od Kolozomba na Golmin, a Sult na Čehanov, i kako podaci javljaju da neprijatelj na cvoj tački ima rezervu od 20.000 ljudi, to Nej, Bernadot i Besijer dobijaju naređenje da tamo maršuju.⁷⁾ Napoleon lično odlazi u Nove Mjasto sa Gardom i Konjičkom rezervom.

»... Sve ruske kolone su otsečene i lutaju na sreću, u ne redu koji je teško zamisliti«, piše Napoleon u svom biltenu od 25-og. »Ruski komandant je napravio grešku što je svoju armiju rasporedio u kantonmane kada mu se na boku nalazila francuska vojska, koja je, istina, od njega bila odvojena Narevom, ali je imala most preko te reke. Da nije zimsko vreme, moglo bi se proreći da se ruska vojska ne bi mogla povući i da bi bez bitke bila izgubljena, ali, u godišnje doba u kome se smrkava već u 4 časa, a razdanjuje tek u 8 časova, neprijatelj koga gone ima sve izglede da se spase, naročito na teško prolaznom zemljištu ispresecanom šumama. Osim toga, putevi su pokriveni slojem od 1 m blata, a sneg se i dalje topi. Artiljerija ne može da pređe više od 8 km na dan.

Zbog toga se može predvideti da će se neprijatelj izvući iz nezgodnog položaja u kome se nalazi, ali će izgubiti svu svoju artiljeriju, sva kola i komore.

Za dva dana smo zarobili 15.000—16.000 ljudi, zaplenili 25—30 topova, 3 zastave i 1 steg«.

⁵⁾ »Jer smo udarili posred neprijateljske vojske koju smo iznenadili.«.

⁶⁾ Pismo načelnika štaba maršalu Lanu. (Fukar str. 438.)

⁷⁾ Ustvari, Bernadot je sa svojim korpusom i Besijerovom konjicom ostao nepokretan kod Bjezuna očekujući naređenja.

26 decembar. — Boj kod Pultuska. — Upućujući Lanu na Pultusk da tamo Rusima preseće otstupnicu, Napoleon nije mislio da ga time izlaze. Uostalom, on je izdao naredenje Davuu da neprijatelja goni ka Pultusku, ako se on povlači ka toj tački a ne ka Golminu.⁸⁾

Ustvari, pošto nije pouzdano znao ka kojoj se od te dve tačke povlače ruske snage, Davu je sa 2 divizije nastupao ka Golminu, a ka Pultusku je poslao samo 3 diviziju (Doltanovu).

26-og se Lan kod Pultuska sukobio sa jakim snagama, koje je on cenio na 40.000—50.000 ljudi sa 40 topova. »Ceo Beningzenov korpus se tu bio prikupio u toku noći«.⁹⁾

On je prodro u Pultusk, ali, uprkos napora naših vojnika i pomoći Doltanove divizije, nije mogao da se tu održi i morao je da se vrati i da provede noć na svojim jutrošnjim položajima. U toku noći Rusi su se povukli, delom desnom, a delom levom obalom Nareva.

Boj kod Golmina. — Istoga dana su Davuov i Ožeroov korpus, pomognuti jednim delom Miratove rezervne konjice, tukli Bukshevdenove divizije kod Golmina. Mira ceni na 50.000 ljudi ruske snage na ovoj tački.

»Sve trupe koje su evakuisale Plonsk, Nasjelsk, Nove Mjasto i Čehanov, prikupile su se kod Golmina«, pišao je on caru. »Izgleda mi da se neprijatelj povlači ka Makovu...«

Za to vreme Nej pred sobom potiskuje generala Lestoka da bi ga odvojio od Rusa. On ga stiže kod Soldave i odbacuje ga ka Najdenburgu. Bernadot sa svojim korpu-

⁸⁾ Načelnik štaba, maršalu Davuu, 26 decembra u 7.30 časova izjavila: »Neprijatelj koji je bio pred vama, sigurno se povukao i otstupio ka Golminu. U tom slučaju, vi ste ga, svakako, gonili. Maršal Ožero će takođe kreće ka toj tački da bi udario u neprijateljev bok ako vam on bude pružio otpor. Ali, ako se neprijatelj uputio kao Pultusku, potrebno je da ga tamo pratite. Maršal Lan je juče trebao stići pred Pultusk. U svakom slučaju, treba da se krećete oprezno i da vaš korpus vodite dobro prikupljen, jer ima mnogo rasturenih i otsečenih neprijateljskih kolona.«

⁹⁾ Bilten od 30 decembra, 11521.

som i Besijerovom konjicom ostaje skoro nepokretan. Car se nalazi na 25 km od Pultuska.

27 decembar. — Na našem desnom krilu, Lan sa svojom lakom konjicom, jednom dragonskom divizijom i Gaganovom divizijom goni Ruse desnom obalom. U centru, Mira sa rezervom nastupa ka Makovu. Na levom krilu, Bernadot je dobio naređenje da sa svojim korpusom i Besijerovom konjicom nastupa ka Ostrolenki, da tamo Rusima ugrozi povlačenje i na toj tački ponovo započne manevar koji nije uspeo kod Pultuska.

Na našem krajnjem levom krilu, Nej treba da odbaci Pruse ka Najdenburgu.

28 decembar. — 28-og se Napoleon, na osnovu podataka kojima raspolaže, još nada da će ga neprijatelj sačekati kod Makova i priprema koncentraciju na toj tački.¹⁰⁾

29 decembar. — Ali, Rusi se i dalje povlače. Vreme je strahovito. Ljudi upadaju u blato do preko kolena, artillerija ne može da prati. Napoleon više ne može da iskoristi svoja sredstva. On se tada rešava da ukantonuje svoju armiju.

»Mi smo za četiri dana tukli rusku vojsku, gonili je do Ostrolenke i prinudili je da napusti svoju artiljeriju i svoje komore«, pisao je on 29-og ministru rata. »Ali, strašni putevi i rđav vreme odlučili su me da zauzmem zimski smeštaj. Ot-sada moram ovaj pohod da smatram kao završen. Neprijatelju smo zarobili više od 6.000 ljudi i zaplenili 80 topova. Ja sam ga iznenadio u njegovim kantonmanima tako da nije bio u mogućnosti da se prikupi. Da putevi nisu bili toliko rđavi, ne bi umakao nijedan čovek iz te dve armije. (Korespondencija, 11520.)

Snage sa kojima smo se borili dostizale su oko 115.000 ljudi, od kojih je 20.000 poginulo, ranjeno ili zarobljenō.

¹⁰⁾ »Ako neprijatelj kod Makova ima jake snage, preporučujem da se ništa ne preduzima, kako bi se u toku dana mogle prikupiti vrlo jake snage i zametnuti uređena bitka. Naprotiv, ako je on evakuisao Makov, gonite ga. Ali, uvek je važno da se dobro prate pokreti kolone iz Pultuska, jer, ako se neprijatelj odlučo da nas sačeka na nekom položaju koji je izvideo, to će se otkriti po prikupljanju te kolone.«

Na našoj strani smo imali 4.000—5.000 mrtvih ili ranjenih.¹¹⁾

Ruska vojska se u neredu povlačila ka Ostrolenki.

To je, svakako, značajan rezultat, ali je ipak tačno da rezultat manevra kod Pultuska daleko izostaje za rezultatima manevara kod Marenga, Ulma i Jene. Zimsko vreme, loše stanje puteva na kojima su ljudi tonuli do više kolena, a artiljerija ostajala zaglibljena, otstranili su glavni elemenat uspeha carevog manevra: brzinu.¹²⁾

Rđavom vremenu treba dodati još jedan uzrok neuspeha manevra, uzrok koji će trajati za vreme celog rata: to je nemogućnost da se odredi *prirodni pravac povlačenja protivnika*.

U ratovima 1800, 1805 i 1806 godine određivanje ovoga pravca nije pretstavljalо nikakvu teškoću: prirodni pravac povlačenja bio je ka istoku. Ali, ovde, da li je on ka severoistoku, to jest ka ruskim magacinima i prestonici, ili ka severozapadu, ka Kalinjingradu gde se sklonio pruski kralj, jer su ruske snage baš imale za zadatak da pomognu Prusima?

Napoleon je prinuđen da stalno vodi računa o ova dva pravca, te mu je zbog toga nemoguće da svoj manevr vodi onako precizno kao u prethodnim ratovima. Otuda i dolazi do rasturanja naših snaga.

Kantonovanje kod Varšave

Od 29 decembra do 25 januara. — Car smešta svoje trupe u kantonmane da bi im pružio potreban odmor i da bi ih snabdeo svima potrebama.

Glavnina armije smeštena je ispred Varšave: 1-vi korpus je smešten ispred Elblaga i osigurava opsadu Gdanska. 6 korpus je u Najdenburgu i služi kao veza između 1 korpusa i glavnine. Naši prednji delovi drže Pasargu i Omulev i doprli su do Broka na Bugu.

¹¹⁾ T j e r.

¹²⁾ »Kretanja francuskih i ruskih kolona, kada se isertaju na karti, biće vrlo zanimljiva za vojнике. Tu će se videti koliko je malo trebalo da ta cela armija bude uhvaćena ili uništena za nekoliko dana.« (Bilten od 30 decembra.)

DRUGI ĆIN

MANEVAR NA ALI

Olštin (Alenštajn) — Gitštat

(Skica 25)

Odjednom, krajem januara, znatne neprijateljske snage napale su na kantonmane 1-og korpusa. To je Beningzen, koji je postavljen za glavnokomandujućeg ruskih snaga, napao tamo u nadi da će iznenaditi naše levo krilo na Pasargi a potom preći Vislu i primorati nas da otstupimo na Odru.

25 januar. — Bernadot se žurno koncentriše kod Moronga (Morungena), gde 25 januara vodi jaku borbu sa ruskim prethodnicom. Ona je odbijena, ali se Bernadot, koji je mnogo slabiji, povlači ka Ostrodi gde može da ga pomogne maršal Nej. Neprijatelj nastupa za njim.

Na vest o ruskoj ofanzivi, Napoleon prikuplja trupe iz kantonmana. Njegov je plan, koji je odavno smislio i za čije je izvršenje preuzeo sve mere, da se baci u pozadinu Rusa, što je njegov omiljeni manevar, a da mu Varšava posluži kao operacioni centar.

On je krenuo uz desnu obalu Ale sa Davuovim, Sultovim i Ožeroovim korpusom u tri kolone. Konjička rezerva se kretala ka Vilenbergu, pred srednjom kolonom. Garda se kretala iza te kolone.¹⁾

¹⁾ To je, kao što se vidi, tačno ponavljanje na Ali, manevra kod Jene, na Sali.

Car je preduzeo mere za odbranu Varšave, a da bi svoj operaciski pravac između Varšave i Vilenberga (130 km) zaštitio od generala Esena, koji se približavao sa jednim manjim korpusom, on je ostavio 5 korpus na Narevu. On će, docnije, Udinoovu diviziju uputiti na Omulev, pritoku Nareva.

Na donjoj Visli, on naređuje maršalu Lefevru, koji vrši opsadu Gdanska, da pripremi prikupljanje svoga korpusa u slučaju ako bi neprijatelj pokušao da se probije sa te strane. Lefevra će, u slučaju potrebe, pomoći general Menar koji raspolaže sa 10.000 ljudi. Menar treba da uputi jednog svog oficira u Torunj:

»da bi mogao da ga obaveštava o svemu što se bude događalo, jer cela armija nastupa ka neprijatelju, manevrujući da mu otseče više korpusa«.²⁾

Bernadot će se povući ka Ostrodi da bi odvukao Ruse ka zapadu.³⁾ Nej će se povući ka glavnini, u Hoenštajn.

»Vi shvatate«, pisao je Car 28 januara Miratu, »da mi neće biti krivo ako ih je neprijatelj naterao na otstupanje«.

»Nikakav se pokret ne sme odati«, piše on 28 januara Miratu, »treba bežati ispred neprijatelja, ništa se ne sme učiniti što bi u neprijatelju pobudilo nespokojstvo; neka se ne dozvoli da neprijatelj ma koga zarobi da (Rusi) iz brbljanja nekog vojnika ne bi štogod saznali... Svi pokreti treba da se vrše sa što je moguće manje buke«.⁴⁾

²⁾ *Korespondencija*, 11715.

³⁾ »Car je naredio princu od Ponte Korva da se povlači i da neprijatelju olakša ofanzivne operacije, odvlačeći ga ka donjoj Visli«, (Bilten od 5 februara, 1178).

⁴⁾ Evo celog pisma koje je Napoleon pisao Miratu (*Korespondencija*, 11709):

»Načelnik štaba nam je već poslao zapovest za pokret. Nameravam da 1 februara preduzmem ofanzivu, vršeći toga dana samo jedan kratak marš.

Maršal Lan ide ka Broku da odbaci Esena; maršal Davu ka Mišnjecu; maršal Sult ka Vilenbergu; maršal Ozero ka Najdenburgu i Janovu; maršal Nej ka Hoenštajnu, a princ od Ponte Korva ka Ostrodi, pretpostavljajući da njih dvojica nisu otstu-

Velika je Napoleonova briga bila da ne uzbuni Ruse kako bi mogao stići u njihovu pozadinu.

1 februar. — 1 februara konjička rezerva, koja je stigla u Pasenhajm, može da pošalje izviđačka odeljenja ka Olštinu. Pozadi nje, Sult je u Pasenhajmu, a Davu u Ortelsburgu. (*Korespondencija*, 11742).

»Ja sam danas u Vilenbergu, 120 km od Varšave«, piše Napoleon Kombaseresu. »Manevrujem prema neprijatelju; ako se on ne povuče na vreme, mogao bi vrlo lako biti uhvaćen.« (*Korespondencija*, 11750.)

2 februar. — 2-og Mira nastupa ka Olštinu, gde Napoleon misli da nema više od 15.000 Rusa. Ako je neprijatelj jači, Miřa će, sa Sultovim korpusom, zauzeti položaj pred njim. Njega će u toku dana pojačati Davu i Ožero, a u toku noći Nej, koji dolazi iz Hoenštajna, a i Garda. Napoleon računa da će tako u toku noći 3/4-og moći kod Olština da prikupi 80.000 ljudi.⁵⁾

pili, a vi shvatate da mi neće biti krivo ako ih je neprijatelj naterao na otstupanje.

Želim da se divizije Otpulova, Klajnova i Miloova, kao i vaše 3 brigade lake konjice, prikupe kod Vilenberga u toku noći 31-og.

Nikakav pokret se ne sme odati... (videti gore)... Ja ću biti sutra u Prasnišu. Cela moja garda biće тамо prikupljena 30-og uveče. Bekerova i dragonska divizija maršuje sa maršalom Lanom. Grušijeva i Sajkova divizija mogu da ostanu u svojim sadašnjim položajima, samo neka me izveste gde su njihovi pojedini pukovi, kako bih, ako budem htio da ih prikupim, mogao to sa sigurnošću da učinim. Govorite o ovome sa maršalom Sultom i javite mi šta se zna o položaju neprijatelja, o njegovim pokretima, o izvorima na terenu, od Pultuska do Mišnjeca. Svi pokreti treba da se vrše sa što je moguće manje buke. Javite mi da li ima krompira u Mišnjecu, Vilenbergu i dalje odatle.«

⁵⁾ »Ako neprijatelj u Olštinu ima samo 12.000—15.000 ljudi«, piše Car Miratu 2-og, u 3.30 časova izjutra, »treba ga snažno potisnuti i starati se da se zarobi. Ako je neprijatelj jači nego što mislim, vi ćete o tome dobiti izveštaje noću i sutra ujutru, u toku vašeg nastupanja. Tada treba zauzeti položaj kod Olština, a maršali Davu i Ožero će vam se u toku dana pridružiti. Prema onome što mogu da zaključim po najnovijim podacima, imam osnova da verujem da neprijatelj sutra neće imati više od 15.000 ljudi kod Olština.« (*Korespondencija*, 11759).

3 februar. — Ali, izviđanja izvršena u toku 2 februara pružila su Napoleonu podatke da se Rusi nisu vratili u Olštin. On tada odlučuje da svoj *strategiski raspored* krene ka Gitšatu da bi neprijatelju zatvorio i ovaj drugi prelaz preko Ale, i dalje mu preprečujući prelaz kod Olština.

Mira i Sult će nastupati ka Gitšatu. Nej će doći levo od Sulta, a Ožero će ostati u Olštinu, gde će stići i Garda. Čelo Davuovog korpusa, Frijanova divizija, biće u Vartenburgu.

»Sve navodi na zaključak«, piše Napoleon Miratu 3-eg u 6 časova izjutra, »da će neprijatelj nastojati da se prikupi u Gitšatu. Nemoguće je prepostaviti da će on dopustiti da mu se obide levi bok.

Maršal Nej je određen da osigurava vaše levo krilo. Nemam vesti da je on stigao u Hoenštajn, mada u to ne sumnjam.

Ako maršal Nej još nije stigao u Hoenštajn, onda treba nastupati sa mnogo obazrivosti, jer ako neprijatelj, umesto da se povuče u Gitštat, bude od Moronga, Lipštata ili Ostrode nastupao ka Olštinu, on će nas mnogo poremetiti...

Izvestite me o broju oficira i jačini izviđačkih odeljenja koje ste uputili ka Morongu, Ostrodi i Lipšatu da bih video da li je položaj kod Olština dovoljno obezbeđen i da li svoju Gardu mogu da uputim dalje da bi vas mogla podržati. (Korespondencija, 11770).

A u 7 časova mu piše:

»Neprijatelj je još uvek rasturen, ne izgleda da vrši velike pokrete i zauzima veliki prostor. Mislim da će mu se, ako se potisne, učiniti velika šteta.« (Korespondencija, 11762.)

A Sultu, u 3.30 časova izjutra (Korespondencija, 11760):

»Ako nemate nikakvih novih podataka i ako izveštaji, koje će primiti veliki vojvoda od Berga i vi, daju osnova za verovanje da neprijatelj u Olštinu nema više od 12.000—15.000 ljudi, treba ga napasti.

Maršal Nej je juče trebao da bude u Hoenštajnu i treba da nastupa ka Olštinu. Ako neprijatelj tamo ima više od 15.000 ljudi, treba zauzeti položaj a mislim da će se u toku noći lako prikupiti više od 80.000 ljudi. Ja polazim danas rano izjutra i ići ću na čelu svoje Garde.«

Napoleon se trudi da dozna:

»da li su reke Ala i Pasrga toliko zaledene da ih ne treba računati ni u šta«. (Korespondencija, 11770).

U to vreme je situacija istovetna kao ona od 13 oktobra u Saksonskoj.⁶⁾

Za svoje povlačenje Rusi imaju da biraju između tri pravca: mogu se vratiti ka Olštinu i Gitštu da bi prešli na desnu obalu Ale, ili otići u Kalinjingrad, skloniše pruskog kralja, ili pokušati da razviju opsadni korpus kod Gdanska i da se sklone u tu tvrđavu i od nje učine svoj otporni centar.

Napoleon, sa svojom glavnom snagom, drži prelaz kod Olština. On u Gitštu šalje svoju pomoćnu snagu: Miratovu konjičku rezervu i Sultov korpus, koje treba da podržava Nejov korpus. Prvi pravac za povlačenje Rusa je, dakle, presečen.

Da bi se neprijatelju presekao put za Kalinjingrad, trebalo bi pomoćne snage uputiti znatno na zapad od Gitštata i pratiti ih glavnom snagom. Ali, onda bi se Rusima otvorio prolaz kod Olština.

Što se tiče toga da mi svojom glavninom preprečimo put za Gdansk, na to nije trebalo ni misliti.

U ovakvim je uslovima najsigurniji način da se ruska vojska spreči da izmakne te da se od Olština nastupa pravo na nju, upućujući pomoćnu snagu, od Gitštata, na njeno levo krilo. Ustvari, radi se o tome da se ponovi Jenski manevar od 13. oktobra.

6 časova izjutra. — Napoleon, u 6 časova izjutra, na osnovu novih podataka misli da će ga Rusi napasti kod Olština.

»Do ovog časa«, piše on Taljeranu, »neprijatelj je potiskivan. Primećuje se da mu naš manevar ne godi i da bi on htio da ga spreči, što mi daje povoda da mislim da je uhvaćen u klopu. Sa svih strana se čuje da se on svuda povlači da bi izbegao udar koji mu grozi«. (Korespondencija, 11777).

⁶⁾ Videti Jenski manevar, str. 169

A Davuu piše:

»Mislim da nismo daleko od sukoba. Moguće je da će se neprijatelj, u cilju prikupljanja, tući sa 30.000—40.000 ljudi koje ima. (Korespondencija, 11773.)

Ujutru dolazi u Olštin. I šta vidi? Ruska vojska stoji razvijena za bitku, levim krilom naslonjenim na selo Montken, a sa centrom u Jankovu, osiguravajući put od Lipštata.

Napoleon preduzima mere da je odmah napadne i tako je spreči da se povuče.

On raspolaže: konjičkom rezervom, Sultovim korpusom (3 divizije: Levalova, Legranova i Sent Ilerova), Nejovim i Ožeroovim korpusom (po 2 divizije) i, najzad, Gardom.

Bitka će biti normalnog tipa: napad sa fronta, kombinovan sa obuhvatnim napadom.⁷⁾

Dok će Mira, primivši glavnu komandu nad Nejovim i Ožeroovim korpusom i Sent Ilerovom divizijom (Sultova), napasti neprijatelja sa fronta, od Jankova do Montkena, Sult će, sa Levalovom i Legranovom divizijom i Grušijevom konjičkom divizijom, izvršiti, preko Bergfrida, obu-

⁷⁾ Korespondencija, 11778. Opšta dispozicija za taj dan za velikog vojvodu od Berga.

»General Gruši će sa svojom divizijom izbiti na put za Gitstat, poseće Diviten, poslaće odmah da se izvidi Špigelberg i podneće izveštaj maršalu Sultu. On će biti pod komandom ovoga maršala u toku celog dana.

Maršal Sult će komandovati desnim krilom armije, doći će sa Levalovom i Legranovom divizijom u Diviten, poseće Rozenau i izabraće puteve za prilaz u pozadinu neprijatelja; ako ovaj ima jake snage kod Getkendorfa, on će izbiti na put za Lipštat ali će ovaj položaj napasti tek kad veliki vojvoda od Berga bude otpočeo napad.

Veliki vojvoda od Berga će komandovati levim krilom armije, izbiće na put za Lipštat, gde će propustiti Miloovu dragonsku diviziju. Sent Ilerova divizija će biti pod komandom velikog vojvode, kao i korpus maršala Neja. On će napasti neprijatelja čim bude imao dovoljno snage, to jest oko jednoga časa popodne. Maršal Nej je određen da obrazuje levo krilo. Čim neprijatelj bude proteran iz Getkendorfa, maršal Nej će izbiti na čelo i goniće ga više milja. Sent Ilerova divizija će tada ostati u rezervi u Getkendorfu«.

hvatni napad na levo krilo neprijatelja, tj. »manevar koji ovoj bici daje otsudan karakter«.

Pozadi centra, kao rezervom, Napoleon raspolaže Gar-dom i Miloovom dragonskom divizijom.

Evo biltena o bici, onakvog kakvog ga je car izdao 5 februara:

»Car je došao u selo Getkendorf i rasporedio za bitku kor-pus maršala Neja na levo krilo, korpus märšala Ožeroa u cen-tar i korpus maršala Sulta na desno krilo. Carska garda je ostala u rezervi.

Obuhvatni napad. — On je naredio maršalu Sultu da izbije na put za Gitštat i da zauzme most kod Bergfrida, u cilju iz-bijanja u pozadinu neprijatelja sa celim svojim korpusom (sa dve divizije: Legranovom i Levalovom), a to je manevar koji ovoj bici daje otsudan karakter. Ako neprijatelj bude pobeđen, on će biti i potpuno izgubljen.

Maršal Sult je poslao generala Gijoja da sa svojom lakom konjicom zauzme Gitštat, gde je on zaplenio veliki deo nepri-jateljskih komora i, koje usput, koje tamo, zarobio 1.600 ruskih vojnika. Gitštat je bio neprijateljev centar depoa. Ali, maršal Sult je u isto vreme nastupao ka mostu kod Bergfrida sa Levaluvom i Legranovom divizijom. Neprijatelj, koji je osećao da ovaj važan položaj štiti povlačenje njegovog levog boka, branio je ovaj most sa svojih 12 najboljih bataljona. U 3 časa popodne počela je da dejstvuje artiljerija. 4 liniski puk i 24 puk lake pešadije imali su tu slavu da prvi stignu do neprijatelja. Oni su očuvali svoju staru reputaciju. Samo ova dva puka, sa jednim bataljonom iz 28 puka u rezervi, bili su dovoljni da proteraju neprijatelja; oni su trčećim korakom prešli most, razbili 12 ruskih bataljona, zaplenili 4 topa i prekrili bojno polje mrtvim i ranjenim. 46 i 53 puk, koji su obrazovali drugu brigadu, bili su pozadi, nestrp-ljivi da se razviju. Ali, neprijatelj je već bio poražen i pre-stravljen napustio sve svoje lepe položaje; srećan predznak za su-trašnji dan.

Boj za vezivanje i iznuravanje. — U isto vreme, mar-šal Nej je zauzeo jednu šumu na koju je neprijatelj oslanjao svoje desno krilo. Sent Ilerova divizija je zauzela jedno selo u centru, a veliki vojvoda od Berga, sa jednom dragonskom

divizijom razvijenom po eskadronima na centru, prošao je kroz šumu i pojurio preko polja da bi izvideo šta se nalazi ispred našeg položaja. Neprijatelj je ovim malim počesnim napadima bio potisnut i zarobljeno mu je oko stotinu ljudi. Tako je noć zatekla obe vojske u dodiru... «

Doista, zbog pozognog početka napada i brzog smrkanjanja, 3 februara, bitka se nije mogla normalno razvijati na frontu; angažovala su se samo čela kolona. Što se tiče obuhvatnog napada, jedva se imalo vremena da se izbije iz Bergfrida. Ali, ako bi neprijatelj ostao na položaju, moglo se nadati da će se sutradan voditi otsudna bitka. Davu je sa svoje 2 divizije trebao da izbije preko Bergfrida i da pojača obuhvatni napad.⁸⁾

4 februar. — »U svanuće 4 februara komandant lake konjičce Lasal krenuo je preko polja sa svojim husarima. Prema njemu se odmah razvila jedna linija kozaka i neprijateljske konjice. Veliki vojvoda od Berga razvio je svoju konjicu u front i krenuo u izviđanje neprijatelja. Artiljerija je počela da dejstvuje. Ali, naskoro je postalo izvesno da je neprijatelj iskoristio noć da se povuče, ostavivši samo zaštitnicu. Zdesna, sleva i sa centra krenulo se na nju i ona je tučena u otstupanju čitavih 24 km. Neprijateljska konjica je više puta bila razbijena, ali teškoće brežuljkastog i neravnog zemljишta ometale su rad konjice (sneg je bio dubok oko 1 m). Francuska prethodnica je pre pada mraka zanoćila u Depenu.«

Tako manevr na Ali nije doveo ni do odlučujuće bitke ni do zarobljavanja ruske vojske.

Rusima, uostalom, nije omogućilo da izbegnu te udarce to što su vešto prozreli Napoleonov plan, nego to što su uhvatili oficira koji je nosio podrobna uputstva upućena Bernadotu.

Kako bilo, tek ruska vojska je bila u povlačenju, izgubivši svoje magacine na Ali, koji su obezbedili život naših trupa u otsustvu komora koje su ostale pozadi.⁹⁾

⁸⁾ T j e r , VII, 364.

⁹⁾ »Ovim pokretima je najveći deo ruskih komunikacija bio presećen. Depoe u Gitšatu i Lipšatu i jedan deo magacina na Ali zaplenila je naša laka konjica.« (Bilten od 5 februara, 11780.)

TREĆI ČIN

GONJENJE RUSKE VOJSKE

Bitka kod Ajlaua (Ilave)

(Skica 26)

5 februar. — 5-og je Napoleon počeo da goni rusku vojsku. On upućuje Mirata sa Sultom ka Ladzbergu, a Davua ka Hajlzbergu da tamo neprijatelju spreči prelaz preko mosta. Nej nastupa ka Vormditu i dalje drži odvojen neprijateljski korpus koji je bio otsečen kod Depena (Lestokov pruski korpus).

6 februar. — 6-og Mira kod Hofa stiže neprijateljsku zaštitnicu kojoj glavnina pritiče u pomoć. Mira, koga pomažu Sult i Ozero, drži se dobro, te Rusi u toku noći otstupe.

7 februar. — 7-og francuska prethodnica ponovo stiže rusku zaštitnicu ispred male varoši Ajlaua. Mira i Sult je napadaju oko 2 časa popodne. Posle krvavog boja, koji se završio tek u 10 časova uveče našim ovlađivanjem breskuljka na kome se nalazi groblje, mi smo ostali gospodari grada.

Čim je počeo boj, Napoleon, imajući u izgledu bitku za sutradan, ubrzava dolazak korpusa. Davu, pozvan sa desnog krila, treba da udari u levi, a Nej u desni bok neprijatelja.

»Legranova divizija se razmestila u bivak ispred varoši, a Sent Ilerova divizija desno od nje. Korpus maršala Ozeroa postavio se na levo krilo. Korpus maršala Davua je već uoči toga dana mar-

šovao da obide Ajlau i udari u levi bok neprijatelja, ako ovaj ne promeni položaj. Maršal Nej se kretao da obide desni bok neprijatelja. U takvom stanju je prošla noć». (Bilten, 11796.)

Bitka. — Rusi su zauzeli položaj na blago uzvišenoj kosi koja se protezala pravcem jugoistok — severozapad, oko 1.200 m istočno od Ajlaura. Oni su tu imali 72.000 ljudi i više od 400 topova.¹⁾

Celokupna naša snaga je znatno slabija i ona će, posle dolaska Davuovog korpusa, jedva dostići 54.000 ljudi sa 200 topova.¹⁾

Sneg je obrazovao jedan veliki pokrivač koji je prekrivao polja i zamrznute bare.

Plan za bitku. — Plan koji je zamislio Napoleon bio je po njegovom uobičajenom tipu: dok će sa 3 Sultove divizije napasti neprijatelja sa fronta, on je pozvao Davua da izvrši *obuhvatni napad* na neprijateljski levi bok. U trenutku kada se ovaj obuhvatni napad bude izvodio, Napoleon misli da na ovo isto leyo krilo uputi 2 Ožeroove divizije i Miratovu konjicu kao *masu za probaj*. Pešadiška i konjička garda obrazuju *opštu rezervu*. Najzad, Nejov će korpus, ako stigne na vreme na desno krilo Rusa, završiti opkoljavanje njihovog bitačnog rasporeda i preseći im otstupnicu ka Kalinjingradu, kao što će je Davu preseći ka Ali.

Doista, vezivanje neprijatelja je postignuto; treba ga samo iskoristiti. Zbog slabosti snaga koje može posvetiti ovom zadatku, tj. 3 Sultove divizije, Napoleon računa na svoje topove da desetkuje Ruse. Zbog toga iz sastava korpusa izvlači sva oruđa u armiji i sa njima jednu jedinu bateriju.

Tri Sultove divizije, određene da vode frontalnu borbu, posele su oslone tačke na frontu; Levalova i Legranova divizija postavljene su ispred male varoši Ajlaura, koja je naša oslona tačka na levom krilu, i to Levalova divizija levo, na glavici na kojoj se nalazio mlin, a Legranova divizija desno.

¹⁾ Tjer, 375.

Sent Ilerova divizija je posela našu desnu oslonu tačku, selo Rotenen, nešto više od 2.000 m od Ajlaua. Konjica štiti oba naša krila. Širina našeg fronta nije veća od 4 km.

Dve Ožeroove divizije, određene da sa rezervom konjice obrazuju napadnu masu, postavljene su na našem desnom krilu između Ajlaua i Rotenena, prema neprijateljskom levom krilu protiv koga će doći Davu, malo unazad od našeg fronta da bi bile izvan borbe. Konjička rezerva je desno od njih. Pešadiska i konjička garda, koje organizuju opštu rezervu, nalaze se pozadi i desno od Ajlaua.

Zbog slabosti naših snaga i da bi se napravio jači utisak na neprijatelja, Garda je, protiv običaja, vrlo blizu fronta. Ona će, uostalom, naskoro doći na sam front i stajaće celog dana sa puškom u ruci pod strahovitom vatrom.

Bitka. — Boj za vezivanje i iznuravanje. — Bitka je počela strahovitom artiljeriskom vatrom. Naša đulad obaraju kod zbijenog neprijatelja čitave redove. Ruska đulad, koja padaju u naše tanke linije koje su delimično bile zaklonjene pozadi zgrada, pravila su manju štetu. Ali, Ajlau i Rotenen su ubrzo u plamenu.

Artiljeriski dvoboј je već dugo trajao kada su Rusi, koji su bili izgubili strpljenje, krenuli napred deo snaga sa svog desnog krila da napadne Levalovu diviziju na njenom položaju kod mлина. Oni su odbiveni i artiljeriski dvoboј se nastavlja.

Obuhvatni napad. — Najzad, Frijanova divizija, koja je sa svoja 3 puka obrazovala čelo Davuovog korpusa, izbjiga u Serpalen.

Masa ruske konjice se odmah krenula sa levog krila da juriša na nju. Ali Frijan postavlja svoja 3 puka pozadi ograda čaira i bliskom puščanom vatrom tuče rusku konjicu koja okreće nazad. Oni se naskoro vraćaju podržani jednom pešadiskom kolonom, jakom oko 10.000 ljudi. Frijan, još uvek držeći svoju malu diviziju pozadi ograda koje ga štite od konjice, razvija je na širokom frontu. Kada je pristigla Moranova divizija, Rusi se povlače ka

Klajn Sausgartenu da bi obrazovali bočnu zaštitu od Davuovog obuhvatnog napada.

U isto vreme Gidenova divizija ubrzava marš da bi stupila u borbu.

10 časova. — Otsudan napad. — Napoleon je sa svoje csmatračnice na groblju jasno video da se ruske rezerve kreću protiv Davuovog korpusa. *Otsudan trenutak je došao.*

Dok je Sent Ilerovoj diviziji naredio da krene napred i kod Serpalena uhvati vezu sa Davuovim korpusom, on na neprijateljsko levo krilo upućuje svoju *probojnu masu*, to jest dve Ožeroove divizije. Ove dve divizije se kreću jedna uz drugu tako da su im čelne brigade razvijene, a pozadnje brigade u kari.

U tome trenutku snažna vejavica, koja naše vojнике zasipa u lice, pomračuje bojište.

Ožeroove divizije gube iz vida tačku koja im služi za pravac. One skreću ulevo i udaraju na jednu veliku bateriju koja za $\frac{1}{4}$ časa uništava polovinu njihove snage. Napadnute, zatim, ruskom konjicom, Ožeroove trupe su suzbijene do groblja.

Da bi ih oslobođio pritiska, Napoleon baca na Ruse 80 Miratovih eskadrona, koji posle više juriša uspevaju da probiju i rastroje rusku prvu liniju. Oni prodiru do druge linije i sabljama sekú poslednju rezervu artiljerije.

Za to vreme ostaci ruske prve linije pokušavaju da se srede. Napoleon baca na njih konjičku gardu.

Jedan deo ovog prvog borbenog reda, oko 4.000 ruskih grenadira, napredovao je do groblja, ali ga je tamo pešadijska garda napala bajonetom, a potom ga je konjica dovršila pred samim Napoleonovim očima.

Tako je naša konjička rezerva, možda najstrahovitijim jurišima u svima Napoleonovim ratovima, rastrojila ceo ruski centar. Da bi se dovršilo sa Rusima, trebalo je na taj centar baciti jaku masu pešadije. Napoleonu je bilo ostalo samo 6 bataljona garde, a on je morao da ih sačuva za slučaj da Lestokov pruski korpus izmakne Neju i dođe u pomoć Rusima.

Obuhvatni napad. — Na našem desnom krilu Davuov obuhvatni napad je napredovao. Odavno je bio zauzet Klajn Sausgarten, a neki odredi su prodrli do Kučitena, u pozadinu Rusa. Oni su se ubrzo morali povući.

U tom trenutku se desilo ono čega se Napoleon bojao: Lestok, pretekavši Nejov korpus, dovodi preko Šloditena 10.000 Prusa u pomoć Rusima. Pošto je prošao pozadi bojišta, on se razvio kod Kučitena prema Davuovom korpusu, i, pomognut ruskim rezervama koje su mu se pridružile, suzbija divizije 3 korpusa do Klajn Sausgartena, a potom do Serpalena. Međutim, Davu uspeva da svoj korpus vrati do Klajn Sausgartena.

U tom trenutku su obe vojske iscrpene. Beningzen se predomišlja da li treba da pokuša i poslednji napor kad mu javljaju za dolazak Nejovog korpusa koji od Althofa nastupa ka Šloditenu.²⁾ Ne verujući u uspeh, on tada naređuje povlačenje i, da bi ga zaštitio, on u mrak vrši ponovni napad na Neja.

Tako se završila bitka kod Ajlaua. Do Nejovog dolaska Napoleon je raspolagao samo sa 54.000 ljudi protiv 72.000 Rusa, kojima se pridružilo 10.000 Prusa. Nesrazmerna snaga je bila isuviše velika, i, ako je pobeda ostala na nama, to je bilo po cenu ogromnih gubitaka: izbačeno je iz stroja 10.000 naših prema 30.000 Rusa.

Evo teksta biltena od 9 februara:

Boj za iznuravanje. — »U svanuće je neprijatelj počeo napad jakom artiljeriskom vatrom na grad Ajlau i na Sent Ilerovu diviziju. Car je izašao na položaj kod crkve... i naredio bombardovanje brežuljka (na kome je bila ruska vojska) sa 40 topova Garde. Strahovita artiljeriska vatra otvorena je sa obe strane.

Ruska vojska, postrojena u kolone, bila je udaljena na pola topovskog dometa; svaki metak je pogadao. U jednom trenutku je, sudeći po neprijateljevim pokretima, izgledalo da je on, izgubivši strpljenje zbog tolikih žrtava, htio da natkrili naše levo krilo.

²⁾ Uporediti Nejovo držanje kod Ajlaua sa Grušijevim kod Vaterloa.

Obuhvatni napad. — U tome trenutku se začula paljba strelaca maršala Davua, koji su izbili u pozadinu neprijateljske vojske.

Otsudan napad. — U isto vreme je korpus maršala Ožeroa izbio u kolonama da napadne neprijateljev centar i da ga, odvraćajući mu pažnju, spreči da se sav okreće protiv korpusa maršala Davua; a Sent Ilerova divizija se krenula udesno. I jedan i drugi morali su tako da manevruju da bi se spojili sa maršalom Davuom.

Tek što su korpus maršala Ožeroa i Sent Ilerova divizija kre-nuli, kad poče da pada gust sneg, takav da se na dva koraka ništa nije moglo videti, koji zasu obe vojske. U ovom pomračenju izgubljena je iz vida tačka koja služi za pravac, te su se kolone, pribijajući se suviše ulevo, nesigurno kretale. Ovo očajno pomračenje je trajalo pola sata. Kad se vreme razbistriло, veliki vojvoda od Berga, na čelu konjice i pomognut od maršala Besijera na čelu garde, obišao je Sent Ilerovu diviziju i udario na neprijateljsku vojsku. To je bio smeđe manevr, kao nikad dotle, koji je ovenčao slavom konjicu i koji je postao nužan u situaciji u kojoj su se nalazile naše kolone. Neprijateljska konjica, koja je htela da se suprotstavi ovom manevru, bila je odbačena; pokolj je bio strahovit. Dve linije ruske pešadije bile su probijene; treća linija uspela je da se odupre samo zato što se naslonila na jednu šumu. Gardiski eskadroni su dvaput prokrstarili kroz celu neprijateljsku armiju.

Ovaj sjajni i nečuveni juriš, koji je rastrojio više od 20.000 pešaka i prinudio ih da napuste svoje topove, rešio bi odmah pobedu da nije bilo šume i nekih terenskih teškoća. Diviziski general Otpul je ranjen kartečom. General Dalman, komandant gardiskih lovaca, i veliki broj njegovih hrabrih vojnika, izginuli su slavno. Ali tih 100 dragona, kirasira ili pešaka iz gardiskih jedinica koji su nađeni mrtvi na bojištu, bili su okruženi sa više od 1.000 neprijateljskih leševa. Ovaj deo bojnog polja bilo je grozno pogledati.

Obuhvatni napad (nastavak). Za to vreme, korpus maršala Davua izbio je pozadi neprijatelja. Sneg koji je u toku dana više puta pomračivao vidik, usporio je kretanje i poremetio skupnost njegovih kolona...

Pobeda, koja je dugo bila neizvesna, odlučena je i dobivena kada je maršal Davu izbio na vis i obuhvatio neprijatelja, koji je, pošto je učinio uzaludne pokušaje da ga povrati, otstupio.

Dolazak maršala Neja. — Povratni napad Rusa. — U istome trenutku je korpus maršala Neja preko Althofa izbio na levo krilo i pred sobom potiskivao ostatak pruske kolone koji je izmakao u boju kod Depena. On se uveče postavio u selu Šmoditenu te se, usled toga, neprijatelj našao toliko stešnjen između korpusa maršala Neja i Davua, da se bojeći se da njegova zaštitnica ne bude kompromitovana, odlučio u 8 časova uveče da povrati selo Šmoditen. Više bataljona ruskih grenadira, jedinih koji nisu sudelovali u borbi, primakoše se ovom selu, ali ih je 6 puk lake pešadije, pošto ih je pustio da pridu na domet bliske vatre, potpuno rastrojio.

Neprijatelj je pretrpeo ogromne gubitke, a oni koje smo mi pretrpeli veliki su. 300 topova je sejalo smrt na jednoj i drugoj strani u toku 12 časova... «

Kantonman na Pasargi

Mart — maj. — Naša vojska je bila isuviše oslabila da bi mogla goniti Ruse. Uostalom, nastalo je kopnjenje snega i Napoleon se rešio da postavi trupe u kantonman.

On se povukao na Pasargu i тамо postavio svoje korpusе: 1-vi на levo krilo, 4-ti u centar, 3-ći na desno krilo. Svaki korpus se razmestio u kvadratu čije су strane bile duge 30—40 km. 6 korpus, koji je u bici kod Ajlaua najmanje pretrpeo, isturen je malo napred, istočno, kod Gitštata. Garda i rezerve su postavljene pozadi armije kod Ostrode. 5 korpus je ostao u Varšavi.

Tako raspoređena armija se reorganizovala. Ona je štitila opsadu Gdanska poverenu maršalu Lefevru, kao i Šlesku u kojoj je Žerom dovršavao zauzimanje tvrđava. Ona u tom položaju čeka dolazak proleća. Njen komunikacijski pravac sad vodi na Torunj.

PROLETNJA VOJNA

PRVI ČIN

MANEVAR GITŠTAT — HAJLZBERG
(Skica 27)

Početkom maja Car, da ga neprijatelj ne bi iznenadio, povlači armiju iz njenih kantonmana i razmešta je iza Pasarge.

26 maj. — 26 maja Gdansk kapitulira i daje mu jedan nov i izvrstan *operacijski centar*.

5 jun. — Napoleon se sprema da nastavi operacije, kad ga Rusi, 5 juna, preduhitriše. Oni se pojaviše pred mostobranima 1 korpusa, a potom i pred mostobranima 4 korpusa. Pošto su bili odbiveni, oni su se jakim snagama okrenuli protiv maršala Neja kod Depena.

Kakve su njihove namere? One Napoleonu nisu bile potpuno jasne. On naređuje Davuu da dođe u Ostrodu i da zauzme jak položaj, a sve rezerve prikuplja u Morongu. Jedno mu se čini izvesno, a to je da je Rusima Kalinjin-grad *operacijski centar*. On bi htio da ih od njega otseče; na tome će zasnovati svoj manevr.

Čim je primio vest o ofanzivi Rusa, koji su se, kako se činilo, pomerali sa levog ka desnom krilu naših kantonmana, Napoleon je pisao Maršalu Davuu:

»Rodače, neprijatelj je juče bio odbiven pred položajima princa od Ponte Korva i maršala Sulta. On se tada odlučio da pred njima izvuče snage da bi jačim snagama napao maršala Neja.

Maršal Nej je u visini Depena. Princ od Porte Korva i maršal Sult drže još svoje ranije posednute mostobrane. U takvom stanju stvari, vi ćete lako razumeti da je vrlo hitno da se prikupite u Ostrodi sa svima vašim snagama i sa 2 dragonske divizije, kojima u susret treba poslati oficire, kako biste mogli pomoći desno krilo maršala Neja.

Šta će činiti neprijatelj? Da li će produžiti da nastupa ka Olštinu dok mi još držimo Depen i Lipstat? Sve to može dovesti do veoma čudnog razvoja događaja.

Sva moja konjica i rezerva pešadije prikupljaju se kod Salfelda i Moronga. Ja ću biti u Salfeldu kroz jedan sat i želim da od vas primim vesti dva ili tri puta u toku noći ako je to moguće.

Ne treba ništa ostaviti u Olštinu i sve treba povući u Marienverder, jer moj komunikacijski pravac vodi preko Marienverdera i Marienburga ka Gdansku. Neprijatelj manevruje kao da moj komunikacijski pravac ide na Torunj.

Vi ste svakako izabrali položaje kod Ostrode, gde ih ima vrlo zgodnih za zadržavanje neprijatelja, ako bude stigao dotle. Vi ste moje krajnje desno krilo. Do ovog časa moja je namera da mi vi budete pivo. Računam na hrabrost vašeg korpusa i na vašu čvrstinu. Ali treba postaviti mnogo topova i izabrati dobre položaje kako bi se, u svakom slučaju, dobilo što više u vremenu.¹⁾

Ovim pismom ja ni u čemu ne menjam naređenje koje ste dobili da držite Alt Ramten: to je prednji položaj za Ostrodu.«

Ustvari, neprijatelj je imao bližu oslonu tačku nego što je Kalinjingrad, to je Hajlberg, gde je stvorio jak utvrđeni logor.

7 jun. — 7 juna Napoleon piše Bernadotu:

»Ja još nagađam šta je neprijatelj htio da uradi; sve mi to izgleda kao postupak kakvog smetenjaka. Danas u Morongu prikupljam svoje pešadijske i konjičke rezerve i pokušaću da nađem neprijatelja i da mu nametnem opštu bitku da bih sa njim svršio.²⁾

¹⁾ Korespondencija, 12741.

²⁾ Korespondencija, 12743.

8 jun. — 8 juna Napoleon naređuje napad na Ruse koji su ispoljili snagu od 10.000 ljudi. Na osnovu podataka dobivenih od zarobljenika on prepostavlja da je neprijateljeva glavnina u Gitšatu. (*Korespondencija*, 12744.)

»Verovatno je da će sutra krenuti na Gitštat«, piše on maršalu Sultu.

9 jun. — 9-og Car kreće od Depena ka Gitštatu sa Nejovim, Davuovim i Lanovim korpusom i sa Gardom i konjičkom rezervom. On proteruje neprijateljsku zaštitnicu koja se povlači ka Hajlzbergu.

10 jun. — *Boj kod Hajlzberga.* — 10-og upućuje svoju glavnu snagu na Hajlzberg. Sult je na čelu sa Miratom. Oba maršala smelo napadaju istaknute položaje Rusa koji su masirani iza zaklona i trpe ogromne gubitke. Naši gubici su takođe znatni. Rusi su potisnuti u svoj utvrđeni logor.

11 jun. — 11-og stižu i ostali naši korpusi. Lan se razvija levo od Sulta, a Nej levo od Lana. Napoleon upotrebljava najveći deo dana na to da ih rasporedi. On se ne žuri da angažuje svoje trupe protiv utvrđenja i nada se da će biti dovoljno da svojim levim krilom ugrozi Rusima otstupnicu ka Kalinjingradu da bi ih naterao da se povuku.

Stvari su se dogodile onako kako ih je on predvideo: Rusi se povlače u 10 časova uveče napuštajući svoje ranjenike i svoje magacine.

12 jun. — 12-og u 4 časa izjutra naše su trupe ušle u Hajlzberg. Rusi su celu svoju armiju prebacili na desnu obalu Ale.

Napoleon se, potpuno uveren u to da će ta armija ponovo preći reku malo niže, zadovoljava time što na desnu obalu šalje generała Latur Mobura sa njegovom dragonskom divizijom i Dironselovom i Vatijevom takom brigadom, a svoju armiju kreće ka Pruskom Ajlauu tako da je drži između Kalinjingrada i Rusa.

13 jun. — 13-og prema podacima izgleda da su Rusi ponovo prešli Alu kod Fridlanda i da se prikupljaju kod Domnaua, imajući Kalinjingrad kao operacijski centar.

»Do ovoga časa«, piše Napoleon maršalu Sultu u 11.30 časova pre podne, »neprijateljevi pokreti su potpuno neodređeni. Po nekim znacima izgleda kao da hoće da se prikupe kod Domnaua.³⁾

Rukovođen ovom idejom, on na Domnauu priprema jedan manevar svog uobičajenog tipa.

³⁾ Korespondencije, 12750.

DRUGI ČIN

MANEVAR KOD DOMNAUA

Dok Napoleon sa svojom glavnom snagom nastupa pravo na Domnau, gde računa da će naći Ruse, dotle Mirata sa Sultom upućuje ka Kalinjingradu⁴⁾ da bi odvojio Ruse od Prusa i sprečio ih da se povuku u ovu tvrđavu. Mira i Sult moraju, uostalom, da se potrude da Kalinjin grad zauzmu iznenadno. Davu je postavljen između glavne snage i Miratove pomoćne snage, kao veza, da potpomogne Sulta ako to bude potrebno, i da bude u stanju da obide rusko desno krilo kod Domnaua.

Napoleon, uostalom, misli da Lanov korpus uputi ka Fridlandu da Rusima preseče otstupnicu na istok.

Napoleonova zamisao je jasno izražena u njegovom pismu koje je Miratu pisao 13-og u Pruskom Ajlau:

»Maršal Lan sa svojim korpusom nastupa ka Lampašu. Sva će njegova konjica ići na Domnau. Maršal Davu nastupa ka Vitembergu.

Maršal Sult je krenuo u 10 časova ka Krojburgu, 1 korpus je stigao u Landzberg. Maršali Nej i Mortije stići će u Ajlau. Vršite energično izviđanje. Ako postoji mogućnost da uđete u Kalinjingrad, tamo treba prvenstveno da uputite maršala Sulta, jer prepostavljam da tamo uđem svojim levim krilom. Radi toga treba da obavestite maršala Sulta o njegovom pravcu kretanja da bi se uputio ka tome gradu. U tom slučaju će mu se i maršal Davu što više približiti.

⁴⁾ 20 km od Domnaua.

Ako bi neprijateljska vojska danas stigla u Domnau, vi biste ipak mogli uputiti maršala Sulta na Kalinjingrad, određujući maršala Davua da obide čelo neprijateljske vojske između Domnaua i Kalinjngrada. Pišite maršalu Sultu da će biti veoma važno da on, ako neprijatelj stvarno nastupa ka Domnauu, zauzme Brandenburg kako ne bih imao ničega da se bojam za svoj komunikacijski pravac koji će voditi sa moga levog krila.

Ako vam treba nekoliko četa voltižera, stavite se što pre u vezu sa maršalima Davuom, Sultom i Lanom⁵⁾.

Tako je, dakle, 13-og Napoleonov raspored bio njegov uobičajeni raspored: *pomoćna masa* — Miratova konjica i Sultov korpus su na 20 km od glavnine; *korpus za vezu* — Davuov korpus; *glavnina* — u Domnauu.

Lanova konjica u Domnauu ne nalazi neprijatelja. Car iz toga zaključuje da Rusi još nisu stigli u Fridland i da će, našavši zaprečen prelaz, sići desnom obalom Ale do r. Pregela i doći u Kalinjingrad desnom obalom ove reke.

»Laka konjica maršala Lana prešla je Domnau«, piše Napoleon Miratu 13-og u 4 časa po podne⁶⁾, »i stigla je u Georgenau gde je naišla na neka neprijateljska odeljenja kozaka i husara, iz čega se može pretpostaviti da glavnina neprijateljske armije još nije došla u Fridland. Dakle, sve navodi na misao da neprijatelj više nije u stanju da nam se odupre«.

U 9 časova uveče jedan od njegovih ordonans-oficira, koji je bio sa Lanovom lakovom konjicom, javlja mu da ne-

⁵⁾ Uporedite ova dva manevra: Gera—Jena i Domnau—Fridland:

Gera — Jena

Lan	Jena
Glavnina	Gera
Pomoćna snaga (Mira—Davu)	
Naumburg	
Za vezu (Bernadot)	

Domnau — Fridland

Lan	Fridland
Glavnina	Domnau
Pomoćna snaga (Mira — Sult)	
(Kalinjingrad)	
Za vezu (Davu)	

prijateljske snage prolaze kroz Fridland; ali, da li je to samo jedan deo ili cela neprijateljska armija?

Za svaki slučaj, Napoleon šalje ka Fridlandu svu svoju laku konjicu i upućuje i Mortijeov korpus da, na slučaj potrebe, pomogne Lana.

»Moj ordonans-oficir je ovoga trenutka stigao«, piše on Lanu u 9 časova uveče. »On mi nije dao dovoljno podataka da bih bio načisto da li cela neprijateljska armija prolazi kroz Fridland ili samo jedan njen deo. U svakom slučaju, Grušijeva divizija je na maršu i njen komandant će odmah lično doći k vama da komanduje vašom konjicom. I maršal Mortije šalje svoju konjicu da pomogne vašu i kreće sa svojim korpusom. Prema podacima koje budem dobio, ja ću (ako to bude potrebno) krenuti maršala Neja u 1 čas izjutra da vas pomogne.

Veliki vojvoda od Berga je pred kapijama Kalinjingrada. Čuje se jaka artiljeriska paljba na korpusa generala Lestoka. Izgleda da je maršal Sult kod Krojburga stigao Lestokovu zaštitnicu. Puškaranje i artiljeriska paljba trajali su samo pola sata, na osnovu čega se može pretpostaviti da je ta zaštitnica odbačena. Veliki vojvoda je čekao samo da sazna da neprijatelj ne drži Domnau pa da sa pešadijom krene ka Kalinjingradu.

Maršal Davu je na Frišingu. Svakog časa očekujem da saznam nove pojedinosti.

Da ste po podacima koje ste dobili od zarobljenika bili sigurni da neprijatelj nije jak, prepostavljam da biste ušli u Fridland i da biste ovladali tim važnim mestom. 1 korpus će, ako je to potrebno, biti u Domnau sutra pre 10 časova izjutra. Pišite mi svaka 2 sata; pošaljite mi saslušanja zarobljenika i, ako ste u Fridlandu, pošaljite mi gradonačelnika i podrobne podatke. (Korespondencija, 12753.)

U 10 časova uveče on piše Sultu da bi ga upoznao sa situacijom, i dodaje:

»Očekujem da ćete sutra pre podne biti u Kalinjingradu. (Korespondencija, 12754).

14 jun. — 14-og u 3 časa izjutra on piše Miratu:

»Ni trenutka se ne sme gubiti za ulazak u grad. Odredi konjice treba odmah da se upute na sve puteve u gonjenju neprijatelja. Može se upotrebiti ceo korpus maršala Sulta, a od korpusa maršala Davua samo onoliko trupa koliko bude potrebno.« (Korespondencija, 12755.)

Bitka kod Fridlanda (14 jun)

(Skica 28)

Lanova konjica, nastupajući od Georgenaua ka Fridlandu, sukobila se sa jakom neprijateljskom konjicom i bila je odbijena. Udino, koga je poslao Lan da je svojim snagama pomogne, stigao je pred Postenen u 1 čas izjutra i otuda je izbacio jedan ruski odred.

Tada je on sa strane Fridlanda čuo topot kretanja mnogobrojnih trupa, a u 2 časa izjutra prvi jutarnji zraci obasjali su rusku vojsku koja je izbijala preko Ale.

Pošto je hitno odaslao ordonans-oficire Napoleonu, Lan, da bi na neprijatelja učinio snažan utisak i da bi ga vezao do dolaska ostalih naših korpusa, razvija svoje trupe na frontu od oko 10 km, od Sortlačke Šume do blizu Hajnrihsdorfa.

3 časa izjutra. — Od 3 časa izjutra počinje artiljeriski dvoboj. Lanove trupe do 7 časova moraju same da izdrže sve napade Rusa.

7 časova. — U 7 časova Lanu se pridružuje teška konjica i 1-va divizija 8 korpusa (Mortije), a potom i ostatak 8 korpusa. On tada raspolaže sa oko 26.000 ljudi protiv 75.000 Rusa. Srećom, neprijatelj nije mnogo preduzimljiv.

Popodne. — Počev od podne naša glavna snaga počinje da pristiže. Oko 2.30 časova Napoleon dolazi kod Lana u Postenen. Pošto se uverio da pred sobom zaista ima celu rusku armiju, šalje Miratu naređenje da u toku noći dođe k njemu sa 2 kirasisirske divizije i Davuovim korpusom, da mu se nađu u slučaju ako bude naišao na veoma jak otpor i ako bitku bude morao raščlaniti na dva dana, ograniča-

vajući se prvoga dana na borbu za vezivanje neprijatelja i njegovo iznuravanje artiljeriskom vatrom.⁶⁾

Dok je Napoleon, očekujući dolazak svoje glavnine, i dalje dogledom razgledao bojno polje, dotle su njegovi generali, koji su sračunavali vreme u koje će pojedini korpsi moći stići na bojište, raspravljadi o tome da li bi bilo korisnije odložiti bitku za sutra.

— »Ne, ne«, reče car koji ih je slušao, »ne zatiče se neprijatelj dva puta u istoj pogrešci«.

Proučavanje terena i situacije kod Rusa stvarno mu je ukazalo na mogućnost da požuri bitku. Pošto je smislio svoj plan za napad, on odmah diktira zapovest za opšti raspored korpusa kojima će raspolagati.

Plan za bitku. — Reka Ala kod Fridlanda obrazuje prav ugao otvoren prema zapadu. Jedna bara i mala varoš Fridland, gde Rusi imaju svoje mostove, ispunjavaju ovaj pravi ugao. Jedan mali potok, čiji je tok paralelan južnoj strani ugla, deli zemljište na dva otseka.

Rusi su se razvili na obema stranama ovoga potoka, ali imaju mnogo više trupa severno od njega nego južno od njega.

Plan koji je smislio Napoleon sastoji se u tome da se izostavi prvi deo bitke, tj. boj za vezivanje i iznuravanje

⁶⁾ Pred Fridlandom, 14 juna u 3 časa popodne:

»Artiljeriski dvoboј traje od 3 časa izjutra. Izgleda da je neprijatelj ovde razvio za bitku svoju celu armiju. On je najpre htio da ide u Kalinjingrad; sada izgleda da misli na bitku koja će da počne. Njegovo Veličanstvo se nada da ste ušli u Kalinjingrad (jedna dragonska divizija i korpus maršala Sulta dovoljni su da uđu u taj grad) a da sa 2 kirasirske divizije i korpusom maršala Davua nastupate ka Fridlandu, jer je moguće da će bitka trajati još i sutra. Gledajte da ovamo stignete do 1 časa izjutra. Danas još nemamo nikakvih vesti od vas. Ako Car bude smatrao da neprijatelj ima vrlo jake snage, moguće je da će se on danas zadovoljiti time da ga samo tuče artiljerijom i da vas čeka. Saopštite jedan deo ovoga pisma maršalima Sultu i Davuu.«

Vidi se da je prva Napoleonova zamisao bila da sa Rusima vodi dvodnevnu bitku, kao što će 1813 godine biti bitka kod Bucena.

snaga, i da se iskoriste zemljivišne okolnosti i raspored neprijateljskih trupa da bi se otsudnim i brzim napadom zaузeli mostovi na Ali, to jest da bi se Rusima presekle sve otstupnice.

On smatra da će ostvarenje toga plana morati dovesti do takvog demoralisanja neprijatelja da mu njegova brojna nadmoćnost neće biti ni od kakve koristi, da će nam to doneti pobedu i da će ona biti odlučujuća, jer će ostatke ruske vojske, koji bi pokušali da se spasu ka Kalinjingradu, sutradan pohvatati Miratova konjica i Davuov korpus.⁷⁾

Kad je plan bio gotov, Napoleon je izdao pripremnu zapovest.⁸⁾ U 5 časova su naši korpuzi bili na položaju.

»14-og je neprijatelj prešao preko mosta kod Fridlanda. U 3 časa izjutra čuli su se pucnji topova. — »To je dan sreće«, rekao je Car, »to je godišnjica Marenga«.

Maršali Lan i Mortije su prvi stupili u borbu. Njih su pomagali dragonska divizija generala Grušija i kirasiri generala Nan-sutija. Vršeni su razni pokreti i dejstva. Neprijatelj je bio zadržan i nije mogao preći selo Postenen. Misleći da pred sobom ima samo korpus od 15.000 ljudi, neprijatelj je produžio pokret da bi se provukao ka Kalinjingradu. U ovoj prilici su francuski i saksonski dragoni i kirasiri izvršili najsajnije juriše i zaplenili neprijatelju 4 topa.

5 časova uveče. — U 5 časova uveče korpuzi su bili na svojim mestima: desno maršal Nej, u centru maršal Lan, levo maršal Mortije, u rezervi korpus generala Viktora i Garda.

⁷⁾ Mi ćemo videti da će Napoleon kod Vaterloa hteti da na isti način ubrza rešenje bitke time što će gotovo odmah izvršiti otsudan napad na Mon Sen Žan da bi engleskoj vojsci zatvorio jedini izlaz kroz šumu Soanj.

⁸⁾ »Maršal Nej će se razviti na desnom krilu od Postenena do blizu Sortlaka, i nasloniće se na sadanji položaj generala Udinoa. Maršal Lan će obrazovati centar koji će početi od levog krila maršala Neja, i to od Hajnrihsdorfa do blizu prema selu Postenenu. Udinoovi grenadiri, koji sada obrazuju desno krilo maršala Lana, pomeriće se nešto ulevo, da bi na sebe privukli pažnju neprijatelja. Maršal Lan će smaknuti svoje divizije koliko bude mogao, a usled toga smicanja biće mu moguće da se postavi u dva reda. Levo krilo će obrazovati maršal Mortije, držeći

Konjica je, pod komandom generala Grušija, pomogala levo krilo. Dragonska divizija generala Latur-Mobura bila je u rezervi pozadi desnog krila; dragonska divizija generala Lauseja i saksionski kirasiri bili su u rezervi pozadi centra.

Međutim, neprijatelj je bio razvio celu svoju armiju. On je svoje levo krilo naslonio na varoš Fridland, dok mu se desno krilo protezalo do na 6 km odatle.

Otsudni napad. — Car se, pošto je izvideo položaj, reši da odmah zauzme varoš Fridland, vršeći naglo promenu fronta desnim krilom napred, te naredi da napad otpočne krajnje desno krilo.

5.30 časova. — U 5.30 časova maršal Nej krenu. Nekoliko plotuna jedne baterije od 20 topova bili su znak za polazak. U istom trenutku, divizija generala Maršana, sa puškama na gotovs, krenula je na neprijatelja, uvezvi za pravac kretanja crkveni toranj u gradu. Divizija generala Bizona pomagala ju je levo.

Čim je neprijatelj primetio da je maršal Nej napustio šumu gde je njegovo desno krilo bilo na položaju, on ga je natkrilio pukovima konjice ispred kojih je jurišao roj kozaka. Dragonska

Hajnrihsdorf i put za Kalinjingrad, a odatle će se protegnuti prema desnom krilu Rusa. Maršal Mortije se nikako neće kretati napred, jer naš pokret treba da se vrši našim desnim krilom koje će zahoditi oko levog krila.

Konjica generala Espanja i dragoni generala Grušija, zdrženi sa konjicom levog krila, manevrovaće tako da što više naškode neprijatelju kada ovaj, pritisnut snažnim napadom našeg desnog krila, bude osetio potrebu da se povuče.

General Viktor i carska pešadiska i konjička garda obrazovaće rezervu i biće u Grinhofu, Botkajmu i pozadi Posteneću.

Lausejeva dragonska divizija biće pod komandom generala Viktora. Latur-Moburova dragonska divizija biće pod komandom maršala Neja. Divizija teške konjice generala Nansutija biće na raspoloženju maršala Lana i dejstvovaće zajedno sa konjicom rezervnog korpusa armije, u centru.

Ja ću se nalaziti kod rezerve.

Uvek treba nastupati desnim krilom i inicijativu u kretanju treba ostaviti maršalu Neju koji će čekati moju zapovest da počne pokret.

Čim desno krilo bude krenulo na neprijatelja, svi topovi na celom frontu treba da udvostruče vatru u korisnom pravcu da bi zaštitili napad ovoga krila».

divizija generala Latur-Mobura odmah se u galopu razvila udesno i odbila je neprijateljski juriš.

Međutim, general Viktor je postavio jednu bateriju od 30 topova ispred svoga centra. General Senarmon, koji je njome komandovao, krenuo je više od 400 koraka napred i naneo je neprijatelju strahovite gubitke.

Razne demonstracije koje su Rusi hteli da izvedu da bi izvršili jednu diverziju bile su uzaludne. Maršal Nej, sa hladnokrvnošću i neustrašivošću koje su mu svojstvene, nalazio se ispred svojih ešelona, rukovodeći lično najmanjim pojedinostima i davao je primer korpusu koji se uvek odlikovao, čak i među korpusima Velike armije. Više neprijateljskih pešadiskih kolona koje su napadale desno krilo maršala Neja bilo je napadnuto bajonetom i sjureno u Alu. Više hiljada ljudi je tu našlo smrt. Poneki su se spasli plivanjem.

Levo krilo maršala Neja stiglo je u to vreme do uvale koja opasuje varoš Fridland. Neprijatelj, koji je tamo bio zaklonio rusku carsku gardu, pešadisku i konjičku, izbi otuda i neustrašivo juriša na levo krilo maršala Neja, koje se u jednom trenutku pokoleba, ali Diponova divizija, koja je obrazovala desno krilo rezerve, krenu na carsku gardu, razbi je i u njoj načini strahoviti pokolj.

Neprijatelj izvuče iz svojih rezervi i svog centra druge jedinice da brane Fridland. Uzalud! Fridland je zauzet i njegove ulice su prekrivene leševima.«

Bilo je 8 časova uveče.

»Dejstvo na centru. — Centar, kojim je komandovao maršal Lan, stupio je u tom času u dejstvo. Pošto je napor koji je neprijatelj učinio na francuskom krajnjem desnom krilu propao, on je htio da pokuša sličan napor u centru. Tu je bio dočekan onako kako se i moglo očekivati od Udinoove i Verdijeove hrabre divizije i od maršala koji je njima komandovao.

Juriši pešadije i konjice nisu mogli zadržati nadiranje naših kolona. Svi napor i hrabrost Rusa bili su uzaludni. Oni nigde nisu mogli da rastroje naše redove, nego su došli da nađu smrt na našim bajonetima.

Levo krilo. — Maršal Mortije koji je u toku celoga dana pružao dokaze velike hladnokrvnosti i neustrašivosti držeći levo krilo, krenuo je tada napred, pomognut fizilirima Garde kojim je komandovao general Savari.

Pešadijska i konjička garda i 2 divizije iz rezerve (1 korpus) nisu bili uvedeni u borbu. Pobeda nijednog trenutka nije bila u pitanju...

... Noć niukoliko nije smetala da se goni neprijatelj. On je gonjen do 11 časova noću. U toku ostatka noći otsečene kolone pokušale su da pređu Alu na gazovima. Sutradan smo svuda, na mnogo milja unaokolo, nalazili kare, topove i kola napuštene u reci...

Sutradan, 15-og, dok je neprijatelj pokušavao da se prikupi i otstupao na desnu obalu Ale, francuska vojska je produžila svoj manevar na levoj obali da ga otseče od Kalinjingrada«.

Ova divna pobeda na Fridlandu odlučila je rat.

Kalinjinograd se 16-og predao maršalu Sultu. Tamo je nađena ogromna količina materijala.

Rusi su se u neredu povukli do Tilzita, gde je Mira izbio na Njemen 19 juna.

19 jun. — Francuska vojska je izbila na Njemen.

Car Aleksandar je Napoleonu poslao predloge za primirje.

25. juna su se na Njemenu sastala oba cara.

8 jul. — Mir je konačno potписан u Tilzitu, 8 jula sa Rusijom, a 9-og sa Pruskom.

Car Aleksandar je prihvatio kontinentalnu blokadu, priznao kraljevine Holandiju, Saksonsku i Vestfaliju, koja je za Žeroma obrazovana od delova Hanovera, izbornog kneževstva Hesana i delova Pruske. On je, osim toga, pristao i na obrazovanje Varšavskog Velikog Vojvodstva koje je dato saksonskom kralju.

Napoleon je uzeo titulu zaštitnika Rajnske konfederacije. Njegova vlast se otada širila do ruskih granica.

RAT 1809 GODINE¹⁾)

Uzroci rata. — *Opšta situacija.* — Bečki dvor se nije pomirio sa porazima koje je pretrpeo 1805 godine. Na potstrek Engleske koja mu je obećavala veliku novčanu pomoć, on, krajem 1808 godine, smatra za moguće da iskoristi nezgodu u koju je Napoleona uvalio rat u Španiji. On se nada da će na njegov poziv sva Nemačka ustati protiv nas.

Napoleon dugo nije htio verovati da Austrija ima takve namere. On je računao na to da će petrogradski dvor smiriti ratno raspoloženje bečkog dvora.

Međutim, on se rešio da napusti Madrid 15 januara; 24-og on je u Parizu.

Situacija je ozbiljna. 300.000 ljudi je vezano u Španiji. Čak se i Garda tamo nalazi. On trenutno nema ni jednu armiju koju bi mogao uputiti protiv Austrije. U Nemačkoj se nalazi jedina prikupljena snaga: 60.000 ljudi pod Davuom. Ostalih 60.000 ljudi rasturenih su po svim garnizonima od Odre do Rajne. On, dakle, mora iz osnova da stvori jednu operativnu armiju, i to nečujno da ne bi ubacio žeravicu u barut niti ma i za jedan čas ubrzao opšti sukob koji mu je toliko korisno da odloži. Od 24 januara do 12 aprila iz njegovog kabineta se neprekidno izdaju ukazi i odluke. On se već od 30 marta više nije mogao varati o namerama Austrije. On mora bar da se drži na oprezi.

¹⁾ Bibliografija: *Korespondencija*, XVIII i XIX; *Tjer*, X; General Pelet, *Rat 1809*; Potpukovnik Sasaki, *Rat 1809*, izdanje Generalštaba vojske.

Ratni plan. — Napoleon, kao uvek, uzima Nemačku za glavno vojište, a Italiju za sporedno. Opet kao uvek, on u Italiju određuje samo 45.000 ljudi. Ovog puta, osku-devajući u generalima i kako mu je Masena trebao za nemačko vojište, on tu armiju poverava princu Evgeniju, vice-kralju Italije. Marmon treba iz Dalmacije da se pri-druži vice-kralju sa 15.000 ljudi.

On u Poljskoj ima 18.000 Ponjatovskovih Poljaka, a u Saksonskoj 18.000 Saksonaca pod Bernadotom. On se, uostalom, nada da će Marmon, Bernadot i Ponjatovski vezati bar toliko austrijskih snaga koliko oni imaju, a da će Austrijanci, kao uvek, na vice-kralja uputiti 100.000 ljudi koje će on umjeti da zadrži.

Na austrijskoj strani je ovog puta, na predlog nadvoj-vode Karla, Dvorski savet odlučio da na nemačko vojište stavi oko 200.000 ljudi kao jedinstvenu masu, a u Italiju je odredio samo 50.000 ljudi pod nadvojvodom Johanom.

Mi ćemo govoriti samo o nemačkom vojištu.

GLAVNO VOJIŠTE U NEMAČKOJ

✓ Rat 1809 godine u Nemačkoj može se podeliti na dva perioda:

Prvi period: *Napoleonova ofanziva, koja francusku vojsku dovodi u Beč.*

Drugi period: *Strategiski doček kod Beča.*

Prvi period ima dva čina:

1 čin: *Vojna u Bavarskoj* (Landshutski manevar)

2 čin: *Nastupanje na Beč*

Drugi period takođe ima dva čina:

1 čin: *Esling*

2 čin: *Vagram*

PRVI PERIOD

OSNOVE RATNOG PLANA

(Skica 29)

Na svom glavnom vojištu Napoleon uspeva da, kao i 1805 godine, ima snagu od 200.000 ljudi ukupno.

Ali, to više nisu ljudi iz Bulonjskog logora. To su većinom mladi regruti, koje stavlja pod komandu dobrih starešina dovedenih iz Španije.

Prinuđen da, iz diplomatskih i vojnih razloga, čeka da ga protivnik napadne, šta Napoleon može za to vreme da radi? Jedno jedino — da za svoje snage nađe položaj za *strategiski doček*, koji će mu omogućiti da, kad za to bude nastupio trenutak, izvrši snažnu ofanzivu koja će, kao obično, biti upravljena u pozadinu neprijatelja.

On je taj položaj za strategiski doček izabrao kod Regenzburga¹⁾.

On zna da glavna austrijska armija završava svoje prikupljanje u Češkoj. Da li će ona izbiti severno ili južno od Regenzburga ili u Saksonsku, da bi pružila ruku uvek kolebljivim Prusima? To se ne zna.

¹⁾ Postavljajući svoju armiju u *strategiski doček* ili, ako se hoće, u *zasedu* kod Regenzburga, sasvim uz austrijsku granicu, Napoleon ima istu zamisao koja ga je rukovodila da se 1806 godine postavi u oblasti Bajrojta, da bi u jednom skoku dospeo u pozadinu pruskih snaga u Saksonskoj.

Ako Austrijanci prođu u Saksonsku, Napoleon će ih, upadom u Češku, otseći od Beča. Ako izbjiju u Franciju, francuska će vojska biti u njihovoj pozadini. Ako budu operisali južno od Dunava, pokretom duž te reke, na Pasavu, zatvorice im se put za Beč. Ako oni, najzad, budu operisali u dve grupe, a obema obalama Dunava, Napoleon će, vladajući prelazima preko Dunava time što drži tvrđave duž te reke, imati sve pogodnosti da počesno tuče obe njihove grupe.

Međutim, treba predvideti slučaj da Austrijanci pređu granicu pre nego što se naše snage budu mogle prikupiti u Regenzburgu, to jest pre 15 aprila. U tom slučaju očekujući položaj mora biti više unazad, bilo u Ingolštu, bilo čak u Donauvertu, iza Leha, prema tome kada će doći do napada i kakva će biti naša situacija u to vreme.

Ako se bude manevrovalo ka Regenzburgu, tada će Dunav sa tvrđavom Ingolštat obrazovati komunikaciski pravac. Ako se, naprotiv, bude moralo grupisati na desnoj obali reke, onda će tvrđava Augsburg služiti kao pivo operacija.

To su osnovne instrukcije od 30 marta, koje su potpuno jasne i koje je Car dao načelniku štaba u momentu kada ga je poslao da privremeno primi komandu nad armijom u Nemačkoj.

Pariz, 30 marta 1809²⁾.

»Austrijanci još nisu objavili rat. Međutim, sve ukazuje da će do 15 aprila njihova vojska biti gotova da uđe u rat. Uputno je, dakle, da dotle i mi budemo gotovi.

Od 1 do 15 aprila ja ću imati 3 korpusa koje treba prikupiti na Dunavu, bilo kod Regenzburga, bilo kod Ingolštata, bilo kod Donauverta, svega oko 130.000 Francuza i 10.000 saveznika — ukupno 140.000 ljudi.

Nameravam da svoj štab dovedem u Regenzburg i da tu sasredim celu moju armiju. Štab će doći u Donauvert i liniju Leha treba posesti samo ako me neprijatelj bude preduhitrio; ali,

²⁾ Korespondencija, 14975.

ako se Austrijanci ne miču, onda hoću da se general Udino i general Sent Iler prikupe u Regenzburgu.

Od Augzburgera do ove varoši ima pet dana običnog marša ili četiri dana usiljenog marša. Ako general Udino krene iz Augzburgera 5 aprila, on će 10-og biti u Regenzburgu, a pretpostavljajući da će general Sent Iler biti u Nirnbergu 5 aprila, on bi 8-og ili 9-og bio u Regenzburgu, gde bih oko 10 aprila mogao imati 30.000 pešaka i 7 pukova konjice.

Vojvoda od Istre (Besijer) stiće će tamo istoga dana i prikupiti svu rezervu konjice. Vojvoda od Aueršteta premestiće svoj štab u Nirnberg. On će posesti Bajrojt i prilaze ka Egeru samo svojim krajnjim levim krilom. Njegov štab će, dakle, biti udaljen samo 24 časa marša od Regenzburga, to jest na 3 dana marša.

Tri divizije bavarske vojske³⁾, isto tako, naći će se kod Regenzburga na jedan, dva do tri dana marša najviše.

Vojvoda od Rivolija postaviće svoj štab u Augzburgu i biće samo na 4—5 dana marša od Regenzburga. Tako će se Vrhovna komanda naći u Regenzburgu usred 200.000 vojnika, sa jedne i druge strane jedne velike reke, držeći desnu obalu Dunava od Regenzburga do Pasave, i tada će se biti u položaju zaštićenom od svakog uznemiravanja neprijateljskim pokretima, sa preimcuštvom da se Dunavom brzo doturi vojsci sve što joj bude potrebno.

Šta bi neprijatelj, koji je gotov, mogao preuzeti *danас* protiv armije? To bi bilo da krene od Plzenja ka Regenzburgu preko Valdmuhena i Hama. Od Plzenja do Regenzburga ima pet dana marša. Ako bi se taj slučaj desio, bavarska divizija, koja je u Landshutu, izvršila bi isti pokret, a korpus vojvode od Aueršteta bi krenuo ka Ingolštatu i Donauvertu, i tada bi nastupio slučaj u komē bi trebalo Vrhovnu komandu postaviti u Donauvertu.

Kad armija bude jednom ukantonovana oko Regenzburga, šta će učiniti neprijatelj? Hoće li on ići na Ham? Tada će se moći prikupiti sve snage protiv njega i zadržati ga na položajima koji bi bili izviđeni na reci Regenu. Da li će ići na Nirnberg? Tada će biti otsečen od Češke. Ako se krene na Bamberg? Opet će biti otsečen. Najzad, da li će se odlučiti da krene na Drezden? Onda ćemo ući u Češku i goniti ga u Nemačku. Hoće li on dejstvovati

³⁾ Kojima komanduje Lefevr, bile su postavljene: jedna u Straubingu, jedna u Landshutu i jedna u Minhenu.

u Tirolu istovremeno kad bude izbio u Češku? Ón će besumnje stići u Inzbruk, ali 10—12 pukova koje će imati u Inzbruku neće učestrovati u bici na prilazima u Češku, i te trupe će saznati za poraz svoje armije u Češkoj kada mi budemo stigli u Salzburg.

Najzad, ako neprijatelj bude htio da dejstvuje prema krajnjem desnom i levom krilu, tada se treba držati u centru, imajući za otstupnicu Leh i držeći garnizon u Augsburgu da bi se bilo sigurno da će se taj grad uvek imati na raspoloženju.«

Ofanziva Austrijanaca. — Shodno Napoleonovim uputstvima armija se organizovala u Bavarskoj, ali vrlo laganu, i to: pod Davuovom komandom u Nirnbergu i pod Masenom u Augsburgu. 11 aprila načelnik štaba je još bio u Strazburu, baveći se ugovaranjem kupovine žita, kada mu je naš otpravnik poslova iz Minhena Oto javio da su Austrijanci prešli In kod Braunaua 9-og, bez prethodne objave rata, jednostavno obaveštavajući o tome pismom maršala Lefevra, komandanta tri bavarske divizije koje su vršile obezbeđenje na Izaru.

Od Braunaua do Landshuta na Izaru ima 72 km i od Landshuta do Nojštata na Dunavu 48 km. Nadvojvoda je, najduže za 8 dana, mogao da iznenadi našu vojsku u toku prikupljanja. Ali austrijska vojska je toliko sputana svojim vozovima, svojom ubičajenom tromošću i toliko vezana za svoje pokretne magacine koji je sporo prate, da je ona za 8 dana po prelasku Ina prešla samo 72 km i stigla na Izar, to jest do naših prednjih delova, tek 15 aprila.

11 april. — 11-og, na vest o austrijskoj ofanzivi, načelnik štaba odmah odlazi u Donauvert.

13 april. — On 13-og u 7 sati uveče stiže u ovu varoš i obaveštava se o kretanjima Austrijanaca. On misli da je moguća koncentracija oko Regenzburga, koju car prepostavlja drugima. On tada piše Davuu, koji se po svom nahođenju povlačio ka Ingolštatu, da ide ka Regenzburgu, a Udinou da tamio ode iz Augsburga; Lefevru piše da se i on tamо približи sa Bavarcima. Masena, čiji korpus još nije spremen, mora da ostane sam da štiti Augsburg i Leh.

U 10 sati uveče stiže carevo pismo poslato iz Pariza 10-og u podne, kojim se naređuje koncentracija na Lehu.

Na osnovu njega načelnik štaba piše Maseni u 11 časova uveče da Udino treba da smatra nevažećim naređenje da ide u Regenzburg i da treba da ostane u Augzburgu sa njim.

14 april. — Ali, Bertije je tek 14-og izjutra opozvao naređenje za prikupljanje Davuovih snaga kod Regenzburga.⁴⁾ Tri bavarske divizije pod Lefevrom i dalje se nalaze duž Izara. Što se tiče Masene, on dovršava organizovanje svoga korpusa u Augzburgu.

Tako će se armija naći podeljena u dve mase, kod Regenzburga i Augzburga, na 120 km otstojanja, vezane među sobom tankim kordonom koji su na Izaru obrazovale 3 bavarske divizije.

Srećom, Napoleon je, obavešten telegramom, odmah otputovao. On stiže 17-og u 2 sata ujutru u Donauvert.

⁴⁾ Telegram kojim se naređuje koncentracija na Lehu, poslat iz Pariza 10-og, zbog magle je načelniku štaba stigao tek 16 izjutra.*

Carevo pismo od 10-og u podne prispelo je Bertijeu 13-og u 10 sati uveče, štafetom. U njemu je rečeno: »Vojvoda od Aueršteta treba da smesti svoj štab u Nirnbergu. Izvestite ga da se po svemu može zaključiti da će Austrijanci početi napad i da se, ako oni napadnu pre 15-og, ima povući na Leh«.

^{*)} U to vreme su telegrami slati od osmatračnice do osmatračnice, te je magla sprečavala vidljivost. — Prim. red.

PRVI ČIN

LANDSHUTSKI MANEVAR

(Skica 30, 31 i 32)

17 april. — 17 aprila u 2 sata ujutru Napoleon je stigao u Donauvert. On tamo ne nalazi ni Bertjea, koji ga je čekao u Augzburgu, niti ijednog drugog oficira iz štaba koji bi ga mogao obavestiti o situaciji. On ne zna gde je Davu. Vandam ga uverava da je neprijatelj u Regenzburgu.¹⁾

10 časova. — U 10 časova Napoleon je mogao približno da se razbere o situaciji. On zna da je Davu još u Regenzburgu i da je, prema tome, armija podeljena u dve grupe, pod Davuom i Masenom, koje su jedna od druge udaljene 120 km. Između Donauverta i Ingolštata on raspolaze sa nekoliko divizija nemačke konfederacije pod Vandamom. Najzad, u povlačenju ispred austrijskih kolona nalaze se tri divizije maršala Lefevra.

O neprijatelju ima malo podataka: jedan jak korpus je izbio kod Landshuta, ali gde su drugi? Ništa se ne zna!

Bilo kako bilo, prva stvar koju je trebalo učiniti jeste da se izvrši spajanje dveju grupa što je moguće brže, to jest na pola puta, oko Ingolštata, na taj način što će osiguranje Davuovih pokreta vršiti trupe maršala Lefevra, koji će sa svoje 3 divizije zadržavati čela austrijskih kolona.²⁾ Manevar je delikatan: to je bočni marš pred neprijateljem. Napoleon, ipak, više voli to nego konvergentno

¹⁾ Korespondencija, 15073.

²⁾ Korespondencija, 15075 i 15077.

dejstvo dveju grupa, Davuove i Masenine, protiv neprijatelja u centralnom položaju.

11 časova. — Načelnik štaba stiže oko 11 sati i obaveštava cara o onome što zna o situaciji. Bavarci su imali da se bore u toku dana 16-og kod Pfafenhauzena protiv austrijskih prethodnica. Ima, dakle, kolona koje su izbile preko Izara kod Landshuta i koje se kreću ka Dunavu, a njihova čela su na znatnom otstojanju od Izara.

Napoleon odmah stvara plan da napadne ove snage sa čela i iz pozadine. Dok će on zadržavati nadvojvodu sa fronta Davuovim trupama, Bavarcima i trupama koje će prikupiti u Ingolštau, uputiće Masenu u pozadinu austrijskih kolona da ih otseče od Landshuta. Da bi počeo evu operaciju, on upućuje Masenu iz Augzburga, preko Ajhaha, ka Pfafenhofenu.

1 čas popodne. — U 1 čas popodne on izdaje odgovarajuća naređenja Davuu i Maseni, a pored toga im, po svojoj navici, izlaže svoj plan u pismima upućenim na ličnost, pisanim: Maseni u 1 sat popodne a Davuu u 6 časova uveče. Da vidimo najpre pismo Davuu u kome je izložen celokupan plan zamišljene operacije:

»Vojvoda od Rivolija i general Udino polaze iz Augzburga sutra pre svanuća i kretaće se preko Ajhaha ka Pfafenhofenu. Nansutijeva divizija, general Dimon i general Vandam biće u Ingolštau... Ne znam da li je neprijatelj zauzeo jakim snagama Straubing i da li nastupa tim pravcem. Ne znam šta on ima kod Altmila. Sutrašnji dan će biti dan priprema radi približavanja i pretpostavljam da ćemo u sredu moći, shodno prilikama, da manevrujemo prema kolonama koje su izbile preko Landshuta i sa drugih strana.

Ako se sutra i dalje bude čula topovska paljba protiv Bavara, ubrzajte kretanje da biste im stigli u pomoć. Moglo bi se dogoditi da vi već sutra budete u mogućnosti da napravite mnogo štete neprijateljskoj koloni iz Landshuta.

Vaših 5 divizija, računajući tu i diviziju generala Dimona, 8 divizija koje dovodi vojvoda od Rivolija i 3 divizije kirasira, u stanju su da tuku sve snage austrijske monarhije zajedno, ali, pre

svega je nužno da naše komunikacije budu osigurane i da se maršuje sistematski.

Ako stignete sutra u Nojštat, vi ćete biti na 32 km od moga štaba, kao što ću ja biti na 32 km od vojvode od Rivolija. Vojvoda od Danciga biće još bliže. Ja ću tako sutra popodne moći da izdam konačne zapovesti za zamišljenu operaciju...«

A Maseni je u 10 časova izjutra pisao:

»Vaš marš ima za cilj da se kombinuje sa kretanjem armije kako bismo iznenadili neprijatelja u toku kretanja i uništili njegove kolone. Treba, dakle, da budete olakšani, da se za vama ne oteže dugorepa komora, da se artiljeriski park kreće sa korpušom, tako da se posle dva časa od polaska korpusa za njim više ništa ne kreće drumom. Pripremite dvopeka za četiri dana i hleba za četiri dana, i organizujte Augzburg kao da će ta tvrđava biti opsednuta...«

18 april. — Maršal Davu je primio tek 18-og izjutra uputstva načelnika štaba pisana 17-og u 1 čas popodne. U to vreme se Frijanova divizija nalazila u Hemauu, na levoj obali Dunava, na 32 km od njega, a teška konjica na 20 km.

Jednim pismom od 17-og u 10 časova izjutra³⁾ car je naređivao da se Frijanova divizija ima povući na Altmil levom obalom, tako da obrazuje zaštitu sa te strane, na 24 km od Ingolštata. Ali to pismo još nije bilo stiglo Davuu koji nije želeo da se kreće bez te odlične divizije, te je smatrao za nužno da je pozove u Regenzburg. Time je polazak njegovog korpusa odložen do 19-og.

18-og u 4 časa izjutra general Savari donosi caru podatke, prema kojima se nadvojvoda Karlo kreće sa 3 korpusa od Landshuta ka Regenzburgu. Tada operacija koju je zamislio Napoleon dobija konačni oblik. Evo kako je on izlaže u jednom pismu Maseni:

³⁾ Korespondencija, 15075. »Rođače, ja stižem u Donauvert. Saznao sam da vi držite Regenzburg. Moja je namera uvek bila da grupišem svoje snage pozadi Leha. Povucite se sa svima vašim trupama na Ingolštat. Izdao sam naređenje da vojvoda od Danciga zadržava korpus iz Landshuta i da osigurava vaše kretanje.«

»Jednom reči, vi ćete razumeti o čemu se radi. Nadvojvoda Karlo je juče sa celom svojom armijom krenuo od Landshuta ka Regenzburgu. On ima 3 korpusa jakih oko 80.000 ljudi.

Bavarci su se tukli celog dana sa njegovom prethodnicom između Zigenburga i Dunava. Međutim, danas, 18-og, vojvoda od Aueršteta, koji ima 60.000 Francuza, polazi iz Regenzburga za Nojštat. *Tako će on i Bavarci zajedno dejstvovati protiv nadvojvode Karla.*

U toku sutrašnjeg dana, 19-og, sve što bude stiglo u Pfafenhofen iz vašeg korpusa, kome će se pridružiti i Virtemberžani, jedna kirasisirska divizija i sve što se bude moglo prikupiti, moći će da dejstvuje, bilo napadom u pozadinu nadvojvode Karla, bilo protiv kolone koja bi se pojavila od Frajzinga i Mozburga, i najzad da stupi u bitku.

Sve, dakle, navodi na misao da će između 18-og, 19-og i 20-og svi poslovi u Nemačkoj biti završeni.

Danas, 18-og, Bavarci mogu još da nastave borbu bez velikog rezultata, pošto oni stalno ustupaju zemljište, ali oni ometaju maš neprijateljske vojske i time ga usporavaju.

Između Regenzburga i mesta gde je bio nadvojvoda Karlo imalo je još 36 km. Dakle, tek će 19-og moći da bude nešto, i vi sada jedri im pogledom vidite da nikad prilike nisu zahtevale da jedan pokret bude aktivniji i brži od ovoga.

Besumnje da vojvoda od Aueršteta, koji ima oko 60.000 ljudi, može, po nuždi, da se časno izvuče iz ovoga položaja, ali ja smatram neprijatelja izgubljenim ako Udino i vaše 3 divizije krenu (od Pfafenhofena, 19-og) pre svetuća, i ako vi, u toj važnoj prilici, budete uticali na moje trupe da osete šta treba da čine. Važnost vašeg pokreta je toliko da je moguće da će lično doći kod vašeg korpusa ... «

19 april. — 19-og u podne Napoleon doznaće da se nadvojvoda Karlo toga dana nalazi na otstojanju jednog dana marša od Regenzburga sa celom svojom armijom i da njegov operacijski pravac vodi na Landshut.

Tada on definitivno smislja Landshutski manevr.

On hoće, dok Davu bude zanimao nadvojvodu, da se sa glavninom svojih snaga baci na Landshut, kuda prolazi komunikacijski pravac Austrijanaca. On računa da će

se nadvojvoda, iz bojazni da mu se ne preseče snabdevanje, svom brzinom vratiti ka Landshutu i da će mu pružiti priliku.

»da iz pozadine napadne neprijateljsku armiju u neredu i neprikupljenu.«⁴⁾

Ovaj pokret će, uostalom, osloboditi Davua, ali, da bi se on mogao slobodno izvršiti, ne sme postojati potreba za tim da se Davuu ukaže neposredna pomoć.

Evo kako Napoleon objašnjava svoj plan Maseni:

»Naše operacije se jasno očrtavaju. Evo pravog stanja stvari: nadvojvoda Karlo je sa celom svojom armijom bio jutros na dan marša od Regenzburga, a njegov operacijski pravac vodi preko Landshuta. Vojvoda od Aueršteta je noćas i jutros evakuisao Regensburg da bi otstupio u Nojštat i spojio se sa Bavarcima. Ja sam, dakle, očekivao da će danas doći do bitke, međutim, već je podne, a još se nije čula topovska paljba.

Vi vidite da ovim manevrom povlačim svoje levo krilo i da hoću da isturim svoje desno krilo koje vi obrazujete i koje od danas počinje da stupa u dejstvo. Večeras će se ili sutra možda tući na levom krilu...

Uputite Udinoov korpus na Au i Frajzing. Ja ću vas od Frajzingu i Aua, prema podacima koje danas budem primio, uputiti na Landshut, a tada će nadvojvoda Karlo izgubiti svoj komunikacijski pravac i svoju liniju osiguranja⁵⁾ koju obrazuje Izar i biće napadnut na svom levom krilu.

Naređujem vam da uputite jednu diviziju na Au, a ne sve na Frajzing, zato da bi divizija koja bude u Auu, ako levo krilo bude angažovano više nego što želim, mogla za dan marša stići u pomoć levom krilu.

⁴⁾ Govoreći o svom manevru kod Smolenska u svojim primedbama na Ratnu veštinu od generala Ronjija, Napoleon se ovako izražava: »On izvrši tada ovaj lepi manevar, koji je sličan onome kod Landshuta u 1809 godini... Da je francuska vojska iznenadno zauzela Smolensk, ona bi tu prešla preko Boristena, napala bi iz pozadine rusku vojsku u neredu i neprikupljenu.« (Koresp. XXXI str. 382).

⁵⁾ Liniju osiguranja svoga komunikacijskog pravca.

Sve to treba da se rasvetli danas i svaki trenutak je dragocen. Neka Udinoov korpus bude spreman za dejstvo, a vaše 4 divizije postavite oko Pfafenhofena, na tri pravca: od Nojštata, Frajzingu i Aua, kako bi, prema prilikama, jedna od njih mogla odmah krenuti i uputiti kolone na tačku ka kojoj će trebati ići. *Ovde se računa na sate.* Uostalom, 12.000—15.000 ljudi toga ološa koji ste vi jutros tukli treba bez dvoumljenja da napadnu naših 6.000 ljudi.«

U 1 čas popodne vesti dobivene sa levog krila ulivaju bojazan Napoleonu da će morati odmah da mu uputi pomoć. On tada dodaje ovaj post-skriptum:

»P.S. — 1 čas popodne. — Mesto da postavite jednu Udinoovu diviziju u Au, kao što je bilo rečeno u prvom naređenju, koje vam je poslato po jednom ordonans-oficiru, vi ćete uputiti tu diviziju u Nojstat, da bi dobila jedan dan marša da pomogne levo krilo, a drugu diviziju uputićete, kao što je rečeno, u Frajzing.«

Boj kod Tengena. — Pošto je morao da privuče Frijanovu diviziju koja je štitila njegov položaj na levoj obali Dunava, Davu je mogao da napusti Regenzburg tek 19-og u 4 časa ujutru. On ostavlja u ovoj tvrđavi kao posadu samo jedan puk, a sa ostalim odlazi ka Nojštatu gde, prema carevom naređenju, treba da se spoji sa Bavarcima.

Ovaj bočni marš ga je doveo u dodir sa čelima kolona austrijskih snaga koje su nastupile ka severu, težeći da izbiju na Dunav između Kelhajma i Abaha u nadi da izoluju 3 korpus u Regenzburgu.

Srećom, nadvojvodine trupe se kreću lagano i neodlučno. Dve, najistočnije, kolone udarile su u prazan prostor, a treća susreće Davuove začelne divizije, Frijanovu i Sent Ilerovu, koje joj zadadoše ozbiljan udar kod Tengena, dok su dve čelne divizije, Moranova i Gidenova, potisnute ka Abenzbergu, gde su se sastale sa Bavarcima.

Ovi su se, pošto su se lagano povukli pred austrijskim levim krilom pod Hilerom, zaustavili pred linijom Abensa.

Čelo Masenine kolone je stiglo toga dana u Pfafenhofen.

20 april. — Drugi dan. — Car provodi u Foburgu ovu noć, 19/20 aprila, koja mu je bila jedna od najnespokojnijih koje je doživeo.

Ponoć. — U ponoć, želeći da započne svoj manevar što je moguće ranije, da ne bi nadvojvodi dao vremena da mu izmakne, on naređuje Maseni da polovinu svojih snaga pošalje na Abenzberg a polovinu na Landshut.

U 3 časa on opet traži tačne podatke od maršala Lefevra, ali uskoro prima izveštaje od Davua i Lefevra koji mu javljaju da je nadvojvoda u punom povlačenju.

U ovim izveštajima se, ostalom, malo preuveličava uspeh.

»Napao me je nadvojvoda Karlo«, piše maršal Davu. »Njegove snage se mogu ceniti na 80.000 ljudi. Austrijanci su napadali sa žestinom. Sva preim秉stva su bila na njihovoј strani: u broju i položaju zbog našeg bočnog marša. Priroda zemljišta nije omogućavala dejstvo prikupljenim snagama, inače bi pobeda bila potpuna. Bojno polje je ostalo nama... Dve divizije nisu bile angažovane. Neprijatelj je pretrpeo vrlo velike gubitke.«

A Udino:

»Mi smo naišli u šumi ispred nas na 24.000 do 25.000 ljudi... neprijatelj je razbijen.«

3 časa izjutra. — Izjutra je car doznao od maršala Lefevra da je izvršeno njegovo spajanje sa maršalom Davuom.

U 3 časa izjutra Napoleon je poslao naređenje Maseni da nastupa na Mozburg sa jednim delom svojih snaga, a da drugi deo pošalje njemu.

»Careva je namera, gospodine vojvodo, da vi krenete korpusa generala Udinoa bilo preko Aua ili preko Gajzenfelda i da svoje operacije uskladite sa levim krilom armije da bi ga pomogli... Sa vašim korpusom i Espanjoovom divizijom vi ćete se uputiti na Frajzing ili čak na Mozburg. Zato ćete proći kroz Au, pošto se prethodno osigurate da vas niko neće moći uz nemiravati od Frajzinga. Od Frajzinga ćete gledati da zauzmete most kod Moz-

burga ili neki most na Izerau, jer ako neprijatelj uspe da uzme Landshut, on će hteti da brani prelaz preko Izara. Tada će biti dobro da se pridružite armiji koja će napasti Landshut i da budete u mogućnosti da joj stavite na raspoloženje jedan most preko Izara... «⁶⁾

6.30 časova. — U 6.30 časova izjutra izveštaji primljeni od Davua, Lefevra, Mutona, Savarija i Galbcaa stvorili su kod Napoleona vrlo povoljan utisak o situaciji. Svi mu javljaju da se neprijatelj povlači. Tri divizije njegovog levog krila: Sent Ilerova i Frijanova iz Davuovog korpusa i Deroaova iz Lefevrovog korpusa, bile su dovoljne da razbiju svu nadvojvodinu armiju, pošto je Davu video 80.000 ljudi a Lefevr 24.000 ljudi, sve na frontu Tengen — Abenzberg.

Osloboden svake bojazni na levom krilu, Napoleon više neće ni trenutka da okleva u nadiranju u pravcu Landshuta svima snagama koje bude mogao prikupiti, da bi iznenadio nadvojvodine kolone u neredu povlačenja, dok će im Masena, koji će se od Frajzinga uputiti pravо na Landshut, preseći put.

Ovaj ofanzivni pokret, koji će ubrzati nadvojvodino povlačenje, dovršiće oslobođenje francuskog levog krila.

»Svi jutrošnji izveštaji«, piše on Maseni⁷⁾ »kazuju da neprijatelj otstupa najvećom brzinom. Bojno polje je prekriveno njegovim leševima. Frijanova i Sent Ilerova divizija i jedna bavarska divizija bile su jedine angažovane. Ovoga trenutka ћу pojahati i otići da lično izvidim situaciju na pretstražama, da napadnem neprijatelja ako još drži neke položaje i da ga u stopu gonim ako otstupa.«

⁶⁾ Po prijemu depeše Masena šalje Tarovojo diviziji iz Udinoovog korpusa, koja je bila na putu za Nojštat, naredenje da hitno nastupa na Abenzberg. Druga Udinoova divizija se, sa ovim generalom, kretala ka Frajzingu na osnovu ranijih Napoleonovih naredenja. Na njeno mesto Masena upućuje ka Abenzbergu Budovu diviziju (iz njegovog korpusa) koja je bila najbliža Gajzenfeldu, i šalje Udinoa da primi komandu nad tim dvema divizijama (S a s k i, str. 277).

⁷⁾ Korespondencija, 15098.

Molimo vas da vi, sa vaše strane, ne gubite ni trenutka i da ga iznenadno napadnete pri prelazu preko Izara.

P.S. — Ukoliko se više budete približili Landshutu, utoliko će biti bolje. Ako biste mogli da uđete u Landshut, to bi, besumnje, bilo najbolje. Ali, gledajte bar da uđete u Mozburg«.⁸⁾

Napoleon će, kao nekim čudom, prikupiti jednu armiju. Ostavljući Dayuu samo 2 divizije, Frijanovu i Sent Ilerovu, sa naređenjem da veže austrijske snage pred sobom,⁹⁾ on za maršala Lana, koji je uoči toga dana prispeo iz Španije, obrazuje novi korpus od Moranove i Gidenove divizije i od Nansutijeve i Sen Silpisove kirasisirske divizije. Lan obrazuje naše levo krilo.

Centar, pod komandom Lefevra, obrazuju 10.000 Vandamovih Virtemberžana i bavarske divizije: Deroaova, prestolonaslednikova i Vredeova.

Naše desno krilo treba da obrazuju Taroova i Budeova¹⁰⁾ divizija, pod komandom Udinoa. Najzad, na krajinjem desnom krilu Masena, sa 2 divizije, nastupa na Landshut.

U 9 časova armija izbija na front Amhofen — Zigenberg. Opšti pravac kretanja svih korpusa je ka Rotenburgu, na putu za Landshut.

Mi nećemo ulaziti u pojedinosti rada ovoga dana; iznećemo samo utisak koji je dobio Napoleon, a koji je izražen u njegovom pismu maršalu Davuu, pisanom u Roru 21-og u 5 časova izjutra. On je uveren da je potukao austrijsku armiju i da ima samo da pokupi njene ostatke.

»Prekjučeranja i jučeranja bitka je druga Jena. Vojvoda od Rivolija je trebao juče da stigne u Landshut, još juče (20-og) u 3 časa popodne. Vi imate pred sobom samo jedan zastor od 3 puka pešadije.

Naredio sam jutros vojvodi od Danciga da sa Dimonovom francuskom divizijom i Deroaovom bavarskom divizijom i Sen

⁸⁾ Mozburg je oko 20 km daleko od Landshuta.

⁹⁾ S a s k i, str. 284.

¹⁰⁾ Ustvari, Budeova divizija je prošla pozadi fronta i ide na Dunav. Dimonova divizija zauzima njeni mesto.

Zermenovim kirasirima dode u Landkvajd, da razbije zaštitnicu koja štiti neprijateljske parkove i ranjenike i da ih sve pokupi u toku dana. Ako budete čuli topovsku paljbu, to će biti to. U slučaju potrebe, vi treba da ga pomognete.

Budeova divizija je noćila u Nojštatu. Naredio sam joj da dođe u Abenzberg. Ova odlična divizija je pod vašom komandom.

Eto šta vi treba da radite. Vojvoda od Danciga će goniti parkove, komore pa čak i nadvojvodu Karla ako se on bude uputio u pravcu Izara i ako bude išao ka *Landshutu preko Ekmila ili ako bude išao ka Straubingu*. Pomognite ga ako bude potrebno.

Kada vaša pozadina bude očišćena i kad budete pokupili ljudi i zалутале komore, vi ćete krenuti za Regensburg; napašćete Belgarda i Klenaua. Gonićete ih i sabiti u planine Češke. Vi ćete sve učiniti da leva obala Dunava bude očišćena i da se samo ostaci mogu spasti.

Ja odlazim u Landshut i čim budem naneo svu moguću štetu neprijatelju, preduhitriću ga na Inu...

Očekujem da me u toku dana često izveštavate. Biću na putu iz Rora za Landshut.¹¹⁾

¹¹⁾ Načelnik štaba je iz Rora, u $5\frac{1}{2}$ časova izjutra, pisao maršalu Lefevru: »Neposredno sam naredio prestolonaslednikovoj diviziji da najvećom brzinom dode u Rotenburg. A vi, gospodine vojvodo, sa Deroavom divizijom, sa Dimonovom divizijom, sa vašom bavarskom konjicom i brigadom kirasira generala Sen Žermea, gonite neprijatelja u stopu i pre pada mraka javite Caru da ste neprijatelju zaplenili njegove parkove, njegove komore i ranjenike.

Stavite se na čelo Dimonove divizije i proterajte neprijateljsku zaštitnicu ka Landkvajdu sa francuskom nasrtljivošću.

Bavarska divizija će vas pomagati.

Angažujte nepoštetno bavarsku konjicu, a Sen Žermenovu kirasirsku diviziju držite u ruci da biste uterali strah u konjicu neprijateljske zaštitnice.

Dostavite Njegovom Veličanstvu sigurne podatke o tome kojim putem se kreće glavnina armije nadvojvode Karla. Da li se on kreće ka Straubingu, ka Landshutu ili ka Regenzburgu? To je važno znati.

Često se javljajte vojvodi od Aueršteta. Ako je neprijatelj stigao u Ekmil i ako je krenuo putem za Landshut, on će izvesno biti otsečen, jer je Landshut sinoć zauzeo vojvoda od Rivolija. Ako se uloži mnogo aktivnosti, nemoguće je da nam neprijateljski parkovi ne padnu u ruke.«

Druga Jena! Car se veoma prevario u računu! Jer on nije tukao celu austrijsku vojsku, već samo dva korpusa levog krila, nadvojvodu Ludviga i Hilera.

21 april. — Zapovesti za opšte gonjenje (skica 31). — Bilo kako bilo, 21 aprila, noću, Napoleon misli da ima samo da organizuje gonjenje.

4 časa izjutra. — U 4 časa izjutra zapovesti su poslate.

Maršal Lefevr sa Dimonovom francuskom divizijom i Deroaovom bavarskom divizijom i Sen Žermenovim kirasirima uputiće se ka Landkvajdu u gonjenje neprijatelja, bilo da se on kreće ka Landshutu preko Ekmila ili ka Straubingu.

Davu će, kada Lefevr bude očistio njegovu pozadinu, krenuti ka Regenzburgu sa Frijanom, Sent Ilerom i Budom radi napada na Belgarda i Kolovrata.

Lan će ići ka Landshutu sa dve divizije: Moranovom i Gidenovom. Prestolonaslednikova i Taroova divizija, Udinoove, kretaće se za njima. Maršal Besijer će ići ispred njih sa Nansutijevom konjičkom divizijom, Vredeovom bavarskom divizijom i Vandamovom virtemberškom divizijom.

Napoleon se nada da je Masena već u Landshutu. Ali Masena, zadržan pri prelazu Ampera, nije stigao dalje od Frajzinga. On je, međutim, u toku noći uputio Marilazovu diviziju lake konjice sa Klaparedovom divizijom ka Mozburgu sa naređenjem da zauzme most na Izaru, da pređe reku i da maršuje ka Landshutu desnom obalom reke. Ali se Klapared, uprkos Marilazovog navaljivanja, nije osećao dovoljno jak, te nije smeо da nastupa od Landshuta. Na nesreću, Masena nije bio kod svoje prethodnice.

Hiler može da pređe Izar; on tamo ostavlja zaštitnicu da brani mostove.

Boj kod Landshuta. — Kao nekada kod Lodija, da bi što brže zauzeo prelaz, Napoleon obrazuje jednu kolonu grenadira na čelu koje je diviziski general Muton, njegov ađutant, naleteo na most u plamenu i prodro u Landshut.

Za to vreme je Masena zauzeo predgrađe na desnoj obali. Ali je to bilo suviše kasno, Hiler je već bio daleko.

Sa divizijama Molitora i Vredea i konjicom generala Marilaza i Žakinoa, maršal Besijer goni austrijsku zaštitnicu do Gajzenhauzena.

Austrijanci su izgubili u Landshutu i pri gonjenju 10.000 ljudi, što pогинулих што ранjenih, 30 topova, 600 kara, 3.000 kola sa spremom i magacine koje su bili počeli da formiraju.

21-vi veče. — Ali Napoleon sad saznaje od zarobljenika da je imao posla samo sa dva korpusa, Hilerovim i nadvojvode Ludviga, da se suviše žurio u organizovanju gonjenja i da situacija, ustvari, izgleda ovako:

On je otsekao nadvojvodu od njegovog prirodnog otstupnog pravca; on može da mu preseće povlačenje preko mosta kod Štraubinga slanjem pomoćne snage ka njegovom desnom krilu, dok će ga Davu i Lefevr zadržavati pred sobom. Kad to bude učinjeno, treba samo da se sačeka da uplašeni nadvojvoda pokuša da se probije na jednom ili drugom direktnom pravcu za Beč, ili da se ide koncentrično na njega, ako se on bude kolebao.

Situacija je, dakle, slična onoj od 12 oktobra 1806 godine, kada je Napoleon, zatvarajući Prusima svojom glavninom u Geri direktan put iz Jene za Dresden, poslao najvećom brzinom pomoćnu snagu u Naumburg da zatvori drugi otstupni pravac Prusa. Ali ovde postoji jedno veliko preim秉stvo, a to je da nema trećeg otstupnog pravca, kao što je bio onaj od Nordhauzena za Magdeburg 1806 godine, jer je Regensburg, koji bi odigrao ulogu Magdeburga poseo jedan naš puk, i on obrazuje dno koša u koji će nadvojvoda biti potiskivan. 18-og je car naredio¹²⁾ Davuu da mu sačuva tu tvrđavu, a ako to ne može, onda, po svaku cenu, da poruši most.

Nažalost ne, mi više ne držimo vrata klopke. 20-og aprila u pet sati uveče, pukovnik Kutar, koga je Davu ostavio sa 65 liniskim pуком u Regensburgu, nemajući

¹²⁾ Jednom ceduljom pisanim njegovom rukom (Saski, sveška II, str. 209).

municije i baruta, predao je varoš sa njenim *netaknutim* kamenim mostom generalu Kolvratu iz Češke armije.

U Landshutu je, u toku 21 aprila, Napoleon obavešten o ovom nesrećnom događaju ovim izveštajem maršala Davua:

»Sire, Češka armija se probila preko Regenzburga. Pukovnik Kutar je zarobljen. Izvršeno je sjedinjenje sa nadvojvodom Karлом koji je na tu stranu odveo sve svoje trupe.

General Monbren je vrlo slab na nojštatskom putu. Moje dve diviziie je napao princ Hoencolern«.¹³⁾

Ma kako bila za žaljenje predaja Regenzburga, jer je ona omogućila nadvojvodi da se ojača sa dva korpusa, Belgardovim i Kolvratovim, ona ne zahteva hitnu odluku. To je, svakako, jedan novi otstupni pravac otvoren nadvojvodi, pravac koji je momentalno nemoguće preseći. Ali Napoleon ne može da veruje da će ojačani nadvojvoda pobeći u Češku, ostavljajući mu široko otvoreni put za Beč. On računa da će se nadvojvoda, na vest o nastupanju francuske vojske ka Izaru, vratiti što pre ka Landshutu ili ka Straubingu sa svima svojim snagama da ponovo otvori svoj komunikacijski pravac i da se postavi između francuske vojske i Beča.

On, dakle, ima samo da sačeka efekat manevra. Zato se on ograničava na to da naredi generalu Sen Silpisu, komandantu 2 kirasirske divizije, koji sobom vodi laku virtemberšku brigadu, da sa njom izviđa puteve koji vode od Ekmila i Straubinga.¹⁴⁾

U toku dana Napoleon prima izveštaje od maršala Davua i Lefevra. Davú, koji je bio ostao 20-og u Tengenu da odmori Sent Ilerovu i Brijanovu diviziju posle njihovog teškog boja od 19-og, krenuo je 21-og u svanuće iz Tengena i Hauzena, shodno carevim naređenjima. Oko 10 časova on je ispred sebe uočio jake snage i između 10 i 11 časova je pisao caru na poleđini jednog pisma generala Monbrena:

¹³⁾ S a s k i, sveska II, str. 306.

¹⁴⁾ Korespondencija, 15103.

»Sire, cela je armija preda mnom. Ja držim visove kod Ekmila koji je desno od mene, bitka je vrlo živa. Oni su na obema obalama Velikog Labera. Izgleda da se oni sa desne obale povlače. Oni na levoj obali čine sve što mogu da sačuvaju svoju komunikaciju. Nisam imao nikakvih drugih vesti od generala Monbrena sem izveštaja na kome pišem. Poslao sam odeljenja u tome pravcu.«

U 9 sati izjutra maršal Lefevr je od svoje strane pisao caru:

»Sire, mi smo stigli u Landkvajd sa čelom moje kolone, gde sam se sastao sa Frijanovom divizijom. Neprijatelj drži desnu obalu Velikog Labera sa vrlo velikom snagom i izgleda da mu je desno krilo u visini Ekmila. Zarođenici kažu da je to armija nadvojvode Karla. Oni su poseli šume i imaju ispred fronta Veliki Laber i skoro neprolazne baruštine, tako da se ovaj korpus nalazi, idući ka Ekmilu, na našem desnom boku. Trupe maršala Davua tuku se levo od nas.

Čim se sve moje trupe budu prikupile u Landkvajdu, krećući ka Ekmilu.«

U toku noći car je primio ovo pismo od maršala Davua, pisano na visovima Ekmila u 5 sati uveče:

»Sire, čast mi je dostaviti Vašem Veličanstvu poslednju depešu generała Monbrena. Verovatno je da će se trupa koja dolazi preko Regensburga baciti na moje levo krilo. Bitka se nastavlja vanrednom žestinom. *Nadam se da ću sačuvati svoje položaje*, ali su trupe suviše iscrpene naporom da bi se moglo misliti na zauzimanje položaja koje brane snage tri puta jače u artiljeriji i trupama nego što ih ja imam... Neprijatelj nastoji da obide moje levo krilo.

P.S. — General Bude mi je poslao jednog ađutanta. Ne smatram da treba da mu izdajem naređenja, pošto je verovatno da će Vaše Veličanstvo narediti opšte pokrete.«

Iz izveštaja Davua i Lefevra Napoleon zaključuje da su se oni s mukom borili sa nadvojvodom, ali računa da će se efekat njegovog manevra osetiti u toku 22-og i da

će nadvojvoda početi svoje povlačenje na Landshut ili na Straubing. On se ograničava na to da maršalu Davuu stavi na raspoloženje 2 divizije Udinoa i prestolonaslednikovu diviziju koja je ostala u Rotenburgu.

Što se njega tiče, on čeka sa svojom glavninom nestrpljivo oko Landshuta da sazna kuda će nadvojvoda da se povuče: preko Landshuta ili preko Straubinga.

22 april. — 22-og u 2.30 časova izjutra general Pire, koga je poslao Davu, dolazi u Glavni štab da podnese izveštaj o borbama prošlog dana. On donosi ovo pismo:

»Visovi kod Ekmila, 21 aprila 1809, u 7 sati uveče

Sire, šaljem Vašem Veličanstvu generala Pirea, koji je sve video, te će Vas obavestiti o mom položaju. Moja municija je utrošena i moja komora, ma kojom se brzinom kretala, neće stići pre sutra uveče.«.

Izveštaj generala Pirea ne sadrži ništa što bi moglo Napoleona odvratiti od donesene odluke: nadvojvoda se dobro držao celog dana da bi stvorio vreme za evakuaciju komora i artiljerije. U ovaj čas on je, svakako, počeo povlačenje ka Štraubungu ili ka Landshutu.

Da bi nagnao nadvojvodu da evakuiše Ekmil i da bi pružio pomoć Davuu, ako se za tim ukaže potreba, Car šalje Vandama sa jednom prethodnicom od 25.000 ljudi ka Ergoltsbahu. U Ergoltsbahu će Vandam spojiti Davua sa glavnom snagom i moći će da se kreće ka Štraubingu, ako nadvojvoda vrši svoje povlačenje ka toj tački i ako tamo bude trebalo uputiti glavninu.

Što se tiče njega i njegove glavnine, on ima samo još da čeka. On ne može da ide ka Ekmilu, jer ako je neprijatelj već u povlačenju ka Štraubingu, on će ga pustiti da umakne. On ne može ići ka Štraubingu pre nego što bude siguran da se povlačenje neprijatelja ne vrši ka Landshutu.

Najzad, moguće je da ne treba ići ni ka Ekmilu ni ka Štraubingu, već ka Pasavi, da bi se pretekao neprijatelj i presekao mu put za Beč, dok će ga Davu i Udino goniti

sa začelja. Dakle, u 2.30 časova izjutra Napoleon piše Davuu:

»Rođače, general Pire je došao. Ja sam Vam poslao generala Udinoa sa Taroovom i Budeovom divizijom! *Moj pokret ka Landshutu i pokret prethodnice, koja je već na pola puta od Ina,* treba da odluče o povlačenju neprijatelja koji se verovatno drži da bi evakuisao svoju artiljeriju. Ako ne bude tako, i ako se neprijatelj bude držao celog dana, a vi budete smatrali da možete održavati vaš položaj, ili ma koji sličan položaj, i da će jedna diverzija od 25.000 ljudi na Ekmil dati pogodne položaje za *zauzimanje položaja koji je pozadi neprijatelja*, izvestite me o tome.

Vaš odgovor mogu imati pre jednog časa popodne, a ja sam već naredio generalu Vandamu i Gidenovoj i Moranovoj diviziji i kirasirima da pre podnevā budu u Ergoltsbahu, a sa prethodnicama u Nojfarnu i na reci Mali Laber. Gledajte da preko seljaka i prečicama stupite u vezu sa ovim trupama. Ako, najzad, mislite da je vaša situacija neodrživa, ovlašćujem vas da uzmete položaj koji vam najbolje odgovara, starajući se samo da zaštите komunikaciju koja prolazi preko Rora, Rotenburga i Landshuta, da bismo se mogli brzo sjediniti. Hteo sam da pošaljem ovo pismo po Pireu, ali je on već bio otišao. Ako budete čuli topovsku paljbu od strane Ekmila (jer je moguće da neprijatelj kreće napred i da počne borbu), ma u kom položaju da se nalazite, potpomognite tu borbu. Čim se neprijatelj povuče i počne da otstupa u svoju zemlju, gonite ga, određujući Udinoa u prvi red, a vaše premorene divizije u drugi.«

3 sata izjutra. — Verovatno oko 3 sata ujutru stiže u Glavni štab ovo pismo maršala Davua:

»Mi smo održali naše položaje; noć je prekinula borbu. Nema ničega preteranog u izveštajima koji su mi dostavljeni i sve potvrđuje da je nadvojvoda Karlo tu sa skoro celokupnom svojom armijom. Trupe koje su bile prema generalu Monbrenu spojile su se sa njim; njih su pratili odredi ovoga generala.

Ja ću održati svoje nove položaje. Nadam se da ću primiti u toku noći ili sutra naređenje Vašeg Veličanstva. Ako ih ne primim, i ako neprijatelj bude nastupao na mene, učiniću sve što mogu da se oduprem njegovoj nadmoćnosti.

Neprijateljske vatre su upaljene još pre pada mraka i ima ih mnogo na obema obalama. On nije učinio nikakav pokret koji nagoveštava povlačenje«.

Kako, s druge strane, Napoleon nije primio od generala Sen Silpisa, koji je izviđao prema Štraubingu, nikakav izveštaj koji bi govorio da se neprijatelj povlači na toj strani, on je prinuđen da uvidi da njegov manevr nije imao očekivani efekat i da je neprijatelj uporan kod Ekmila. Otada više nema kolebanja, on će da krene celom snagom na Ekmil da neprijatelja napadne sa svih strana:

»Pošto je neprijatelj uporan«, piše on u 3 časa izjutra Lanu, »treba ga uništiti«.

On šalje odmah Lana u Ergoltsbah da uzme komandu nad Vandamovim Virtemberžanima, nad divizijom kirasira Sen Silpisa i divizijama Gidena i Morana. Lan će zaузeti položaj na Laberu, očekujući podatke od Davua. Čim ih bude primio, krenuće na Ekmil i napasti neprijatelja sa svih strana. Napoleon pomaže Lanov pokret sa 3 Masenine divizije.

U svom pismu Davuu, u 2 časa izjutra, on dodaje ovaj post-scriptum:

»P.S. Četiri je časa. Odlučio sam da krenem napred i biću u podne u Ekmilu, spremam da snažno napadnem neprijatelja u 3 časa; imaću sa sobom 40.000 ljudi. Pošaljite mi adutante sa bavarskim pratiocima da me obaveste šta ste uradili jutros. Mislim da im, ako budu išli preko Rora, ili preko Rotenburga ili preko Landkvajda, neće pretiti opasnost da padnu u ruke neprijatelju, jer je stanovništvo uz nas, te ih ono može sakriti.

Ja lično biću u podne u Ergoltsbahu. Ako se bude čula topovska paljba, to će mi biti dovoljno jasan znak da treba napadati. Opalite plotun iz deset topova jednovremeno u podne, isto tako u jedan sat i u dva sata.

Moj adutant Lebren krenuće u 4.15 časova. Rešio sam da uništим armiju nadvojvode Karla danas ili najkasnije sutra«.

Očigledno je, doista, da je Napoleonu išlo u korist da veže neprijatelja 22-og i da ga otsudno napadne 23-eg, kada će imati sve svoje snage u ruci i odmorene u toku noći 22/23-eg, i kada će imati pred sobom ceo dan da uništi protivnika.

On šalje preko načelnika štaba na sve strane zapovesti kojima poziva sve korpusse u bitku. On sam, ostavljući Besijera sa 20.000 ljudi da goni Hilera, odlazi pre svanuća za Ekmil.

Bitka kod Ekmila. Kod Ekmila, pred Davuom, jutro je prošlo na miru. Neprijatelj nije napadao. Maršal je rasporedio za bitku svoje trupe, premorene jučeranjim naporima. On čeka cara.

Pred maršalom Lefevrom isti mir.

Međutim, general Pažol, koji je na Davuovom krajnjem levom krilu, javlja da neprijatelj vrši velike pokrete na svom desnom krilu, da ide putem duž Dunava do u visinu Abaha i da izgleda grozi levom krilu Frijanove divizije. General Monbren sa konjicom manevruje da dođe u pomoć Pažolu i Frijanu.

Ostavljući pred Davuom i Lefevrom samo 40.000 ljudi (korpusse Rozenberga i Hoencolerna) da štite njegovo povlačenje ka Regenzburgu, nadvojvoda Karlo je stvorio plan da otseče Napoleona od Dunava idući preko Abaha sa korpusima Kolovrata i kneza Lihtenštajna.

Elem, oko 1 ili 1.30 časova, čula se topovska paljba sa pravca od Landshuta. To je bio signal da se približava car. Davu odmah kreće svoje trupe napred i ugrožava ceo front Austrijanaca, dok 10 laki puk zauzima, sa znatnim žrtvama, selo Lojhling i šumu Unter Lojhling.

U Lefevrovom korpusu, Deroaova i prestolonaslednikova divizija napadaju na položaj levo od Ekmila, dok Dimonova divizija nastupa duž Labera da olakša izbjeganje maršala Lana, koji vodi prethodnicu glavnine. Vandamova virtemberška divizija zauzima Bukhauzen, a Lan, sa Gidenom i Moranom, nastupa istočno od Ekmila. Giden zauzima pošumljene visove kod Rokinga.

Neprijatelj tada počinje da otstupa ka Regenzburgu, štiteći se mnogobrojnom konjicom. Počinje da se smrkava.

Naša konjica, 40 kirasirskih eskadrona Nansutijevih i Sen Silpisovih i 34 bavarska i virtemberška eskadrona, izbija tada ispred Gidenove pešadije i juriša na austrijsku konjicu do pada mraka. Tu dolazi do epskih borbi konjice u mešavini koje je samo mesečina osvetljavala.

Stigavši u Eglofshajm sa Lanom i Masenom, Napoleon se predomišlja da li će nastupati u toku noći na Regenzburg ili ne. On ima pod rukom samo Virtemberžane i Moranovu i Gidenovu diviziju, izmešane i strahovito zamorene. On se boji kakve noćne borbe ili panike i odlaže za sutradan da austrijsku vojsku nabaci na Regenzburg.

23 april. — 5-ti dan. Noću nadvojvoda počinje da prelazi Dunav. Izjutra car šalje Masenu na Straubing da hitno zauzme most, a potom kreće armiju na Regenzburg, nestrpljiv da ga zauzme da bi mogao goniti nadvojvodu. Ali stara tvrđava odoleva njegovim napadima, tek uveče polazi za rukom da se prodre u nju kroz jednu staru brešu. S druge strane, Masena je našao mostove u Straubingu porušene.

Austrijska vojska može da se spase u Češku.

Ustvari, rezultat je veliki. Ta austrijska vojska, koja je trebala da podigne celu Nemačku i celu Evropu protiv nas, nalazi se sad u bekstvu u Češku. Savez je mrtvorodenče. Bavarska, Virtemberg i Saksonska ostaju naši saveznici, a što se Evrope tiče, ona nije više raspoložena da padne u lavove šape.

Međutim, početni manevar nije ni izbliza dao rezultate koji su postignuti početnim manevrima 1800, 1805 i 1806 godine. Austrijska vojska je mogla da se izvuče; mada jako pokolebana, ona će poslužiti kao jezgro oko koga će se okupiti nove snage, te će se, da bi se nametnuo mir Austriji, morati voditi krvave bitke kod Eslinga i Vagrama.

DRUGI ČIN

MARŠ NA BEČ

(Skica 33)

Posle svojih neuspeha austrijska vojska se povukla u Češku. Car je mogao da je goni, ali ona je za dva dana marša odmakla u jednu planinsku i opustošenu zemlju.

Napoleon se odlučuje da maršuje najkraćim putem za Beč, čije zauzeće ima najveću političku i vojničku važnost. Osim toga, tim maršem će biti odmah olakšano armiji u Italiji, gde se princ Evgenije s mukom bori protiv nadvojvode Johana. Odlučeno je da se ide za Beč desnom obalom Dunava. Napoleon će pred sobom potiskivati Hilerov korpus.

Posle prividnog gonjenja ka Hamu od strane 3 korpusa, armija je krenula na marš. Ona se pojačala Gardom koja je stigla iz Španije i 9-tim Bernadotovim korpusom od Saksonaca. Njen desni bok će štititi 7-mi, Lefevrov korpus, koji će paziti na Tirol.

30 aprila u Burghauzenu Napoleon je obavešten da je vice-kralj potučen od nadvojvode Johana kod Sačilea.

Nadvojvoda Karlo, pošto se brzo reorganizovao, krenuo je ka Beču da pokuša da spase prestonicu. On izdaje naređenje Hileru da mu se pridruži.

Hiler daje otpor na Traunu, zadržava krvavim borbama kod Velca i Eberzberga kretanje naših kolona, a potom izmiče i prelazi na levu obalu Dunava kod Kremsa. Car nastavlja svoj marš ka Beču punom brzinom pretičući celo vreme nadvojvodu i dolazi pred ovaj grad 10 maja.

13-og grad otvara svoje kapije pod pretnjom bombardovanja: ali se garnizon povukao na levu obalu pošto je porušio mostove. Postavljen kod Florisdorfa, on sprečava da se oni vaspostave.

DRUGI PERIOD

STRATEGISKI DOČEK KOD BEČA

PRVI ČIN

ESLING

(Skica 34)

Prvi prelaz preko Dunava. — *Esling.* — Uloga nadvojvodina je da ostane na domaku Beča, da se tu reorganizuje, pojača i spoji sa nadvojvodom Johanom, koji se žurno primiče iz Italije preko Trbiža i Graca.

Da bi car postigao svoj cilj — uništenje neprijatelja — morao je što pre preći Dunav i otpočeti novu bitku.

Napoleon može da izvrši prelaz samo u blizini Beča, koji je njegov *operaciski centar*.

On se osigurava prema zapadu, zadržavajući Davuov korpus kod Sen Peltena, i kontrolišući konjicom, do blizu Bruka, pravac kuda može doći nadvojvoda Johan. Potom, dok su se žurno vršile pripreme, on izbira, kao tačku prelaza istočno od Beča, ostrvo Lobau, koje može da mu služi kao zborište, i odakle je prelaz u ravnici kod Marhfelda vrlo lak zbog uzanog rukava reke (100 metara).

Lan vrši demonstraciju kod Nusdorfa, zapadno od Beča, a car, za to vreme, prebacuje jednu diviziju na ostrvo pomoću čamaca i otpočinje odmah podizanje mosta.

Noću 20/21 maja počinje prelaz.

21 maj. — *Boj 21 maja (30.000 protiv 90.000 ljudi).* — Do podne su 3 pešadijske divizije (Masena) i 2 konjičke divizije prešle na levu obalu. One zauzimaju Asperg i Eslin-

gen. To je snaga od jedva 30.000 ljudi. U tom trenutku nadošla reka odnosi deo mosta preko velikog rukava, koji je bio rđavo ukotvljen. Prelaz vojske je obustavljen. Nadvojvoda, izvešten, stiže sa 90.000 ljudi. On snažno napada naše trupe, ali ipak ne može da odbaci naše divizije na ostrvo.

/ 22 maj. — Međutim, prelaz je vaspostavljen i 22-og izjutra Napoleon ima 60.000 ljudi na levoj obali. Davu, pozvan iz Sen Peltena, dolazi naspram ostrva Lobau, i njegov dolazak omogućice preduzimanje ofanzive.

Car naređuje opšti napad i upravlja otsudan napad na neprijateljski centar, koji je bio oslabljen usled nadvojvodinog plana da obuhvati oba naša krila.

Ali, u 8 sati, most je nanovo prekinut i bez nade na brzu popravku. Municipija je počela da nedostaje. Car nije siguran da će pobediti; mudrost nalaže da se povuče. Zato je potrebno sačekati noć i na položaju Aspern — Eslingen ceo dan izdržati besne neprijateljske napade.

Tu je Lan našao smrt.

Noć prekida ovu krvavu borbu i pod njenom zaštitom trupe se uspešno povlače na ostrvo Lobau gde ostaju sa Masenom, dok se Napoleon stara da popravi svoj neuspeh.

DRUGI ČIN

VAGRAM

(Skica 35 i 36)

Pripreme za drugi prelaz. — Neuspeh od 22 maja imao je znatan odjek. Neprijatelji Francuske počeli su svuda da dižu glave. Trebalo je pobediti ili propasti.

Trebalo je prethodno izvršiti dva zadatka:

1) pojačati armiju;

2) pripremiti nova moćna sredstva za prelaz, osigurana od svake mogućnosti rušenja.

To je bio posao od mesec i po dana. Car poziva ka Beču sve raspoložive trupe, ostavljajući samo neke nemacke trupe za osiguranje komunikacija.

Krajem maja pristigla je Italijanska armija pošto je kod Đera potukla nadvojvodu Johana koji se povukao ka Komoranu. Najzad, i Marmon stiže iz Dalmacije 15 juna.

Prvih dana meseca jula, armija raspoloživa za dejstvo na otvorenom polju iznosila je oko 140.000 ljudi¹⁾.

Za to vreme je ostrvo Lobau pretvoreno u pravu tvrđavu. Tri mosta, zaštićena bržanama, osiguravala su saobraćaj preko velikog rukava. Najzad, pet mostova je bilo pripremljeno da se prebace preko malog kanala na Aleksandrovo Ostrvo, gde će se izvršiti drugi prelaz.

Drugi prelaz. — Car zna da je neprijatelj još uvek u blizini: 150.000 ljudi kod Florisdorfa i 20.000 u Bratislavi. On će rastrojiti njegovu pažnju sa više diverzija, a potom će se, utvrđenog dana, 4. jula, sva vojska brzo prikupiti na ostrvu Lobau.

¹⁾ Tjer, sveska X, str. 431.

4 jul. — U 9 sati uveče postavljeni su mostovi na Aleksandrovo Ostrvo pod zaštitom jedne divizije koja je prevezena čamcima.

Nadvojvoda, koga su zavarale naše demonstracije, nije u stanju da spreči prelaz.

5 jul. — U podne. — Armija je cela na levoj obali, boreći se samo sa pretstražama, pošto je obišla i učinila nekorisnim velika utvrđenja koja je neprijatelj sagradio kod Asperna, Eslinga i Encersdorfa radi sprečavanja prelaza.

Korpsi su se, kako je koji prešao, razvijali frontom ka severu, sa levim krilom kod Encersdorfa, na frontu od 8 km u ovom rasporedu počevši od levog krila:

— u prvoj liniji — Masena, Bernadot, Udino, Davu, Monbren,

— u drugoj liniji: Italijanska armija, Garda, i Marmonova konjička rezerva.

Međutim, nadvojvoda odlaže napad za sutradan: on očekuje korpus iz Bratislave kome je izdao zapovest da dođe preko Nojzidela. On se zadovoljava time da posedne visove od Bisamberga do Nojzidela. Napoleon kreće svoj poredak napred; on je htio da još istog večera preseče neprijateljski položaj nadvoje, tako da ga za sutra spreči da se opredeli za ma koji sistem napada²⁾, te u 7 sati uveče napada selo Vagram. Ali je ovaj nepovezani i prilično mlijatavo vođeni napad naišao na energičnu odbranu i završio se neuspehom. Uostalom, noć je ubrzo učinila kraj borbi, te obe vojske bivakuju u dodiru, razdvojene Ruzbahom.

Bitka kod Vagrama

6 jul. — 5 jul bio je pripremni dan za prikupljanje korpusa preko Dunava kako bi mogli sutradan ukupno dejstvovati.

Napoleon je prešao Dunav pred nosem austrijske vojske i, pošto je prikupio sve svoje snage, može da raspolaže sa 140.000 ljudi, od kojih 26.000 konjanika i 550 topova.

²⁾ Bilten.

Ogromna snaga koja se dotle nikad nije videla na jednom bojištu.

Nadvojvoda Karlo raspolaže istom snagom.

U toku noći 5/6-og, Napoleon više sati objašnjava svojim saradnicima njihove uloge za sutradan. Nešto pre svanuća on ih je otpustio zadržavši još Davua do zore. To je treća noć koju je proveo ne spavajući.

Plan za bitku imao je uobičajenu formu: *frontalni napad* između Dunava i Ruzbaha, *obuhvatni napad* protiv levog neprijateljskog krila, u cilju da se Austrijancima otseče otstupnica ka Mađarskoj, gde bi mogli sa 20.000 ljudi nadvojvode Johana i 30.000 mađarskih pobunjeničkih trupa da obrazuju novu armiju.

Na našem levom krilu biće *pomoćno vojište*. Car ga je poverio Maseni čiju energiju i duševnu snagu poznaje, Maseni, koji poznaje sve osobenosti terena oko Eslinga i Asperna koji nije puštao iz vida za 45 dana koje je proveo na ostrvu Lobau. Ali Masenine divizije imaju samo 18.000 ljudi.

Na fronti su Bernadotovi Saksonci u Udinoov korpus (bivši Lanov korpus).

Na desnom krilu četiri Davuove divizije vrše *obuhvatni napad*.

Probojnu masu obrazuje Italijanska armija. Tačka na koju će se vršiti otsudni napad treba da bude Vagram, gde Davuov obuhvatni napad treba da omogući izvršenje *proboja*.

Najzad, u *opštoj rezervi*, kod Rasdorfa, Napoleon ima Gardu i Marmonov korpus (10.000 izvrsnih vojnika). Ova snaga je određena da parira svaku eventualnost, a naročito ulazak u borbu nadvojvode Johana, na čiji dolazak treba da paze konjičke divizije postavljene kod Leopoldsdorfa i da ga zadrže svojom artiljerijom. Napoleon se, uostalom, nada da će nadvojvoda Johan, prevaren demonstracijama koje je on izvodio prema njemu kod Bratislave, suviše kasno saznati za prikupljanje naših snaga na Marhfeldu da bi mogao stići na vreme.

4 časa izjutra. — 6-og, u 4 časa izjutra, francuska vojska se spremala da preduzme ofanzivu na celom frontu, kad otpočne jaka puščana vatrica oko Nojzida protiv Davua. To je princ od Rozenberga na čelu svoga korpusa, koji je činio levo krilo Austrijanaca, sišao sa visova Nojzidla, prešao Ruzbah i napao Davua.

Malo iznenađen što vidi da Austrijanci napadaju njegovo desno krilo, kada je mislio da su se oni rešili na odbranu, Napoleon se pita da nadvojvoda Karlo ne napada Davua celom svojom snagom da bi olakšao spajanje sa nadvojvodom Johanom. On šalje zapovest Maseni, Bernadotu i Udinou da se do novog naređenja ograniče na odbranu zemljišta ispred sebe, a on sa Arigijeovom kirasirskom divizijom, sa Nansutijevom gardiskom konjičkom divizijom i sa konjičkom artiljerijom žurno odlazi kod Davua. On odmah raspoređuje 12 topova da zahvati s boka Roženbergov korpus koji, zaustavljen od Davua sa fronta, poče naskoro da otstupa.

No, ovaj incident se završio tek oko 9 časova izjutra.

Boj za vezivanje snaga i iznuravanje. — Za to vreme je naš front bio dosta rđavo vođen.

Bernadot se nalazio na izbočini kod Aderklaa.

U 6 časova izjutra vidi da od Vagrama silaze jake snage ka njegovom desnom krilu i masa konjice ka njegovom levom krilu. Pošto je primio naređenje da se drži oprezno, on smatra za potrebno da se povuče na jednu malu uzvišicu pozadi Aderklaa, tako da se primakne Italijanskoj armiji, desno, i Maseninom korpusu, levo.

Ali neprijatelj se baca na njega i Saksonci su se, nesposobni da izdrže takav napad, povukli znatno unazad.

Istovremeno je Masena napadnut snagom koju je sačinjavalo više od 45.000 ljudi i morao je da se povuče da bi zauzeo manje razvučen položaj. Ali, osećajući da bitka, ako se ponovo ne zauzme centralna oslona tačka Aderklaa, može biti kompromitovana, Masena upućuje ka tom selu Kara Sen Sirovu diviziju, koja ga zauzima, ali ga, u zanosu borbe, prelazi te biva suzbijena.

Masena šalje Molitorovu diviziju u pomoć Sen Sirovoj diviziji, ali tada njegove dve poslednje divizije, Legranova i Budeova moraju da ustupe veliki deo zemljista.

9 časova. — Takva je situacija o kojoj je u 9 časova obavešten Napoleon. Spokojan za svoje desno krilo, gde je ostavio maršala Davua u dobrom položaju, on odlazi u galopu, praćen svojim štabom, na 4 km odatle da popravi nezgodu čije posledice mogu kompromitovati bitku.

On stiže pred Aderklaa u momentu kada se Molitorova divizija razvija da odbaci Austrijance.

Na levom krilu se, po pravcu vatre, moglo suditi da je Bude odbačen znatno unazad »od Asperna, pošto je izgubio svu svoju artiljeriju«, kako su izveštavali ordonans-oficiri.

Situacija je ozbiljna, ili bar izgleda ozbiljna trupama koje su upamtile krvav neuspeh kod Eslingena.

Napoleon povraća red kod Saksonaca, ponovo ih kreće na neprijatelja i, pošto je bitku na toj tački opet oživeo, odlazi u galopu da nađe Masenu. Ovaj je, sav ugruvan usled pada s konja i sav uvijen u obloge, komandovao iz jednih kola u koja su bila zapregnuta četiri bela konja. Napoleon se pope u kola da ispita napad austriskog desnog krila.

Situacija, koja bi zbunila jednog običnog generala, njega nije uzbudila. Za vreme dugih dana čekanja, dok su se gradili mostovi, on u svom kabinetu u Šenbrunu ili na svojim lestvicama na ostrvu Lobau nije prestajao da razmišlja o svim eventualnostima koje bi se mogle dogoditi. Nije mu izmakla ni mogućnost nadvojvodine ofanzive protiv naših mostova i naš otstupni pravac, i scenarist sa Austerlica je sigurno razmišljao o sredstvima da to iskoristi. »Car je«, pisao je maršal Marmon, »bio savršeno miran, iako je na licima svoje okoline čitao nespokojsvo prouzrokovano pobedonosnim maršem austriskog desnog krila«.

Napoleon u jednom trenutku pomišlja da ponovi manevr sa Austerlicom, ali nema više trupa iz Bulonjskog logora, a sa vojnicima mladim i lako podložnim utiscima on

ne sme da rizikuje da izvede kombinaciju koja bi bila plodonosna, ali koja bi od njegovih trupa zahtevala hladnokrvnost toliku da smeju pustiti da budu obuhvaćene a da ih to ne pokoleba³⁾.

Evo kombinacije na koju se on odlučio.

Masena će se uputiti upravno ka Dunavu, ulevo, sa 3 divizije: Kara Sen Sirovom, Molitorovom i Legranovom, pomognutim konjicom Sen Silpisa. On će udariti u desno krilo Austrijanaca.

Ovaj pokret pretstavlja velike teškoće, pošto je to bočni marš koji se ima izvršiti pod neprijateljskom artiljeriskom vatrom.

Odlaskom Masene stvara se u centru praznina od oko 4 km. Da je zatvori, Napoleon pribegava obrazovanju jedne ogromne baterije od 100 topova uzetih iz Garde i Italijanske armije. Za otsudan udar grupisaće se pozadi ove baterije i pod njenom zaštitom Makdonald sa delom Italijanske armije. Najzad, pozadi Makdonalda će Garda i Marmonove trupe obrazovati rezervu.

Napoleon prepostavlja da je front Austrijanaca oslabljen usled razvlačenja njihovog krila duž Dunava, i da je gotov da prsne pod pritiskom Makdonaldovih trupa, koga će pomagati jaka konjička masa, i posle pripreme koju će izvršiti 100 Loristonovih topova.

Kako će ovaj odlučan napad, po sili okolnosti, morati da se izvrši daleko od Davuovog napada, to Napoleon nedostatak sadejstva obuhvatnog napada nadoknađuje ogromnim gomilanjem snaga na uskom prostoru.

U ovom kratkom prikazu ne mogu podrobnno da izložim sve ono što je učinila velika baterija, koliko je bilo junastiwo artiljeraca, između ostalih, onoga pukovnika koji je, iako ranjen, htio da ostane na svome mestu: »Tu je moje mesto«, rekao je on i, po pisanju kapetana Koanjea, »produžio da komanduje sedeći«.

Ne mogu ni da se upustim u izlaganje angažovanja Makdonaldove masirane kolone, koju je Napoleon bacio na

³⁾ Tjer, prema rečima koje je Napoleon izgovorio malo posle bitke kod Vagrama.

austrijski centar posle bombardovanja toga centra velikom baterijom. Varvarsko sredstvo, govorilo se kada se ograničilo na to da se taj napad proučava sa tehničke strane, izdvojeno od događaja. Ali, ko bi smeо tvrditi da raspored koji je Napoleon usvoјio za *probojnu masu* nije, u toj fazi bitke, bio najpogodniji za postizanje brzog rešenja koje se nametalo.

11 časova. — *Otsudni napad.* — U momentu kada car više nije sumnjao u uspeh obuhvatnog napada, kaže nam Marbo, tj. oko 11 sati, on je bacio u bitku svoju *probojnu masu* i na sve strane dao znak za opšti napad.

Evo kako Marbo prikazuje taj veličanstveni trenutak:

»Car, nepokolebljivo miran, sa očima stalno uprtim na desno krilo, na Nojzidl, na čijem se uzvišenom položaju nalazila jedna visoka kula koja se videla sa svake tačke bojišta, čekao je da bi napao na desno krilo i centar neprijatelja, da Davu odbaci neprijatelja preko Nojzidla, pošto bude potukao njegovo levo krilo. Više nije bilo sumnje — neprijateljsko levo krilo je potučeno! Tada mi car, okrenuvši se meni, reče: »Trčite i kažite Maseni da napadne sve što se nalazi pred njim, bitka je dobivena!...« Istovremeno su adutanti raznih korpusa poslati svojim komandantima da im odnesu zapovest za opšti i jednovremeni napad.«.

»U tom momentu«, piše opet general Polen, »ja sam sav ustrepteo od divljenja kad sam čuo cara kako kaže svojim jasnim i prodirućim glasom: »Bitka je dobivena«.«

»U toku tri četvrti ili jednog sata gledao sam svojim očima prizor koji me je najvećma začudio, car leže i opruži se u jednu brazdu ove suncem pržene ravnice, licem ka zemlji, naslonjen na obe ruke, i ostade među nama nepomičan, kao da je zaspao, do časa kada mu je načelnik štaba, pošto je prikupio sva izvešća očekivana sa raznih tačaka bojišta, javio da su položaji Nojzidl i Vagram, koje je neprijatelj ogorčeno branio, zauzeti«.

Udino je zauzeo Vagram u podne, dok je Davu stigao na desno krilo toga sela. Posle zauzeća Vagrama oba maršala su potisli pred sobom levo krilo Austrijanaca.

Mi smo izvojevali pobedu, ali ta pobeda nije bila odlučujuća: nadvojvoda je uspeo da umakne sa većim delom svojih snaga. Zbog čega je došlo do toga relativnog neuspeha? Zato što je napadna masa morala, zbog izmene prвobitnog plana, da se okreće ka austrijskom centru a ne ka Vagramu. Davuoв obuhvatni napad udario je u prazno i stoga nije mogao da prodre u nadvojvodinu pozadinu i tamo obrazuje nakovanj na kome je Napoleon računao da će svojom napadnom masom zdrobiti neprijatelja u povlaчењu.

Napoleon ne može ni da misli na iskorišćenje uspeha. Sve njegove trupe su bile angažovane i to jako; sva njegova konjica je učestvovala u napadu. Najzad, on ima 7.000 mрtvih i 11.000 ranjenih. On se zadržao u ravnici Aderklaa i tu je bivakovao.

Oko pet i po časova čelo kolone nadvojvode Johana, koji je krenuo uoči toga dana tek u noć da bi prikrio svoj pokret, pojavi se na ivici bojišta, ali se njen komandant, pošto je ustanovio poraz armije nadvojvode Karla, okrenuo natrag ka Bratislavi.

Gonjenje. — Nadvojvoda Karlo je povukao najveći deo svojih snaga u Češku, preko Znojma; samo su 2 korpusa otstupila u Moravsku.

Car, imajući da organizuje svoju komunikaciju na Beč, ne može da počne gonjenje sutradan, 7-og.

8 jul. — Od 8-og preduzima pokret. Neizvestan u pogledu pravca koјim je otstupila glavna nadvojvodina snaga, on šalje Masenu ka Znojmu a Davua i Marmona ka Brnu. On se, sa Gardom i Udinoom, kreće između ova dva pravca.

Naše kolone, pokretljivije od austrijskih, stigle su ih i sa njima vodile nekoliko prethodničkih borbi.

Manevar kod Znojma. — Car doznaće da nadvojvoda otstupa ka Znojmu, gde treba da pređe Taju. On ga goni sa Masenom i svime što ima pod rukom, dok je Marmon, koji je prešao reku istočno, gledao da zatvori prolaz Austrijancima. To je, uglavnom, manevar sličan onom kod Landshuta.

10 jul. — Marmon je mogao da stigne pred Znojmom, levom obalom Taje, tek 10-og uveče, kada su čela nadvojvodinskih kolona već bila tamo; on ipak napada da bi vezao neprijatelja do dolaska glavnine.

11 jul. — 11-og iziutra stiže Masena i borba se nastavlja sa žestinom. Ali, tek što je počela, nadvojvoda zatraži primirje koje će prethoditi zaključenju mira.

Napoleon, videći da su mu trupe premorene, pristade na primirje.

13 oktobar. — 13-og oktobra je mir potpisana u Beču. Austrija gubi tri i po miliona stanovnika. Francusko carstvo se povećava ilirskim oblastima do desne obale Save.

RAT 1812 GODINE¹⁾

(Skica 37)

Rat 1812 godine označava novu etapu u evoluciji Napoleonovih ratova.

Sa snage od 200.000 ljudi, Napoleon prelazi na snagu od 400.000 ljudi i od strategije armije na strategiju grupe armija.

Uzroci rata. — Opšta situacija. — Prijateljstvo sklopljeno u Tilzitu nije bilo dugog veka. Ruski car je ubrzo postao nezadovoljan merama koje je Napoleon preduzeo za osiguranje prema istoku svoga suviše prostranog carstva, a naročito zbog stvaranja Velikog Vojvodstva Poljske. Kontinentalna blokada mu je smetala. Već 1810 godine on se nje otresao što je veoma naljutilo Napoleona, koji je, s druge strane, bio uvređen u svome samoljublju hladnoćom kojom su predusretnuti njegovi koraci za ženidbu jednom velikom kneginjom. Ukratko, posle 1810 godine rat je neizbežan i za njega se vrše pripreme na obema stranama.

Napoleon, osim svoje vojske, raspolaže snagama mnogih vazalnih država. Pored toga, savez nametnut Pruskoj i Austriji treba da mu obezbedi pomoć od 20.000 Prusa i 30.000 Austrijanaca. Ali rat sa Španijom stalno traje i proždire 50.000 ljudi godišnje.

Rusija će biti pomognuta od Engleske i Švedske kojom je, međutim, stvarno vladao Bernadot; ona će zaključiti mir sa Turskom, i tada će, slobodna na svojim bokovima, moći da sasredi sve svoje snage protiv Napoleona.

¹⁾ Bibliografija: *Napoleonova korespondencija*, sveska XXIII i XIV; *Fen, Beleške o 1812 godini;* *Tjer,* sveska XIV.

Posebne okolnosti. — Ogromne snage na jedinstvenom ratištu, koje je ogromno, slabo prolazno i siromašno, što ima za posledicu vraćanje na pokretne i stalne magacine — eto šta karakteriše ovaj rat od 1812 godine.

Uzimajući u obzir otstojanje od granice do Petrograda (danasa Lenjingrada) i Moskve, dveju prestonica ruske carvine; upravne i verske vlasti, ne htевши da bude zaustavljen usred rata, verujući da će sresti veće snage nego što je to stvarno bilo,²⁾ ceneći u pravoj vrednosti upornost ruskog vojnika, Napoleon, da bi mogao otpočeti rat, smatra za potrebno da prikupi 600.000 ljudi, od kojih će dovesti na glavno vojište 400.000 ljudi! To je ogromna masa koju treba prikupiti, opremiti, hraniti i kretati.

A na ove teškoće broja nadovezaće se i posebne teškoće te zemlje: prostranstvo, siromaštvo, retki putevi, klima koja prekonoć prelazi sa krajnje topote na krajnju hladnoću.

Da bi otklonio ove teškoće koje stvaraju snaga i prostor, Napoleon zamišlja novo grupisanje snaga: grupu armija.

On od ovih 400.000 ljudi izdvaja glavnu armiju od 250.000 ljudi pod svojom komandom. On za nju odabira jedinice i obrazuje je skoro isključivo od francuskih vojnika pod najboljim generalima; on im dodaje nekoliko stranih divizija za vršenje pomoćnih službi koje se svakodnevno javljaju u ratu: za praćenje komore, čuvanje zarobljenika, držanje pojedinih tačaka.³⁾

Da bi toj glavnoj armiji dao punu samostalnost, da ona ne bi morala da se brine ni za svoju pozadinu ni za

²⁾ On će se u Vilni uveriti da su ruske snage bile precenjene i da je zbog toga mogao poći sa manje ljudi. »Veliki broj glasnika pada svakog dana u naše ruke. Mi dobijamo dokaze o preteranosti svega što je Rusija objavila o ogromnosti svojih sredstava.« (Bilten od 30 juna).

³⁾ »Vi imate za vašu pratnju Meklenburške trupe i druge nemačke trupe. Vi biste dakle, mogli da ne poveravate te dužnosti francuskim trupama i da ih poštovate. Izgleda mi da se ne držite dovoljno toga sistema koji je važan.« (Pismo Davuu od 15 juna 1812.)

svoje bokove, on uz nju obrazuje dve *pomoćne armije*, sastavljene od stranih trupa: jednu od 80.000 ljudi, Italijana i Bavaraca, pod vice-kraljem Italije, svojim pastorkom, drugu od 70.000 ljudi: Vestfalaca, Saksonaca, Hesenaca i Poljaka, pod vestfalskim kraljem Žeromom, svojim bratom. Prvome daje za načelnika štaba Desola, bivšeg Moreovog načelnika štaba, a drugome, koji ima samo 28 godina, generala Maršana. Ali, mi ćemo videti da su Evgenije i Žerom, i pored takvih saradnika, nesposobni da vode svoje armije i da upropaćuju cäreve planove.

Ove pomoćne armije Napoleon će koristiti najpre za lažne napade i demonstracije da bi prevario Ruse i da bi ih nagonio da se sami postavljaju u položaj u kome on želi da budu, u položaj koji će olakšati posao glavne armije.

Glavnu snagu, osim 2 konjička korpusa napuljskog kralja, Mirata, on deli na 3 armiska korpusa, čiju jačinu podešava prema sposobnosti maršala koji im komanduju: 1 korpus, pod komandom Davua, sa svojom snagom od 70.000 ljudi obrazuje pravu armiju; 3 korpus, pod komandom Neja, ima 40.000 ljudi; 2 korpus, pod Udinoom, ima 36.000 ljudi.

Uostalom, ove grupe nisu nepromenljivog sastava. Za svaku operaciju Napoleon će ih menjati shodno cilju koji ima da se postigne.

Pošto je u trenutku bitke morao da prikuplja ogromne snage na uskom prostoru i u vrlo siromašnoj zemlji, Napoleon više ne može, kao 1800, 1805 i 1809 godine, da računa na snabdevanje sa terena. On, štaviše, mora da se boji toga da Rusi pri povlačenju, po primeru u Portugaliji, sami ne pustoše polja i ne spaljuju svoje magacine. Moraće se, dakle, živeti od dovoza kao pre Revolucije.

»Rat u Poljskoj«, piše on 31 decembra 1811 vice-kralju Italije, »ni u čemu ne liči na rat u Austriji: bez transportnih sredstava tu je sve uzaman.

Rezultat svih mojih pokreta biće to da će se 400.000 ljudi prikupiti na jednoj tački; tada se tu više ništa neće moći očekivati sa zemljišta i sve treba poneti sobom«. (Pismo Davuu, 26 maja 1812.)

Daleko smo od 2 oktobra 1805, kada je Bertije pisao Bernadotu:

»Nemoguće je hranići vas iz magacina; toga nikad nije bilo i francuska vojska duguje svoje uspehe delom tome što se nije služila magacinima.«.

Ali Napoleon računa na to da će organizovati svoje transporte tako da tok operacija time ne bude usporen. On hoće, po prelasku Njemena, da ima brašna, dvopeka, pirinča, povrća i rakije na vozovima za 20 dana, za vreme koje mu se činilo dovoljno da slomi ruske armije.⁴⁾

Meso će se dobijati od goveda gonjenih u krdima i od volova koji vuku jedan deo komora.

Za armijom će se kretati 6.000 kola zapregnutih sa 20.000 konja ili volova. Dodajte tome 30.000 konja za artiljeriju i 80.000 konja za konjicu. Vidite koliko će trebati furaži! Zato Napoleon hoće da počne operacije tek u vreme kada će mu trava na livadama omogućiti ishranu njegovih konja.

Komorama sa namirnicama dodajmo komore za municiju, ambulante i dva mostova trena od 100 pontona.

»Sa takvim sredstvima«, pisao je Napoleon, »mi ćemo prugati svaki prostor.«

Za ishranu do dolaska vozova ljudi imaju u rancu hrane za 4 dana.

Car računa na rečnu mrežu za obrazovanje magacina u toku operacija. Tako, pre svega, Njemen treba da mu dovede žitarice i municiju iz Tilzita u Kovno.

Ratište. — Zapadna granica Rusije je podeljena na dva vojišta barovitim predelom Pripjata. Sama reka Pri-

⁴⁾ »Računam da će princ od Ekmila 1 maja moći da krene iz Elbinga, iz Marienburga, Marienvedera i Torunja sa hranom za 20 dana na kolima i za 4 dana u rančevima. Do Njemena će princ od Ekmila izdržavati svoj korpus od sredstava na terenu, jer trošenje ovih namirnica sme početi tek posle Njemena.« (Pismo načelniku štaba od 30 marta 1812. *Korespondencija*, 18622.)

pjat je slaba prepreka od 30—100 m, ali bare koje je opkoljavaju neprolazne su izvan puteva. Tako se od Pinska do Mozira, na 200 km, nalaze samo tri puta i tako rđava da tuda ne bi mogao proći jedan korpus.

Severno od baruština zemljište je do Slonima prostra močvarna šuma sa retkim i bednim selima.

Južno, preko Volinije i Kijeva, može se doći do Moskve preko relativno bogatih krajeva.

Za Napoleona nije moglo biti sumnje u izboru između ova dva vojišta. S jedne strane, prvi vodi ka političkoj prestonici Rusije, Petrogradu, a s druge strane, dok bi pozadi južnog vojišta imao teritoriju naše saveznice Austrije, istina, saveznice nesigurne, dotle bi pozadi severnog vojišta imao Veliko Vojvodstvo Varšave koje je kao jedan deo Francuske. On tamo može potpuno spokojno da postavi magacine i da utvrdi gradove. Najzad, na severnom vojištu ofanziva će ga odvesti na teritoriju bivše ruske Poljske, čija je prestonica Vilna, i čiji stanovnici treba da nas dočekaju kao oslobođioce. Od Vilne on grozi podjednako Petrogradu i Moskvi.

Ostavljajući na stranu prikupljanje vojske na Njemu, prikupljanje koje je tako izvanredno sa tehničke tačke gledišta, ja ću se ograničiti samo na čiste operacije koje ću podeliti u pet činova:

- 1 čin: *Ofanziva na Vilnu,*
- 2 čin: *Manevr protiv vojske kod Drise,*
- 3 čin: *Manevr kod Smolenska,*
- 4 čin: *Marš na Moskvu. — Bitka na Moskvi,*
- 5 čin: *Povlačenje.*

PRVI ČIN

OFANZIVA NA VILNU¹⁾

(Skica 37 i 38)

Kao i uvek, Napoleon, prema merama koje predviđa da će njegov protivnik preuzeti i prema opštoj konfiguraciji terena, određuje osnove svoga ratnog plana.

Znajući da je najveći deo ruskih snaga kordonski raspoređen duž Niemena, južno od Kovna, njegov je plan da iznenadno krene našu glavnu snagu od Kovna na Vilnu, na tačku u kojoj prirodni pravac otstupanja ruskih snaga ka političkoj prestonici, Petrogradu, seče Viliju.

On uzima u obzir tri pretpostavke:

— ili će se, na vest o maršu francuske vojske ka Vilni, Rusi najvećom brzinom sviti radi prikupljanja i postavljanja između te vojske i svojih prestonica Petrograda i Moskve i dati mu priliku da ih napadne podvojeno;

— ili će se Rusi grupisati južno od Grodna i tada će ih on, skretanjem udesno svih snaga, naterati u klopku koju obrazuju baruštine Pripjata, Buga i Nareva, u klopku čiji je otvor okrenut ka Grodnu i Slonimu; to bi bilo novo izdanje pohoda na Ulm 1805 godine;

— ili će rusko levo krilo preuzeti ofanzivu ka Varšavi, što bi pogoršalo njihov položaj.

Da bi stigao do Vilne pre nego što se Rusi mognu tamo sviti (1 pretpostavka); da bi ruske snage koje su južno od Grodna privukao u klopku u koju hoće da ih zatvori (2 i 3 pretpostavka), Napoleon se trudi da demonstracijama

¹⁾ Uporediti sa ofanzivom na Karkaru (1 čin 1796) i sa ofanzivom na Šarleroа (1815).

vršenim kod Lublina i Varšave stvori obmanu da je njegov plan da maršuje na Moskvu kroz Voliniju, to jest kroz bogate pokrajine koje se nalaze južno od baruština kod Pinska. Te demonstracije su poverene Švarcenbergu i Rejnijeu kod Lublina i kralju Žeromu kod Varšave.

Kad bude stigao u Vilnu, Napoleon će, za vreme svoje operacije protiv ruskih snaga na jugu, stvoriti sebi severno od linije Njemen — Vilna zonu sigurnosti.²⁾ Uostalom, tim vodenim putem treba da mu stiže snabdevanje do Vilne.

Ukratko, kretanje francuske vojske biće neka vrsta velikog zahodenja udesno kao što je bilo ono 1805 godine, pri kome Žerom treba da obrazuje pokretni pivo.

Tako će Žerom, ne izlažući se, privući na sebe Ruse ka Varšavi, dok će Napoleon doći u Kovno, tu preći Njemen i krenuti na Vilnu, osiguran na desnom boku armijom princa Evgenija.

Ukoliko se kretanje glavne armije bude izvršavalo, Žerom će svoje trupe postepeno privlačiti ka Narevu da bi se približio vice-kralju. Kad se taj pokret bude završio, Napoleon će imati svojih 400.000 ljudi na desnom boku i u pozadini Rusa, zatvorenih u klopu koju obrazuju baruštine Pričjata, Buga i Nareva. Neprijatelj neće imati drugi izbor nego da se probije kroz nas ili da se preda.

Ako bi Žerom bio suviše jako pritisnut od Rusa, on će imati uvek mogućnosti da se povuče pozadi utvrđenja na Visli i Narevu.

Napoleon računa da će u roku od 20 dana rat biti završen.

To su osnove ratnog plana i uputstava od 10 do 15 jula datih kralju Žeromu i vice-kralju.

»Računam da će ruski general Vitgenštajn biti zadržan sa 3 divizije prema Georgenburgu, Tilzitu i Memelu, a u Hafu će izvršiti jedno ukrcavanje trupa da ga ugroze; da će se druge 4 divizije iz Tolijeve armije sa carskom gardom verovatno nalaziti kod Kovna i Alitusa (Olite); da će se general Esen sa svoje 4 divizije verovatno nala-

²⁾ Kao 1805 istočno od Leha.

ziti između Grodna i Mereča, a general Bagration između Bžesća i Bjalostoka.

»U takvoj situaciji, moja je namera da predem između Kovna i Alitusa. Ja će moći da podignem 4—5 mostova istovremeno i da predem sa 1, 2 i 3 korpusom i Gardom, pa čak i sa 4 i 6 korpusom, izbijajući brzo ka Vilni.³⁾

Mislim da sam vam već rekao, piše on kralju Žeromu, šta je najbolje da činite u početku rata: pre svega, stvoriti uverenje da hoćete da uđete u Voliniju i držati neprijatelja što je moguće duže na ovom delu vojišta, dok će ga ja, obuhvatajući njegovo krajnje desno krilo, preteći za 12 do 15 dana marša u pravcu ka Petrogradu. Ja će se naći na njegovom desnom krilu, preći će Njemen, uzeću Vilnu, što je prvi cilj rata...

Kad ova operacija (pokret ka Vilni) bude otkrivena, neprijatelj će se odlučiti na jedno od ovoga dvoga: ili će se prikupiti u unutrašnjosti svoje zemlje da bi bio dovoljno jak za bitku, ili će sam preduzeti ofanzivu. Tako, dok njegovo krajnje desno krilo bude obuhvaćeno, on bi mogao ići na Varšavu, bilo izbijanjem ka Ostroljenci i Pultusku, bilo izbijajući na Nur i Sieroek, bilo izbijajući pravo ka Pragi...

Dok neprijatelj bude bio pod bedemima Prage i na obalama Visle, vi ćete se pridružiti armiji, i mojim pokretom udesno cela njegova vojska biće obuhvaćena i bačena u Vislu.«

10 jula, dajući načelniku štaba nova uputstva za Žeroma, Napoleon piše:

»...Dok će se neprijatelj tako uplesti u operacije koje ga ničemu neće dovesti, pošto će se na kraju krajeva naći pred Vismom, on će izgubiti mnogo vremena i levo krilo naše armije, koje će preći Njemen, doći će mu u bok i pozadini pre nego što on bude mogao doći sebi.

Naprotiv, ako neprijatelj ne učini nikakav pokret, kralj treba da mu, pokrećima lakih trupa, zagrozi da će poći ka Grodnou i Bjalostoku; u tom cilju on treba da krene svoje pontone i otvoreno da izrazi tu namjeru, ali, pošto je opštim planom predviđeno zadržavanje desnog krila i nastupanje levim, to će se, stvarno,

³⁾ Pismo od 15 juna, Korespondencija, 18799.

tek po prelasku levog krila i tek pošto ovaj pokret bude proizveo svoje dejstvo na neprijateljske kantonmane kod Grodna i Bjaloštoka, desno krilo dati u gonjenje neprijatelja da bi ga vezalo i sprečilo da sve snage prebací prema levom krilu, ali ipak tako da se nikako ne dovede u težak položaj...

Važno je da se desno krilo ne uplete protiv jačih snaga i da manevruje prikupljeno sa položaja na položaj; ako bi se desilo da veći deo ruske vojske vrši ovaj bočni napad, desnom krilu se ne bi moglo ništa dogoditi, jer će ono uvek imati kao sklonište utvrđeni logor kod Młodlina i levu obalu Visle. Ali, čim bi sličan pokret bio preduzet od strane Rusa ja će sa celom svojom armijom pasti u njihov desni bok i pozadinu; teško će se neprijatelj tako izložiti potpunoj propasti».

A vice-kralju:

»Marš armije će se izvršiti pokretom moga levog krila, zadržavajući stalno desno krilo... tako da će oko 20-og vršiti prelaz Njemena 1, 2 i 3 korpus, carska garda i 2 konjička korpusa.

Meni je potrebno da izvršim glavni prelaz kod Kovna, pisao je on 20 juna,⁴⁾ zbog toga što se tu stiču dve reke i što je ono najbliže Tilzitu iz koga treba da se snabdevam.

4 i 6 korpus, koji su pod vašom komandom, i jedan konjički korpus koji obrazuje centar, pošto im je komunikacijski pravac ka Torunju i donjoj Visli, manevrovaće tako da uvek budu u vezi sa mojim levim krilom (glavninom).⁵⁾

Uznemiravajte neprijatelja u pravcu Grodna, a kada prelaz (levog krila) bude izvršen, dođite usiljenim marševima da predete preko istog mosta ili predite kod Alitusa i Mereča, ako neprijatelj ne bude davao otpora. Ja će za to izdati zapovesti...«

Napoleon, koji je iz Sen Klua otišao 9 maja, dolazi 22 juna na obalu Njemena.

Prelaz preko Njemena. — Preduzete su najopsežnije mere da se od Rusa prikriju pripremni pokreti za prelaz Njemena. Do poslednjeg momenta se pokazivala na obalama reke samo poljska konjica. Noću 22/23 juna Napo-

⁴⁾ Korespondencija, 18839.

⁵⁾ Korespondencija, 18782.

leon, uzevši od jednog poljskog lakog konjanika, njegov šinjel i kapu, vrši izviđanje reke sam sa inžinjeriskim generalom Haksoom.

23 jun. — 23 juna konjička rezerva, Davuov korpus, 2 korpus i Garda su prikupljeni u velikoj šumi kod Vilkovissa. Na čelu armije nalaze se pontoniri generala Eblea. U 10 časova uveče general Moran, koji se nalazi na čelu 1 korpusa, prebacuje na drugu obalu 3 čete voltižera za zaštitu podizanja tri mosta.

Na završetku noći laka konjica prelazi reku.

24 jun. — Ceo dan 24 i 25 armija defiluju preko mostova. Mira ima naređenje da odmah krene napred sa 1 i 2 konjičkim korpusom i sa svojih 60 topova da bi pribavio podatke o neprijatelju.⁶⁾

Njemen je predjen, iskorišćena je tajnost za prelaz, a sada treba koristiti brzinu da bi se što pre stiglo u Vilnu, glavni stan cara Aleksandra i prirodnu tačku za prikupljanje ruskih snaga.

Od Kovna do Vilne ima 100 km.

Miratova konjica je prešla Njemen 24 izjutra, kao i Davuov korpus. Računajući da maršuju 30 km dnevno, 24, 25 i 26 juna, ove trupe bi, po nuždi, mogle 27-og izjutra stići pred Vilnu.

Ali, Napoleon misli da su sve ruske snage, osim Vitgenštajnovog korpusa, južno od Vilije. Osim toga, on hoće da dođe pred Vilnu sa celom svojom snagom; uostalom, on ne može da napusti Kovno pre nego što armija vice-kralja ne stigne da ga zameni, jer će, inače, ostaviti za sobom otvorena vrata. Međutim, ova armija je, zbog svojih vozova, imala dva dana zakašnjenja, te će moći da pređe Njemen tek 27-og ili čak 28-og kod Pilonija.

Za ovo zakašnjenje vice-kraljeve armije Napoleon je sigurno znao pre prelaska Njemena, ali se, odlažući operaciju, mogao bojati da će ona biti otkrivena.

Najzad, iako je Davuov korpus prešao Njemen, njegovi vozovi su pozadi, a Napoleon neće da se krene na

⁶⁾ Korespondencija, 18843.

Vilnu, gde misli da će ga Rusi sačekati, bez svojih vozova i parkova. I tako već od prvog momenta vozovi mu koće manevr.

Tri puta vode iz Kovna u Vilnu: jedan desnom obalom Vilije, drugi levom obalom i treći, koji je i najbolji, nalazi se južno od ovih.

Po ovom putu uputio je Napoleon odmah Mirata sa 2 korpusa konjice, Nansutijevim i Monbrenovim, ukupno sa 22.000 ljudi i 60 lakih topova. Davu sa 70.000 ljudi treba da ide odmah za njim. Garda ćeći za Davuom. Dakle, na ovom putu je ukupno 150.000 ljudi, od kojih je 22.000 konjanika.

Duž leve obale Vilije, najviše na 16 km rastojanja od glavnog puta, maršuje Nejovih 40.000 ljudi.

Najzad, pošto je u toku noći 24/25-og opravljen most na Viliji kod Kovna, koji su Rusi zapalili, Napoleon prebacuje 25-og izjutra na desnu obalu Udinoov korpus, koji treba da nastupa ka Keđanjiu, na 50 km od Kovna, gde je, zna se »Vitgenštajn odavno stigao sa 2 divizije«.

Udino će stupiti u vezu sa Makdonaldom zapadno, a sa Nejom istočno.

25 jun. — Napoleon ublažava Miratovu žestinu:

»Pre nego se učini korak napred«, pisao mu je on 25 juna, treba bolje raščistiti zemljište. Naročito je potrebno biti potpuni gospodar cele leve obale Vilije. Vice-kralj može stići u visinu armije tek kroz dva dana. Zasada ne može biti govora o pokretu ka Vilni. Za dirigovanje tako velikog pokreta car će doći lično. Uostalom, potrebno je da levi bok bude potpuno osiguran.

Treba da se sporazumete sa princom od Ekmila o izboru jednog dobrog položaja, ali koji ne treba da bude istaknutiji od Žimorija.«

Evo kako 26-og, u 3.30 časova izjutra, Napoleon objašnjava situaciju maršalu Davuu.

»Vaše komore treba da počnu da stižu u Rumšiški. Prikupite vaše trupe i odmorite se. Izvidite dobar položaj za slučaj da vas neprijatelj napadne.«

Treba da budete na oprezi da neprijatelj ne preduzme kakve operacije od Vilkomira protiv vas. Uostalom, ja šaljem vojvodu od Ehlingena sa njegovim korpusom u Skoruli, i vojvodu od Ređija sa njegovim korpusom u Janovo. Rezultat ove operacije otpočeće da rasvetljava naš položaj i doprineće da dobro upoznamo stanje na vojištu.

Do ovoga časa je napuljski kralj možda bio suviše brz.

Armija se tek prikuplja, te ne treba nastupati protiv jedne netaknute armije kao što se ide protiv tučene armije. Vojvoda od Tarenta je prešao most kod Tilzita i ide ka Rasjenjaju».

26 jun. — 26-og uveče naše su pretstraže na 20 km od Vilne.

S druge strane, Napoleon kombinuje pokrete Udinoa i Makdonalda »da napadne Vitgenštajna ili bar da izvidi pokret koji on vrši i da potpuno oslobodi Njemen«, kao i »da potpuno osigura plovidbu«.

On naređuje koji se radovi imaju izvršiti da bi se od Kovna stvorila jedna *privremena tvrđava* i u toku noći odlazi da stigne Mirata i Davua.

Iz uhvaćenih depeša se doznaće da car Aleksandar i njegova garda još nisu napustili Vilnu i da celu armiju ima naređenje da se prikupi na toj tački. S obzirom na to, Napoleon provodi noć 27/28-og u pripremanju napadnog rasporeda.

28 jun. — 28-og uzoru vojska je krenula sa Miratom na čelu. Ali se neprijatelj, pošto je opalio nekoliko topovskih metaka, povlači, ruši mostove na Vilji, pali svoje magacine i predaje nam Vilnu.

Pošto se stiglo u središte grupisanja ruskih snaga, sad se radi o tome da se to iskoristi za tučenje njihovih pojedinih korpusa pre nego što se izvuku iz domašaja. Ali kakve je podatke našao Napoleon u Vilni o neprijatelju? On saznaće da su ruske snage slabije nego što je mislio, da izgleda da se povlače ka Dvinsku (put za Lenjingrad), i da je Bagration u Ošmijani sa 2—3 divizije južno od Vilne. Na osnovu tih podataka Napoleon upućuje:

1) velikim drumom za Lenjingrad, ka Svencijaniju, Mirata sa 5 konjičkih divizija i 2 pešadijske divizije, Fria-

novom i Gidenovom, od kojih obrazuje korpus pod komandom generala grofa Lobaua. On će držati vezu levo sa Udinoom, a pozadi njega biće Nej;

2) duž Vilije, radi presecanja prelaza, Davua ka Mihališkiju sa Moranovom divizijom i konjicom;

3) najzad, protiv Bagrationa, ka Ošmijani, Kompanovu diviziju sa Pažolovom brigadom. On tamo upućuje i Žeroma;

4) on sam, sa Deseovom (nemačkom) i Klaparedovom (poljskom) divizijom, ostaje u Vilni, od koje stvara *operacijski centar*. On tu prikuplja artiljeriske i inžinjeriske parkove, koji treba da stignu vodom, i stavlja grad u stanje odbrane.

On čeka da se razjasni stanje na vojištu, a i da vicekraljeva armija stigne te da dobije slobodu kretanja. Ako bi napustio Vilnu, on bi rizikovao da tu neprijatelj nađe otvoren prolaz.

Evo šta se dogodilo u neprijateljskom taboru.

U početku rata ruska vojska je bila formirana u tri grupe:

1) 1 zapadna armija pod Barklajem de Toli, 90.000 ljudi, imala je svoje desno krilo (Vitgenštajn) na Baltičkom Moru, levo krilo (Dohturov) u okolini Grodna; štab joj je bio u Vilni;

2) zapadna armija pod Bagrationom, 45.000 ljudi, nalazila se južno od Grodna; njen štab je bio u Volkovisku; sa njom je bilo 10.000 Platovljevih kozaka;

3) takozvana Rezervna armija, pod Tormasovom, jaka 35.000 ljudi, nalazila se južno od Volinskikh Močvari; njen štab je bio u Lucku.

To je, u prvoj liniji, bila snaga od više od 180.000 ljudi. Ali, u zemlji je bilo rasturenih jakih rezervi, koje su trebale da se pridruže docnije.

Pruski general Pful, savetnik cara Aleksandra, predložio mu je da povuče Barklajevu armiju u jedan utvrđeni logor koji je trebalo izgraditi u Drisi na Dvini, i da tu navuče francusku vojsku, dok bi se Bagrationova armija bacila u našu pozadinu. Utvrđeni logor u Drisi, po-

stavljen između dva puta, za Lenjingrad i Mosku, stvarno nije zatvarao ni jedan ni drugi. On ga je izabrao zbog pogodnog zemljišta.

Barklaj je napustio Vilnu 26 juna, uoči dana kada je Davu mogao tamo stići. Ruska vojska se povukla ka Drisi.

Bagration je napustio Volkovisk 29 juna i, shodno Pfulovom planu, krenuo ka Slonimu da bi odatle nastupao ka Njemenu. Ali na vest da mu francuske snage idu u pozadinu, on se vraća natrag.

Ustvari, zadržani od strane Napoleona, koji se nadao da će brzo svršiti sa Bagrationom, Mira, Nej i Udino ne smeju da pritiskuju Ruse, koji su 2 jula još bili u Svenčijaniju, te su upotrebili 15 dana na to da pređu 200 km koji odvajaju Vilnu od Drise, gde dolaze 10 jula.

Davu se, opet, zadržava 4 dana u Minsku.

Ovo usporavanje naših operacija posledica je teškoća na koje je armija nailazila, posle više dana kiše, da bi omogućila da je prate vozovi i artiljerija. U pozadini je ostalo mnogo zaostalih.

Pored toga stiže malo podataka o neprijatelju.

Manevar protiv Bagrationa

1 jul. — 1 jula u 2.30 časova izjutra, na vest da Bagration ide iz Bžesća ka Grodnu i da ide ka Vilni da bi izbio kod Dvinska. Napoleon obrazuje tri kolone koje upućuje u vidu lepeze ka istoku u susret Bagrationu. On ih stavlja pod Davuovu komandu⁷⁾.

⁷⁾ »Rodače«, piše on Davuu, »nema danas nikakve sumnje da je Bagration otstupio od Bžesća ka Grodnu i od Grodna pored Vilne na 24 km otstojanja da bi otišao ka Svenčijaniju. Organizovao sam tri jake kolone da ga gone. Desnom kolonom komanduje general Gruši i ona je sastavljena od Bordesulove brigade, iz pešadijske divizije Desea i brigade lake konjice Kasteksa. Druga kolona je pod vašom komandom. Vi imate Pažolovu brigadu, Kompanovu diviziju, kirasirsku diviziju Valansa i kopljanike Garde. Treća kolona će izbiti preko Mihališkija. Ona je sastavljena iz Moranove divizije, dve brigade Brijerove divizije i Sen Žermenove divizije. Ovom kolonom komanduje general Nansuti.

On, istovremeno, naređuje vice-kralju da što hitnije krene ka Ošmijani svoju laku konjicu i pešadiju⁸⁾.

2 jul. — Ali, na njegovo veliko iznenadenje, vice-kralj je ostao u Piloniju zbog lažne vesti koju mu je poslao general Roge da se 30.000 do 40.000 Rusa nalazi desno od njega⁹⁾.

3 jul. — Pošto se 3 jula čelo vice-kraljevih trupa približilo Vilni, car izveštava Davua da može ići napred.

U rezervu sam postavio vojvodu od Treviza (Mortije) na spoju svih puteva, sa jednom pešačkom i konjičkom divizijom, gotovog da se svuda krene.

Vi treba da upravljate tim trima kolonama čim budete mogli sa njima da održavate vezu, a na komandantima tih kolona je da sami rade tako da što više štete učine neprijatelju kad vi ne mognete upravljati njima. Moguće je da će general Nansuti obići ili udariti u bok prethodnice, vi na centar i general Gruši na zaštitnicu.

Kada bi neprijatelj bio mudar i kada bi postojalo jedinstvo u komandovanju kod njega, on bi se uputio na Minsk da bi odatle pošao putem za Disnu.

⁸⁾ »Pošaljite u susret vice-kralju jednog oficira na vrlo dobrom konju i vrlo aktivnog i stavite vice-kralju do znanja da se Bagration kreće ka Vilni sa namerom da ide ka Dvini; da je jedna od njegovih divizija kod Boli-Solečniki, a druga prema Ošmijan¹; da je potrebno da neodložno privuče svoju laku konjicu i sve što može od svoje pešadije da bi stigao što ranije i da bi mogao da dejstvuje shodno prilikama.«

⁹⁾ »Stavite do znanja vice-kralju da je smešno što je, kad nema podataka, a obavešten je o opštem pokretu, ostao nepokretan u Piloniju; da je, pošto je znao da ima kozaka u blizini Stokliškija, mogao poslati laku konjicu napred da izvidi zemljište, da prikupi podatke i da se priblži Vilni; da je podatak koji mu je dao general Roge da su 30.000—40.000 Ruša levo od njega besmislen; da general Roge tvrdi da mu je rekao da su oni na njegovom desnem krilu; da su to, znači, bili husari koji su bili viđeni sa pravca Stokliškija; da sva ta oklevanja znatno ometaju cara; da je rezultat toga taj da se najlepše prilike ispuštaju neiskorišćene i da je sav zamor 4 korpusa učinjen uzalud.

Saopštite vice-kralju da pride Vilni sa 4 korpusom i da na svome desnom krilu, između Njemena i Vilne, postavi 6 korpus koji će istaći delove ka Mereču i Olkieniki, tako da se uspostavi veza sa kraljem Vestfalije.«

4 jul. — 4 jula u 6 časova izjutra vice-kralj ulazi u Vilnu. Napoleon odmah šalje Davuu Klaparedovu diviziju.

»Evo pozitivnih podataka«, piše on Davuu. »30-og je kralj Vestfalije ušao u Grodno. Tamo je našao Platova sa celim korpusom kozaka, koji su se, naravno, povukli. 30-og je Bagration bio u Mostima na Njemenu i grozio napadom, ali se, verovatno, povukao. U tom slučaju on može danas, 3-eg, biti u Lidi; on bi mogao biti 5-og ili 6-og u Voložinu. Vi bi se, dakle, mogli spojiti sa generalom Grušijem kod Voložina. Kralj Vestfalije treba da prati Bagrationa i da nastupa ka Minsku.«

Davu će, sa Klaparedovom divizijom, raspolagati sa više od 50.000 ljudi protiv Bagrationa. Vice-kralj se kreće protiv njega sa 30.000 ljudi, od kojih su 10.000 konjanici generala Grušija. Žerom ga prati sa više od 55.000 ljudi. Bagration će, dakle, biti, prema Napoleonovim rečima, »gonjen sa svih strana¹⁰⁾.«

Dok se južno od Vilije 110.000 ljudi trudi da opkoli 45.000 Rusa, severno od te reke 110.000 Miratovih ljudi stoji nepomično u Svencijaniju, a ostatak naših snaga stoji oko Vilne.

5 jul. — Ovog dana sledeće pismo stiglo je od Žeroma:

»Knez Bagration uopšte nije u Ošmijani. To su samo 2 pešadijske divizije koje je on detašovao 27-og da nastupaju ka Vilni, gde su trebale da ojačaju korpus koji se tamo nalazio. Znam sigurno da je Bagration otišao iz Volkoviska sa 5 divizija pešadije i 2 divizije konjice tek 30-og, otstupajući usiljenim marševima ka Slonimu i Minsku.«

Hetman Platov, koji je evakuisao Grodno pred lakom konjićem, krenuo je ka Vilni, ali je u Lidi doznao da je car u Vilni. On se onda krenuo na Slonim preko Bjelicija težeći da se pri-druži princu Bagrationu.«

Ova vest je prouzrokovala kod cara veliko razoča-renje; moglo se sada bojati da će se Bagration moći po-

¹⁰⁾ Korespondencija, 18921.

vući. Zato je naredio načelniku štaba da učini oštru zamjerku kralju Žeromu¹¹).

6 jul. — On 6 jula šalje kralju Žeromu »naređenje za naređenjem da najenergičnije goni Bagrationa«¹²); vice-kralju da nastupa ka Ošmijani i da po potrebi pomogne Davuu, kome je, u cilju osiguranja jedinstva akcije, dao glavnu komandu nad snagama kralja Vestfalije kada se trupe budu sjedinile.

Napoleon je računao da Bagration neće moći biti u Minsku sa glavnim delom svojih snaga pre 10 ili 11 jula i da će tada Davu, raspolažući Kompanovom, Klaparedovom i Deseovom divizijom, njemu biti ravan u pešadiji, a, sa

Vlina, 5 jula 1812

¹¹) Rodače, pišite kralju Vestfalije da sam tek danas primio depešu od 3 jula, dok sam juče primio njegova pisma od 4-og. Vi ćete mu staviti do znanja da sam krajnje nezadovoljan što nije stavio sve svoje lake trupe pod komandu kneza Ponjatovskog za gonjenje Bagrationa, za uzne ravnanje njegovog korpusa i zadržavanje njegovog kretanja. Kad je stigao 30-og u Grodno, trebalo je odmah napasti neprijatelja i živo ga goniti. Reći ćete mu da je nemoguće gore manevrovati nego što je on unadio i da su general Rejnije, pa i sam 8 korpus, bili nekorisni za to. Trebalо je krenuti kneza Ponjatovskog sa svim što je imao na raspoređenju za gonjenje neprijatelja, i da je, zato što se udaljio od svih pravila i datih mu uputstava, učinio to da će Bagration imati dovoljno vremena da izvrši povlačenje, i on ga vrši bez žurbe. Da, ako je Bagration otišao 30-og iz Volkoviska, on može stići 7-og u Minsk, i šta vredi tada ako kralj lično bude тамо 10-og, пошто će Bagration odmaći за четири dana marša ispred njega? Recite mu, da kad bi knez Ponjatovski imao i samo jednu diviziju, trebalo ga je poslati, ali, po svemu izgleda, da je on mogao poslati ceo korpus napred. *On nije mogao biti kompromitovan, jer Bagration nema vremena da se bori ili da manevruje i da on samo traži da dobije u terenu*, znajući dobro da je otsečen manevrima koje sam ja preduzeo; da je princ od Ekmila danas, 5-og, sa delom svoga korpusa ispred Voložina, ali da neće biti dovoljno jak da zadrži Bagrationa, пошто ovome niko ne smeta. Saopštite kralju da odmah naredi knezu Ponjatovskom, da krene sa konjicom i svim onim čime raspolaže za gonjenje Bagrationa. Reći ćете mu da su svi plodovi mojih manevara i najlepša prilika koja se ukazala u ratu propali zbog ovog čudnog zanemarenja osnovnih pojmljova ratne veštine. (Korespondencija, 18905.)

¹²) Korespondencija, 18907.

konjičkim divizijama Lausejevom i Grušijevom, kao i svojim dvema lakim brigadama i Kolberovom brigadom, jači u konjici.

S druge strane, sprečavajući Mirata da nastupa ka Dvinsku, on mu je dozvoljavao da ide samo do Vidzija.

»Recite mu«, pisao je on načelniku štaba, »da neću nikako da idem na Dvinsk, i da nismo, pošto hoću da operišem svojim krajnjim desnim krilom, u stanju da to učinimo. Treba se moći upravljati prema događajima koji se budu dešavali kod Bagrationa. Ako se može stupiti u borbu sa njim, treba ga napasti, baciti u baruštine Pinska ili ga naterati da se povuče na Mogiljov; tada će se moći stići pre njega u Vitebsk«.

On računa:

»Da se general Vitgenštajn povukao ka Rigi, i da je Mira mogao imati pred sobom samo Bagovutov korpus od dve divizije; Tučkovljev i Šuvalovljev od 4 divizije, gardu i 2 Dohturov-ljeve divizije, što sve može izneti oko 80.000 ljudi u pešadiji, konjici i artiljeriji. Natkriljavajući stalno neprijatelja levim krilom, kralj će ga naterati da evakuiše Vidzi. Kralj ima 2 i 3 korpus, što čini oko 70.000 ljudi; 3 divizije 1 korpusa, računajući tu i Moranovu diviziju i konjičke korpuze generala Nansutija i Monbrena, to u svemu treba da iznosi oko 100.000 do 110 000 ljudi; ali moja je namera da se tako velike snage ne angažuju bez moga prisustva«.

8 jul. — 8 jula Davu ulazi u Minsk.

Bagration je stigao u Mir 6-og; od Mira maršuje ka Minsku, ali saznavši na putu da mu se Davu primiče, on se, izgubivši četiri dana, vraća u Nesvig da bi prešao na put za Bobrujsk.

Prinuđen da tu sačeka svoju artiljeriju, parkove i prtljag i dade odmor svojim trupama, iznurenim devetodnevnim maršem bez odmora, Bagration provodi 8, 9 i 10 u Nesvigu.

Žerom je mogao tamо stići 7-og, a Davu iz Minska 10-og.

9-og jula Napoleon, nestrpljiv da operiše protiv ruskih glavnih snaga, i videći da je Bagration dosta daleko,

otpočinje manevar koji se može nazvati *manevar kod Vitebska*.

Manevar kod Vilne je promašen. Uzroci tog neuspeha su mnogobrojni i treba ih tačno odrediti.

Pre svega, strategiski sistem da se neprijatelj napadne iz pozadine sudario se ovoga puta sa mnogim teškoćama:

1) nedostatak lokalnih izvora koji su primorali na povratak ka magacinima i komorama;

2) zemljani putevi za koje je dovoljna jedna kiša da ih učini neprolaznim;

3) ogromne razlike u toplosti dana i noći, koje su upropasčavale hiljade konja koji se nisu mogli zakloniti;

4) iscrpenost ljudi zbog zamornih marševa po pršini i pod prećeim suncem. Noći provedene po bivacima, zbog nedostataka sela radi kantonovanja, i nedostatak hrane, jer komore nisu pristizale.

Ove teškoće, koje bi već prouzrokovale ozbiljne nezgode u armiji od 200.000 ljudi, bile su sada povećane u ogromnoj meri, pošto je Napoleon, zbog pogrešne ocene ruskih snaga u prvoj liniji, mislio da ne može preći Njemen sa manje od 400.000 ljudi, dok Rusi nisu imali više od 180.000 ljudi¹³⁾.

¹³⁾ Poljski general Roman Soltik pravilno je izneo ove uzroke naših neuspeha:

»Francuska vojska je bila brojnija, glomaznija od ruske vojske; vukla je za sobom veliki broj vozova sa hranom i sa tolikom opremom da se mogla kretati samo teško i sporo. Bila je iscrpena dugim marševima i imala konje slabije vrednosti od ruskih. Neprijateljska vojska je, međutim, bila manja, manje opterećena, pokretljivija, i mogla je da pravi usiljene marševe, jer je bila sveža i obilno snabdevena svime.

Francuzi su oskudevali u hrani i furaži, a pored toga brzina kretanja nije nikad omogućavala da je njeni vozovi blagovremeno prate, a na licu mesta se nisu mogla prikupiti dovoljna sredstva za snabdevanje vojske. Zato je ona spala na to da živi od pljačke, što je bila ubitačna nužnost, ne samo zato što je smanjivala broj boraca, već i zato što je slabila disciplinu.

Ruska vojska je živila u potpunom izobilju; imala je na svim tačkama velike magacine za snabdevanje i transporte organizovane sa retkom predvidljivošću. Pri svakom pokretu ona se povlačila ka svojim izvorima i na svom prolazu uništavala sve ono što bi mogli Francuzi da koriste.

Dodajte tim teškoćama još i teškoće komandovanja. Videli smo da je car, koji je svoga brata Žeroma načinio vestfalskim kraljem, a svoga pastorka Evgenija vice-kraljem Italije, poverio ovoj dvojici mlađih ljudi, slabo obdanenih za rat i neiskusnih, komandu nad pomoćnim armijama sastavljenim od njihovih podanika, Italijana pod Evgenijem i Vestfalaca pod Žeromom. A njihovi načelnici štabova, Desol i Maršan, nisu mogli da naknade njihove nedostatke.

Desol, raniji Moroov načelnik štaba, nije razumevao Napoleonov sistem i bio je uvek bojažljiv, stalno je zadržavao Italijansku armiju, tako da ga je Napoleon posle Smolenska vratio u Francusku. Maršan, načelnik štaba kod Žeroma, nije znao svojoj armiji da ulije potrebnu žestinu i brzinu.

A kad je Napoleon, radi objedinjavanja operacija protiv Bagrationa, dao glavnu komandu Davuu, Žerom je zbog netaktičnosti maršalove bio uvređen i zaustavio je svoju armiju dva do tri dana u najvažnijem momentu.

Pored toga, neprijateljski generali imali su nad nama to preimućstvo što su ratovali na zemljištu koje im je bilo potpuno poznato. Ovo preimućstvo je bilo utoliko važnije što je ova zemlja pokrivena ogromnim šumama, ispresecana baruštinama i rekama i što su se mnogi poprečni putevi ukrštali, u svima pravcima. Francuzi uopšte nisu poznivali stvor i ispresecanost ovih krajeva. Komandanti korpusa, pa ni sam car, nisu imali dobre topografske karte ove oblasti, a čak i da su one koje su imali b'le manje netačne, od njih bi bila slaba korist u poređenju sa odličnim poznавanjem mesnih prilika. Zato se kretalo nesigurno i pipajući.

Ove nezgode su se, međutim, mogle delimično ublažiti da je pojedinim korpusima bio pridat izvestan broj inteligentnih oficira iz vojske Varšavskog Velikog Vojvodstva, Litvanaca, kojih je bilo dosta, i koji bi poslužili kao vođe i tumači, koji bi nastojali da iskoriste patriotizam stanovnika koji bi mogli da dadu sve vrste podataka o broju, položajima i kretanju neprijatelja. Ali su zanemarena ova sredstva i onemogućene dobre namere litvanskih stanovnika pljačkanjem, neredom i uz nemiravanjem stanovnika.

Svi ovi razlozi su zajedno doprineli tome da su Rusi bili malo ometani u njihovim pokretima i da su se povlačili a da nisu bili ni načeti, iako im je izostao veliki broj ljudi.¹⁴⁾

¹⁴⁾ Roman Soltik, *Uspomene jednog poljskog oficira*, str. 42.

DRUGI ČIN

MANEVAR ARMije NA DRISI

(Skica 39)

O stavivši Davua da goni Bagrationa, Napoleon se okre-
nuo protiv ruske armije sjedinjene na Dvini i Drisi,
»gde je imala mostobran od 12 km«¹), zapadno od direk-
tnog puta od Vilne za Lenjingrad, koji je branjen utvrđe-
nim mestom Dvinskem.

Ne htevši »da napada neprijatelja ni u njegovom
utvrđenom logoru Dvinsku, ni u utvrđenom logoru na
Drisi, on će obići ove položaje i učiniti ih sasvim nekori-
snim i napašće ga u toku marša«²).

U tom cilju on će protiv ruske vojske primeniti *mane-
var kod Vitepska*.

Dok će Mira, ostavljen pred Drisom, zadržavati ru-
sku vojsku i obrazovati pivo armije u njenom zahodenju
ulevo, Napoleon će, prelazeći Dvinu između Vitepska i
Drise ka Polocku, groziti kretanjem ka Petrogradu »što
će prinuditi neprijatelja da izvrši jednu od dveju sle-
dećih operacija: ili da evakuiše svoj utvrđeni logor kod
Drise, da bi zaštitio Lenjingrad, ili da izade iz Drise i
da napadne korpus koji je pred njim«, to jest Miratu.

6 jula on naređuje da se piše Miratu:

»Stavite mu do znanja da je moja namera da manevrujem
tako da obidem neprijatelja svojim desnim krilom, jer na nje-
govom desnom krilu (Miratovom desnom krilu) prelaz preko Dvine

¹) Pismo Makdonaldu, *Korespondencija*, 18956.

²) Pismo Udincu, *Korespondencija*, 18963.

nema značaja, pošto je reka gazna; da se, krećući se ka Smolensku, grozi Moskvi, i da se napadajući na Polock neprijatelj nateruje da evakuiše sav prostor do na četiri do pet dana marša od Leningrada. Ova evakuacija bi bila od ogromnog uticaja na moral Rusa i, umesto malih borbi sa zaštitnicama i trzavica, to bi dovelo do velikih bočnih pokreta«.

Napoleonova ideja je uvek ista: ugroziti neprijateljske komunikacije radi njegovog potiskivanja i navesti ga da vrši bočne pokrete za vreme kojih on vreba priliku da ga iznenadi u »toku izvršenja«.

8 jula je poslao Davua ka Borisovu i Orši da pretekne Bagrationa, a vice-kralja i Gardu ka Glubokom³⁾. Pošto nema samo šest dana marša od Vilne do Glubokoga, on lično ostaje u Vilni za vreme kretanja korpusa.

16 jul. — 16-og u 10 časova uveče, na vest pri-mljenu od Mirata da neprijatelj vrši pokrete, car kreće na put preko Svencijanija. On poziva sebi Gardu i Bavarce (6 korpus), artiljerijske i inžinjeriske parkove, dok Mira zauzima položaj.

»Moja je namera«, piše on Besijeru, »da, ako se napad neprijatelja potvrdi, krenem na njega sa svih tačaka. Ako sutra u Svencijaniju nađem da je to pogrešna uzbuna, produžiću svoje kretanje za Glubokoje... «⁴⁾

17 jul. — 17-og u 10 časova izjutra on stiže u Sven-cijani, gde doznaće da se neprijateljsko kretanje nastavilo. On nastavlja put za Glubokoje, gde stiže 18-og.

18 jul. — 18-og u 5 časova uveče on još nema vesti od napuljskog kralja.

»Sve mi nagoveštava, mada nisam siguran«, piše on vice-kralju, »da neprijatelj kreće ka Polocku«.

³⁾ »Vi treba da krenete ka Borisovu i Orši; kralj Vestfalijs nastaviće da goni energično neprijatelja. Verovatno je da će ja ići sa svojom gardom, 4-im i 6-im korpusom (to jest sa armijom vice-kralja) ka Dokšici, a potom ka Vitepsku, grozeći tako Petrogradu i Močkvi. Napuljski kralj bi ostao tada pred Dvinskom«. (Pismo Davuu, Korespondencija, 18938)

⁴⁾ Korespondencija, 18969.

19 jul. — U toku noći ta obaveštenja su potvrđena od strane Mirata.

»Izgleda, zaista, da su Rusi napustili svoj utvrđeni položaj na Drisi i da se brzo povlače ka Polocku.«

Za to vreme Davu je ušao u Oršu i tu prešao Dnjepar. Napoleon drži kao verovatno da će ruska vojska izbiti kod Polocka kako bi se najdirektnijim putem za Oršu, spojila sa Bagrationom. On prikuplja svoje trupe kod Kamena. Sam on zadržava se pet dana u Glubokom (18, 19, 20, 21 i 22 jula), starajući se da od toga mesta stvori *operaciski centar* za vođenje bitke koju je očekivao kod Kamena.

Ali Rusi nisu izbili od Polocka. Doznavši za zauzeće Orše, oni će, radi spajanja sa Bagrationom, izbiti verovatno istočnije, kod Bješenkovića ili čak kod Vitepska.

21 jul. — 21-og Napoleon izdaje naređenje za prikupljanje svih svojih snaga sa severa kod Bješenkovića za 24 jul, i izgleda da je rešen da tu pređe Dvinu da bi došao u bok Rusima, ako oni, umesto da napadnu, budu otstupili ka Vitepsku. On premešta svoj operaciski centar i Gardu u Kamen.

»Da li će neprijatelj doći u Bješenkoviće ili će se uputiti Vitepsku? To je nemoguće znati. Izgleda da su ga pokret ka Orši i Mogiljovu i Bagrationovi pothvati naveli na ovaj pokret uлево⁵⁾.«

24 jul. — Noću 22/23-eg on prelazi u Kamen, a 24 dolazi u Bješenkoviće. Prelazi Dvinu i sam naređuje izviđanje na desnoj obali, ali se naišlo samo na nekoliko zao-stalih od kojih se doznaje da je ruska armija u Vitepsku.

»Sva ruska armija je u Vitepsku«, piše on uveče Mareu, koga je ostavio u Vilni. »Treba uputiti armiju ka toj varoši.« »Ako se neprijatelj drži«, piše on dalje Mareu, »mi ćemo zametnuti bitku prekcsutra.«

⁵⁾ Korespondencija, 18990.

Noću 25/26 on se kreće ka Vitepsku. Naše trupe nastupaju ka toj varoši lepim drumom oivičenim brezama koji se proteže duž leve obale Dvine od Bješenkovića do Vitepska.

23-eg Davu je u Mogiljovu odbio Bagrationa koji je pokušao da se probije. Grušijeva konjica održava vezu između naše dve grupe.

25 jul. — 25-og je Mira, koji komanduje prethodnicom, imao sukob kod Ostrovna sa jednim ruskim korpušom, i drugi sukob 26-og. Misli se da Rusi hoće da prime bitku. Za nju se priprema.

27 jul. — Ali 27-og, kada se armija krenula napred, Rusi su iščezli. Ona je pred sobom naišla samo na dva mala odreda izdvojena na levoj obali da nas zadržavaju, dok se glavnina povlačila desnom obalom ka Vitepsku.

28 jul. — 28-og je Napoleon ušao u Vitepsk.

»Mi smo ušli juče u Vitepsk«, pisao je on sutradan vojvodi od Basana. »Neprijatelj se povlači na svima stranama; ja sam išao do Suraža da ga gonim, ali pošto se on podelio da bi išao raznim putevima, to je nemoguće dostići ga. Opšte je uverenje da se on povukao ka Smolensku radi osiguranja te varoši...«⁶⁾

Manevar kod Drise nije uspeo. Ruska vojska kod Drise umakla je caru, kao što je i Bagration umakao Davuu. Prikupljanje dveju ruskih armija izvršiće se kod Smolenska, a car, zbog zamora trupa i ogromne vrućine, nije mogao to da spreči.

Do toga nije više držao; razumeo je da je jedini način da bije bitku pustiti da se izvrši to spajanje da bi se ruski Generalstab ohrabrio. On se, dakle, rešava da trupama da odmor od 7—8 dana. Time će se omogućiti organizovanje Vitepska kao *operaciskog centra*. Za to vreme konjica nastupa za Rusima do Rudnja⁷⁾.

9 avgust. — Napoleon je još smisljao i pripremao manevar kod Smolenska, kad je doznao da je neprijatelj napao jakom snagom Sebastijanijevu konjičku diviziju kod Inkova. Ništa mu se nije moglo više svideti od ove

⁶⁾ Korespondencija, 19016.

ofanzive, jer mu je ona najzad dala priliku za traženu bitku.

»Neprijatelj je izvršio jak napad na Sebastijaniju diviziju na 32 km od Smolenska«, pisao je on 9-og Mareu, »dato je mnogo udaraca sabljom bez mnogo rezultata. Neprijatelj je imao 10.000 konjanika protiv ove jedne divizije. Nameravam da idem na Smolensk, da vidim da li neprijatelj hoće da nas sačeka, a to mi izgleda dosta verovatno, pošto je izvršeno njegovo spajanje sa Bagrationom i pošto više nema šta mnogo da čeka...«

10 avgust. — Ali se brzo razočarao: neprijatelj je obustavio svoju ofanzivu.

»Rođače«, pisao je on Davuu 10-og u 2 časa izjutra, »jučer ranji pokret je, kako izgleda, prouzrokovao general Sebastijani, jer mi sa pretstraže u 4 časa popodne pišu da se neprijatelj povukao...«⁸⁾

On tada opoziva naređenje za prikupljanje armije kod Loznoga i vraća se na svoju ideju manevra kod Smolenska, prelazeći Dnjepar na četiri mesta kod Rosasne.

»Mislim da će 13-og ili 14-og biti kod Rosasne sa Gardom i celom armijom«, pisao je on Davuu. »Dakle, naša četiri mosta treba da budu postavljena noću 13/14 da nas Dnjepar ne bi zadržao. Vi imate mnogo sapera i inžinjeriskog materijala. Sve to krenite napred ka Rosasni. Verovatno je da će ići na Smolensk sa 200.000 ljudi. Pošto ste na terenu, proučavajte malo puteve da biste

⁷⁾ »Bagrationovo spajanje sa velikom armijom izvršiće se kod Smolenska«, piše car u jednoj belešci načelniku štaba od 30 jula. »To bi se moglo sprečiti, jer se ono ne može izvršiti pre 5 ili 6 dana, ali je vrućna tako jaka, a vojska tako umorna, da je car smatrao da mora da dâ nekoliko dana odmora...« (Korespondencija, 19021.)

Može se suditi u kakvom je stanju bila vojska po ovom pismu pisanom vojvodi od Basana, koji je ostao u Vilni (31 jula):

»Sa bolom vidim da su 3.000 bolesnika u Vilni u oskudci, da nemaju slame i da u magacinima nema nikakvih namirnica« (Korespondencija, 19024.).

⁸⁾ Korespondencija, 19067.

znali da li bi se moglo nastupati u tri kolone, ali da jedna od druge ne budu dalje od 8—12 km⁹).

A u drugom pismu on naznačava da će izvršiti promenu komunikaciskog pravca.

»Čim moj pokret ka Smolensku bude otkriven, Orša će postati centralna tačka armije i verovatno je da ću tada uzeti pravac preko Borisova, Minska i Vilne¹⁰).

On naređuje da se utvrdi Vitepsk (19070). Određuje 3.000 ljudi da obrazuju posadu utvrđenog mesta (19074).

U svakom slučaju, manevar kod Drise je neuspeo kao i onaj kod Vilne, i iz istih razloga: teškoća da se trupe brzo kreću. Napoleonov sistem nije bio pogodan za ove krajeve.

Car pristupa izvršenju manevra kod Smolenska.

⁹) Korespondencija, 19068.

¹⁰) Korespondencija, 19069.

TREĆI ČIN

MANEVAR KOD SMOLENSKA

(Skica 40)

Nije istina», pisao je Napoleon na Svetoj Jeleni, kao odgovor na pamflet generala Ronjija, »nije istina da su se Rusi namerno povlačili do Moskve da bi privukli francusku vojsku u unutrašnjost njihove zemlje. Oni su napustili Vilnu jer im je bilo nemoguće da sjedine svoje armije ispred ovog utvrđenog mesta. Oni su hteli da se zadrže u utvrđenom logoru koji su bili izgradili na obema obalama Dvine, ali Bagration, sa polovinom armije, nije mogao tamo da stigne. Marš princa od Ekmila ka Minsku, Borisovu i Mogiljovu odvojio je armiju Barklaja de Tolija od Bagrationove armije, što je prinudilo Barklaja da se krene ka Vitepsku, a odatle ka Smolensku radi spajanja sa Bagrationom. Posle izvršenog spajanja, on je sa 180.000 ljudi nastupao ka Vitepsku da bi stupio u bitku sa francuskom vojskom. Ali je tada Napoleon izvršio onaj lepi manevar, koji je sličan onome kod Landshuta iz 1809 godine: on je pod zaklonom Bijeske Šume obišao levo krilo ruske vojske, prešao Dnjepar i pošao na Smolensk, gde je stigao 24 časa pre ruske vojske koja se najvećom brzinom povukla. Jedna divizija od 15.000 ljudi, koja se tu slučajno zatekla, imala je sreću da brani varoš jedan dan, čime je dala vremena Barklaju de Toliju da stigne sutradan. Da je francuska vojska iznenadno zauzela Smolensk, ona bi tu prešla Dnjepar i napala bi iz pozadine rusku armiju nesredenu i neujedinjenu».

11 avgust. — 11-og su naši korpori krenuli na marš da bi prešli Dnjepar 13-og noću kod Rosasne preko četiri mosta, koje je podigao general Eble. Reka je, uostalom, na tom mestu široka samo 100 metara.

14 avgust. — 14-og izjutra bilo je na levoj obali Dnjepra prikupljeno 175.000 ljudi. Nikad se dotle nije viđelo prikupljeno toliko ljudi, konja i topova na jednoj tački.

Polazi se na Krasnoje. Mira je na čelu sa konjicom Grušijevom, Nansutijevom i Monbrenovom. Sunce je osušilo puteve i nastupa se preko ogromnih ravnica pokrivenih letnjim usevima, i po širokom putu oivičenom sa četiri reda breza.

Pred Krasnim dolazi do sudara sa Neverovskijevom ruskom divizijom od 8.000 pešaka i 1.500 konjanika, koja štiti prilaze ka Smolensku. Ova divizija obrazuje ogromnu karu, koja se, opkoljena sa svih strana, povlači pod bombardom. Artiljerija bi sa njom lako izašla na kraj, ali je zadržana pri prelazu tesnaca kod Krasnoga te je još pozadi. Nestrpljivi Mira se zaleće sa svojim eskadronima, vrši više od 400 juriša, ali Rusi uvek uspevaju da se prikupe. I tako, zbog nedostatka artiljerije, naše čelo nije moglo stići toga dana do Smolenska, koji bi zateklo bez odbrane.

15 avgust. — Ovoga dana je pređena jedna dosta kratka etapa, da bi se izvršilo prikupljanje.

16 avgust. — Prethodnica, koju su obrazovale Grušijeva konjica i Nejova pešadija, stiže pred Smolensk.

Varoš je na obema obalama Dnjepra, u podnožju dveju kosa koje sužavaju tok reke. Stara varoš, koja je daleko veća, nalazi se na levoj obali i spojena je sa novom, koja je na desnoj obali, mostom na šipovima.

Stara varoš je opkoljena visokim zidom od cigala, na kome se nalazi 30 kula; jedan rov, sa sakrivenim putem i glasijom, štiti jezgro. Velika predgrađa se pružaju izvan kapija, duž puteva koji ulaze u varoš.

Kad je naša prethodnica stigla sa juga pred staru varoš, ruska divizija Rajevskoga, koju je Bagration žurno uputio na vest o boju kod Krasnoga, ulazila je sa severa. Nej, misleći da neće moći sam da zauzme staru varoš, zauzima položaj da sačeka armiju. Popodne stiže Napoleon i vidi kako se na drugoj obali ruske trupe vraćaju u grad. Iznenadenje je propalo. On misli da pređe istočnije,

gde je Dnjepar gazan. Ali, bilo stoga što su mu kazali da je voda suviše visoka, ili stoga što nije htio da pred neprijateljem preduzme operaciju koja je uvek delikatna, on uređuje svoju armiju u polukrugu oko varoši, ostavljući dosta slobodnog zemljišta da bi angažovao Ruse da se tu postave. Oni su se od toga uzdržali i Napoleon se odlučuje da ih napadne.

17 avgust. — Izjutra vrši napad na predgrađa, koja su zauzeta tek kasno i uz velike gubitke. Naša artiljerija tada zasipa staru varoš i tuče mostove.

18 avgust. — Ovoga dana izjutra može da se prodre u staru varoš, ali ona je napuštena i sagorela; požar je prouzrokovala naša artiljerija, a i Rusi, koji su, povlačeći se, razorili most na šipovima.

Dok su naši pontoniri podizali mostove pod vatrom ruske zaštitnice, ona je počela da se povlači.

18-ti je upotrebljen za sređivanje i odmor trupa.

19 avgust. — Boj kod Valutine. — 19-og u 4 časa naše kolone prelaze Dnjepar (v. skicu 40).

Nej izbija na visove na desnoj obali, a njegova laka konjica vrši izviđanje dvaju puteva, ka Petrogradu i Moskvi, tražeći da otkrije pravac kojim je otstupila ruska glavnina. Davu prelazi Dnjepar posle Neja.

Mira prelazi reku na jednom gazu uzvodno da bi nastupao putem za Moskvu. Žino, sa Vestfalcima, prelazi na gazu kod Prudićeva da bi izbio na put za Moskvu, sa one strane tesnaca kod Valutine.

Napoleon se ispeo na visoravan da otuda rukovodi gonjenjem. Naskoro su mu javili da se neprijatelj, koji je bio pošao pravcem za Lenjingrad, vratio jednim obilaznim putem na put za Moskvu. Napoleon odmah upućuje tamo Neja, koga naskoro zadržava jedan jak stroj pešadije. Da mu pomogne, Napoleon mu šalje Gidenovu diviziju. Uostalom, on računa da će pokret Žinoa iza Valutine naterati neprijatelja da se povuče.

U 5 časova uveče, verujući da je sve preuzeo, Napoleon se, ostavljajući na mestu svog ordonans-oficira

Gurgoa, vratio u Smolensk gde su ga čekali poslovi u kabinetu.

Međutim, neprijatelj ne samo da daje otpor Neju pri prelazu uvale, nego i kreće napred. Giden, koji je bio pozvan u pomoć, pada sa polomljеним nogama.

Za to vreme je Žino prešao gaz. Ali kako je, kao što izgleda, već tada bio duševno oboleo, čemu je posle izvesnog vremena i podlegao, on odbija da krene napred uprkos molbama Mirata i Gurgoa koji je dojurio da mu saopšti Napoleonova uputstva.

Napoleon, izvešten o tome, odlazi još u toku noći kod napuljskog kralja i Neja. Sve je svršeno. Uporstvo neprijatelja u odbrani visova kod Valutine ubrzo se razjasnilo. Ovaj položaj je štitio izlaz poprečnog puta na kome se polovina Barklejeve armije kretala i koji kod Lubina izbija na put za Moskvu. Da je izbio kod Lubina, Žino bi polovini Barklajeve armije presekao put za Moskvu i dao bi našim korpusima vremena da je stignu i zarobe.

»Vojvoda od Abrantesa je prešao Dnjepar na 8 km daleko od našeg desnog krila. On je mogao da izbije u pozadinu neprijatelja; on je, da je nastupao odlučno, mogao da preseče drum za Moskvu«, pisao je Napoleon u Biltenu.

Manevar kod Smolenska je konačno propao.